

บทที่ 1 / การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ของโลกและประเทศไทยในทศวรรษหน้า

1.1 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของโลกและของไทย

1.1.1 สถานการณ์ด้านสังคมและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของโลก

ในปัจจุบันสังคมโลกอยู่ท่ามกลางยุคของโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีการเชื่อมต่อโลกต่างๆ ส่วนเข้าด้วยกัน จากพัฒนาการและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม การเติบโตอย่างกว้างขวางของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี รวมทั้งการขยายตัวของวัฒนธรรมค่านิยมแบบวัตถุนิยม บริโภคนิยม ปัจเจกชนนิยม เป็นพลังในการขับเคลื่อนปรับเปลี่ยนโลกให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัตรวดเร็ว (Dynamic) ทั้งด้านกาลและเทศะ (Time and space) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม ทั้งในเรื่องของรูปแบบวิถีชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ วัฒนธรรม การติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ฯลฯ

นอกจากนี้ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ยังทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละแห่งสามารถที่จะส่งผลกระทบต่อกันได้อย่างรุนแรงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ดังเช่นในปัจจุบันกระแสของการแข่งขันในยุคทุนนิยมเสรีทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีศักยภาพของประเทศต่างๆ ในโลก จากที่กล่าวมาแล้วจะพบว่า การศึกษาถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของโลกนั้นมีความสำคัญต่อการปรับตัวในการอยู่รอดของประเทศต่างๆ ในยุคของโลกาภิวัตน์เป็นอย่างยิ่ง โดยปัจจัยทางสังคมโลกที่มีความสำคัญนั้นจะประกอบไปด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การเข้าสู่ยุค “โลกแห่งผู้สูงวัย”

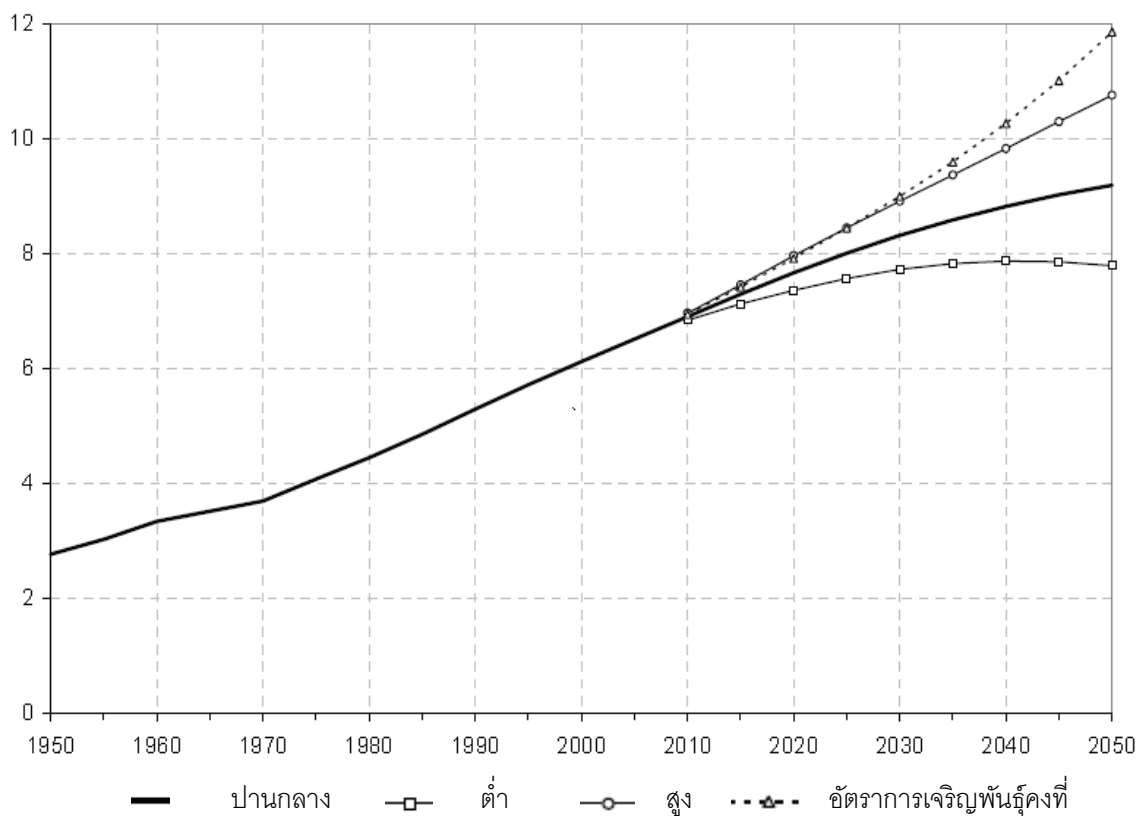
1.1) จำนวนประชากรโลก

จากหลักฐานรายงานการสำรวจประชากรขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 2007 พบว่าทั่วโลกมีประชากรประมาณ 6,671,226,000 คน แบ่งเป็นชาย 3,360,743,000 คน หญิง 3,310,484,000 คน โดยประเทศที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ ประเทศจีนซึ่งมีประชากรรวมประมาณ 1,328,630,000 คน คิดเป็น 19.92 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั่วโลก รองลงมาเป็นอินเดียมีประชากรรวมประมาณ 1,169,016,000 คน คิดเป็น 17.52 เปอร์เซ็นต์ และอันดับ 3 ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 305,826,000 คน

คิดเป็น 4.58 เปอร์เซ็นต์และเมื่อรวมประชากรของทั้ง 3 ประเทศที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด 3 อันดับแรกของโลกจะพบว่ามีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 2,803,472,000 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 42.02 ของประชากรทั่วโลก

จากการคาดการณ์การเติบโตของประชากรในอนาคตในปี ค.ศ. 2015 คาดว่าจะมีประชากรทั่วโลกทั้งสิ้นประมาณ 7,295,135,000 คน ในปี ค.ศ. 2025 จะมีประชากรประมาณ 8,010,509,000 คนและในปี ค.ศ. 2050 ทั่วโลกจะมีประชากรทั้งสิ้น 9,191,287,000 คน ดังแผนภูมิที่ 1.1

ประชากร
(พันล้าน)

แผนภูมิที่ 1.1 การฉายภาพแนวโน้มประชากรโลกปี ค.ศ. 1950 – 2050

แบ่งแยกตามความแปรปรวนของอัตราการเจริญพันธุ์แต่ละระดับ

ที่มา : United Nations, 2007

จากแผนภูมิที่ 1.1 นั้นแสดงให้เห็นว่าจำนวนของประชากรโลกมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งมีสาเหตุมาจากอัตราการตายที่ลดลง อายุขัยของประชากรที่ยืนยาวขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข ถึงแม้ว่าสภาวะในภาพรวมของอัตราการเจริญพันธุ์จะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องก็ตาม

1.2) อายุประชากรโลก

สำหรับแนวโน้มอายุขัยของประชากรโลก พบว่าประชากรโลกในปัจจุบันมีอายุขัยเพิ่มมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1950 – 1955 ประชากรโลกมีอายุขัยเฉลี่ยประมาณ 46 ปี แต่ภายหลังจากการลดลงของอัตราการตายอย่างต่อเนื่องทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรโลกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปี ค.ศ. 2005 – 2010 อายุขัยเฉลี่ยของประชากรโลกเพิ่มขึ้น โดยประชากรโลกจะมีอายุเฉลี่ยประมาณ 67.2 ปี ประชากรเพศชายจะมีอายุขัยเฉลี่ยสั้นกว่าประชากรเพศหญิง โดยจะมีอายุขัยเฉลี่ยประมาณ 65 ปี และ 69.5 ปี ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการคาดการณ์ว่าแนวโน้มในอนาคตปี ค.ศ. 2045 – 2050 ประชากรโลกจะมีอายุเฉลี่ยประมาณ 75.4 ปี ประชากรเพศชายจะมีอายุขัยเฉลี่ยประมาณ 73.1 ปี ส่วนประชากรเพศหญิงจะมีอายุขัยเฉลี่ยประมาณ 77.8 ปี ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 อายุขัยเฉลี่ยของประชากรโลก

เขตพื้นที่หลัก	อายุขัยเฉลี่ย (ปี)					
	2005 - 2010			2045 - 2050		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ทั่วโลก	67.2	65.0	69.5	75.4	73.1	77.8
ประเทศพัฒนาแล้ว	76.5	72.9	80.2	82.4	79.4	85.4
ประเทศกำลังพัฒนา	65.4	63.7	67.2	74.3	72.1	76.5
ประเทศด้อยพัฒนา	54.6	53.4	55.8	67.2	65.4	69.1

ที่มา : United Nations, 2007

จากตารางที่ 1.1 ยังแสดงให้เห็นว่าประชากรของประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีอายุขัยเฉลี่ยมากกว่าประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนา อันเนื่องมาจากความเจริญทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข นอกจากนี้ยังพบว่าประชากรเพศชายนั้นมีแนวโน้มอายุขัยเฉลี่ยต่ำกว่าประชากรเพศหญิงอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณารายละเอียดแบ่งแยกตามโครงสร้างของอายุประชากรโลก จากฐานข้อมูลนานาชาติของสำนักงานสำรวจสำมะโนประเทศสหรัฐอเมริกาในตารางที่ 1.2 จะพบว่าจำนวนสัดส่วนของประชากรในวัยทำงานและวัยพึ่งพิง (ได้แก่ เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี และประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป) จากปี ค.ศ. 2007 จนถึงปี ค.ศ. 2050 อัตราส่วนร้อยละของประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับประชากรวัยแรงงาน แต่ประชากรวัยสูงอายุกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1.2 อัตราส่วนประชากรในช่วงวัยต่างๆ

(หน่วย : พันคน)

ช่วง อายุ	2007		2020		2025		2050	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
0-14	1,806,005	27.36	1,907,660	25.10	1,922,837	24.17	1,960,227	20.87
15-59	4,092,856	62.01	4,652,717	61.22	4,820,254	60.59	5,344,368	56.90
60+	701,548	10.63	1,040,110	13.68	1,211,826	15.23	2,088,158	22.23

*ร้อยละของจำนวนประชากรโลกที่มีอายุอยู่ในช่วงดังกล่าวเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรโลกทั้งหมด

ที่มา : U.S. Census Bureau, International Data Base, 2008

จากการวิเคราะห์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรโลกดังกล่าวนี้พบว่ามีที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากในปี ค.ศ. 2050 โลกจะมีประชากรวัยเด็กอยู่ร้อยละ 20.87 แต่ในทางกลับกันจะมีประชากรวัยสูงอายุถึงร้อยละ 22.23 ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรโลกครั้งสำคัญ เพราะว่าเป็นครั้งแรกที่โครงสร้างประชากรโลกนั้นมีจำนวนของประชากรวัยสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก

1.3) สรุปแนวโน้มสังคมทางด้านประชากรโลกการเข้าสู่ยุค “โลกแห่งผู้สูงวัย”

จากการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในอนาคต พบว่า สาเหตุที่ทำให้อัตราการเกิดลดลงสืบเนื่องจากการลดอัตราการเจริญพันธุ์รวม ส่วนการมีอัตราการตายลดลง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรตามกาลเวลาและการเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ยของประชากรก็ส่งผลให้แนวโน้มของโลกในอนาคตจะเต็มไปด้วยผู้สูงวัยซึ่งจะแตกต่างจากอดีต เพราะผู้สูงวัยเหล่านี้จะมีอายุขัยที่ยาวนานมากกว่าในอดีต และจากผลดังกล่าวจะทำให้กลุ่มผู้สูงวัยกลายเป็นประชากรที่มีกลุ่มใหญ่ในสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งในเรื่องแนวโน้มของการบริโภค วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งในระดับโลกและประเทศต่างๆ

จากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติปี ค.ศ. 2007 เรื่อง “การพัฒนาในโลกแห่งผู้สูงวัย” (United Nations, 2007: 3 - 4) ได้ให้ความเห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่า

- โลกในอนาคตจะเต็มไปด้วยผู้สูงอายุโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว
- จะมีความแตกต่างทางเพศของกลุ่มผู้สูงอายุในอนาคต เนื่องจากแนวโน้มการมีอายุขัยที่ยืนยาวกว่าของเพศหญิง
- การเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนพึ่งพิงของประชากร
- การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและวิถีในการดำรงชีวิตในสังคม
- ภาวะความต้องการอุปโภคบริโภคที่เปลี่ยนแปลง
- ผลกระทบที่เกิดจากการกำลังแรงงานลดลงในขณะที่มีผู้สูงวัยมากขึ้น การเพิ่มผลิตภาพในการผลิตจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชากร

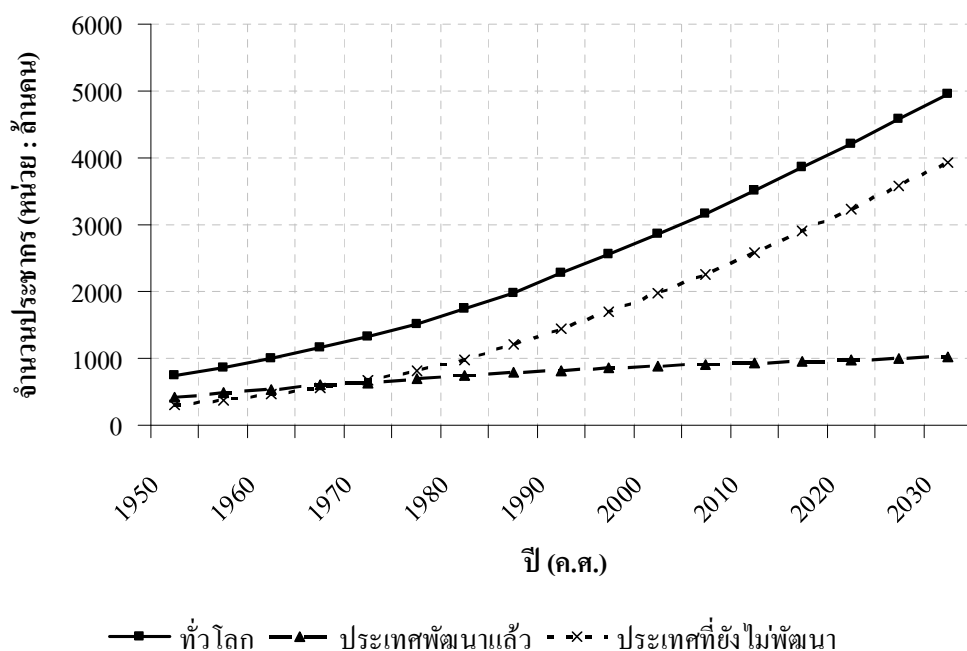
- ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องของการให้บริการทางด้านสุขภาพ การออมเงินบำนาญ ที่จะส่งผลทางด้านความมั่นคงทั้งต่อผู้สูงอายุและประเทศชาติ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากภาวะที่จะก้าวเข้าสู่โลกแห่งผู้สูงวัยนั้นทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกต้องเตรียมการวางแผนเพื่อที่จะรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งทางตรงและทางอ้อม อำนวยรักษาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ และสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศในยุคของโลกที่จะเต็มไปด้วยผู้สูงวัย

2) ภาวะความเป็นเมืองและชนบท

ประเทศต่างๆ ของโลกในปัจจุบันกำลังประสบกับภาวะความเป็นเมืองที่เพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ก่อให้เกิดเป็นเมืองอุตสาหกรรม สร้างกระแสการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจถึงแนวโน้มของเมืองจากองค์การสหประชาชาติ ได้ชี้ให้เห็นว่าในอนาคตเขตเมืองต่างๆ ทั่วโลกจะมีการขยายตัว และจะมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น

เมื่อเทียบกับจำนวนของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นของโลกระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ยังไม่พัฒนา จะพบว่าแนวโน้มของความเป็นเมืองในอนาคตจะเพิ่มมากขึ้นทั้งสองกลุ่ม โดยประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นต่ำกว่า ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรเมืองอย่างรวดเร็ว ดังแผนภูมิที่ 1.2

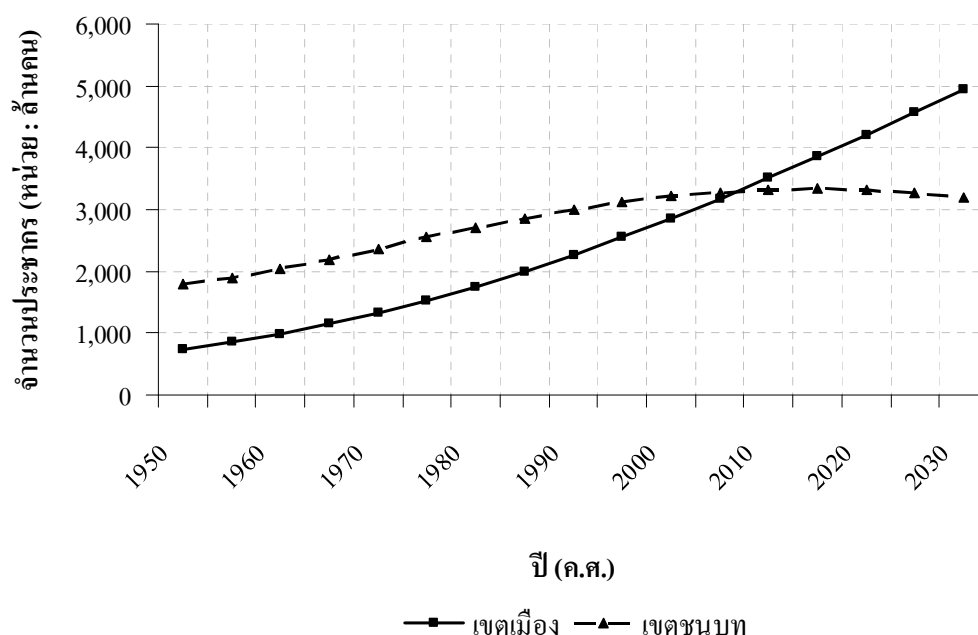

แผนภูมิที่ 1.2 แนวโน้มของประชากรเมืองของโลก ประเทศที่พัฒนาแล้วและ

ประเทศที่ยังไม่พัฒนา ค.ศ. 1950 – 2030

ที่มา : United Nations, 2003

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประชากรเมืองกับประชากรในเขตชนบทจะพบว่าแนวโน้มของประชากรเมืองจะเพิ่มมากขึ้น โดยในช่วงแรกๆ ประชากรชนบทมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นแต่จะเริ่มลดลงภายหลังปี ค.ศ. 2015 ดังแผนภูมิที่ 1.3

แผนภูมิที่ 1.3 แนวโน้มของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองและในชนบทของโลก ค.ศ. 1950 - 2030

ที่มา : United Nations, 2003

สรุปแนวโน้มความเป็นเมืองและชนบท การเข้าสู่ “สังคมเมือง”

จากแนวโน้มของสถานการณ์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวของความยากจนในเขตเมือง การขาดแคลนที่อยู่อาศัยของประชากรเมือง ความไม่เพียงพอของการให้บริการจากหน่วยงานรัฐบาล ทั้งทางด้านการศึกษาและสวัสดิการอื่นๆ นอกจากนี้การกระจุกตัวของเมืองยังทำให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อม ทั้งการลดพื้นที่สีเขียวในเมืองเพื่อนำมาทำที่อยู่อาศัย ปัญหาการก่อกมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งจะนำสู่ปัญหาทางด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชากรเมือง ปัญหาสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ และการเพิ่มขึ้นของการก่ออาชญากรรมในเขตเมืองทั่วโลกในอนาคต ดังนั้นรัฐบาลของประเทศต่างๆ จึงควรส่งเสริมนโยบายของการกระจายความเจริญออกสู่ชนบท ชะลอการเจริญเติบโตของเมืองรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเมืองเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า

3) การปฏิวัติจากสังคมอุตสาหกรรมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลกในยุคปัจจุบันกำลังปรับเปลี่ยนไปสู่โลกในยุคเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความรู้ จากความเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโลกเป็นโลกยุคดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยทำให้ในปัจจุบันคนในสังคมโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดโลกในยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร จากความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารรวมทั้งแหล่งความรู้ต่างๆ ได้อย่างมากมาย แต่ในปัจจุบันการพัฒนานั้นนอกจากความจำเป็นที่จะต้องมียังข้อมูลแล้วความสามารถในการระบุ การสร้าง การปรับเปลี่ยน การแบ่งแยกข้อมูลที่มีความจำเป็นต่อการนำไปใช้สร้าง

ให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นยิ่งกว่า ความรู้จึงกลายเป็นทุนที่สำคัญที่เรียกว่า “ทุนความรู้” (Knowledge capital) ซึ่งเป็นทุนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน

จากที่กล่าวมาจะพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างให้เกิดสังคมบนฐานความรู้ ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆ จากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถในการระบุ จำแนก แบ่งแยกและการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ให้กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งความสามารถดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จะมาจากรากฐานอันเข้มแข็งของการศึกษาของคนในสังคม

ในรายงาน Human Development Index 2007 ของ UNDP พบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกมีการพัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจริญเติบโตของอินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ในปี ค.ศ. 1990 ทั่วโลกมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพียง 1 คนต่อประชากร 1,000 คนเท่านั้น แต่ในปี ค.ศ. 2005 กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 136 คนต่อประชากร 1,000 คน ดังตารางที่ 1.3 และจากแนวโน้มของการพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วในปัจจุบันทำให้สามารถคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตโลกจะสามารถติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกยิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องของการศึกษา จากรายงานของ UNESCO พบว่าแนวโน้มทางด้านการศึกษาของประชากรโลกมีสถานการณ์ที่ดีขึ้นเช่นกัน กล่าวคือ อัตราผู้รู้หนังสือของประชากรโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนของผู้ใหญ่และวัยรุ่น ย้อนอดีตไปในช่วงปี ค.ศ. 1985 – 1994 ประชากรโลกมีอัตราผู้ใหญ่ (อายุ 15 ปีขึ้นไป) ที่รู้หนังสือร้อยละ 76 และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 82 ในช่วงปี ค.ศ. 1995 – 2004 และคาดว่าในปี ค.ศ. 2015 ทั่วโลกจะมีผู้ใหญ่ที่รู้หนังสือร้อยละ 86 สำหรับประชากรวัยรุ่นที่รู้หนังสือก็มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.3 จำนวนการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่างๆ ในปี ค.ศ. 1990 และ ค.ศ. 2005 จำแนกตามพื้นที่

พื้นที่	จำนวนคู่สายโทรศัพท์ (ต่อประชากร 1,000 คน)		จำนวนผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ (ต่อประชากร 1,000 คน)		จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (ต่อประชากร 1,000 คน)	
	1990	2005	1990	2005	1990	2005
ประเทศกำลังพัฒนา	21	132	-	229	-	86
ประเทศด้อยพัฒนา	3	9	0	48	0	12
ประเทศอาหรับ	34	106	-	284	0	88
เอเชียตะวันออกและแปซิฟิก	18	223	-	301	-	106
ละตินอเมริกาและแคริบเบียน	61	-	-	439	0	156
เอเชียใต้	7	51	-	81	0	52
แอฟริกาgingชาฮารา	10	17	-	130	0	26
ยุโรปตะวันออก, กลาง และ CIS	125	277	-	629	0	185
OECD	390	441	10	758	3	445
ทั่วโลก	98	180	2	341	1	136

ที่มา : UNDP, 2007

ตารางที่ 1.4 ร้อยละของประชากรที่รู้หนังสือในปี ค.ศ. 1985 – 2004 และ ค.ศ. 2015
 จำแนกตามวัยผู้ใหญ่ (อายุ 15 ปีขึ้นไป) และประชากรวัยรุ่น (อายุ 15 – 24 ปี)

พื้นที่	จำนวนร้อยละของประชากรวัยผู้ใหญ่*			จำนวนร้อยละของประชากรวัยรุ่น**		
	ที่รู้หนังสือ (อายุ 15 ปีขึ้นไป)			ที่รู้หนังสือ (อายุ 15 - 24 ปี)		
	1985 - 1994	1995 - 2004	2015	1985 - 1994	1995 - 2004	2015
ทั่วโลก	76	82	96	83	88	91
ประเทศที่พัฒนาแล้ว	98	99	100	100	100	100
ประเทศเริ่มพัฒนา	99	99	99	99	99	99
ประเทศกำลังพัฒนา	68	77	83	80	85	89

*ประชากรวัยผู้ใหญ่ จะรวมวัยรุ่นโดยนับประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป

**ประชากรวัยรุ่นจะนับเฉพาะจำนวนประชากรที่มีช่วงอายุระหว่าง 15 – 24 ปี

ที่มา : UNESCO, 2008

การที่รัฐบาลทั่วโลกลงทุนทุ่มเทและให้ความสำคัญกับการศึกษาเพิ่มมากกว่าแต่ก่อน เป็นสิ่งที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าสู่สังคมฐานความรู้ของสังคมโลกมากยิ่งขึ้น จากรายงานงบประมาณการใช้จ่ายทางด้านการศึกษาของรัฐบาลเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นดังกล่าว ในปี ค.ศ. 1999 งบประมาณทางด้านการศึกษาของภาครัฐทั่วโลกเท่ากับร้อยละ 4.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4.9 ในปี ค.ศ. 2005 ดังตารางที่ 1.5

ตารางที่ 1.5 อัตราร้อยละของงบประมาณทางด้านการศึกษาของรัฐบาล
 เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปี ค.ศ. 1999 และ ค.ศ. 2005

พื้นที่	1999	2005
ทั่วโลก	4.5	4.9
ประเทศที่พัฒนาแล้ว	3.7	3.6
ประเทศเริ่มพัฒนา	5.0	5.5
ประเทศกำลังพัฒนา	4.4	4.7

ที่มา : UNESCO, 2008

สรุปแนวโน้มทางการเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ของโลก “สังคมบนฐานความรู้”

แนวโน้มของการเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาทางการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกทำให้สามารถมองภาพอนาคตของการปรับเปลี่ยนเป็นสังคมบนฐานความรู้ การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในสังคม ภาคการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบจะเป็นรากฐานที่สำคัญที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาทางการศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันของประเทศชาติ

ภาพอนาคตของสังคมบนฐานความรู้จะเป็นภาพที่มีการนำเอาระบบสารสนเทศเข้ามาใช้ทางการศึกษามากยิ่งขึ้น เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ เช่น การเรียนรู้ทางไกล การเรียนรู้เสมือนจริง ฯลฯ ภาครัฐจะให้ความสำคัญในเรื่องของการส่งเสริมทางการศึกษามากขึ้น รวมทั้งภาคเอกชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการศึกษาในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับการศึกษาระดับผู้ใหญ่

4) ความมั่นคงและความปลอดภัยของสังคมโลก

4.1) สภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันโลกกำลังประสบกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยจากความเข้มข้นของภาวะเรือนกระจก โดยภาวะเรือนกระจกในยุคปัจจุบันส่วนใหญ่นั้นเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ทั้งจากทางตรงและทางอ้อม เช่น จากการใช้กระแสไฟฟ้า การผลิตของโรงงาน การทิ้งขยะและของเสีย การตัดไม้ทำลายป่าล้วนแต่ก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญ

สำหรับก๊าซเรือนกระจกที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งมีส่วนถึงร้อยละ 76 ของก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดจากการวัดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของโลก (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550: 66) ทั้งนี้รายงานของ Human development report 2007 บ่งชี้ว่า เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของประเทศต่างๆ ในโลกระหว่างปี ค.ศ. 1990 กับ 2004 มีการปล่อยก๊าซดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น โดยในปี ค.ศ. 1990 ทั่วโลกมีปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จำนวน 22,703 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์ และเพิ่มขึ้นเป็น 28,983 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์ใน ค.ศ. 2004 เทียบเป็นอัตราการเพิ่มเท่ากับร้อยละ 28 โดยประเทศที่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากที่สุดในปี ค.ศ. 2004 ได้แก่ อเมริกา จีน รัสเซีย อินเดียและญี่ปุ่นตามลำดับ และการที่รัฐบาลจีนเร่งรัดเพื่อให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างก้าวกระโดดยังส่งผลให้มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 1990 อัตราการเพิ่มของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในประเทศจีนเท่ากับร้อยละ 109 หรือปล่อยก๊าซดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว ดังตาราง ที่ 1.6

ตารางที่ 1.6 จำนวนและร้อยละของการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในปี ค.ศ. 1990 และ 2004

หน่วย : ล้านตัน

	1990		2004		1990 - 2004
ประเทศ	จำนวน (Mt CO ₂)	ร้อยละ*	จำนวน (Mt CO ₂)	ร้อยละ*	ร้อยละ*
ทั่วโลก	22,703	100.0	28,983	100.0	28.0
อเมริกา	4,818	21.2	6,046	20.9	25.0
จีน	2,399	10.6	5,007	17.3	109.0
รัสเซีย	1,984	8.7	1,524	5.3	-23.0
อินเดีย	682	3.0	1,342	4.6	97.0
ญี่ปุ่น	1,071	4.7	1,257	4.3	17.0

*ร้อยละของปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของประเทศต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ทั่วโลก

ที่มา : UNDP, 2007

จากการรายงานผลการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศโลกของ UNDP ได้กล่าวถึงแนวโน้มของภาวะการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศไว้ว่า ปลายปี ค.ศ. 2014 โลกจะร้อนเพิ่มมากขึ้น 1.8 – 4 องศาเซลเซียสหากยังไม่มีมาตรการแก้ไขปัญหาลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพความเสี่ยงในเรื่องของความมั่นคงต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษยชาติที่เพิ่มขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกจะส่งผลกระทบได้ในวงกว้างทั้งต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคมมนุษย์

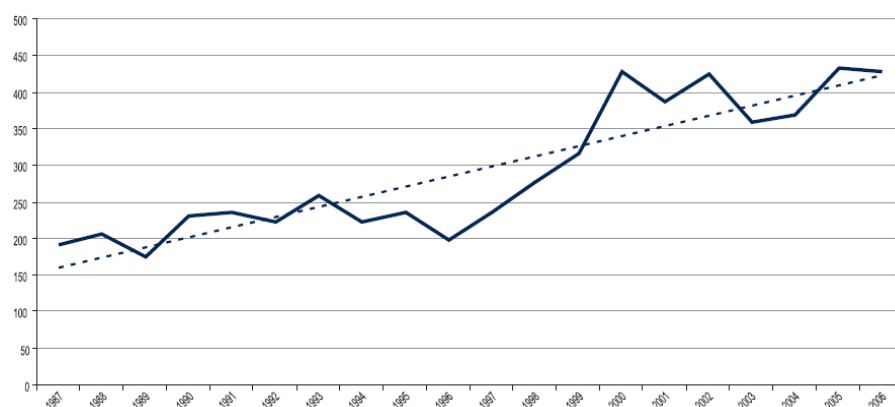
เมื่อนำเอาผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงมาร่วมพิจารณาเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมก็สามารถที่จะจำลองภาพให้เห็นถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดต่อสังคมได้ ดังที่เห็นได้ผลกระทบที่เริ่มเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่สำหรับอีกไม่กี่ปีข้างหน้าสิ่งเหล่านี้จะทวีความรุนแรงและความซับซ้อน และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ทั้งที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและที่เกิดขึ้นต่อสังคม (UNEP / GEMS, 2544)

4.2) ภัยพิบัติธรรมชาติ

จากรายงานของ Center for Research on the Epidemiology of Disaster¹ (CRED) ในปี ค.ศ. 2006 (CRED, 2007) แสดงให้เห็นถึงจำนวนของภัยพิบัติธรรมชาติที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปี ค.ศ. 1987 ทั่วโลกมีจำนวนภัยพิบัติธรรมชาติเกือบ 200 ครั้ง และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นโดยในปี ค.ศ. 2006 ทั่วโลกมีจำนวนภัยพิบัติเกิดขึ้นมากกว่า 400 ครั้ง ดังแผนภูมิที่ 1.4

¹ Center for Research on the Epidemiology of Disaster (CRED) เป็นหน่วยงานของ Université Catholique de Louvain ตั้งอยู่ที่เมือง Brussels ประเทศ Belgium ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1971 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยทางด้านภัยพิบัติและความขัดแย้งทางด้านของสุขภาพในระดับนานาชาติ

จำนวน

— จำนวนครั้งของภัยพิบัติ ---- แนวโน้มเชิงเส้นตรง (จำนวนครั้งของภัยพิบัติ)

แผนภูมิที่ 1.4 แนวโน้มของจำนวนภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1987 – 2006

ที่มา : CRED, 2007

จากภาพรวมของภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาตามภูมิภาคที่เกิดภัยพิบัติพบว่า ทวีปเอเชียมีแนวโน้มของการเกิดภัยพิบัติมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2004 ทวีปเอเชียมีจำนวนภัยพิบัติเกิดขึ้นคิดเป็นร้อยละ 31.61 ของทั่วโลก และเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 43.79 ในปี ค.ศ. 2006 ส่วนทวีปที่มีแนวโน้มของการเกิดภัยพิบัติลดลง ได้แก่ ทวีปอเมริกา โดยในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2004 ทวีปอเมริกามีจำนวนภัยพิบัติเกิดขึ้นคิดเป็นร้อยละ 24.89 ของทั่วโลก และลดลงเหลือร้อยละ 17.56 ในปี ค.ศ. 2006 ดังตารางที่ 1.7

ตารางที่ 1.7 จำนวนและร้อยละของการเกิดภัยพิบัติในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

ในช่วงปี ค.ศ. 2000 – 2004, 2005 และ 2006

ภูมิภาค	2000 – 2004 (เฉลี่ย)		2005		2006	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แอฟริกา	65.0	16.54	60	133.86	79	18.50
อเมริกา	97.8	24.89	98	22.63	75	17.56
เอเชีย	147.8	37.61	166	38.34	187	43.79
ยุโรป	65.6	16.69	94	21.71	68	15.93
โอเชียเนีย	16.8	4.72	15	3.46	18	4.22
รวม	393	100	433	100	427	100

ที่มา : CRED, 2007

แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของภัยพิบัติธรรมชาติดังที่กล่าวมาข้างต้นย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งภัยพิบัตินั้นอาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศ หรือจากการกระทำของมนุษย์ที่เป็นปัจจัยเร่งให้เกิดขึ้น สำหรับการเกิดภัยธรรมชาติในปัจจุบันนี้มีแนวโน้มความถี่ในการอุบัติขึ้นและรุนแรงมากกว่าในอดีต

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันรวมทั้งแนวโน้มในอนาคตภัยพิบัติธรรมชาติจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ ทั่วโลกเพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นของภัยธรรมชาตินั้นจะทำให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งความเป็นอยู่ของคนในประเทศต่างๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียที่มีแนวโน้มของการเกิดภัยพิบัติสูงขึ้นเป็นอันดับแรกของโลก ภาวการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงต่อการพัฒนาของทวีปเอเชียเป็นอย่างมาก เนื่องจากภัยพิบัติธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่คาดการณ์ได้ยากว่าจะเกิดขึ้นช่วงเวลาใด และเมื่อเกิดขึ้นแล้วอานาภาพการทำลายล้างย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นการเตรียมนโยบายและแผนการเฝ้าระวังอย่างรอบคอบจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะช่วยป้องกันหรือลดผลกระทบต่อการพัฒนาในภาวการณ์แห่งความเสี่ยงที่เกิดขึ้นดังกล่าว

4.3) การก่อการร้าย ศาสนา ความขัดแย้ง

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาวการณ์ก่อการร้ายของกลุ่มต่างๆ ได้สั่นคลอนความมั่นคงของมนุษยชาติมากยิ่งขึ้น หากมองในแง่สังคมวิทยานั้นถือว่าการก่อการร้ายเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งเพราะเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ ในสังคมมนุษย์แล้วหายไป แต่การก่อการร้ายในยุคใหม่มีลักษณะแตกต่างจากการก่อการร้ายดั้งเดิม และต่างจากปัญหาสังคมอื่นๆ ตรงที่การก่อการร้ายในปัจจุบันกัดกร่อนสังคมทันที ส่งผลกระทบต่อจิตใจและร่างกายของมนุษย์ทันใด ที่สำคัญก่อให้เกิดความหวาดระแวงไม่จบสิ้น ทำให้มนุษยชาติไม่มีความมั่นใจว่าจะสามารถอยู่ในโลกได้อย่างสงบ (เกษม อัครฉลวย, 2549: 9) ในปัจจุบันนอกจากแนวโน้มของการก่อการร้ายจะมีเพิ่มมากขึ้น แต่สิ่งที่ทำให้ประชากรโลกหวาดหวั่นได้แก่ ความรุนแรงของเหตุการณ์ โดยอาจพิจารณาได้จากจำนวนของผู้เสียชีวิตจากการก่อการร้ายที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่รุนแรงที่ทำให้เกิดผู้เสียชีวิตจำนวนมากนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากปี ค.ศ. 2005 มีจำนวนเหตุการณ์ก่อการร้ายที่ทำให้เกิดผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 10 คน 228 เหตุการณ์และเพิ่มเป็น 291 เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2006 ดังตารางที่ 1.8

ตารางที่ 1.8 เหตุการณ์การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในโลก ปี ค.ศ. 2005 และ 2006 (จำนวนครั้ง)

	2005	2006
เหตุการณ์การก่อการร้ายในโลก	11,153	14,338
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการตาย บาดเจ็บหรือสูญหายอย่างน้อย 1 คน	8,028	11,170
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการตายอย่างน้อย 1 คน	5,135	7,332
การก่อการร้ายที่ไม่ส่งผลให้เกิดการตาย	6,018	7,007
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการตาย 1 คน	2,881	4,091

ตารางที่ 1.8 (ต่อ)

	2005	2006
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการตายอย่างน้อย 10 คน	228	291
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการบาดเจ็บอย่างน้อย 1 คน	3,835	5,718
การก่อการร้ายที่ส่งผลให้เกิดการสูญหายอย่างน้อย 1 คน	1,152	1,334

ที่มา : U.S. Department of state, 2006

สำหรับจำนวนของผู้ก่อการร้ายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะระบุได้อย่างแน่ชัด การที่มีจำนวนของสมาชิกของกลุ่มก่อการร้ายออกปฏิบัติการเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนั้นมิใช่สาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น การก่อการร้ายเพื่อเรียกร้องสิทธิซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากสภาพทางจิตใจของคน โลกในยุคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตใจของคนทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความเจ็บเหงา จากการแยกย่อยของสังคม การลดสภาพหรือลดสภาพความเป็นมวลชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อจิตใจของคน (ทอฟฟเลอร์ อัลวิน, 2533: 300)

4.4) สภาวะสุขภาพของประชากรโลก

แม้ว่าในปัจจุบันหลายประเทศได้ดำเนินการด้านสาธารณสุขที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งสามารถลดภัยคุกคามจากโรคติดต่อหลายชนิดไปได้มาก จากการให้วัคซีนแก่ประชาชนในวงกว้าง ปรับปรุงแหล่งน้ำสะอาด ให้บริการทางการแพทย์และสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมด้านโภชนาการที่เหมาะสม ประชากรในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีอายุยืนยาวขึ้น จำนวนผู้เสียชีวิตจากโรคระบาดร้ายแรงลดน้อยลง แต่มีผู้เสียชีวิตจากโรคภัยไข้เจ็บเรื้อรังเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นโรคหัวใจ โรคเบาหวานหรือมะเร็งโดยเฉพาะในหมู่ประชากรสูงอายุ ทำให้ทุกวันนี้โรคเรื้อรังเหล่านี้กลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของโลก (Scientific American, 2549: 161 - 167) โดยจากการคาดการณ์ถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสูญเสียระยะเวลาที่ผู้คนควรจะมีชีวิตอยู่ด้วยสุขภาพที่ดี (DALYs) เปลี่ยนไปในอนาคตจากที่เคยมีสาเหตุสำคัญมาจาก โรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุ และการเสียชีวิตในวัยเด็ก จะเปลี่ยนเป็น โรคหัวใจ โรคซึมเศร้า และอุบัติเหตุจากยานพาหนะในปี ค.ศ. 2020 โดยมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมและวัย

ในขณะที่โรคภัยร้ายแรงอย่างโรคเอดส์มีอัตราการเพิ่มลดต่ำลง ในปัจจุบันโลกกลับต้องพบกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากโรคชนิดใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาโรคชนิดใหม่ที่มีอันตรายร้ายแรงกับมนุษยชาติ ได้แก่ โรคไข้หวัดนก ไข้เวสต์ไนล์² และโรคซาร์สซึ่งโรคเหล่านี้เป็นโรคที่มีความรุนแรงและในปัจจุบันจะพบว่ามีการพบโรคใหม่ๆ เหล่านี้ถี่มากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้โรคใหม่ๆ ดังกล่าวกลายเป็นภัยร้ายสำคัญที่สร้างความหวาดหวั่นและสั่นคลอนให้แก่มนุษยชาติในยุคปัจจุบันและในอนาคต

² โรคเวสต์ไนล์ไวรัส (West Nile Virus, WNV) เป็นโรคที่สามารถติดต่อได้ระหว่างสัตว์และคน ค้นพบเป็นครั้งแรกที่ประเทศยูกันดา เมื่อ พ.ศ. 2480 ไวรัสเวสต์ไนล์ เป็นสาเหตุที่ทำให้คนแสดงอาการป่วยคล้ายกับโรคไข้หวัดนก และส่งผลทำให้ผู้ป่วยที่สูงอายุแสดงอาการทางระบบประสาทและเสียชีวิต

4.5) สรุปแนวโน้มความมั่นคงและความปลอดภัยของสังคมโลก “สังคมแห่งความเสี่ยง”

ในปัจจุบันความมั่นคงและความปลอดภัยของมนุษยชาตินั้นมีแนวโน้มว่าจะมีความเสี่ยงเกิดขึ้นมากยิ่งขึ้น จากภาวะสภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจากน้ำมือของมนุษย์ จากกิจกรรมในการผลิตสินค้ามาใช้อุปโภคบริโภคของโรงงานต่างๆ ที่นับวันยิ่งมีแนวโน้มของการปล่อยสารพิษเข้าสู่สภาพแวดล้อมมากยิ่งขึ้น จากผลของการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศจีน ทำให้ปัจจุบันแนวโน้มในการทำลายธรรมชาติมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศโลกในอนาคตจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้จากแนวโน้มของการก่อการร้ายที่แพร่กระจายเพิ่มมากขึ้นและทวีความรุนแรง ทั้งจากการก่อการร้ายภายในประเทศต่างๆ รวมทั้งการก่อการร้ายนานาชาติ นับว่าเป็นภัยสังคมใหม่ๆ ที่สร้างให้เกิดความหวาดหวั่น และความเสี่ยงต่อการใช้ชีวิตของประชากรในสังคมโลกมากขึ้น

โรคภัยไข้เจ็บในยุคใหม่ที่วิวัฒนาการขึ้นในโลกยุคปัจจุบัน กลายเป็นโรคที่สร้างความหวาดหวั่นให้กับสังคมมนุษย์ที่สามารถแพร่กระจายรวดเร็วและรุนแรงมากขึ้น รักษายากขึ้น รวมทั้งการเจ็บป่วยของโรคเรื้อรังที่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมในการใช้ชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน กลับมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคตจะส่งผลต่อความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์มากขึ้น

องค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวมาโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นปัจจัยใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งเป็นปัจจัยที่คาดเดาได้ยาก ในภาพรวมแนวโน้มของภาวะการณ์ที่กล่าวมาจะทำให้สังคมโลกในอนาคตนั้นตกอยู่ในภาวะเสี่ยงมากยิ่งขึ้น คนในสังคมต้องอยู่ด้วยความหวาดกลัวต่อภาวะต่างๆ ที่จะมาเล่นงานชีวิตและทรัพย์สินของตน ซึ่งผลจากการตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจะต้องมีความระมัดระวังตัวมากขึ้น

1.1.2 สถานการณ์ด้านสังคมและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของประเทศไทย

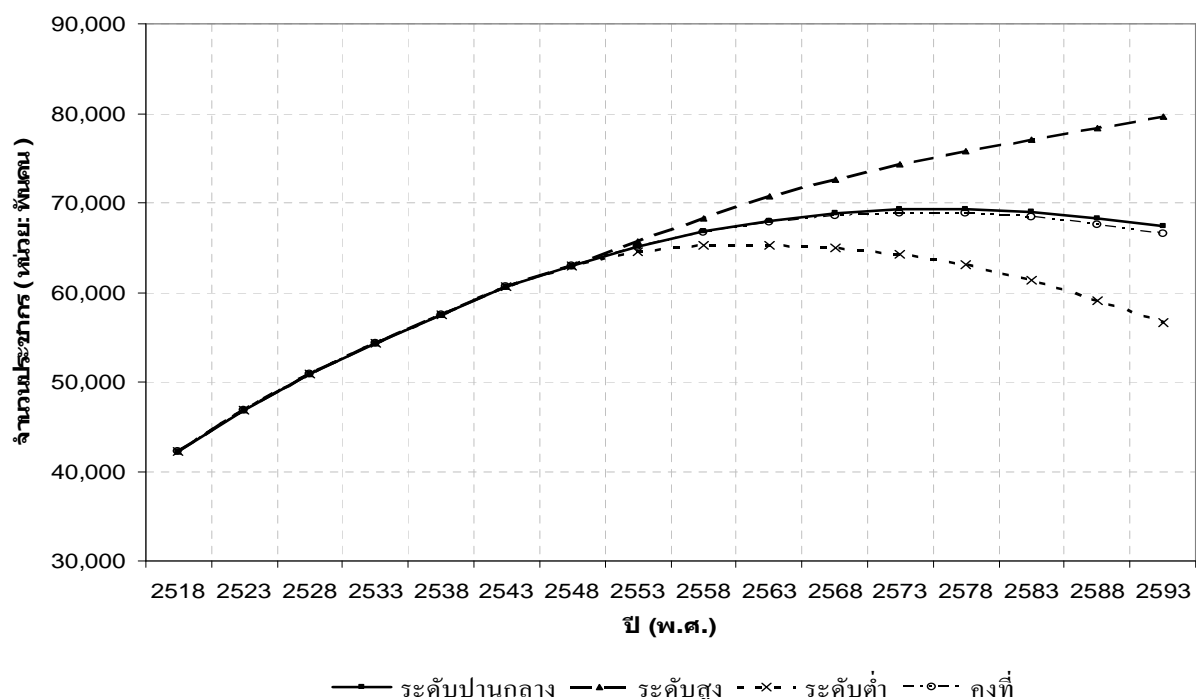
พัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยต้องมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนตัวเองมาอย่างต่อเนื่องตามสภาพแวดล้อมและบริบทของการเปลี่ยนแปลงในกระแสของสังคมทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกระแสของอัสตงศาการันวัต (Westernization) ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปสู่อารยธรรมแบบตะวันตกทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นกระแสของสากลานวัต (Internationalization) ที่ทำให้การติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก เกิดการติดต่อสัมพันธ์และพึ่งพิงซึ่งกันและกันมากขึ้น รวมทั้งกระแสของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ทำให้โลกทั้งโลกเชื่อมต่อกันเป็นหนึ่งเดียว จากกระแสดังกล่าวทำให้ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศไทยนั้นได้รับผลกระทบจากกระแสภายนอกอย่างรวดเร็วและรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากการปรับตัวของประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นได้ส่งผลให้ประเทศไทยพัฒนาและเจริญเติบโตในหลายด้านทั้งในด้านของเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม แต่ในขณะเดียวกันการปรับตัวดังกล่าวก็ได้สร้างให้เกิดทั้งพัฒนาการในเชิงบวกสร้างสรรค์และปัญหาสังคมขึ้นน่านับการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวโน้มของปัญหาทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน สำหรับสถานการณ์ทางสังคมไทยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตจะประกอบไปด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายปัจจัย ดังต่อไปนี้

1) การเข้าสู่ยุค “โลกแห่งผู้สูงอายุ”

1.1) จำนวนประชากรประเทศไทย

จากหลักฐานรายงานการสำรวจแนวโน้มประชากรประเทศไทยขององค์การสหประชาชาติ พบว่าประชากรของประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 – 2578 โดยในปี พ.ศ. 2518 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 42,180,000 คน และเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2578 คาดว่าประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 69,260,000 คน (ภาวะการเจริญพันธุ์ระดับปานกลาง) หลังจากนั้นจำนวนประชากรของประเทศไทยจึงจะเริ่มลดลงโดยในปี พ.ศ. 2583 คาดว่าประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 68,940,000 คน และมีแนวโน้มที่จำนวนประชากรของประเทศไทยจะลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังแผนภูมิที่ 1.5

แผนภูมิที่ 1.5 แนวโน้มจำนวนประชากรรวมของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2593

แยกตามภาวะการเจริญพันธุ์ระดับปานกลาง สูง ต่ำ และภาวะการเจริญพันธุ์คงที่

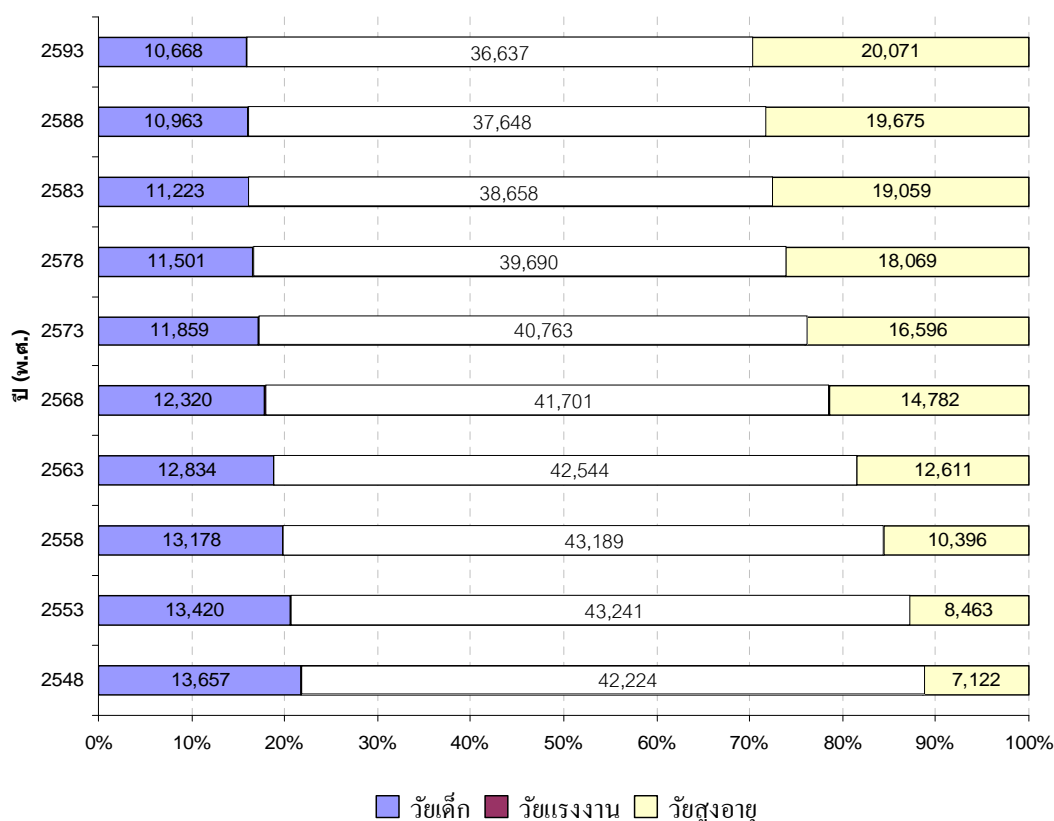
ที่มา : Population Division of the Department of Economic

and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 2006

1.2) องค์ประกอบทางด้านอายุ

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบทางด้านอายุของประชากรของประเทศไทยเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2583 พบว่าในปี พ.ศ. 2548 ประชากรในกลุ่มอายุน้อยๆ (ตั้งแต่ 0 – 4 ปี จนถึง 35 – 39 ปี) จะมีจำนวนน้อยกว่าอายุเดียวกันในปี พ.ศ. 2558 – 2583 แต่ประชากรในกลุ่มอายุสูง (ตั้งแต่ 40 – 44 ปี จนถึง 100 ปีขึ้นไป) จะมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งแสดงให้เห็นว่า จะมีประชากรวัยสูงอายุมากขึ้น ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยรุ่นจะมีจำนวนลดลง ซึ่งส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของประชากรในวัยต่างๆ โดยประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) ของประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไปจนถึงปี พ.ศ. 2552 และจะค่อยๆ

ลดลงภายหลังจากปี พ.ศ. 2553 ส่วนประชากรในวัยเด็ก (อายุ 0 – 14 ปี) จะลดลงอย่างรวดเร็ว และประชากรสูงวัย (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังแผนภูมิที่ 1.6

แผนภูมิที่ 1.6 สัดส่วนประชากรไทยในช่วงวัยต่างๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2593

: ข้อมูลสถิติภาวะเจริญพันธุ์ระดับปานกลาง

ที่มา : Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 2006

1.3) สรุปแนวโน้มสังคมทางด้านของประชากร “สังคมผู้สูงอายุ”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านประชากร คาดว่าสังคมไทยในอนาคตนั้นกำลังจะเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยมีองค์ประกอบหลักทางด้านของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจาก แนวโน้มของภาวะการเจริญพันธุ์รวมที่ระดับต่ำกว่าระดับทดแทน อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้น แนวโน้มของอัตราการเกิดที่ลดลงและอัตราการตายที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ภาพอนาคตของสังคมไทยนั้นกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุในเวลาอันสั้นซึ่งประเทศไทยนั้นมีอัตราเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุที่เร็วมาก (ประมาณ 20 ปี) โดยจะเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 และเป็นสังคมผู้สูงอายุเต็มตัวในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งส่งผลให้มีเวลาเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในเวลาอันสั้น (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548: 4) โดยผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรเข้าสู่สังคมสูงอายุ อาจกล่าวได้โดยกว้าง ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุมีความสามารถในการผลิตลดลงตามสมรรถภาพของร่างกายที่ค่อยๆ เสื่อมถอย ยิ่งอายุมากขึ้นก็ยิ่งต้องการความช่วยเหลือมากขึ้น

(2) ด้านสุขภาพอนามัย ร่างกายของผู้สูงอายุจะอ่อนแอเพิ่มขึ้น โอกาสเกิดโรคภัยไข้เจ็บมีมากขึ้น แม้ไม่เกิดโรคภัยร่างกายก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพธรรมชาติและเกิดความพิการในที่สุด ซึ่งสังคมโดยรวมจะต้องช่วยเหลือ

(3) ด้านสังคมและครอบครัว ย่อมเป็นภาระที่จะให้ความคุ้มครองดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

(4) ด้านการศึกษา แบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ นอกจากต้องให้การศึกษาให้ผู้สูงอายุรู้เท่าทันโลกแล้ว ยังต้องศึกษาวิจัยในวิทยาการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อดำเนินการให้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้สูงอายุและสังคมเป็นไปในทางที่ดี ทั้งในด้านมนุษยธรรมและด้านพัฒนาการ (บรรลุ ศิริพานิช, 2542: 30 - 31)

จากภาพรวมของสังคมสูงอายุที่กล่าวมา จะเห็นว่าสังคมสูงอายุจะส่งผลกระทบในหลากหลายด้าน สำหรับภาคราชการก็จะได้รับผลกระทบทั้งในมุมมองภายในและมุมมองภายนอก สำหรับมุมมองภายใน การเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทย ย่อมส่งผลกระทบต่อภาคราชการโดยข้าราชการผู้ปฏิบัติงานจะมีอายุที่สูงขึ้น มีแนวโน้มของการปลดเกษียณตามเกณฑ์มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออัตรากำลังคนของข้าราชการในหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ทำงานมานานจะเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์สูง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมการในการวางแผนอาชีพที่ดีให้สามารถมีข้าราชการรุ่นใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทนได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ในสภาวะที่ประชากรสูงวัยเพิ่มมากขึ้นแต่ประชากรวัยแรงงานลดน้อยลง จะส่งผลให้เกิดการแย่งชิงประชากรวัยแรงงานในอนาคต เนื่องจากภาวะของอุปทานทางด้านแรงงานมีน้อยลง แต่จากการขยายตัวของประเทศ ภาคเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมที่มีความเจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น จะทำให้เกิดอุปทานทางด้านแรงงานในกลุ่มดังกล่าวสูง จนเกิดอุปทานแรงงานส่วนเกินทำให้แรงงานดังกล่าวมีราคาค่าแรงงานสูงมากขึ้นในตลาดแรงงาน จากภาวะดังกล่าว ภาคราชการจึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมในการปรับตัว เพื่อหากกลยุทธ์และทิศทางที่เหมาะสมในการจัดจ้างแรงงานและการธำรงรักษาข้าราชการในสังกัดเอาไว้ให้ได้ โดยการปรับสภาพการจ้าง ค่าจ้าง หรือสวัสดิการ รวมทั้งภาพลักษณ์ของข้าราชการเพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดแรงงานที่จะมีภาวะการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต นอกจากนี้จากการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานซึ่งมีจำนวนลดลง การเพิ่มผลิตภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุของภาคราชการ

2) ภาวะความเป็นเมืองและชนบท

2.1) สภาวะความเป็นเมือง

จากทิศทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางของอัสตังคาคานูว์ตร (Westernization) และสากลานูว์ตร (Internationalization) ทำให้ในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปและจะมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น โดยสัดส่วนจำนวนของประชากรในเขตเมืองในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2543 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรในเขตเมือง 18,974,000 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1 และเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 20,820,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.5 ในปี พ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดย

คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยในเขตเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 35,420,00 คน เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนแล้วจะพบว่า การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนของประชากรเมืองเพิ่มสูงถึงร้อยละ 47 ซึ่งจากสัดส่วนดังกล่าวแสดงถึงสังคมไทยในอนาคตที่จะมีประชากรเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดเข้ามาอยู่อาศัยในเขตเมือง โดยอาจกล่าวได้ว่าในอนาคตสังคมไทยจะมีแนวโน้มของความเป็นสังคมเมืองสูง

ในขณะที่ความเป็นเมืองมีความเติบโต แต่ในขณะเดียวกันสัดส่วนของประชากรในเขตชนบทนั้นมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2543 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรในเขตชนบท 41,951,000 คน คิดเป็นร้อยละ 68.9 และ ในปี พ.ศ. 2548 แม้ว่าจำนวนประชากรในเขตชนบทจะเพิ่มขึ้นเป็น 43,261,000 คน แต่กลับมีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 67.5 เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจำนวนประชากรในเขตชนบทจะลดลงเหลือ 40,004,000 คน และมีสัดส่วนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 53 เท่านั้น เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ดังตารางที่ 1.9

ตารางที่ 1.9 จำนวนประชากรและสัดส่วนของประชากรในเขตเมืองและชนบทปี พ.ศ. 2543 – 2573

	2543	2548	2553	2558	2563	2568	2573
จำนวนประชากรที่อยู่ในเขตเมือง (หน่วย : พันคน)	18,974	20,820	22,994	25,571	28,559	31,992	35,420
ร้อยละของประชากรที่อาศัยอยู่ใน เขตเมือง	31.1	32.5	34.3	36.7	39.7	43.3	47
จำนวนประชากรที่อยู่ในเขตชนบท (หน่วย : พันคน)	41,951	43,261	43,952	44,014	43,344	41,877	40,004
ร้อยละของประชากรที่อาศัยอยู่ใน เขตชนบท	68.9	67.5	65.7	63.3	60.3	56.7	53

ที่มา : United Nations, 2003

2.2) โครงสร้างครัวเรือนไทย

โครงสร้างครัวเรือนไทยในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากอดีตครอบครัวไทยจะมีลักษณะของครอบครัวใหญ่ มีการอยู่ร่วมกันแบบระบบเครือญาติ และมีการอยู่ร่วมกันอย่างน้อย 3 รุ่น (ปู่ ย่า/ตา ยาย/ พ่อ แม่ และ ลูก) แต่จากการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้โครงสร้างครัวเรือนเกิดการปรับตัว โดยในปัจจุบันครัวเรือนไทยมีแนวโน้มที่จะมีขนาดเล็กลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากยิ่งขึ้น และมีรูปแบบการอยู่อาศัยในลักษณะใหม่ๆ เช่น อยู่คนเดียว อยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติมากขึ้น จากการสำรวจภาวะครัวเรือนไทยในปี พ.ศ. 2548 พบว่า ครัวเรือนไทยนั้นมีลักษณะของการอยู่แบบครอบครัวเดี่ยวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.7 รองลงมาเป็นครอบครัวขยาย ร้อยละ 32.5 อยู่คนเดียว ร้อยละ 11.3 ปู่ย่า/ ตายายกับหลาน ร้อยละ 1.6 และอยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติร้อยละ 0.8 ดังตารางที่ 1.10

ตารางที่ 1.10 โครงสร้างครัวเรือนจำแนกตามประเภทและภาค พ.ศ. 2548

ประเภทครัวเรือน	ภาค (%)					
	รวม	กทม.	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เหนือ	ใต้
ครอบครัวเดี่ยว	53.7	54.4	53.2	53.6	51.1	613
- สามีและภรรยา	13.3	14.2	15.0	15.5	10.7	12.3
- สามีภรรยาและลูก	33.1	31.9	31.1	31.0	32.7	42.7
- สามีหรือภรรยาและลูก	7.3	8.3	7.1	7.1	7.7	6.3
ครอบครัวขยาย	32.5	27.3	32.2	31.2	38.2	27.4
ปู่ย่า / ตายาย กับหลาน	1.6	0.3	1.2	1.9	2.5	1.2
อยู่คนเดียว	11.3	16.1	13.3	12.7	0.8	8.9
อยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติ	0.8	1.9	1.0	0.5	0.3	1.2

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549

จากตารางที่ 1.10 จะเห็นว่าในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเขตเมืองนั้น ลักษณะของโครงสร้างครอบครัวจะมีขนาดเล็กเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในเมืองใหญ่ๆ รูปแบบของครอบครัวขยายจะมีน้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ และจะมีลักษณะของการอยู่คนเดียว หรือการอยู่กับคนที่ไม่ใช่ญาติมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของความแออัดในเขตเมือง วิถีชีวิตของคนเมืองที่เร่งรีบประกอบกับความต้องการความทันสมัย สะดวกสบาย

2.3) การเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม

ในอดีตสังคมของไทยเป็นสังคมเกษตรมีภาคเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักแต่จากการพัฒนาประเทศตามแนวทางของประเทศตะวันตกทำให้ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาประเทศโดยมุ่งที่จะเปลี่ยนจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยเมื่อเปรียบเทียบจากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติแยกตามภาคการผลิตจะพบว่า ในปัจจุบันประเทศไทยซึ่งอยู่ในยุคของการเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรมีแนวโน้มของการเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยในปัจจุบันขนาดของภาคเกษตรจากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติจะพบว่า ภาคการเกษตรมีขนาดเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เทียบกับนอกภาคการเกษตรที่มีขนาดเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 90 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ นอกจากนี้ขนาดของภาคการเกษตรยังมีแนวโน้มที่จะลดลง ในขณะที่ขนาดของนอกภาคการเกษตรก็มีขนาดที่เพิ่มมากขึ้น ดังตารางที่ 1.11

ตารางที่ 1.11 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติตามราคาประจำปี

จำแนกตามภาคการผลิต พ.ศ. 2546 – 2548

(หน่วย : ล้านบาท)

สาขาการผลิต	2546 ^r	ร้อยละ	2547 ^p	ร้อยละ	2548 ^p	ร้อยละ
ภาคเกษตร	615,854	10.61	669,498	10.52	721,682	10.43
ภาคนอกเกษตร	5,301,514	91.31	5,820,349	91.46	6,365,978	92.02
ผลิตภัณฑ์มวลรวม ประชาชาติ	5,806,340	100.00	6,363,650	100.00	6,917,720	100.00

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549

สำหรับการสำรวจกำลังแรงงานพบว่า ในปี พ.ศ. 2549 ประเทศไทยมีกำลังแรงงานรวม 36,867,200 คน จากจำนวนประชากรรวม 64,884,000 คน คิดเป็นร้อยละ 56.42 ของประชากรรวม มีผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 13,673,700 คน คิดเป็นร้อยละ 20.93 ของประชากรรวม และมีผู้ที่อายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 14,801,000 คน คิดเป็นร้อยละ 22.65 ของประชากรรวม

ในส่วนของกำลังแรงงานรวมมีจำนวนผู้มีงานทำ 36,344,500 คน คิดเป็นร้อยละ 98.58 มีจำนวนผู้ว่างงาน 449,900 คน คิดเป็นอัตราว่างงานร้อยละ 1.2 และมีกำลังแรงงานที่รอทำงานในฤดูกาลต่อไป จำนวน 72,800 คน คิดเป็นร้อยละ 0.20 ของกำลังแรงงาน เมื่อวิเคราะห์ถึงจำนวนแรงงานแยกตามภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรพบว่า จำนวนแรงงานที่อยู่ในภาคการเกษตรมีจำนวน 14,887,100 คน คิดเป็นร้อยละ 40.96 สำหรับจำนวนแรงงานนอกภาคการเกษตรมีจำนวน 21,457,500 คน คิดเป็นร้อยละ 59.04 ดังตารางที่ 1.12, 1.13 และ 1.14

ตารางที่ 1.12 จำนวนและร้อยละของสถานภาพแรงงาน ปี พ.ศ. 2549 (ไตรมาสที่ 3)

สถานภาพแรงงาน	2549 (ไตรมาสที่ 3)	
	จำนวน (หน่วย : พันคน)	ร้อยละ
รวม	65,341.8	100.00
กำลังแรงงานรวม	36,867.2	56.42
ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	13,673.7	20.93
ผู้มีอายุต่ำกว่า 15 ปี	14,801.0	22.65

ตารางที่ 1.13 จำนวนและร้อยละของกำลังแรงงานรวม ปี พ.ศ. 2549 (ไตรมาสที่ 3)

สถานภาพแรงงาน	2549 (ไตรมาสที่ 3)	
	จำนวน (หน่วย : พันคน)	ร้อยละ
กำลังแรงงานรวม	36,867.2	100.00
ผู้มีงานทำ	36,344.5	98.58
ผู้ว่างงาน	449.9	1.22
กำลังแรงงานที่รอฤดูกาล	72.8	0.20

ตารางที่ 1.14 จำนวนแรงงานแยกตามภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรปี พ.ศ. 2549
(ไตรมาสที่ 3)

(หน่วย : พันคน)				
	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
รวม	19,638.2	16,706.3	36,344.5	100.00
ภาคเกษตร	8,217.9	6,669.2	14,887.1	40.96
นอกภาคเกษตร	11,420.5	10,037.0	21,457.5	59.04

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549

2.4) สรุปแนวโน้มทางสังคมด้านความเป็นเมืองและการเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม : สังคมทันสมัยและสังคมที่แยกส่วน (สังคมนาโน)

จากการวิเคราะห์แนวโน้มทางสังคมด้านความเป็นเมืองและความเป็นสังคมอุตสาหกรรมจะเห็นว่าในอนาคตสังคมไทยจะก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมทันสมัย โดยสังคมดังกล่าวจะมีความเป็นเมืองและความเป็นสังคมอุตสาหกรรมสูงซึ่งส่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์อย่างมาก การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองและจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านของเทคโนโลยีการสื่อสาร การคมนาคม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็น การแพร่ขยายเครือข่าย วิทยุ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ หรือโครงการอำนวยความสะดวกทางการคมนาคม เช่น การก่อสร้างรถไฟฟ้า สายการบินราคาต่ำเป็นสิ่งที่เร่งให้เกิดสภาพของสังคมทันสมัยผ่าน “ทางด่วนข้อมูลข่าวสาร” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 ก: 12) โดยความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจะเริ่มต้นจากการนำเอาเทคโนโลยีดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพในการผลิต จากการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมก็จะก่อให้เกิดการสร้างงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานและก่อให้เกิดความเป็นสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น เมื่อในสังคมเมืองมีประชากรเป็นจำนวนมากและเป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นสังคมอุตสาหกรรม ดังนั้นการลงทุนทางด้านเทคโนโลยีต่างๆ และโครงสร้างพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจึงเกิดขึ้นที่สังคมเมืองก่อน จากนั้นจึงแพร่ขยายไปยังเขตชนบท

สำหรับปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เห็นคุณลักษณะของการเป็นสังคมทันสมัยในสังคมไทยนั้น สามารถสังเกตได้จากวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมเมืองที่มีคุณลักษณะบริโภคนิยมและวัตถุนิยมสูง ค่านิยมทางด้านของความหรูหราฟุ่มเฟือย แต่การเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมทันสมัยอย่างรวดเร็วเกินไปก็อาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สังคมมีความเจริญทางวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่คุณธรรมและจริยธรรมในสังคมลดลง นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย โดยความสัมพันธ์ของคนในสังคมทันสมัยนั้นจะมีลักษณะของปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าลดลง แต่จะเพิ่มขึ้นในเรื่องของรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น มีปฏิสัมพันธ์แบบเป็นทางการมากยิ่งขึ้น โครงสร้างทางครอบครัวจะมีการลดขนาดลง และจะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือเป็นลักษณะของการใช้ชีวิตสันโดษมากยิ่งขึ้น ทำให้สัมพันธภาพของครอบครัวเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์อันญาติจะลดลง จากภาวะที่กล่าวมาย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาในสังคม เกิดความแออัดของประชากรเมืองที่เพิ่มมากขึ้น การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ส่งผลให้การแข่งขันทางสังคมก็สูงขึ้น เกิดปัญหาคนยากจนที่กระจุกตัวอยู่ในสังคมเมือง และปัญหาการเกิดขึ้นของโรคใหม่ๆ และการก่ออาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นในเขตเมือง

กล่าวโดยสรุปในอนาคตของสังคมทันสมัย ภาคราชการจะต้องมีการปรับตัวเพื่อตอบรับกับอนาคตของสังคมดังกล่าว ทั้งในเรื่องการเตรียมพร้อมรับมือต่อความแออัดของชุมชนเมือง การขยายความเจริญไปสู่ชนบท การปลูกฝังค่านิยมในเรื่องของความทันสมัยที่เหมาะสมให้แก่สังคม การเสริมสร้างให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมขึ้นในสังคมทันสมัย เพื่อให้เกิดความสมดุลในสังคมดังกล่าว นอกจากนี้ในสังคมทันสมัยภาคราชการเองก็ต้องปรับปรุงให้มีความทันสมัยเพื่อตอบสนองสังคมด้วย ไม่ว่าจะเป็นทั้งในส่วนของระบบราชการและข้าราชการที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ

3) สังคมแห่งความรู้

3.1) โครงสร้างประชากรด้านการศึกษา

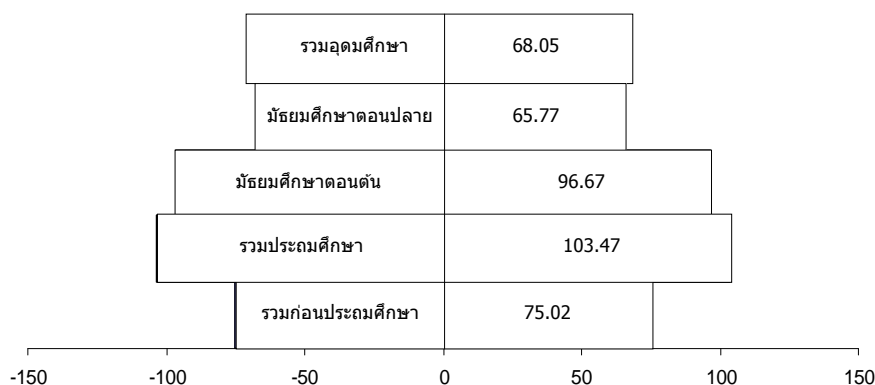
การศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สำหรับแนวโน้มการศึกษาของประชากรในสังคมไทยนั้นมีแนวโน้มที่ประชากรจะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยมีจำนวนนักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 75.69 ของประชากรในวัยเรียนทั้งหมด (อายุ 3 – 21 ปี) และจำนวนนักเรียน นักศึกษาได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2549 ประเทศไทยมีจำนวนนักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 84.69 ของประชากรในวัยเรียนทั้งหมด ดังตารางที่ 1.15

ตารางที่ 1.15 จำนวนนักเรียนและนักศึกษาในสถานศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา
ปีการศึกษา พ.ศ. 2545 – 2549

ระดับการศึกษา	ปีการศึกษา				
	2545	2546	2547	2548	2549
รวมทั้งสิ้น	14,223,278	14,095,564	14,398,777	14,443,776	14,622,313
รวมก่อนประถมศึกษา	2,070,760	1,941,723	1,824,732	1,806,282	1,771,998
รวมประถมศึกษา	6,097,425	6,068,807	5,966,526	5,843,512	5,696,472
รวมมัธยมศึกษา	4,068,654	4,105,419	4,401,821	4,528,762	4,651,080
- มัธยมศึกษาตอนต้น	2,368,920	2,447,702	2,672,432	2,761,216	2,782,081
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	1,699,734	1,657,717	1,729,389	1,767,546	1,868,999
รวมอุดมศึกษา	1,986,439	1,979,615	2,205,698	2,265,220	2,502,763
- รวมปริญญาตรีและต่ำกว่า	1,848,861	1,852,044	2,043,806	2,086,029	2,298,704
- รวมสูงกว่าปริญญาตรี	137,578	127,571	161,892	179,191	204,059
ร้อยละต่อประชากร อายุ 3 - 21 ปี	75.96	75.75	81.64	82.84	84.69

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551

ในอดีตเมื่อพิจารณาถึงพีระมิดการศึกษาจะพบว่าโครงสร้างการศึกษาของไทยเป็นระบบการแข่งขันกัน “ไต่บันไดตารา” หรือการศึกษาแบบ “แพ็คดอกออก” ซึ่งผู้ที่แข็งแกร่งเท่านั้นจึงจะสามารถหลุดรอดไปถึงการศึกษาขั้นสูงสุดถึงอุดมศึกษาได้โดยจุดที่เป็นปัญหาใหญ่ คือ ช่วงรอยต่อระหว่างประถมศึกษากับมัธยมศึกษาตอนต้น (สมบัติ กุสุมาวาลี, 2538: 28) จากการแก้ไขปัญหของภาครัฐบาลในการนำเอานโยบายการศึกษาภาคบังคับมาใช้ในปี พ.ศ. 2542 ระบบการศึกษาของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และได้กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี (ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3) จากเดิมที่กำหนดไว้แค่ 6 ปี ทำให้ปัญหารอยต่อดังกล่าวได้รับการแก้ไขและพัฒนามากขึ้น โดยเมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียน นักศึกษากับประชากรในวัยศึกษาแยกตามระดับในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2549 ประเทศไทยมีแนวโน้มของนักเรียน นักศึกษาเมื่อเทียบกับประชากรในแต่ละวัยเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2549 ประเทศไทยมีจำนวนนักเรียน นักศึกษาระดับก่อนประถมคิดเป็นร้อยละ 75.2 ประถมศึกษาร้อยละ 103.47 มัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 96.67 มัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 65.77 และอุดมศึกษาร้อยละ 68.05 ของประชากรในวัยศึกษาตามแต่ละช่วงวัย แต่จากระบบของการศึกษาที่ใช้ระบบแพ็คดอกออก และปัญหาของการให้บริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ยังไม่สามารถสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมได้ทำให้อย่างคงเกิดปัญหาในเรื่องของการขาดการศึกษาของกลุ่มประชากรในวัยศึกษาที่ด้อยโอกาส ดังแผนภูมิที่ 1.7

แผนภูมิที่ 1.7 พีระมิดการศึกษาปีการศึกษา 2549
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551

เมื่อพิจารณาจากปิระมิดการศึกษาปีการศึกษา 2549 พบว่าในปัจจุบันปัญหาคอขวดได้เปลี่ยนไป จากเดิมที่เคยมีปัญหาในช่วงของประถมศึกษากับมัธยมศึกษาตอนต้น เปลี่ยนไปเป็นปัญหาการลดลงของประชากรวัยเรียนในช่วงระหว่างมัธยมศึกษาตอนต้นไปยังมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากผลของการนำเอานโยบายการศึกษาภาคบังคับมาใช้ในปี พ.ศ. 2542

ในส่วนของแรงงานไทยในปี พ.ศ. 2549 กำลังแรงงานที่มีงานทำส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา มีจำนวน 12,431,200 คน แรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา 7,895,700 คน ระดับมัธยมศึกษา 5,100,800 คน และระดับอุดมศึกษา 5,052,600 คนตามลำดับ สำหรับแรงงานที่ว่างงานแยกตามระดับการศึกษาพบว่าแรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนมากที่สุดเป็นจำนวน 113,500 คน รองลงมาเป็นแรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา 104,100 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

3.2) อัตราผู้รู้และไม่รู้หนังสือในประเทศไทย

จากการสำรวจ Human Development Index 2006 ขององค์การสหประชาชาติได้ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างมากในแง่ของการมีอัตราผู้รู้หนังสือในระดับที่สูง โดยในปี พ.ศ. 2533 ประเทศไทยมีอัตราผู้รู้หนังสือในกลุ่มผู้ใหญ่ (อายุ 15 ปีขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 92.4 และในกลุ่มวัยรุ่น (อายุ 15 – 24 ปี) คิดเป็นร้อยละ 95.1 โดยอัตราดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 92.6 ในกลุ่มผู้ใหญ่ และร้อยละ 98 สำหรับกลุ่มวัยรุ่นในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นอัตราที่อยู่ในระดับสูง

เมื่อพิจารณาถึงการอ่านออกเขียนได้ในยุคของโลกาภิวัตน์ที่โลกมีการเชื่อมโยงติดต่อเข้าด้วยกัน ทักษะในเรื่องของภาษาจึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมในเรื่องของการศึกษาและการพัฒนาประเทศชาติของประชากรไทย ในปี พ.ศ. 2549 ประชากรไทยที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้มี 54,628,500 คน ภาษาอังกฤษ 61,000 คน ภาษาจีน 30,000 คน ภาษาญี่ปุ่น 1,600 คน และภาษามลายู-ยาวิ 51,600 คน นอกจากนั้นเป็นภาษาอื่นๆ 124,700 คน โดยจะพบว่าประชากรที่สามารถอ่านและเขียนภาษาต่างประเทศได้ ส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในเขตเมืองที่มีความทันสมัยและมีโอกาสในการศึกษามากกว่าในเขตชนบท แต่ในภาพรวมของสังคมไทยจะพบว่าจำนวนของผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนภาษาต่างประเทศได้นั้นยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนของประชากร ดังตารางที่ 1.16

ตารางที่ 1.16 จำนวนประชากรที่อ่านออกเขียนได้จำแนกตามภาษาและภูมิภาคในปี พ.ศ. 2549

(หน่วย : พันคน)

ภาษาที่อ่านออกเขียนได้	ทั่วราชอาณาจักร	กรุงเทพมหานคร	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้
รวม	54,897.4	6,112.7	13,628.6	9,516.7	18,391.9	7,247.4
ภาษาไทย	54,628.5	6,064.4	13,575.3	9,445.1	18,369.2	7,174.4
ภาษาอังกฤษ	61.0	12.4	13.2	25.7	7.3	2.4
ภาษาจีน	30.0	15.7	3.8	5.0	3.3	2.3
ภาษาญี่ปุ่น	1.6	0.7	0.2	0.2	-	0.5
ภาษามลายู-ยาวิ	51.6	2.2	2.7	0.3	0.5	45.8
ภาษาอื่นๆ	124.7	17.3	33.4	40.4	11.6	22.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551

จากการวิเคราะห์ภาพรวมของการศึกษาในสังคมไทยพบว่าประชากรไทยนั้นมีแนวโน้มที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของปริมาณหรือจำนวนของผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มประถมศึกษาจนถึงกลุ่มมัธยมศึกษาตอนต้น จากการนำเอานโยบายการศึกษาภาคบังคับ 9 ปีมาใช้ เมื่อเปรียบเทียบการศึกษาไทยกับต่างชาติ พบว่าอัตราการเข้าเรียนในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาของประเทศไทยนั้นอยู่ในระดับที่ดีมาก ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลก ในระดับอุดมศึกษานั้นมีอัตราที่ดี แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องของคุณภาพการจัดการศึกษาในเรื่องของการสำเร็จการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีผู้สำเร็จระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำแนกเป็นสายสามัญและวิชาชีพต่อประชากรในกลุ่มอายุเดียวกันร้อยละ 35.6 และ 16.9 ตามลำดับ ซึ่งเป็นค่าที่ใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของประเทศในกลุ่ม WEI³ และมีข้อสังเกตว่าประเทศที่พัฒนาทางอุตสาหกรรมค่อนข้างมาก มีอัตราผู้สำเร็จการศึกษาสายอาชีพใกล้เคียงกับสายสามัญหรือมากกว่าทั้งสิ้น สำหรับในระดับอุดมศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีอัตราการสำเร็จการศึกษาในกลุ่มประชากรวัยศึกษาดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับนานาประเทศพบว่าอัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาของประเทศไทยนั้นค่อนข้างต่ำ สำหรับการสำเร็จการศึกษาของประชากรวัยผู้ใหญ่จะพบว่า ประชากรในวัยแรงงานของไทยมีคุณวุฒิไม่สูงนัก และประเทศไทยนั้นยังไม่สามารถจัดการศึกษาผู้ใหญ่ได้อย่างทั่วถึง

³ เป็นประเทศในโครงการ The World Education Indicators (WEI) programme ขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยประกอบไปด้วยประเทศ อาร์เจนตินา บราซิล ชิลี จีน อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย เม็กซิโก นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ รัสเซีย ศรีลังกา ไทย ตุรกี อุรุกวัย และซิมบับเว

สำหรับประเด็นที่สำคัญที่เป็นความอ่อนด้อยของการศึกษาไทย คือ เรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยนักเรียนไทยนั้นมีความอ่อนด้อยเมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ รวมทั้งประเทศในเอเชียด้วยกัน โดยเฉพาะทักษะคณิตศาสตร์และการแก้ปัญหา โดยนักเรียนไทยได้คะแนนในกลุ่มต่ำ ในขณะที่ เกาหลี ญี่ปุ่น ยองกง ได้คะแนนในระดับสูง สำหรับด้านการอ่านพบว่า ไทยมีทักษะด้านค้นหาสาระจากข้อความที่อ่านค่อนข้างต่ำกว่าประเทศอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 ข: ง - ค)

3.3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

องค์ประกอบทางด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคคลื่นลูกที่สามหรือโลกในยุคของเศรษฐกิจใหม่ที่ปัจจัยสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้เปลี่ยนจากปัจจัยที่จับต้องได้ไปสู่ปัจจัยที่มองไม่เห็นแต่มีพลังมหาศาล (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546: 10 - 11) นั่นคือ ข้อมูลข่าวสารและทุนความรู้ (Knowledge capital) ข้อมูลข่าวสาร ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารนั้นมีความสำคัญ เทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์เคลื่อนที่ ฯลฯ ได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมเมืองที่ต้องการความรวดเร็ว ความทันสมัย ในการติดต่อสื่อสารเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการดำรงชีวิต

ในบริบทของสังคมไทยจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงที่ผ่านมา เรื่องของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริม นอกจากนั้นจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิด การรับเอาวัฒนธรรมของต่างชาติ หรือตามแบบอย่างของประเทศตะวันตกมาใช้ในเรื่องของวัตถุนิยมและค่านิยมของความทันสมัยก็ทำให้อัตราการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสังคมไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากแนวโน้มของการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยในปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทยมีจำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์ 11,328,936 คน โดยเป็นผู้ใช้ในเขตเทศบาล 6,073,262 คน นอกเขตเทศบาล 5,255,674 คน และเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2549 โดยมีจำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์ 15,392,496 คน เป็นผู้ใช้ในเขตเทศบาล 6,588,789 คน นอกเขตเทศบาล 8,803,707 คน ดังตารางที่ 1.17

ตารางที่ 1.17 จำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์จำแนกตามเขตการปกครองและเพศ พ.ศ. 2546 และ 2549

(หน่วย : คน)

เขตการปกครอง และเพศ	การใช้คอมพิวเตอร์					
	รวม		ใช้		ไม่ใช้	
	2549	2546	2549	2546	2549	2546
รวม	59,508,623	57,803,943	15,392,496	11,328,936	44,116,127	46,472,266
ในเขตเทศบาล	18,154,653	19,137,729	6,588,789	6,073,262	11,565,864	13,061,895
นอกเขตเทศบาล	41,353,970	38,666,213	8,803,707	5,255,674	32,550,263	33,410,371

ตารางที่ 1.17 (ต่อ)

เขตการปกครอง และเพศ	การใช้คอมพิวเตอร์					
	รวม		ใช้		ไม่ใช้	
	2549	2546	2549	2546	2549	2546
ชาย	29,107,166	28,730,668	4,034,162	2,903,478	25,073,005	25,825,539
ในเขตเทศบาล	8,646,597	9,260,204	3,199,547	2,959,852	5,447,050	6,298,700
นอกเขตเทศบาล	20,460,570	19,470,464	4,329,727	2,553,342	16,130,842	16,916,954
หญิง	30,401,457	29,073,275	4,431,661	3,127,869	25,969,796	25,944,484
ในเขตเทศบาล	9,508,056	9,877,526	3,389,242	3,113,410	6,118,814	6,763,195
นอกเขตเทศบาล	20,893,400	19,195,749	4,473,980	2,702,332	16,419,421	16,493,417

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551

3.4) สรุปแนวโน้มทางสังคมด้านการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร : สังคมแห่งความรู้

จากการวิเคราะห์แนวโน้มทางด้านการศึกษาของสังคมไทย ประกอบกับแนวโน้มของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพบว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มในการพัฒนาการศึกษามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในแง่มุมมองด้านของปริมาณหรือการขยายจำนวนในการให้การศึกษาในทุกกลุ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในระดับพื้นฐานของประเทศที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูงในเรื่องปริมาณ แต่ในแง่มุมมองด้านของคุณภาพของการศึกษาไทยนั้นยังคงเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาและจะต้องรีบแก้ไข นอกจากนี้การส่งเสริมการศึกษาในผู้ใหญ่ก็มีความสำคัญที่จะต้องเร่งขยายการศึกษาให้ทั่วถึงเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะความสามารถให้ให้แก่แรงงานไทยเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศในยุคสังคมฐานความรู้ในปัจจุบัน

จากนโยบายทางด้านการศึกษาประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากรไทยที่จะมีสัดส่วนของประชากรวัยเด็กลดลง ทำให้ไม่จำเป็นที่จะต้องมุ่งเน้นการเพิ่มปริมาณเหมือนในช่วงที่ผ่านมา และสามารถที่จะมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาได้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศที่มีการกระจายตัวไปยังนอกเขตเทศบาลมากขึ้นทำให้แนวโน้มของประชากรไทยในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่างๆ ได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคมไทย แต่จากการพิจารณางบประมาณการลงทุนทางด้านการวิจัย จากผลการจัดอันดับของสถาบันจัดอันดับนานาชาติเพื่อการจัดการ (International Institute for Management Development: IMD) ในปี พ.ศ. 2549 แม้ว่าการประเมินโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์จะได้รับการประเมินให้อยู่ในอันดับที่ดีขึ้น จากอันดับที่ 56 จาก 60 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2548 เป็นอันดับที่ 53 จาก 61 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2549 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549: 16 - 17) ในภาพรวมจาก

การประเมิน แม้ว่าประเทศไทยจะมีการปรับตัวให้ดีขึ้นบ้างในบางปัจจัย แต่ก็ถือว่าโครงสร้างพื้นฐานทางด้าน วิทยาศาสตร์ของไทยนั้นยังคงมีความอ่อนแอเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของนานาชาติ

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีจุดอ่อนทางด้านคุณภาพทางการศึกษา โครงสร้างพื้นฐานทาง วิทยาศาสตร์ที่อ่อนแอ การไม่มีเทคโนโลยีรากฐานเป็นของตนเอง การลงทุนทางการวิจัยและจำนวน บุคลากรทางการวิจัยที่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ การมีประชากรในวัยแรงงานที่มีคุณวุฒิ ทางด้านการศึกษาต่ำ แต่จากภาพแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย และแนวโน้มของ เทคโนโลยีการสื่อสาร รวมทั้งแนวโน้มทางการวิจัยและพัฒนาที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้คนไทยได้มี โอกาสได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น แม้ว่าจะไม่รวดเร็วนักแต่จากแนวโน้มและทิศทางดังกล่าวก็ สามารถที่จะสรุปได้ว่าในอนาคตสังคมไทยจะก้าวไปสู่ยุค “สังคมแห่งความรู้”

4) ความมั่นคงและความปลอดภัยของสังคมไทย

4.1) อาชญากรรม

คดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเปรียบเทียบกับระหว่างปี พ.ศ. 2547 – 2549 พบว่า สภาพสังคมไทยในปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่ประเทศชาติเร่งให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ ทางด้านของสภาพจิตใจคนกลับดูเหมือนว่าจะมีความโหดร้าย รุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาถึงคดีความที่ได้รับ แจ้ง จากการเปรียบเทียบจำนวนตัวเลขดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2547 – 2549 ประเภทของคดีที่ได้รับแจ้งลดลงส่วน ใหญ่ จะเป็นคดีปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ และคดีทำร้ายร่างกาย แต่ในส่วนของคดีที่ได้รับการแจ้งเพิ่มมากขึ้นกลับ เป็นกลุ่มคดีที่สะท้อนให้เห็นภาพความเสี่ยงของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี โดยคดีดังกล่าวได้แก่ คดีฆ่าผู้อื่นโดย เจตนา การลักทรัพย์ การโจรกรรมรถจักรยานยนต์ การฉ้อโกง การยักยอก และในส่วนคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ดังเช่น คดีเกี่ยวกับยาเสพติด การปราบปรามการค้าประเวณี

จากสภาพการณ์ดังกล่าวพบว่าแนวโน้มของสังคมไทยในปัจจุบันนั้นแม้ว่าความเจริญทาง วัตถุจะเจริญมากยิ่งขึ้น แต่สภาพจิตใจของสังคมได้มีความเสื่อมโทรมลงซึ่งส่งผลให้ประชาชนในสังคมมีความ เสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1.18 สถิติคดีอาญาที่น่าสนใจจำแนกตามประเภทความผิด พ.ศ. 2547 – 2549

ประเภทความผิด	2547		2548		2549	
	รับแจ้ง	จับได้	รับแจ้ง	จับได้	รับแจ้ง	จับได้
คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ	9,010	3,820	9,586	3,705	8,738	3,774
คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	4,278	1,738	4,804	1,819	4,687	1,888
คดีชีวิต ร่างกาย และเพศ	45,494	18,501	45,840	19,242	43,531	19,692
คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	4,278	1,738	4,804	1,819	4,687	1,888
คดีพยายามฆ่า	6,845	2,283	7,151	2,496	7,125	2,705
คดีข่มขืนกระทำชำเรา	5,041	1,860	5,060	2,047	5,308	2,237
คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์	68,665	24,464	76,178	25,804	76,879	28,691
คดีลักทรัพย์	54,457	18,142	60,884	19,396	63,649	22,155
คดีที่นำเสนอใจ	37,613	6,030	41,240	6,232	44,037	7,589
คดีโจรกรรมรถจักรยานยนต์	15,819	2,409	17,523	2,380	20,478	2,686
คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย	198,160	387,217	228,600	419,250	256,595	449,925
อาวุธปืน	16,444	16,898	19,014	20,100	20,156	20,946
ยาเสพติด	74,121	79,087	100,058	106,158	110,904	117,971
ปราบการค้าประเวณี	26,897	27,204	28,634	29,175	40,061	43,303

ที่มา: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2551

4.2) คดีเด็กและเยาวชน

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์การก่อคดีของเด็กและเยาวชนเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2547 – 2549 พบว่า การก่อคดีของเด็กและเยาวชนไทยนั้นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและทัศนคติของเด็กไทยมีสภาวะเสื่อมโทรมลง สำหรับสิ่งที่น่าสนใจได้แก่ อัตราการเปลี่ยนแปลงการก่อคดีของเด็กและเยาวชน ถึงแม้ว่าเมื่อพิจารณาถึงระดับของการศึกษา พบว่าเด็กและเยาวชนไทยที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมต้นและระดับประถมศึกษาจะมีจำนวนของผู้ก่อคดีมากที่สุด แต่เด็กในกลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่ากลับมีอัตราการก่อคดีเพิ่มสูงมากที่สุดในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีการศึกษา ดังตารางที่ 1.19 โดยในปี พ.ศ. 2549 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้นจากปี พ.ศ. 2548 ถึงร้อยละ 49.2 ทั้งที่เด็กและเยาวชนในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่านั้นถือว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาและกำลังจะก้าวเข้ามาเป็นกำลังแรงงานที่สำคัญของประเทศในอนาคต ดังนั้นการที่เด็กและเยาวชนในกลุ่มดังกล่าวมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในการก่อคดีเพิ่มสูงขึ้นจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงในการพัฒนาชาติบ้านเมืองในอนาคต

สำหรับการพิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนนั้นพบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่กระทำผิดจะมีสาเหตุมาจากการคบเพื่อน และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่จากอัตราการเปลี่ยนแปลงของสาเหตุของการกระทำผิดโดยมีเหตุผลมาจากทางด้านสภาพทางเศรษฐกิจ นั้นเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าสภาพทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำลังส่งผลกระทบต่อสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของเยาวชนในการกระทำผิดมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1.19 สาเหตุของการกระทำผิดเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีปี พ.ศ. 2547 - 2549

รายการ	2547	2548	2549	อัตราการเปลี่ยนแปลง	
				2547 -2548	2548 -2549
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้รับการศึกษา	586	1,024	2,333	74.7	127.8
ประถมศึกษา	11,001	11,951	14,522	8.6	21.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	13,836	15,050	19,197	8.8	27.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย และสูงกว่า	5,885	6,381	9,521	8.4	49.2
อื่นๆ	2,000	1,674	2,645	-16.3	58
สาเหตุของการกระทำผิด					
สภาพครอบครัว	2,760	3,129	3,867	13.4	23.6
การคบเพื่อน	17,213	19,035	19,374	10.6	1.8
สภาพทางเศรษฐกิจ	2,381	2,510	3,375	5.4	34.5
ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์	4,735	4,853	5,722	2.5	17.9
อื่นๆ	6,219	6,553	5,815	5.4	-11.3

ที่มา: กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2551

4.3) ยาเสพติด

ยาเสพติดเป็นภัยสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยจากรายงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติพบว่า ในปี พ.ศ. 2546 – 2547 ประเทศไทยเคยมีสถานการณ์ทางด้านยาเสพติดที่ดีขึ้น แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันนั้น สถานการณ์ยาเสพติดของสังคมไทยนั้นมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีกครั้ง สำหรับจำนวนคดีทางด้านยาเสพติดที่เพิ่มมากขึ้น โดยจากรายงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติในปี พ.ศ. 2549 พบว่าจำนวนของผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติดประเภทต่างๆ ยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน กัญชาแห้งและสารระเหยเป็นกลุ่มของสิ่งเสพติดที่มีผู้ต้องหามากที่สุด

นอกจากนั้นจากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2549 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่หรือร้อยละ 34.7 มองว่าสถานการณ์ยาเสพติดในปัจจุบันนั้นไม่มีปัญหา รองลงมาคือมองว่าสถานการณ์ยาเสพติดเบาบาง ร้อยละ 21.7

มีปัญหาน้อยร้อยละ 18.6 มีปัญหาปานกลางร้อยละ 17.4 และมีปัญหามากเพียงร้อยละ 7.6 เท่านั้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ถึงความคิดเห็นของประชาชนจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจพบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และแนวโน้มของจำนวนของคดีทางด้านยาเสพติดที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าแม้สถานการณ์ในปัจจุบันทางด้านของยาเสพติดในสังคมไทยมีแนวโน้มว่าจะเลวร้ายลง แต่ก็ยังไม่เลวร้ายเท่ากับสถานการณ์ในอดีตที่เคยเกิดขึ้นกับสังคมไทย

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การเพิ่มขึ้นของสิ่งเสพติดไทยในปัจจุบัน แนวโน้มดังกล่าวเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงเพราะสิ่งเสพติดเป็นสิ่งที่มอมเมาคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเด็กและเยาวชนไทย การกลับมาของสถานการณ์ที่เลวร้ายทางด้านสิ่งเสพติดแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของประเทศที่ต้องกลับเข้าสู่สภาวะเสี่ยงอีกครั้งหนึ่ง เพราะปัญหาทางด้านของยาเสพติดนั้นจะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังปัญหาอื่นๆ นานัปการ เช่น ปัญหาการลักทรัพย์ ฉกชิงวิ่งราว การทำร้ายผู้อื่น อีกทั้งปัญหายาเสพติดยังทำลายประชากรไทยทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสามารถทางการแข่งขันของประเทศชาติในอนาคต

4.4) โรคภัยไข้เจ็บและการตาย

สถานการณ์โรคภัยไข้เจ็บและการตายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นปัจจัยที่ช่วยบ่งชี้ให้เห็นความปลอดภัยในชีวิตของคนในสังคม สำหรับแนวโน้มของโรคภัยไข้เจ็บและการตายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบันนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อันเนื่องมาจากสาเหตุอันหลากหลาย เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ การเพิ่มขึ้นของมลพิษ ฯลฯ จากรายงานสถิติการตายของคนไทยในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2548 ของสำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุขพบว่า สาเหตุของการตายที่สำคัญของคนไทย ได้แก่ โรคมะเร็ง (รวมทุกชนิด) อุบัติเหตุและการเป็นพิษ รวมทั้งความดันเลือดสูงและโรคหลอดเลือดในสมองตามลำดับ นอกจากนี้จากการวิเคราะห์พบว่า สาเหตุการตายที่มีอัตราส่วนเพิ่มมากขึ้นอย่างน่าสนใจได้แก่ การตายจากโรคเกี่ยวกับตับและตับอ่อน ไข้เลือดออก ไตอักเสบรวมทั้งกลุ่มของอาการไตพิการและไตพิการ และโรคหัวใจ ดังตารางที่ 1.20

ตารางที่ 1.20 สถิติการตายจำแนกตามกลุ่มสาเหตุที่สำคัญ พ.ศ. 2546 – 2548

กลุ่มสาเหตุ	จำนวนการตาย			อัตราการตายต่อประชากรแสนคน		
	2546	2547	2548	2546	2547	2548
รวมยอด	384,131	393,592	395,374	610.3	629.5	635.7
มะเร็งทุกชนิด	49,682	50,818	50,622	78.9	81.3	81.4
อุบัติเหตุ และการเป็นพิษ	35,804	36,855	35,818	56.9	58.9	57.6
ความดันเลือดสูงและโรคหลอดเลือดในสมอง	21,734	21,756	18,171	34.5	34.8	29.2

ตารางที่ 1.20 (ต่อ)

กลุ่มสาเหตุ	จำนวนการตาย			อัตราการตายต่อประชากรแสนคน		
	2546	2547	2548	2546	2547	2548
โรคหัวใจ	17,462	16,766	17,539	27.7	26.8	28.2
ปอดอักเสบและโรคอื่นๆ ของปอด	15,074	16,462	13,946	23.9	26.3	22.4
ไตอักเสบ กลุ่มอาการของไตพิการ และไตพิการ	12,110	11,616	12,591	19.2	18.6	20.2
การบาดเจ็บจากการฆ่าตัวตาย ถูกรถชนตายและอื่นๆ	9,315	7,341	7,342	14.8	11.7	11.8
โรคเกี่ยวกับตับ และตับอ่อน	8,202	7,492	9,061	13.0	12.0	14.6
วัณโรคทุกชนิด	6,906	6,076	5,534	11.0	9.7	8.9
อื่นๆ	207,708	218,300	224,623	330.0	349.1	361.2

ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2551

นอกจากสาเหตุการตายจากอุบัติเหตุและโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ปัญหาโรคเอดส์ถือเป็นปัญหาที่สำคัญต่อสังคมไทย โดยจากรายงานสถานการณ์ผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อที่มีอาการในประเทศไทยล่าสุด (31 ตุลาคม พ.ศ. 2550) สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มโรคเอดส์, 2551) รายงานว่ามีจำนวนผู้ป่วยเอดส์ทั้งสิ้นจำนวน 322,296 ราย เสียชีวิตแล้วจำนวน 89,969 ราย แนวโน้มของผู้ป่วยเอดส์และเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ลดลงกว่าในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากการรักษาผู้ป่วยเอดส์ด้วยยาต้านไวรัสทำให้ผู้ป่วยมีชีวิตยืนยาวและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงทำให้มีผู้ป่วยเอดส์และผู้เสียชีวิตจากโรคเอดส์ลดลง

แต่ในปัจจุบันนอกจากโรคเอดส์แล้ว ด้วยความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้เกิดโรคใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น โรคซาร์ส โรคไข้หวัดนก โรคไข้กระต่าย ฯลฯ นอกจากโรคอุบัติใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว โรคอุบัติซ้ำและกลุ่มโรคที่เกิดจากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต เช่น โรคที่มาจากอาหารการกินต่างๆ ก็เป็นสิ่งที่คุกคามต่อภาวะความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม

จากรายงานของสำนักระบาดวิทยาในปี พ.ศ. 2550 สำนักระบาดวิทยาได้ตรวจสอบและรับแจ้งข่าวการระบาด จำนวน 525 เหตุการณ์ กลุ่มโรคที่ได้รับรายงานมากที่สุดคือโรคอาหารเป็นพิษซึ่งมีสาเหตุจากการปนเปื้อนของเชื้อโรคและการปนเปื้อนสารเคมีหรือสารพิษในอาหารและน้ำรวม 115 เหตุการณ์ การกินเห็ดหรือพืชมีพิษจำนวน 12 เหตุการณ์ โรคติดต่อทางอาหารและน้ำที่ได้รับรายงานมากที่สุดคือ อหิวาตกโรค 107 เหตุการณ์ โรคติดต่ออื่นๆ 128 เหตุการณ์ กลุ่มโรคที่ป้องกันด้วยวัคซีน 64 เหตุการณ์ โรคติดต่อจากสัตว์สู่คน (Zoonosis) 29 เหตุการณ์ โรคติดต่อทางเดินหายใจ 11 เหตุการณ์ โรคติดต่อนำโดยแมลง 42 เหตุการณ์ โรคติดต่อที่พบน้อยหรือไม่เคยพบมาก่อน ได้แก่ Leishmania 3 เหตุการณ์ Legionella 3 เหตุการณ์ Francisella Tularensis 1 เหตุการณ์ กลุ่มโรคไม่ติดต่อและกลุ่มโรคอื่นๆ มีจำนวน 10 เหตุการณ์ ในจำนวนนี้เป็นรายงานผู้ป่วยสงสัยได้รับก๊าซพิษหรือเจ็บป่วยเนื่องจากทำงานในที่อับอากาศจำนวน 3 เหตุการณ์ (วราพร พิมพ์ประไพ, 2551)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าในปัจจุบันสภาพสังคมนั้นมีความเสี่ยงต่อโรคต่างๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันนั้นแม้ว่าจะมีความก้าวหน้าทางการแพทย์มากขึ้น แต่โรคภัยต่างๆ ก็มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มโรคอุบัติใหม่ๆ ในปัจจุบันนั้น ส่วนมากจะเป็นโรคที่มีความรุนแรงมากขึ้นและรักษายากมากยิ่งขึ้น

สำหรับภาวะทางจิตของคนในสังคมไทย จากข้อมูลของสำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข พบว่าในภาพรวมนั้นคนไทยมีสุขภาพทางจิตที่ดีขึ้นดังตารางที่ 1.21 โดยเมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนของคนเป็นโรคทางจิตในปี พ.ศ. 2545 ประชากรไทยป่วยเป็นโรคทางจิตในอัตรา 2,785 คน (ต่อประชากร 100,000 คน) และลดลงเหลือ 2,092.12 คนในปี พ.ศ. 2549 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่าโรคทางจิตที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โรคซึมเศร้าซึ่งกลายเป็นโรคที่มีเพิ่มมากขึ้นในยุคของสังคมสมัยใหม่ จากสภาวะของครอบครัวที่มีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ลดน้อยลงจากภาวะของการแข่งขันและความเร่งรีบในการดำเนินชีวิตทำให้คนในสังคมสมัยใหม่นี้มีอาการของโรคดังกล่าวเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 1.21 สัดส่วนของประชากรที่ป่วยเป็นโรคทางจิตของประเทศไทย
(ต่อประชากร 100,000 คน) พ.ศ. 2545 – 2549

โรค	2545	2546	2547	2548	2549
โรคจิต	828.05	751.44	682.67	572.34	640.61
วิตกกังวล	862.53	865.61	667.57	596.84	548.83
ซึมเศร้า	174.78	163.76	140.55	149.9	185.98
ปัญญาอ่อน	62.31	56.58	55.5	51.74	60.8
ลมชัก	200.26	193.52	180.46	195.22	172.14
ติดยาเสพติด	248.52	371.35	183.07	132.07	134.8
สุขภาพจิตอื่นๆ	374.19	438.24	287.14	325.2	308.13
พยายามหรือฆ่าตัวตาย (สำเร็จ)	7.81	7.11	6.93	6.31	5.75
พยายามหรือฆ่าตัวตาย (ไม่สำเร็จ)	26.56	40.19	32.33	38.24	35.09
รวมทั้งรวม	2,785.00	2,887.80	2,236.21	2,067.86	2,092.12

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2551

4.5) สิ่งแวดล้อม

จากการพัฒนาประเทศให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติไปใช้เป็นปัจจัยการผลิตเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้กระบวนการผลิตยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านของมลพิษและการทำลายสิ่งแวดล้อมของประเทศประกอบกับการเจริญเติบโตของเมือง การทำลายป่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ทำไร่ นา ฯลฯ ทำให้ในปัจจุบันสถานการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนั้นเสื่อมลงเป็นอย่างมาก จากรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2549 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550: บทสรุปผู้บริหาร I - XIV) ได้กล่าวถึง แนวโน้มของสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ดังต่อไปนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีความเสื่อมโทรมมากขึ้นเนื่องจากประเทศไทยเสียทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2543 - 2547 เป็นจำนวน 0.40 ล้านไร่ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้พื้นที่ป่า การเกิดไฟป่าและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม้ค้ำค่า ส่งผลกระทบให้สูญเสียพันธุ์สัตว์ป่าต่างๆ ทำให้ประเทศไทยติดอันดับที่ 3 ของเอเชียและอันดับที่ 12 ของโลกในเรื่องการคุกคามสัตว์ป่า

2) ประเทศไทยมีแนวโน้มการส่งออกและนำเข้าแร่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาคือผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยที่เกิดจากสารพิษในกระบวนการผลิต เช่นการปนเปื้อนของสารหนู ปัญหาฝุ่นละอองจากโรงหมัก การปนเปื้อนของแคดเมียมในสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่ปริมาณการใช้พลังงานในประเทศเพิ่มขึ้นและมีการนำเข้าจากต่างประเทศมากกว่าครึ่งของการใช้แหล่งพลังงานสำคัญคือ ก๊าซธรรมชาติและถ่านหิน ดังนั้นปัญหาการพัฒนาและการใช้พลังงาน ได้แก่ ความขัดแย้งของการอนุรักษ์กับการพัฒนาเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สุขภาพจากกระบวนการผลิต

3) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในปี พ.ศ. 2504 ไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนมากกว่า 2.3 ล้านไร่ แต่ในปีพ.ศ. 2539 เหลือเพียง 1.05 ล้านไร่เนื่องจากป่าชายเลนถูกทำลายจนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมมากจากเขตอุตสาหกรรม แหล่งชุมชนและนาุ้ง โดยปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ส่วนทรัพยากรทางทะเลก็อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเช่นกัน

4) ภาวะมลพิษยังคงเป็นปัญหาสำคัญ จากดัชนีชี้วัดมลพิษทางน้ำ การระบายน้ำทิ้งจากแม่น้ำสู่ทะเลทำให้มีความเสื่อมโทรมมาก คุณภาพอากาศมีแนวโน้มดีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2538 - 2547 สำหรับมลพิษทางเสียงนั้นความสั่นสะเทือนในระหว่างปีพ.ศ. 2540 - 2547 เฉพาะเขตกรุงเทพฯ มีค่าเฉลี่ยเกินมาตรฐาน (70 เดซิเบล) โดยมีแหล่งกำเนิดที่สำคัญได้แก่ จำนวนรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น ปัญหาขยะที่รุนแรงขึ้นจากการจัดการขยะไม่ถูกหลัก ปริมาณของเสียอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอุปถัมภ์จากสารอันตรายส่วนใหญ่ คือ สารเคมีรั่วไหล เพลิงไหม้ และระเบิดของสารอันตราย

5) ลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการศึกษาถึงมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวเงินพบว่า ในปี พ.ศ. 2542 - 2546 อันดับแรกคือทรัพยากรป่าบก ดิน น้ำ และทะเล โดยปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงที่สุดคือ มลพิษทางอากาศ

จากภาพรวมของการรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมสรุปได้ว่า ในปัจจุบันสภาวะสิ่งแวดล้อมของไทยนั้นมีความน่าวิตกกังวลในหลายประเด็น และยังคงมีแนวโน้มที่จะถูกทำลายมากยิ่งขึ้น โดยมีสาเหตุทั้งจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ และภัยธรรมชาติที่มีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต รวมทั้งการเกิดภัยวิบัติทางธรรมชาติใหม่ๆ ซึ่งมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของมนุษย์ เช่น ภาวะโลกร้อน การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ หรือภัยวิบัติธรรมชาติใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น คลื่นสึนามิ เป็นต้น นอกจากนี้

สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมของเมืองก็มีความน่ากังวลเช่นกัน โดยแนวโน้มของเมืองในอนาคตจะมีความแออัดมากยิ่งขึ้น พื้นที่สีเขียวในเมืองลดลง สภาพทางอากาศที่ปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่หากการเพิ่มขึ้นของเมืองนั้นเป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ ประกอบกับการลดลงของพื้นที่สีเขียวในเมือง ในอนาคตสภาพอากาศอาจมีปัญหาได้นอกจากนี้จากแนวโน้มการขยายตัวของเมือง ปัญหาทางด้านเสียง ขยะมูลฝอย รวมทั้งมลพิษต่างๆ ก็มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยรวมสภาพการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมในอนาคต จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความเสี่ยงในการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามจากสภาวะของสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาโลกจะทำให้ในอนาคตมีองค์กรต่างๆ ออกมาเคลื่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการช่วยกระตุ้นสังคมไทยให้หันมาใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นด้วย

4.6) สรุปแนวโน้มทางสังคมทางด้านการมั่นคงปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน “สังคมแห่งความเสี่ยง”

จากภาพแนวโน้มของความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของสังคมไทยผนวกเข้ากับการพัฒนาของประเทศตามแนวทางตะวันตกส่งผลต่อค่านิยมและวิถีชีวิตของคนเป็นอย่างมากประกอบกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์ จะเห็นว่าภาพอนาคตของสังคมไทยมีลักษณะของการก้าวเข้าสู่ “สังคมแห่งความเสี่ยง” ทั้งจากค่านิยมของคนในสังคมที่มีลักษณะของความเป็น วัตถุนิยม บริโภคนิยม ดังที่ Ulrich Beck ได้กล่าวถึงสังคมแห่งความเสี่ยงของสังคมสมัยใหม่ว่า ความก้าวหน้าของความทันสมัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างให้เกิดความมั่งคั่งในสังคมนั้นจะมีความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบกับการสร้างให้เกิดความเสี่ยงขึ้นในสังคม โดยบางทีเราอาจจะกล่าวถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นได้ว่าเป็นการจัดการกับอันตรายและความไม่มั่นคงที่มาพร้อมกับความทันสมัยของสังคม (Beck Ulrich, 1992: 9 - 21)

ดังคำกล่าวของ Ulrich Beck ยิ่งสังคมทันสมัยมากขึ้นเท่าใด สังคมก็ต้องยิ่งพบกับความเสี่ยงมากขึ้น ในขณะที่ปัจจุบันสังคมไทยกำลังจะก้าวเข้าไปสู่สังคมที่ทันสมัย แต่ในทางกลับกันสังคมไทยก็ได้ก้าวเข้าสู่สังคมแห่งความเสี่ยงมากยิ่งขึ้น ดังเช่น การนำเอาเครื่องจักรที่มีความทันสมัยมาใช้ในการผลิตทำให้ได้ผลผลิตสูง แต่ในทางกลับกันก็ทำให้สังคมมีความเสี่ยงสูงขึ้นด้วยโดยเครื่องจักรดังกล่าวก็จะก่อให้เกิดมลพิษ และทำลายสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ส่งผลกระทบต่อค่านิยมของคนในสังคมให้ยึดติดกับค่านิยมทางวัตถุ และก่อให้เกิดการแข่งขันสูง นอกจากนี้การเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศก็ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อคนในสังคม เนื่องจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นแหล่งของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับข้อมูลที่มีจำนวนมหาศาลในโลกของเทคโนโลยีสารสนเทศว่าจะสามารถแยกแยะข้อมูลดังกล่าวได้หรือไม่ว่าสิ่งนั้นเป็นเรื่องจริง หรือจริงบางส่วน (ดาวเรือง แก้วขันตี, สุณี ผลดีเยี่ยม และ พวงทอง ผู้กฤติยาคามิ, 2547: 4 - 5)

ในภาพรวมจะเห็นว่ายิ่งสังคมพัฒนามากสังคมก็ยิ่งเสี่ยง และจากแนวโน้มทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและแนวโน้มที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในศตวรรษที่ผ่านมา ก็อาจกล่าวถึงภาพอนาคตของสังคมไทยในอีกแง่มุมหนึ่งได้ว่า สังคมไทยกำลังจะมุ่งเข้าสู่สังคมแห่งความเสี่ยงมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อป้องกันและลดระดับของความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น การวิเคราะห์และการบริหารจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อการพัฒนาประเทศและความมีสิทธิรอบคอบในการตัดสินใจจึงเป็นเรื่องที่รัฐบาลไทยควรให้ความสำคัญมากขึ้นในยุคดังกล่าว

5) ชนชั้นและช่องว่างของสังคมไทย

ลักษณะของสังคมไทยเป็นลักษณะของสังคมที่มีลักษณะของความแตกต่างทางชนชั้นฝังลึกมานับจากในอดีตที่มีระบบเจ้าขุนมูลนาย สำหรับในยุคปัจจุบันสังคมไทยก็ยังคงมีการแบ่งระดับของชนชั้นอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนลักษณะไปเป็นลักษณะของการแบ่งชนชั้นตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม จากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในยุคของทุนนิยมที่ผ่านมา ผู้ที่มีทุนจะเป็นผู้ได้เปรียบในการสร้างรากฐานของความร่ำรวย การสร้างฐานะและโอกาสทางสังคมได้มากกว่าผู้ที่ไม่มีความร่ำรวย ซึ่งส่งผลให้ช่องว่างทางสังคมระหว่างชนชั้นขยายตัวมากยิ่งขึ้น

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2546: 10 - 12) ได้กล่าวถึงสังคมไทยในปัจจุบันไว้ว่าเป็นสังคมที่มีลักษณะที่เรียกว่า “สังคม 4 ฐาน” โดยประกอบไปด้วย

(1) สังคมแห่งการแข่งขันเพื่อการค้ากำไร เป็นสังคมที่มีจำนวนน้อยที่สุด แต่มีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมมากที่สุด เพราะมีทรัพยากรเหนือกว่าสังคมอื่นๆ นอกจากนี้สังคมแห่งการแข่งขันยังได้รับแรงหนุนช่วยและแรงกดดันจากเศรษฐกิจโลก และบริษัทข้ามชาติที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของกระแสโลกาภิวัตน์อีกด้วย สังคมฐานนี้จะมีมาตรฐานสูง ต้องการปรับเปลี่ยนระบบกฎหมาย กฎระเบียบ แม้กระทั่งกติกาการเมืองการปกครอง การบริหารจัดการของประเทศต่างๆ ในโลกให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน การปรับตัวของสังคมโดยรวมที่สังคมฐานนี้ต้องการก็คือ การปรับตัวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน ส่วนความชอบธรรมของระบอบการเมือง ความน่าเชื่อถือของประเทศขึ้นอยู่กับมาตรฐานและเกณฑ์การวัดที่คำนึงถึงเป้าหมายของการมีกำไรและการเติบโตเชิงธุรกิจเป็นสำคัญ

(2) สังคมฐานคุณภาพ เป็นสังคมที่ก่อรูปมาจากการอาศัยโอกาสและช่องทางของการได้รับการศึกษาของคนส่วนหนึ่งเพื่อยกสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยมีปริญญาบัตรเป็นสินค้าเชิงสถานภาพ การมีคุณวุฒิ (Qualifications) ไม่ได้เป็นหลักประกันการมีคุณภาพ (Quality) สังคมฐานคุณภาพมีบทบาทในการเป็นสายพานของการเลื่อนฐานะทางสังคม จากสังคมอีกสองฐานชั้นล่างขึ้นสู่ยอดบน สำหรับจำนวนของสังคมในกลุ่มนี้จะมีขนาดใหญ่กว่าสังคมการแข่งขันเพื่อการค้ากำไรและมีคุณวุฒิที่สูงกว่าสังคมอีกสองฐาน จึงเป็นกลุ่มที่ได้รับความคาดหวังในการพัฒนาทุนทางสังคมมากที่สุด

(3) สังคมของความพอเพียง เป็นส่วนใหญ่มากที่สุดของประเทศ เกษตรกรรายย่อย กรรมกรผู้ใช้แรงงานจำนวนมากรวมอยู่ในสังคมส่วนนี้ เป้าหมายของผู้คนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมฐานนี้อยู่ที่ความพอมีพอกินมากกว่าการสะสมทุนเพื่อความมั่งคั่งหรือการมีกำไรหรือการลงทุนเพื่อขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการสังคมของความพอเพียงเป็นสังคมฐานที่ไม่ได้ยึดโยงกับกระแสการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศ ซึ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแม้จะมีกิจกรรมการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ แต่จากกระแสของการพัฒนาประเทศที่ส่งผลกระทบ เช่น รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเพราะต้องซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ สังคมฐานนี้จึงต้องป้องกันเพื่อไม่ให้ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาดำรงอยู่

(4) สังคมของความด้อยโอกาส ซึ่งมีแต่ความยากไร้ ชัดสน ขาดแคลนหลายๆ ด้าน มีความสามารถน้อยในการเข้าถึงบริการของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค คนบางส่วนในสังคมนี้เป็นคนที่ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเพราะเป็นผู้พลพย่ายถิ่นจากประเทศใกล้เคียง บางส่วนเป็นลูกหลานของเกษตรกรและผู้ใช้แรงงานที่ทำงานตามไร่ และสถานที่ก่อสร้างต่างๆ บางส่วนเป็นเด็กติดเชื้อ HIV สังคมกลุ่มนี้จึงเป็นสังคมที่ต้องการความช่วยเหลือคุ้มครอง

นอกจากนี้จากการฉายภาพอนาคตของ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึงสภาพอนาคตของสังคมไทยว่าการเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทจะขยายตัวมากยิ่งขึ้น จากการเปิดเสรีทางการค้า การรวมกลุ่มในระดับภูมิภาค รวมทั้งการขยายตัวของกระแสประชาธิปไตย และกระแสของโลกาภิวัตน์ที่ได้สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของโลก แต่ในอีกทางหนึ่งกลับทำให้ผู้ที่มีโอกาสอยู่แล้วมีทางที่จะฉกฉวยประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคนในเมืองนั้นจะได้รับโอกาสที่ดีกว่าคนในชนบททั้งในด้านการศึกษา สาธารณสุขและการลงทุนอันส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขยายออกมากขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ ศักดิ์, 2546: 29 - 30)

สรุปแนวโน้มชนชั้นและช่องว่างของสังคมไทย “สังคมหลายชั้น”

สำหรับแนวโน้มทางด้านของชนชั้นและช่องว่างในสังคมไทย ในอนาคตแนวโน้มของการแบ่งชนชั้นของเมืองไทยน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวร้ายลงมากยิ่งขึ้น มีช่องว่างระหว่างชนชั้นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยภายใต้การนำของคนกลุ่มน้อยแต่มีพลังมาก ได้ผลักดันให้ประเทศเข้าสู่ภาวะของการแข่งขันตามสภาวะของการแข่งขันของโลก โดยเฉพาะการปรับทิศทางของประเทศให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม และผลกระทบจากการก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมบนฐานความรู้ ทำให้ผู้ที่มีโอกาสทางด้านทุนและการศึกษาน้อย ดังเช่นคนที่อยู่ในสังคมของความพอเพียงและสังคมของความดี โอกาสนั้นต้องอยู่ในวงจร ไร่-จน-เจ็บต่อไป เพราะไม่มีโอกาสและทุนและโอกาสที่จะก้าวไปสู่การเลื่อนชนชั้นทางสังคม ประกอบกับการมีเป้าหมายที่แตกต่างกันของแต่ละฐานสังคมจะยิ่งทำให้ช่องว่างชนชั้นทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จากแนวโน้มการขยายตัวของเมืองที่มีเพิ่มมากขึ้นและชนบทที่มีแนวโน้มจะลดลงในอนาคต รวมทั้งการเข้ามาบีบคั้นทางชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้นของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบทจะส่งผลให้ระดับชนชั้นที่เคยกลมกลืนกันในชนบทเริ่มมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีวิถีชีวิตใกล้เคียงกับคนเมืองมากขึ้น การพบปะเจอหน้ากันน้อยลง รวมทั้งนโยบายทางด้านของการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นนั้นก็อาจทำให้เกิดการแบ่งแยกระดับชนชั้นในชนบทมีมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอำนาจทางการเมืองที่แพร่กระจายสู่ท้องถิ่นหรือการมีอำนาจในการปกครองส่วนราชการที่สูงขึ้นของข้าราชการในท้องถิ่นต่างๆ

ดังนั้นบทบาทสำคัญของภาครัฐนั้นที่ควรต้องพิจารณา คือ การพัฒนาประเทศจะต้องพัฒนาอย่างสมดุลไม่มุ่งเน้นในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป นอกจากนั้นการสร้างโอกาสให้กับกลุ่มคนในฐานสังคมระดับล่างนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อพัฒนาประเทศชาติโดยรวม นอกจากนี้ในส่วนของอำนาจทางสังคมของชนชั้นล่างจะต้องมีภาคประชาสังคมในการเป็นกระบอกเสียงให้กับคนในระดับล่างมากยิ่งขึ้น เพื่อลดความไม่เสมอภาคของกลุ่มชนชั้นทางสังคมและเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคมในระดับรากหญ้า นอกจากนี้จากการที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิด และยังคงมีการยกย่องผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ดังนั้นเพื่อลดช่องว่างที่จะเกิดขึ้นในระดับชนชั้นต่างๆ การศึกษาจึงถือว่าเป็นปัจจัยที่จะมีส่วนสำคัญที่จะสามารถช่วยยกระดับของชนชั้นล่างให้กลายมาเป็นคนชั้นกลางได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สังคมกำลังเคลื่อนเข้าสู่ยุคของสังคมฐานความรู้ การปฏิรูปการศึกษา และการวางนโยบายการศึกษาให้มีคุณภาพและสามารถแพร่กระจายได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งนโยบายในการสร้างโอกาสให้แก่บุคคลชั้นล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับความเท่าเทียมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การจัดหาทุนเพื่อพัฒนาก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยลดชนชั้นในสังคมได้ในอนาคต

6) สังคมแห่งความหลากหลาย

6.1) วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทย

จากกระแสของโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรเป็นภาคอุตสาหกรรม แนวโน้มการขยายตัวของสังคมเมือง ประกอบกับการที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิดสามารถรับเอาสิ่งใหม่ๆ เข้ามาได้ง่าย ทำให้สังคมไทยในปัจจุบัน มีการรับเอาค่านิยม ความเชื่อแบบตะวันตกเข้ามาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองที่มีความซับซ้อนทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคม การมีชาวต่างชาติอาศัยอยู่มากทำให้สังคมเมืองมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติสูง ดังนั้นในการดำเนินชีวิตภายใต้กระแสของความแตกต่างของคนเมืองจึงมีความจำเป็น ที่จะต้องสร้างให้เกิดมาตรฐานเดียวกันขึ้นในสังคม ทำให้สังคมเมืองกลายเป็นสังคมที่มีมาตรฐานที่เป็นสากล ซึ่งสามารถเห็นได้เด่นชัดทั้งทางด้านของภาษา อาหาร การแต่งกาย ฯลฯ ของคนในสังคมเมืองนั้นจะมีมาตรฐานที่เป็นสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีในแง่ของการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมให้สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างง่ายดาย

ในทางกลับกันการมีเพียงมาตรฐานเดียวนั้นจะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งอาจทำให้วัฒนธรรมและความเชื่อเดิมที่มีอยู่นั้นค่อยๆ เลือนหายไป ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวรวมถึงค่านิยมของคนไทยด้วย เช่น ค่านิยมของการรักนวลสงวนตัวของหญิงไทยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าค่านิยมดังกล่าวเริ่มมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นค่านิยมตะวันตกหรือเป็นค่านิยมตามแฟชั่นมากยิ่งขึ้น มีการใส่เสื้อผ้าตามกระแสนิยม เช่น สายเดี่ยว เกะอก ฯลฯ ซึ่งเป็นค่านิยมที่แตกต่างจากอดีต

สำหรับค่านิยมและวัฒนธรรมที่ผสมกลมกลืนเข้ามาในสังคมไทยจะประกอบไปด้วยค่านิยมที่มีส่วนดีและไม่ดี ยกตัวอย่างเช่น ค่านิยมของการกล้าแสดงออก การพูดจาตรงไปตรงมา นั้นเป็นค่านิยมที่จะสามารถช่วยส่งเสริมคนไทยซึ่งไม่กล้าแสดงออกเพราะกลัวที่จะขัดแย้งกับผู้อื่น ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสม แต่ในทางกลับกันค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมก็มีอีกนานัปการ เช่น ค่านิยมทางด้านการแต่งตัว ค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น ค่านิยมทางด้านการรับประทานอาหาร เป็นต้น

นอกจากค่านิยมและวัฒนธรรมข้ามชาติที่แพร่ขยายเข้ามาในทางขนานแล้ว ในยุคปัจจุบันภายในสังคมไทยนั้นยังประกอบไปด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตามวัยของคนในแต่ละกลุ่ม (Generation) โดยในยุคปัจจุบันคนแต่ละกลุ่มช่วงอายุในสังคมไทยนั้นมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย ดังนั้นในมิติของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ค่านิยมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มที่แตกต่างจึงเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญในสังคม โดยเฉพาะในยุคที่บทบาทของแต่ละกลุ่มช่วงวัยนั้นมีการเปลี่ยนแปลง การสร้างให้เกิดความสมดุลในเรื่องค่านิยมและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะในแต่ละกลุ่มช่วงวัยนั้นล้วนแต่มีค่านิยมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งที่ช่วยส่งเสริมในการพัฒนาประเทศรวมทั้งค่านิยมและวัฒนธรรมที่อาจจะบ่อนทำลายชาติถ้าหากว่าได้รับการส่งเสริมไปในทางที่ผิด

6.2) สรุปแนวโน้มทางสังคมด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทย

“สังคมแห่งความหลากหลาย”

แนวโน้มทางด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทย เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มในอนาคต เช่น แนวโน้มของการเติบโตของเมือง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งค่านิยมของความหรูหราฟุ่มเฟือยของไทย การเป็นสังคมเปิด และง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของ

วัยรุ่นทำให้ภาพแนวโน้มทางด้านของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทยในอนาคตนั้นจะมีความเป็นสากลสูงมากยิ่งขึ้น แต่วัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่นจะลดลง มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและค่านิยมน้อยลง ดังนั้นในสภาพของสังคมดังกล่าวจะพบว่าภายใต้มาตรฐานสากลที่ตั้งขึ้นนั้น สังคมดังกล่าวจะประกอบไปด้วยความหลากหลายของวัฒนธรรม เชื้อชาติ ทัศนคติที่จะเข้ามาผสมกลมกลืนอยู่ใน “สังคมแห่งความหลากหลาย” นอกจากนี้ในมิติของความแตกต่างของค่านิยมและวัฒนธรรมในแต่ละช่วงวัยในยุคปัจจุบันที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความหลากหลายของค่านิยมและวัฒนธรรมที่ซับซ้อนทั้งวัฒนธรรมข้ามชาติ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละช่วงวัยจะเป็นตัวแปรที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมของประเทศไทยในอนาคต

7) พฤติกรรมอุปถัมภ์ในสังคมไทย

พฤติกรรมอุปถัมภ์ในสังคมไทยเป็นพฤติกรรมที่มีรากฐานยาวนานมาตั้งแต่ในสมัยอดีต เนื่องจากในสมัยก่อนสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีการอยู่อาศัยแบบกระจายตัวเป็นกลุ่มๆ ตามแหล่งน้ำ ทำให้มีความห่างไกลกัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การอุปถัมภ์ค้ำจุนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น จากรากฐานดังกล่าวทำให้ในยุคของการพัฒนาพฤติกรรมอุปถัมภ์นั้นได้แทรกซึมอยู่ในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย โดยการอุปถัมภ์นั้นมีความหมายทั้งในวงกว้างและในวงแคบตามที่สุพรรณิ ชัยอำพร กล่าวไว้ว่า

ความหมายในวงแคบ หมายถึง ระบบการช่วยเหลือพวกพ้องในเรื่องการแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง ความก้าวหน้าในทางการคุ้มครองการเมืองและสังคม ตลอดจนสนับสนุนด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการให้อภิสิทธิ์บางประการไม่ว่าจะเป็นในวงการเมือง หรือในหน่วยการบริหารราชการ อันเป็นความหมายที่บุคคลทั่วไปเข้าใจซึ่งมีความหมายในเชิงลบอันไม่พึงประสงค์

ความหมายในวงกว้าง หมายถึง พฤติกรรมอุปถัมภ์ที่มีในชีวิตประจำวันของมนุษย์โดยไม่เน้นเฉพาะเจาะจงในรูปแบบของวงการเมืองหรือในหน่วยงานราชการเท่านั้น แต่ถือว่าระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจ หรือผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแตกต่างกัน ทั้งในแง่มุมของการอุปถัมภ์ที่ผู้อุปถัมภ์นั้นไม่ใช่มนุษย์ เช่น เทพเจ้า ผีสงนางไม้ ที่จะช่วยคุ้มครองภัย รวมทั้งยังกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ในแง่มุมของความสัมพันธ์ต่างตอบแทนด้วย (สุพรรณิ ชัยอำพร, 2544: 201 - 203)

สำหรับพฤติกรรมอุปถัมภ์ในสังคมไทยปัจจุบันก็ยังคงมีให้พบเห็นกันอยู่โดยทั่วไป จากการแต่งตั้งญาติพี่น้องมาชวยงานซึ่งเป็นระบบอุปถัมภ์ในแบบญาติมิตร หรือการอุปถัมภ์ระหว่างเพื่อนซึ่งเป็นการอุปถัมภ์ที่มีลักษณะเด่นมากในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นจะต้องมีเพื่อน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เพื่อนนั้นจะมีความสัมพันธ์และผูกพันจนนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ได้ง่ายและสูง ทั้งนี้ในปัจจุบันการอุปถัมภ์ในรูปแบบของเครือญาติอาจลดลงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครัวเรือนไทยที่มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยวมากยิ่งขึ้น ความผูกพันแบบอุปถัมภ์ดังกล่าวจึงเริ่มลดลง แต่ก็ยังมีอยู่ทั่วไปในสังคมไทยทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน

แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีกระแสต่อต้านระบบอุปถัมภ์ออกมามากมายเนื่องจากระบบอุปถัมภ์นั้นก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ดังจะเห็นได้จากการนำเอาระบบ “คุณธรรม” เข้ามาใช้ แต่ระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมนั้นก็ไม่สามารถที่จะลบออกไปทั้งหมดได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้นเราจึงเห็นพฤติกรรมที่คอยหลบเลี่ยง และพฤติกรรมที่มีลักษณะของการอุปถัมภ์ได้อยู่เสมอในสังคมไทย สำหรับ

แนวโน้มในอนาคตของระบบอุปถัมภ์จะแบ่งออกเป็นสองแง่มุม โดยในแง่มุมเชิงลบของระบบอุปถัมภ์นั้นคาดว่าในอนาคตการอุปถัมภ์ในรูปแบบดังกล่าวจะเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากการที่ผู้คนในสังคมจะเริ่มคุ้นเคยและยอมรับในระบบคุณธรรมมากขึ้น ซึ่งรวมถึงการออกกฎหมายเพื่อควบคุมป้องกันการอุปถัมภ์ในทางมิชอบ แต่การอุปถัมภ์ในเชิงบวก เช่น การช่วยเหลือญาติมิตรต่างๆ ที่ไม่ได้ส่งผลกระทบที่เดือดร้อนให้กับผู้อื่นนั้นคาดว่าจะยังคงพบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคมไทย

8) ผลกระทบจากภาพแห่งอนาคตของสังคมไทย (Scenario of Thai Society)

จากข้อมูลทางสังคมที่ฉายภาพ (Projection) ไปยังอนาคตทำให้พบว่าสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่ลักษณะภาพ ดังต่อไปนี้

8.1) สังคมผู้สูงอายุ (Aging society)

สำหรับผลกระทบในภาพรวมที่จะเกิดขึ้นเมื่อสังคมเข้าสู่ยุคของผู้สูงวัย ผลกระทบหลักต่อสังคมไทย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนกำลังแรงงานและแรงงานที่ขาดช่วง ซึ่งเป็นผลกระทบสำคัญที่มีต่อเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้เรื่องของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความต้องการในการบริโภคสินค้า โดยผู้สูงวัยจะกลายเป็นลูกค้ากลุ่มใหม่ที่มีอำนาจซื้อสูง นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีการขยายตัวอาจเข้ามาช่วยสร้างให้เกิดรูปแบบการทำงานใหม่ๆ เช่น ที่ทำงานเสมือนจริง การทำงานอยู่ที่บ้าน ฯลฯ ถ้าหากว่าการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสามารถเข้าไปช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าวได้ จะทำให้ผู้สูงวัยที่มีความรู้ความสามารถนั้นยังคงเป็นสมบัติล้ำค่าขององค์กร นอกจากนี้ถ้าหากมองในแง่มุมทางด้านผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสัดส่วนกำลังแรงงานภายในประเทศจะพบว่า สัดส่วนของกำลังแรงงานนั้นจะมีน้อยลง ส่งผลให้ภาวะของการแย่งชิงแรงงานจะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในอนาคต ดังนั้นในภาคของการผลิตและการบริการในภาพรวมแรงงานในยุคดังกล่าว นั้นจำเป็นที่จะต้องพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้น หรือต้องมีเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมาช่วยเพื่อเพิ่มจำนวนผลผลิตให้สามารถรองรับต่อความต้องการของตลาดได้ ซึ่งถ้าหากว่าไม่สามารถที่จะทำได้ก็จะส่งผลกระทบต่อประเทศต้องสูญเสียความสามารถทางการแข่งขันและส่งผลให้เกิดการขาดแคลนสินค้าในตลาดได้

นอกจากนี้ประเด็นที่ท้าทายในการถ่ายทอดความรู้ของผู้สูงวัยที่มีประสบการณ์อันล้ำค่าแก่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งการปรับรูปแบบขององค์กรให้เข้ากับสถานะของสังคมผู้สูงวัยนั้น เช่น การยกเลิกการกำหนดเกณฑ์อายุเกษียณหรือเพิ่มอายุเกษียณ จึงเป็นประเด็นขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีความท้าทายเป็นอย่างมากในยุคของผู้สูงวัย

สำหรับในประเด็นมุมมองของเยาวชนไทยในปัจจุบันที่มีแนวโน้มของการเสื่อมถอย มีคุณธรรมต่ำและมีค่านิยมที่ล่อแหลม การเข้ามาสู่ยุคของสังคมผู้สูงวัย ในมุมมองนี้ ผู้สูงอายุอาจจะไม่ใช่กลุ่มที่จะต้องพึ่งพิงเหมือนในอดีตที่ผ่านมา แต่ผู้สูงอายุอาจเป็นกลุ่มที่จะช่วยพยุงสังคมไทยในบทบาทของ “ผู้พิทักษ์” โดยการนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาใช้เพื่อช่วยพัฒนาและเสริมสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากในสังคม พลังและอำนาจในการปกครองประเทศจะต้องมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่กลุ่มดังกล่าว ดังนั้น อีกมุมมองที่สำคัญของผู้สูงวัยที่ภาครัฐควรพิจารณา ได้แก่ การเป็นเหล่าผู้พิทักษ์สังคมไทยในอนาคต

8.2) การเป็นสังคมเมือง (Urbanized society): สู้สังคมนาโน (Nano society)

แนวโน้มการขยายตัวของสังคมเมือง การอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีความสำคัญมากปัจจัยหนึ่ง เพราะการขยายตัวดังกล่าวในยุคของทุนนิยมนั้นไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่าเป็นการขยายตัวของทุนนิยมไปด้วย การขยายตัวสู่สังคมเมืองจะเป็นมิติสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของคนไทย เนื่องจากชีวิตคนเมืองนั้นมีลักษณะของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งแตกต่างจากวิถีชนบทอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะค่านิยมปัจเจกนิยมแบบสุดโต่ง การมีวิถีชีวิต (Lifestyle) ที่มีความรวดเร็ว มีความทันสมัย มีลักษณะเป็นทางการและมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของพันธสัญญา (Contract)

แต่จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองในอัตราที่สูง ประกอบกับการที่พื้นที่ในเมืองนั้นมีขนาดจำกัดย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านที่อยู่อาศัยไม่พอเพียงซึ่งนำไปสู่การมีโครงสร้างครอบครัวที่เล็กลงของคนเมือง ทั้งในรูปแบบครอบครัวเดี่ยวหรือการอยู่เพียงลำพัง การอยู่กับเพื่อน ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงขนาดของครอบครัวจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวในสังคมไทย ทำให้จากเดิมที่ครอบครัวไทยนั้นมีลักษณะโครงสร้างทางครอบครัวที่แน่นแฟ้น กลับต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบหลวมๆ และกลายเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบตัวใครตัวมัน นอกจากนี้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยยังก่อให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม สลัมตามชุมชนเมืองด้วย เนื่องจากกลุ่มคนชนบทหลายกลุ่มที่เข้ามาในเมืองนั้นมีลักษณะเหมือนกับการแสวงโชค คือเข้ามาเพื่อหางาน แต่เมื่อเข้ามาแล้วกลับไม่มีงานรองรับทำให้อยู่อาศัยแบบเร่ร่อน เกิดการกระจุกตัวของคนจนเมืองและนำไปสู่ปัญหาทางด้านคุณภาพชีวิต โรคใหม่ๆ ของคนเมืองและปัญหาการก่ออาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น

จากที่กล่าวมาจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็นสังคมเมืองนั้นส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนอย่างหลากหลายด้าน ดังนั้นการดำเนินการของรัฐบาลเพื่อรองรับต่อแนวโน้มสังคมเมืองในอนาคต การออกกฎหมายควบคุมดูแลเพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนเมืองนั้นมีเสถียรภาพ มีความมั่นคงและปลอดภัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ นอกจากนี้การสร้างเขตอุตสาหกรรมใหม่ การกระจายอำนาจ การส่งเสริมการลงทุนในชนบท หากสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ขยายตัวไปสู่ชนบทเข้ามาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพอาจจะช่วยให้แนวโน้มของการขยายตัวของเมืองชะลอตัวได้ในระดับหนึ่ง แต่สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ปัญหาดังกล่าวลดลง คือ นโยบายการสนับสนุนให้เกิดการกระจายความเจริญสู่ชนบทซึ่งจะช่วยสร้างให้เกิดงาน และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

8.3) สังคมทันสมัย (Modern society): สู้สังคมคนกึ่งหุ่นยนต์ (Cyborg society)

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมทันสมัยไปสู่สังคมคนกึ่งหุ่นยนต์นั้นจะทำให้สังคมไทยเกิดการรับเอาค่านิยมต่างชาติเข้ามามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะค่านิยมปัจเจกนิยมที่เน้นแต่ความเป็นส่วนตัว คิดถึงแต่ตนเอง จากการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทำให้ในปัจจุบันคนในสังคมได้รับความสะดวกสบายในการติดต่อเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันคนกลับพบปะเจอกันน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานที่สามารถขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้คนในสังคมนั้นมีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ หรือเป็นลักษณะแยกส่วนมากขึ้น

ทางด้านของอุตสาหกรรมจะมีการขยายตัวและมีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การนำเอาหุ่นยนต์เข้ามาใช้ในโรงงานผลิต เทคโนโลยีชีวภาพ รวมทั้งการนำเอานาโนเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับอุตสาหกรรมซึ่งจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความทันสมัยในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบทางด้านต่างๆ

ต่อสังคม เช่น การลดจำนวนแรงงานเนื่องจากการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการผลิต การเพิ่มขึ้นของมลภาวะที่เกิดจากการผลิต ฯลฯ

โดยสรุปการเข้าสู่ยุคสังคมนาโนนั้นจะก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้มากยิ่งขึ้น เกิดการบริโภคเทคโนโลยีของคนในสังคมไทยมากขึ้น และจะก่อให้เกิดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตใหม่ๆ ที่มาจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น แต่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมแย่ลง มีลักษณะของการคิดแบบ “ตัวใครตัวมัน” มากขึ้นซึ่งส่งผลให้สภาวะจิตใจของคนในสังคมแย่ลงในอนาคต

8.4) สังคมแห่งความรู้ (Knowledge – base society)

ผลกระทบของการเข้าสู่ยุคสังคมฐานความรู้ต่อสังคมไทยนั้นจะทำให้คนในสังคมต้องเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ทั้งการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบการศึกษาและจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถรู้เท่าทันโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนจะต้องสนับสนุนให้คนมีความรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศชาติ นอกจากนี้ภาครัฐยังต้องพัฒนาทางด้านของการศึกษานอกระบบทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้ให้กับคนในสังคมอย่างทั่วถึง

ดังนั้นในยุคสังคมฐานความรู้ คนในสังคมจะมีความรู้มากขึ้น มีความรู้มากขึ้น องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะมีความต้องการแรงงานความรู้เข้าไปทำงานในองค์กรมากยิ่งขึ้นซึ่งอาจส่งผลดีต่อการพัฒนาชาติบ้านเมือง แต่จากแนวโน้มของวิกฤตคุณธรรมในสังคมไทยทำให้การก้าวเข้าสู่สังคมแห่งความรู้นั้นอาจทำให้สังคมไทยมีความเสี่ยงจากคนในสังคมที่มีความรู้มากขึ้น แต่มีคุณธรรมและจริยธรรมต่ำลง

8.5) สังคมแห่งความเสี่ยง (Risk society)

ภาวะสังคมแห่งความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นนั้นจะส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง เพราะการตกอยู่ในภาวะแห่งความเสี่ยงจะทำให้คนในสังคมเกิดความหวาดกลัวและหวาดระแวงถึงความไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเองและที่เกิดจากภัยธรรมชาติ นอกจากนี้ภาวะเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

ภาครัฐบาลจึงจำเป็นที่จะต้องหามาตรการในการแก้ไขทั้งเพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ให้คนในสังคมได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ทั้งมาตรการที่จะนำมาใช้ควบคุมคนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข และมาตรการที่จะนำมาใช้เพื่อเฝ้าระวังความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ ที่ไม่เคยเกิดขึ้น เช่น อาชญากรไซเบอร์ คลื่นยักษ์สึนามิ เป็นต้น นอกจากนี้การลดปัจจัยเสี่ยงหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นมาตรการเชิงรุก เช่น การสร้างจิตสำนึกทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคม รวมทั้งการปลูกฝังในเยาวชนจะกลายเป็นสิ่งที่สำคัญของประเทศที่จะต้องเตรียมพร้อมเพื่อสร้างให้เกิดภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

1.1.3 แนวโน้มทางสังคมในทศวรรษหน้าที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบราชการและระบบข้าราชการไทย

ในทศวรรษหน้าเมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบราชการของไทยทั้งในแง่มาจากภายนอกหรือจากสังคมที่มีต่อระบบราชการ และแง่มาจากภายในตัวระบบข้าราชการเองที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นนโยบายในการดำเนินงานของรัฐบาลในทศวรรษหน้าที่ควรนำมาพิจารณาในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนไปจะประกอบด้วยประเด็นสำคัญเบื้องต้น ดังนี้

1) การปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการของราชการใหม่ ให้มีความเหมาะสมต่อความต้องการของลูกค้าในกลุ่มใหม่ หรือกลุ่มผู้สูงวัย โดยระบบราชการจะต้องจัดหาบริการและสวัสดิการสังคมที่มีความเหมาะสมให้แก่กลุ่มคนดังกล่าวซึ่งกำลังจะกลายเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศในอนาคต

2) การพัฒนาผลิตภาพ (Productivity) ในการให้บริการของระบบราชการ โดยการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีความทันสมัยเข้ามาใช้ในระบบราชการเพื่อสร้างให้เกิดผลิตภาพในการบริการแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในยุคของสังคมสูงวัยที่ประเทศจะมีกำลังแรงงานน้อยลง แต่กลับมีจำนวนผู้ใช้บริการมากยิ่งขึ้น การเพิ่มผลิตภาพจะกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของภาครัฐบาล

3) การถ่ายโอนความรู้ภายในระบบราชการ การจัดการความรู้ (Knowledge management) ในองค์การราชการเพื่อถ่ายเทความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าที่สละวัยให้แก่คนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาในระบบจะเป็นสิ่งที่ทำให้ระบบเกิดความคล่องตัว ไม่ติดขัดหรือสูญเสียความรู้ทั้งหมดไปกับข้าราชการที่จะเกษียณอายุในอนาคต

4) มีระบบการวางแผนอาชีพ (Career path) ในระบบราชการที่ยืดหยุ่นมากขึ้น มีการวางแผนทดแทนตำแหน่งงานต่างๆ (Succession planning) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มงานที่มีความสำคัญและในกลุ่มของราชการที่กำลังจะเกษียณอายุ เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการขาดช่วงของแรงงานในขณะที่ยังโครงสร้างประชากรของประเทศเปลี่ยนแปลง

5) การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของข้าราชการ (Re-image) เพื่อดึงดูดกำลังแรงงานในอนาคตทั้งในส่วนที่กำลังแรงงานที่มีน้อยลง และในส่วนองแรงงานความรู้ให้เข้ามาทำงานในระบบราชการมากขึ้น

6) การพิจารณาปรับอายุเกษียณข้าราชการ เพื่อให้กลุ่มข้าราชการที่อายุสูงวัย แต่ยังสามารถทำงานได้ดียังคงเป็นแรงงานที่สำคัญ และเพื่อให้ผู้สูงอายุนั้นได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาในการทำประโยชน์ต่อไป

7) การผลักดันนโยบายการกระจายความเจริญสู่ชนบท เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และการสร้างงานในชนบทเพื่อลดภาวะความเป็นเมืองให้เกิดขึ้นซ้ำลง

8) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึง โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานทางด้านของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งการคมนาคม ทั้งในเมืองและชนบทเพื่อสร้างให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึงความรู้ของประชาชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวยังเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาในยุคสังคมฐานความรู้ รวมทั้งเป็นการช่วยให้คนชนบทกับคนเมืองเกิดความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น

9) การพัฒนาความรู้ความสามารถของข้าราชการ ให้สามารถรู้เท่าทันโลกและสังคมในยุคสังคมฐานความรู้เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อสังคมในยุคดังกล่าวได้ นอกจากนั้นข้าราชการยังจะต้องรู้เท่าทันภัยเสี่ยงในรูปแบบใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ของข้าราชการจึงเป็นบทบาทที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในทศวรรษหน้า

10) การส่งเสริมค่านิยมคุณธรรม ความรักชาติและค่านิยมแห่งการพอเพียง ให้แก่ข้าราชการ โดยข้าราชการในทศวรรษหน้าไม่ว่าจะต้องไม่ทันสมัย แต่ให้ทันสมัยในระดับที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต รวมทั้งข้าราชการจะต้องเป็นรากฐานคุณธรรมให้แก่คนในสังคมในภาวะวิกฤต ถ้าหากว่าในภาวะของสังคมที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง ข้าราชการนั้นขาดซึ่งคุณธรรม ความรักชาติ และความพอเพียง วิกฤตที่เกิดขึ้นจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

1.2 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองของโลกและของไทย

พัฒนาการของระบบการเมืองของโลกและประเทศไทยต่างมีผลต่อการปรับตัวของระบบราชการของไทยมาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาถึงสถานการณ์และการพยากรณ์สภาพการณ์ที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจะเป็นข้อมูลที่จะทำให้ทิศทางการกำหนดนโยบายการบริหารราชการและการบริหารงานบุคคลภาครัฐมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

1.2.1 สถานการณ์ด้านการเมืองและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของโลก

กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสารสนเทศทำให้เกิดภาวะการณ์เชื่อมโยงกันของโลกรวมถึงเคลื่อนย้ายแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์อย่างเสรีและรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แนวคิดและค่านิยมอย่างกว้างขวางเกิดเป็นกระแสที่ผลักดันให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนท่าทีกระบวนกรและกลไกการบริหารจัดการประเทศให้สอดคล้องกับกระแสประชาธิปไตย การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การพิทักษ์สิทธิมนุษยชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งกระแสการปฏิรูปเรื่องโลกาภิวัตน์และการจัดการระบบเศรษฐกิจโลกซึ่งจะทำให้องค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทในด้านการเมืองและความมั่นคงของโลกมากขึ้น และมีการปฏิรูปให้โปร่งใสและเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ขณะเดียวกันความขัดแย้งด้านลัทธิอุดมการณ์ที่แตกต่างกันยังมีปัญหาอยู่หลายพื้นที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงและการก่อการร้าย ซึ่งจะคุกคามต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตยและความมั่นคงของนานาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

1.2.1.1 สถานการณ์ด้านการเมืองของโลกในปัจจุบัน

นับตั้งแต่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.1991 เป็นต้นมา สถานการณ์ของสงครามเย็น (Cold war) ระหว่างประเทศมหาอำนาจฝ่ายโลกเสรีและฝ่ายโลกสังคมนิยม คือ อเมริกาและสหภาพโซเวียตได้สิ้นสุดลง และโลกได้เข้าสู่สถานการณ์ยุคหลังสงครามเย็น (Post-cold war) การเมืองโลกได้เปลี่ยนจากระบบสองขั้วอำนาจ (Bi-polar system) มาสู่ระบบอำนาจเดียว (Single-polar system) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นอภิมหาอำนาจ (Super power) ในการเมืองโลกเพียงหนึ่งเดียว บทบาทของสหรัฐอเมริกาจึงโดดเด่นในเวทีการเมืองโลกนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วงหลังปี ค.ศ.1995 สมัยที่ผู้นำของสหรัฐอเมริกา คือ ประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) สหรัฐอเมริกาได้แสดงบทบาทของผู้นำโลก โดยการเสนอการจัดระเบียบโลกใหม่ (New world orders) ที่เน้นกระบวนกรโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในการผลักดันโลกให้ยอมรับในแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ ระบบการเมืองในแบบประชาธิปไตยเสรีนิยม

(Liberal democracy) ระบบการค้าเสรีหรือระบบตลาดเสรี (Free trade / Free market) และระบบการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม (Environmental)

กระแสโลกภายใต้การจัดระเบียบโลกใหม่ทำให้สหรัฐอเมริกาแสดงบทบาทของผู้พิทักษ์โลก (World guardian) อย่างเด่นชัดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำให้ทุกประเทศยอมรับการจัดระเบียบโลกใหม่ในยุคหลังสงครามเย็น และการจัดระเบียบโลกใหม่นี้เองที่เป็นที่มาของวิกฤตโลก (World crisis) ที่รุนแรงตามมา โดยเฉพาะในช่วงที่สหรัฐอเมริกา มีประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) แห่งพรรครีพับลิกันเป็นผู้นำ และสืบเนื่องมาจนถึงสมัยประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ผู้ถูกในปัจจุบัน ทั้งนี้สหรัฐอเมริกาได้เข้าไปแทรกแซงทางการเมืองในกลุ่มประเทศตะวันออกกลางจนเกิดวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย เมื่อสหรัฐได้ทำสงครามกับอิรัก จากการที่อิรักถูกระงับในสงครามอ่าวเปอร์เซีย (Persian gulf war) ในปี ค.ศ. 1991 และต่อมาอีกครั้งในปี ค.ศ. 2003

ผลพวงของการแทรกแซงทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมาทำให้เกิดขบวนการก่อการร้าย (Terrorism) โดยผู้ก่อการร้ายชาวตะวันออกกลางเป็นจำนวนมากในรูปแบบของการจี้เครื่องบิน ระเบิดพลีชีพ และการก่อวินาศกรรม ดังเช่น กรณีเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่สหรัฐอเมริกาถูกโจมตีทางอากาศโดยการจี้เครื่องบินโดยสารภายในประเทศสามลำเพื่อพุ่งชนอาคารศูนย์การค้าโลก (World Trade Center) และอาคารกระทรวงกลาโหม (Pentagon) ของสหรัฐอเมริกา

หลังจากสหรัฐบุกเข้าอิรักในปี ค.ศ. 2003 และยึดครองอิรักจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์โลกด้านการเมืองระหว่างประเทศก็ยังไม่ดีขึ้น ทั้งนี้ความสงบในอิรักยังไม่เกิดขึ้น การก่อการร้ายเพื่อตอบโต้สหรัฐอเมริกาและประเทศที่ช่วยเหลือสหรัฐ ในการรบยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องในรูปแบบของการวางระเบิดอย่างรุนแรง เช่น ในสเปน และอังกฤษ ตลอดจนการจี้ตัวประกันชาวต่างชาติในอิรักเพื่อต่อรอง เป็นต้น นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังหาเหตุระดมประเทศอิหร่านและเกาหลีเหนืออีกด้วยในกรณีการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์และไม่เคยยอมให้นานาชาติเข้าไปตรวจสอบ โดยสหรัฐ คิดว่าสองประเทศนี้กำลังสร้างอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง

นอกจากนี้ผลจากการแทรกแซงทำให้ชาวมุสลิมบางกลุ่มในหลายประเทศเริ่มต่อต้านสหรัฐอเมริกา และหันไปช่วยเหลือขบวนการก่อการร้ายของชาวมุสลิมในการตอบโต้สหรัฐ โลกในปี ค.ศ. 2008 จึงตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ก่อการร้ายในรูปแบบต่างๆ และในหลายพื้นที่ของโลก โดยเฉพาะประเทศที่เป็นพันธมิตรใกล้ชิดกับสหรัฐ ดังนั้นทางออกของการแก้ไขปัญหาวิกฤตข้างต้นยังคงต้องพิจารณาแนวโน้มนโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาซึ่งเกิดจากประธานาธิบดีคนใหม่ในปลายปี ค.ศ. 2008 (อานนท์ ภักดีวงศ์, 2551)

ในขณะที่การก่อการร้ายโลกแผ่ขยายในวงกว้างประชาธิปไตยโลกก็ประสบปัญหาวิกฤตด้วยเช่นกัน ทั้งนี้สามารถอธิบายโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) ประชาธิปไตยโลกกำลังประสบภาวะวิกฤติ

โรเบิร์ต พูทนาม (Robert Putnam, 1996 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2547) ได้ศึกษาประชาธิปไตยสามแห่งในโลกเปรียบเทียบกัน คือ สหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น การศึกษาของพูทนามสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ คือ

(1) ความไม่พอใจต่อรัฐบาลที่ได้รับเลือกและความไม่ไว้วางใจต่อนักการเมืองมีสัดส่วนสูงขึ้น โดยความไม่พอใจรัฐบาลย่อมมาจากความผิดหวังที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมและผลักดันการปฏิรูปต่างๆ ที่จำเป็น

(2) ความเสื่อมของพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคแนวจารีตหรือพรรคแบบเดิม งานวิจัยบ่งชี้ว่า ความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อพรรคใหญ่สูงขึ้น ในขณะที่การมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองของประชาชนก็ลดลงอย่างมาก ตัวเลขของผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองลดน้อยลง เมื่อความผูกพันระหว่างพลเมืองผู้เอา การเอางานทางการเมืองกับพรรคการเมืองที่ตนเองสังกัดน้อยลง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นจากการเลือกตั้งระดับชาติ คือ มีผู้ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคกระแสนิยม (Trend parties) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับพรรคเฉพาะกิจในประเทศ ไทยของเรามากขึ้น เนื่องจากความเบื่อหน่ายของประชาชนที่มีต่อพรรคการเมืองใหญ่ที่ดำรงอยู่หลายสิบปี ทั้งนี้ สถานการณ์วิกฤติของประชาธิปไตยโลก สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้ (ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2547)

1.1) ความเสื่อมของประชาธิปไตยแบบตัวแทน

เส้นกราฟที่แสดงความเสื่อมของประชาธิปไตยตะวันตกซึ่งเริ่มต้นหลังยุคสงครามเย็น (Post cold - war) อันเป็นการสิ้นสุดของการแบ่งค่ายอุดมการณ์และโลกตกอยู่ภายใต้การนำของอเมริกาอำนาจ สหรัฐอเมริกานั้นมาจากสาเหตุสำคัญอย่างน้อย 4 ประการโดยสรุป คือ

(1) นวัตกรรมทางเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ ทำให้การขยายตัวของตลาดทุนและวานิช ธนกิจเป็นไปอย่างก้าวกระโดด ระบบทุนนิยมที่ประเทศเสรีประชาธิปไตยภาคภูมิใจได้กลายเป็นทุนนิยมคาสโน (Casino capitalism) หรือทุนนิยมเทอร์โบ (Turbo capitalism) บริษัทเอกชนอาศัยเทคโนโลยีสื่อสารและ สารสนเทศขยายเครือข่ายการผลิต การบริการ และการจำหน่ายไปทั่วโลกเพื่อส่งเสริมพลังอำนาจของธุรกิจและ กลไกตลาดเสรี สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้นโยบายสำคัญๆ ที่ยุโรปตะวันตกภาคภูมิใจ ถูกอำนาจของธุรกิจเอกชนที่ เคลื่อนไหวไร้พรมแดนและอำนาจของตลาดทำลายหมดสิ้น กลไกของรัฐเกือบจะเป็นอัมพาตโดยสิ้นเชิงเมื่อ เปรียบเทียบกับกลไกตลาดโลก

(2) โลกาวัดน์ของทุนและอำนาจของระบบธุรกิจที่มีกลไกตลาดโลกเกื้อหนุนได้สร้างมนุษย์ พันธุ์ใหม่ที่เป็นอภิสิทธิ์ชนอำนาจ (Power elites) ซึ่งไม่ได้มีความผูกพันต่อมาตรฐานหรือรัฐชาติของตน คนเหล่านี้ เป็นกลุ่มที่มีโอกาสในชีวิต เนื่องจากได้รับการศึกษาสูง ซึ่งชนชั้นที่เป็นชนชั้นโลกาวัดน์ (Global klase) ไม่ได้มี ความรักชาติและท้องถิ่นของตน แต่มีบทบาทควบคุมเศรษฐกิจและการเงินของโลก

(3) ชนชั้นใหม่ผู้มีอำนาจในยุคโลกาวัดน์ที่กลายเป็นผู้บ่อนทำลายประชาธิปไตยและ ประชาสังคมเสียเอง เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไป ไม่ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น ชีวิตสาธารณะและความเป็นส่วนรวมจึงหมดความสำคัญลง นอกจากนั้น กระแสปัจเจกนิยมที่ขับเคลื่อนด้วยกลไกตลาดเสรียังถูกซ้ำเติมด้วยกระแสบริโภคนิยม การมุ่งทำธุรกิจโดยขาด จริยธรรมและการขาดซึ่งพลังแห่งอุดมการณ์ จึงทำให้พลเมืองทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตกจำนวนมาก ลดกิจกรรมสาธารณะลง

(4) สื่อโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนในยุคโลกาวัดน์ และทำให้ วัฒนธรรมการเมืองเปลี่ยนไป ต้นตอของปัญหาเกิดจากธุรกิจเอกชนในสหรัฐอเมริกาเข้าไปมีบทบาทในการขยาย ปริมาณผู้ชม (Rating) เพื่อบรรลุเป้าหมายธุรกิจมากกว่า ความจำเป็นของงานทางปัญญา จากการศึกษาของ พูทน์มได้พบอิทธิพลด้านลบของโทรทัศน์ที่มีผลกระทบต่อประชาธิปไตย โดยพบว่าโทรทัศน์ส่งเสริมความเป็น

บุคลาธิษฐานทางการเมือง (Personalization of politic) เกิดค่านิยมขยายภาพและสร้างภาพที่มีผลต่อคะแนนความนิยมมากกว่านโยบายของพรรคการเมืองทำให้คุณภาพแห่งการบริหารของรัฐด้วยคุณภาพลง นอกจากนั้นผู้นำทางการเมืองไม่ใส่ใจการแก้ปัญหาของชาติและสังคมในระยะยาว โดยนำเสนอภาพป้ายสีคู่แข่งเพื่อผลประโยชน์ที่ฉาบฉวยเฉพาะหน้ามากกว่าจะมีเป้าหมายหรือทิศทางระยะยาว

1.2) ความเสื่อมของพรรคการเมืองที่เป็นเครื่องจักรอำนาจ (Power Machine)

พรรคการเมืองเป็นสถาบันเก่าแก่สถาบันหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคอุตสาหกรรมเครื่องจักรไอน้ำ แม้จะไม่ตายไปตามกาลเวลาดังเช่นองค์กรธุรกิจจำนวนมาก แต่สถาบันพรรคการเมืองก็ไม่ได้ทำหน้าที่และไม่สามารถดำเนินภารกิจที่วางไว้อย่างมีคุณภาพอีกต่อไป เพราะพรรคการเมืองไม่มีการพัฒนาระบบการสร้างความรู้และความคิดในการตัดสินใจและวางนโยบายเพื่อการทำงานในอนาคต

1.3) การขยายตัวของพลังได้ระบบ (Anti-systemic Force)

สืบเนื่องจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมเป็นไปด้วยกระบวนการชุดรีดแรงงาน และรวมเอาเขตรอบนอกเข้ามาอยู่ในระบบกระบวนการพัฒนาของระบบโลกนี้ก็ย่อมเกิดการต่อสู้ ซึ่งในแง่ขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบบ (Anti-systemic movements) ที่ผ่านมามีอยู่สองรูปแบบ คือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement) ซึ่งจัดตั้งอยู่บนพื้นฐานของชนชั้น เช่นขบวนการกรรมกรกับขบวนการชาวนาและอีกรูปแบบหนึ่งคือขบวนการกู้ชาติ (National movement) ซึ่งจัดตั้งบนพื้นฐานของประชาชนเป็นขบวนการจัดตั้งที่มีลักษณะข้ามชนชั้น

การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำและขัดแย้งกันของรัฐ ประชาชน ชนชั้นและสถาบันครัวเรือน ทำให้รูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบบมีลักษณะซับซ้อน มีการจัดองค์กรเพื่อทำการปลุกระดมทางอุดมการณ์ที่เป็นระบบงานทางการเมืองซึ่งซับซ้อนมาก

ความเข้มแข็งของรัฐในแง่โครงสร้างทางการเมืองทำให้ชนชั้นต่างๆ บางส่วนเสียได้จัดตั้งกันได้ในระดับรัฐ ขณะเดียวกันกลุ่มประชาชนในรัฐต่างๆ ที่มักพยายามเข้ายึดอำนาจรัฐ หรือไม่ก็สร้างรัฐใหม่ขึ้นมาเอง (ในกรณีที่เป็นอาณานิคม)

นอกจากนี้การที่ขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบบบางแห่งสามารถจัดตั้งขึ้นได้ในระดับรัฐดังเช่นพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์สังคมประชาธิปไตยได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล สภาวะเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดผลทั้งในด้านการขยายบทบาทของขบวนการฯ ทั้งในด้านการกลบเกลื่อนความสำเร็จของขบวนการฯ ทำให้การเคลื่อนไหวของขบวนการฯ มีลักษณะซับซ้อนและสับสน

การได้อำนาจรัฐทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนหรือการประนีประนอมกับระบบโครงสร้างอำนาจเดิมทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบบตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ไม่สามารถสร้างระบบใหม่ให้หลุดพ้นจากความสัมพันธ์แบบทุนนิยมได้

พร้อมกันนี้ได้มีพัฒนาการที่เรียกว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ สำหรับบางกลุ่มก็เรียกว่าเป็นความเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า (Grassroots movement) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวข้ามชนชั้น ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี ด้านการฟื้นฟูระบบนิเวศ สิทธิชนพื้นเมือง สิทธิคนจนเมือง สิทธิคนงานชายขอบ ฯลฯ แม้ยังมีความแตกต่างในบางประการในการเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบันในเขตแกนนำกับในเขตอื่น จัดตั้งกันขึ้นเป็นพันธมิตรข้ามพรมแดนในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิต่างๆ (สถาบันวิทยุวรรณ มูลนิธิวิทยุวรรณ, 2544)

1.4) การเติบโตของกระแสสิทธิของความเป็นพลเมือง สังคมพลเรือน และสิทธิมนุษยชน

เรื่องที่เป็นกระแสทางความคิดทางการเมืองที่สำคัญและมีการยกขึ้นมาเป็นมาตรฐานความเป็นอารยประเทศในขณะนี้หลายเรื่อง เช่น สิทธิของความเป็นพลเมือง (Civil right) ความเป็นสังคมพลเรือน (Civil society) และสิทธิมนุษยชน (Human right) ถ้าประเทศใดหรือสังคมใดขาดข้อใดข้อหนึ่งไปก็ยังไม่ถือว่าเป็นประเทศนั้นหรือสังคมนั้นเป็นอารยประเทศและจะถูกกดดันจากรัฐบาลและสื่อมวลชนตะวันตกอย่างรุนแรงซึ่งความคิดเรื่องสิทธิความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันได้เริ่มต้นมานานและเด่นชัดเมื่อมีการปฏิวัติโค่นล้มพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ในประเทศฝรั่งเศส มีการยกเลิกฐานันดรศักดิ์และบรรดาศักดิ์ทั้งหมดยกเว้นสมณศักดิ์

กระแสสิทธิเท่าเทียมกันได้ขยายตัวเรื่อยมาเกิดขบวนการปลดแอกสตรีหรือ Woman's Liberation Movement ขึ้นในอเมริกาและยุโรป ความเท่าเทียมกันของผู้มีลัทธิความเชื่อถือทางศาสนา โรงเรียนรัฐบาลหรือมหาวิทยาลัยของรัฐจะไม่มีการประกอบพิธีกรรมของ ศาสนาใด การเข้าโรงเรียน เข้ามหาวิทยาลัย เข้าทำงานราชการหรือเอกชนจะเอาคุณสมบัติเรื่อง ผิว เชื้อชาติ ศาสนา เพศมาเป็นข้อจำกัดไม่ได้ กระแสดังกล่าวทำให้พลเมืองชาวอเมริกันเชื่อและเผยแพร่ไปทั่วโลก จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศแอฟริกาใต้และประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกา

นอกจากเรื่องนี้หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุด กระแสเรื่องสังคมพลเรือนหรือสังคมที่ไม่ใช่สังคมทหารกลายเป็นกระแสกดดันให้ประเทศอื่นๆ ในโลกปฏิบัติตามสหรัฐอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอเมริกาเป็นผู้ชนะสงคราม ประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน ประกาศสิทธิและบูรณาการดินแดนของทุกรัฐ ไม่ว่ารัฐนั้นจะเป็นรัฐเล็กหรือรัฐใหญ่ต้องปฏิบัติตามรัฐเล็กในฐานะที่เท่าเทียมกัน สิทธิสภาพนอกอาณาเขตถูกยกเลิก สมาชิกของสันนิบาตชาติมีสิทธิและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการจัดตั้งศาลที่เมืองนูเรมเบิร์ก (Nuremberg) ในเยอรมนีตะวันตก สมาชิกพรรคนาซีของฮิตเลอร์ ในฐานะจำเลยไม่มีใครยอมรับผิด เพราะเยอรมนีเป็นรัฐอธิปไตย มีรัฐบาลนาซีเป็นองค์อธิปัตย์ การปฏิบัติตามคำสั่งขององค์อธิปัตย์ย่อมไม่มีความผิด ผู้พิพากษาในขณะนั้นไม่ทราบว่าจะเอาผิดอาชญากรรมสงครามเหล่านี้อย่างไรจึงเกิดแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนขึ้น โดยกล่าวว่าหน้าที่รัฐบาลเยอรมนีเช่นฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชนกลุ่มน้อยคือ “ยิว” ในประเทศของตน และประเทศอื่นด้วยเหตุของเชื้อชาติและศาสนาเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้จะเป็นองค์อธิปัตย์ซึ่งใช้อำนาจแทนรัฐอธิปไตยก็ตาม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิของมนุษย์ตั้งแต่เกิดไม่ใช่สิทธิที่รัฐหยิบยื่นให้เหมือนสิทธิอย่างอื่น

ต่อมาสิทธิมนุษยชนก็ขยายขอบเขตมากกว่าการถูกเช่นฆ่า แต่รวมถึงการที่คนส่วนใหญ่ถูกข่มเหงรังแกโดยรัฐ ด้วยเหตุของเชื้อชาติ หน้าตา ผิวพรรณ ศาสนาและอื่นๆ และการมีบัญญัติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่รัฐและสมาชิกทุกรัฐต้องปฏิบัติตาม (วีรพงษ์ รามางกูร, 2549)

1.2.1.2 สถานการณ์ด้านการเมืองของโลกในอนาคต

1) การก่อตัวของ Region Cities

แนวโน้มของรูปแบบการก่อตัวของเมืองใหญ่กำลังมีลักษณะเชื่อมโยงระหว่างเมืองใหญ่หลายๆ เมือง ซึ่งแม้จะอยู่ต่างรัฐกันแต่ก็จะสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ European Union มีความคิดเห็นว่าเป็นอนาคต โลกของเราจะเป็นโลกของนครภูมิภาคประมาณ 30 แห่ง โดยนครภูมิภาคเหล่านี้จะเชื่อมโยงกันมากกว่าที่รัฐแต่ละรัฐจะเชื่อมโยงกัน ทั้งนี้ภูมิภาคจะเป็นอาณาเขตที่มีความมั่งคั่ง แต่ละเมืองจะมีประชากร

ประมาณ 8-12 ล้านคน และถูกปกครองด้วยพันธมิตรระหว่างชนชั้นนักธุรกิจข้ามชาติและรัฐมหานคร ซึ่งภารกิจหลักของรัฐบาลมหานคร ได้แก่ สนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของบรรษัทข้ามชาติซึ่งมาตั้งสำนักงานใหญ่หรือมีกิจการลงทุนอยู่ในภูมิภาคนั้น โดยนครภูมิภาคได้รับการทำนายว่าจะเป็นแหล่งที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงสุดในอุตสาหกรรมทุกชนิด การแข่งขันในโลกอนาคตจึงแปรเปลี่ยนจากการแข่งขันระหว่างรัฐประชาชาติ (Nation - states) เป็นการแข่งขันระหว่างนครภูมิภาค (City - regions) (อิริพัฒน์ วิสัยทอง และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2546)

2) รัฐภูมิภาค

นอกเหนือจากแนวคิดเกี่ยวกับนครภูมิภาคแล้วยังมีผู้เสนอความคิดเรื่องรัฐภูมิภาคอีกด้วย โดยแนวคิดนี้มองว่า รัฐประชาชาติ (Nation - state) ซึ่งเป็นผลผลิตของศตวรรษที่ 19 กำลังจะหมดความหมายและอิทธิพลลงโดยจะมีรัฐภูมิภาคเข้ามาแทนที่ รัฐประชาชาติมีลักษณะรวมศูนย์และเน้นความสำคัญของการมีอำนาจอธิปไตย และเชื่อในเรื่องการมีผลประโยชน์แห่งชาติ ดังนั้นจึงไม่ปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมเปิดกว้างและกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างเต็มที่

แนวคิดรัฐภูมิภาคมีความคิดเห็นในลักษณะสุดโต่งถึงขนาดที่เห็นว่ารัฐประชาชาติมักสนับสนุนส่วนเศรษฐกิจที่ล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่ใช่ส่วนที่เป็นฝ่ายสร้างความมั่งคั่งให้กับสังคม เช่น ภาคเกษตร นอกจากนั้นยังเห็นว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อยอมให้บรรษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนและมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าต่างชาติจะมาเอาเปรียบทรัพยากรในประเทศมากเกินไป

ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้แนวโน้มโลกในระยะ 10-20 ปีข้างหน้าจึงทำให้เราต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและรอบด้าน อาจกล่าวได้ว่าต้องมีวิสัยทัศน์แบบองค์รวม (Holistic vision) ไม่ใช่เน้นแต่มิติแข่งขันทางเศรษฐกิจ หากต้องคำนึงถึงมิติทางสังคม-วัฒนธรรมด้วย (อิริพัฒน์ วิสัยทอง และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2546)

1.2.1.3 สรุปภาพอนาคตด้านการเมืองของโลก

โดยสรุปสถานการณ์ทางการเมืองของโลกในทศวรรษหน้ายังมีแนวโน้มผันผวน โลกยังคงอยู่ภายใต้วังวนของการก่อการร้ายหลากหลายรูปแบบและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ในขณะที่กระแสแห่งความเสรีในทางเศรษฐกิจอาจผลักดันรูปแบบของรัฐให้เปลี่ยนไปสู่ความเป็นนครภูมิภาคหรือรัฐภูมิภาค เนื่องจากเป็นโลกที่ต้องแข่งขันกันมากยิ่งขึ้นในทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม บทบาทขององค์กรด้านสิทธิมนุษยชนจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นที่จะเกลี้ยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการเคลื่อนไหวของพลเมืองโลกในระดับรากหญ้ามากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้จะกดดันประชาธิปไตยที่กำลังวิกฤตให้กลับมาสู่การเป็นประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ ซึ่งจะทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกมีแนวโน้มจะใช้ระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการปกครองประเทศมากยิ่งขึ้น

1.2.2 สถานการณ์ด้านการเมืองและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของไทย

การเมืองของไทยพัฒนาจากแนวคิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (Absolute monarchy) สู่แนวคิดระบอบประชาธิปไตย หลังจากการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินใน พ.ศ. 2475 สภาพการเมืองของไทยขาดเสถียรภาพมาตลอดเพราะเกิดสภาวะการแข่งขันต่อสู้ของขั้วอำนาจรัฐบาลโดยระบบราชการมีบทบาทในทาง

การเมืองที่เรียกว่า อมาตยาธิปไตย (Bureaucratic polity) ซึ่งเป็นแนวคิดการรวมอำนาจและจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับอีกหัวอำนาจหนึ่งโดยระบบพรรคการเมืองที่มีรากฐานจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งรัฐบาลและใช้แนวทางการกระจายอำนาจ

ทิศทางการเมืองไทยเป็นไปตามอิทธิพลของกระแสการเมืองของโลกที่เกิดความขัดแย้งในหัวอำนาจทางการเมืองโลกระหว่างโลกเสรีนิยมและโลกคอมมิวนิสต์ ในช่วงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพล การเมืองไทยเปลี่ยนเป็นระบบการให้ความสำคัญกับความมั่นคงที่รัฐบาลทหารเข้ามามีอำนาจเพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่หลังจากสถานการณ์โลกคลี่คลายลง การขยายแนวคิดความเป็นประชาธิปไตยสู่ดินแดนภูมิภาคต่างๆ มากขึ้นกล่าวได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2521 การเมืองไทยเริ่มปรับตัวสู่แนวคิดการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนหลังจากรัฐบาลทหารครองอำนาจมาต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2501-2516 และเกิดการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนและเกิดระบบพรรคการเมือง และการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลพลเรือนก็อยู่ในอำนาจไม่นานเนื่องจากถูกรัฐประหารอีกครั้งใน พ.ศ. 2519

ต่อมาหลังจากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 สถานการณ์ทางการเมืองไทยเป็นยุคที่เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ” (Semi democracy) เป็นการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างระบบราชการและฝ่ายการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน คือการมีระบบพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง แต่ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และใช้ระบบการแต่งตั้งวุฒิสมาชิกเพื่อคงอำนาจของระบบราชการในทางการเมือง แสดงให้เห็นการถอยร่นของระบบราชการที่จะเข้ามามีอำนาจในทางการเมืองและยอมรับการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างฝ่ายการเมืองและระบบราชการ ต่อมาพลังอำนาจของระบบราชการที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับใช้อำนาจทางการเมืองกลับเพิ่มขึ้นอีกเมื่อมีการเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 โดยการรัฐประหารของคณะ รสช. ใน พ.ศ. 2534 หลังจากนั้นมีการเลือกตั้งรัฐบาลพลเรือน ใน พ.ศ. 2535 การเมืองไทยเริ่มพัฒนาระบบการเมืองยุคใหม่โดยการปฏิรูปทางการเมือง

หลักการที่สำคัญคือการขยายสิทธิในทางการเมืองแก่ประชาชน การเลือกตั้งวุฒิสมาชิก การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยการจัดตั้งองค์กรอิสระประเภทต่างๆ อาทิ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 แต่ระบบการเมืองตามรัฐธรรมนูญ ฉบับดังกล่าวแม้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างความเข้มแข็งในทางการเมืองให้แก่คณะรัฐบาลตามระบบรัฐสภา แต่การที่พรรคการเมืองซึ่งเป็นรัฐบาลมีอำนาจมากทำให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจครอบงำระบบการเมืองและเกิดความขัดแย้งในทางการเมืองตามวิถีของระบบรัฐสภา ผนวกกับการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลมีผลกระทบต่อความมีเสถียรภาพของระบบราชการ (ฝ่ายทหาร) ซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ถือเป็นการกลับมาของการใช้อำนาจทางการเมืองโดยระบบราชการและควบคุมกิจกรรมทางการเมืองของภาคประชาชน และต่อมาได้มีการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่กำหนดโครงสร้างอำนาจในทางการเมืองคล้ายกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 แต่มีบทบัญญัติควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ระบบการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ยังขาดเสถียรภาพ รัฐบาลยังตกอยู่ในภาวะที่ถูกสั่นคลอนเสถียรภาพได้ตลอดเวลา เนื่องจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มีความเข้มงวดในการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของฝ่ายทุนนิยมทางการเมืองได้รับผลกระทบจนเกิดแนวคิดการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การเมืองไทยจึงตกอยู่ในภาวะท่ามกลางความขัดแย้งและอาจจะกลายเป็นวิกฤติการณ์

ในทางการเมืองที่เป็นผลให้พลังระบบราชการอาจจะกลับมาสู่อำนาจอีกเพื่อแก้ไขวิกฤติการณ์ดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าระบบการเมืองไทยในอนาคตยังคงเป็นระบบที่ยังไม่มีเสถียรภาพไม่ว่าจะก้าวพ้นเรื่องการสับเปลี่ยนหมุนเวียนระหว่างขั้วอำนาจทั้งสองได้

1.2.2.1 สถานการณ์ด้านการเมืองของไทยในปัจจุบัน

ในปัจจุบันสามารถสรุปสถานการณ์เด่นด้านการเมืองของไทยได้ ดังต่อไปนี้

1) ความอ่อนแอและเปราะบางของประชาธิปไตยไทย

ตลอดห้วงระยะเวลาที่ผ่านมาการเมืองไทยถูกท้าทายซึ่งเป็นเสมือนการนำประชาธิปไตยเข้าห้องสอบ และสอบตกมาหลายครั้งด้วยการถูกรัฐประหาร แต่สำหรับยุคสมัยที่เห็นได้ชัด คือ ปรากฏการณ์ทางการเมืองหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และบททดสอบอย่างสำคัญเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นการทดสอบที่เกิดขึ้นบนความอ่อนแอของระบบการเลือกตั้ง เพราะนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ประชาธิปไตยตัวแทนมีการล้มลุกคลุกคลานจากการรัฐประหารมาโดยตลอด จนอาจกล่าวได้ว่า ระบบการเลือกตั้งมีอายุน้อยกว่าระบอบที่มาจากการยึดอำนาจของทหาร (สุชาติ บำรุงสุข, 2550: 1)

ในรอบระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมาการเมืองไทยได้ถูกทดสอบมาโดยตลอด แม้ภายหลังในปี พ.ศ. 2535 การล้มลงของรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพหรืออาจเรียกว่าเป็นรัฐบาลกึ่งทหารของพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้กลายเป็นดัชนีสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเมืองของไทยและสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของการจัดความสัมพันธ์ทางการเมืองใหม่ในอนาคต โดยเฉพาะเรื่องของทหารกับการเมือง (หรือที่ในทางทฤษฎีเรียกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือน-ทหาร) ที่ทหารลดบทบาททางการเมืองลง จนอาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างสำคัญทางทฤษฎีของแนวคิดเรื่อง “การควบคุมโดยพลเรือน” (The civilian control) ประกอบกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ยังมีทิศทางที่ชัดเจนถึงการที่ประชาธิปไตยกลายเป็นแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองหลักของทุกสังคม การเลือกตั้งจึงกลายเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญของสถานะทางการเมืองของประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือความเป็นประชาธิปไตยถูกชี้วัดจากดัชนีพื้นฐานที่เห็นได้จากการเลือกตั้ง และก็ดูเหมือนว่าทุกกลุ่มองค์กรในสังคมไทยเองก็ยอมรับว่า การเลือกตั้งคือวิถีทางหลักของการได้มาซึ่งอำนาจและอาจกล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบได้ว่า ชัยชนะทางการเมืองถูกชี้ขาดจากการเคลื่อนไหวของ “รถโฆษณา” ไม่ใช่ด้วย “รถถัง” ดังนั้นภาพลักษณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากวิกฤติการณ์ในปี พ.ศ. 2535 ก็คือ พัฒนาการของสังคมและการเมืองที่มุ่งสู่ประชาธิปไตยมากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าในทางทฤษฎีการเมืองไทยหลังจากปี พ.ศ. 2535 ได้ก้าวเข้าสู่ช่วงของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

แต่ปี พ.ศ. 2549 ที่ผ่านมามีประเทศไทยถูกทดสอบอีกครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มต่อต้านรัฐบาลด้วยการเคลื่อนไหวและปลุกระดมอย่างต่อเนื่อง และสถานการณ์ดังกล่าวขยายตัวไปสู่การเผชิญหน้าทำให้แนวคิดที่ว่าปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองไทยนั้น ในท้ายที่สุดจะกลับไปสู่สภาวะการหวนกลับคืนของระบอบทหารได้เกิดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งในที่สุดก็กลายเป็นบทพิสูจน์ว่าประชาธิปไตยไทยสอบไม่ผ่าน หรืออีกนัยหนึ่งคือ ประชาธิปไตยที่แม้จะผ่านเข้าสู่กระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งอย่างไรก็ตาม ยังมีความอ่อนแอและความเปราะบางดำรงอยู่ภายในอย่างมากจนอาจสอบตกได้อีก

อย่างไรก็ตาม การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยการยึดอำนาจของทหารไม่สามารถต้านทานกระแสประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นทั้งในเวทีโลกและเวทีในประเทศได้ จนต้องยอมถอยกลับไปสู่การเปิดระบอบการเมืองให้กลับคืนสู่การเลือกตั้งอีก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจากการรัฐประหารก็ส่งผลกระทบอย่างมาก

กับอนาคตการเมืองไทย จนเห็นได้ชัดเจนว่า การเมืองไทยในอนาคตจะเป็นกระบวนการที่อยู่ภายใต้การควบคุมของทหารต่อไป แม้ในปี พ.ศ. 2550 จะมีการเลือกตั้งเกิดขึ้น แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่อยู่ภายใต้กฎเหล็กของความพยายามควบคุมพรรคการเมือง และในขณะเดียวกันก็เป็นการเมืองที่ไร้เสถียรภาพ โดยมีพิมพ์เขียวในการควบคุมระบอบการเลือกตั้ง ด้วยการทำให้พรรคการเมืองต้องอ่อนแอ ดังนั้นการหวนคืนของประชาธิปไตยภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว จึงเป็นการทดสอบอีกครั้งของประชาธิปไตยไทย และเป็นการก้าวไปด้วยความท้าทายที่จะต้องพิจารณาว่าในปี พ.ศ. 2551 ประชาธิปไตยไทยจะสอบผ่านหรือไม่ (สุชาติ บำรุงสุข, 2550: 5)

2) เกิดปรากฏการณ์อารยะขัดขืนในสังคมไทย

อารยะขัดขืนหรือการขัดขืนแบบอารยะ (Civil disobedience) เป็นปรากฏการณ์ใหม่สำหรับสังคมไทยและมีแนวโน้มจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น สำหรับหลักการหรือแนวทางสำคัญของการทำอารยะขัดขืน คือ การไม่ใช้ความรุนแรงในการตอบโต้รัฐเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ต้องการจากรัฐและพร้อมที่จะรับผลทางกฎหมายอย่างเต็มที่ในการดำเนินการอารยะขัดขืน ตามแนวคิดของ John Rawls (1991 อ้างถึงใน สุกิจ ปัญญวีธิน, 2550) ได้ให้ความหมายของอารยะขัดขืนว่าเป็นการกระทำที่เป็นสาธารณะ ปราศจากความรุนแรง เปี่ยมด้วยจิตสำนึก แต่มีนัยทางการเมืองและขณะเดียวกันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายบ้านเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายของรัฐอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทั้งนี้รูปแบบของอารยะขัดขืนในสังคมไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ (สุกิจ ปัญญวีธิน, 2550)

(1) เป็นการต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมโดยบุคคลเดียวหรือปัจเจกบุคคลเป็นหลักหรืออาจจะเป็นกลุ่มบุคคลเล็กๆ ที่ผูกพันกันโดยสายเลือดโดยถูกกระทบจากความไม่เป็นธรรมโดยตรงในลักษณะเดียวกัน

(2) เป็นการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือถูกกระทบโดยตรงจากสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งสถานการณ์เช่นนั้นมีผลกระทบต่อกลุ่มคนในหมู่ที่กว้างขวางกว่า

(3) เป็นการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมโดยมวลชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือถูกกระทบโดยตรงจากสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งก็อาจจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้

โดยภาพรวมแล้วอารยะขัดขืนเป็นวิธีการต่อสู้รูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะค่อนข้างเฉพาะและจะมีศักยภาพที่จะประสบความสำเร็จได้มากในสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะสังคมไทยน่าจะเป็นสังคมที่สามารถมีการพัฒนาศักยภาพของความเป็นประชาธิปไตยในระดับสูงในอนาคต หากเป็นเช่นนั้นการต่อสู้เรียกร้องแบบใช้ความรุนแรงที่สร้างความเสียหายและทุกขระทมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในลักษณะใหญ่ๆ เหมือนเช่นอดีตน่าจะมีโอกาสที่ถูกทำให้น้อยลง ทางเลือกในการต่อสู้เรียกร้อง เช่น อารยะขัดขืนควรจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกว่าในการได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะมีต้นทุนของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน้อยกว่าในแง่ของชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนเพื่อให้ได้สังคมที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น

3) ความแตกแยกทางความคิดทางการเมืองของประชาชนชาวไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้น

สังคมไทยเผชิญกับวิกฤตการณ์การเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2547 ในช่วงปลายสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร กล่าวคือ ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เริ่มปะทุขึ้น จากกรณีการปล้นปืนในค่ายทหาร การปราบปรามการชุมนุมของชาวไทยมุสลิมที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ และการล้อมปราบใจก่อการร้ายในมัสยิดกรือเซะอันนำมาสู่การได้ตอบที่รุนแรงในช่วงเวลาที่ผ่านมา

ในด้านความคิดทางการเมืองได้เกิดความแตกแยกทางความคิดในหมู่คนไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน อาจเรียกได้ว่าเป็น “วิกฤตแบ่งขั้ว” (Polarization crisis) ในการเมืองไทย กล่าวคือ ประชาชนชาวไทยจำนวนไม่น้อยเริ่มรู้สึกแปลกแยกกับรูปแบบการเมืองการปกครองภายใต้รัฐบาลทักษิณที่ขาดการตรวจสอบจากฝ่ายค้านและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และนำไปสู่การชุมนุมประท้วงในปี พ.ศ. 2548 - 2549 ขณะเดียวกันก็มีคนไทยอีกจำนวนมากที่นิยมชมชอบในผลงานการบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณ แม้จะมีจุดอ่อนในเรื่องความโปร่งใสก็ตาม จึงเกิดการแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรงในสังคมไทย และได้ลุกลามไปหลายภาคส่วนทั้งในที่ทำงานและครอบครัว อันนำไปสู่การรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เพื่อโค่นล้มรัฐบาลรักษาการของทักษิณ โดยให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และเลือกตั้งใหม่เพื่อลดความแตกแยกทางความคิดของคนไทยลง

อย่างไรก็ตามแม้การเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 จะผ่านไปได้ด้วยดี แต่ผลจากการเลือกตั้งทำให้เกิดรัฐบาลผสมจาก 6 พรรคการเมือง และมีเสียงสนับสนุนกว่า 315 เสียงจากทั้งหมด 480 เสียงก็ตาม นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองหลายท่านมีความคิดเห็นตรงกันว่า รัฐบาลใหม่ที่มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรีจะมีอายุการทำงานไม่มากนัก เนื่องจากความแตกแยกระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์และตำแหน่งในรัฐบาลไม่ลงตัว (อานนท์ ภักดีวงศ์, 2551) ประกอบกับแรงกดดันจากภาคประชาชนที่แตกแยกทางความคิด ซึ่งแสดงออกโดยการชุมนุมเรียกร้องภายใต้ชื่อ “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” จนกระทั่งนำไปสู่การเปลี่ยนขั้วทางการเมือง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคร่วมรัฐบาลเดิมบางส่วน โดยมีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเป็นนายกรัฐมนตรี

4) เกิดปรากฏการณ์ “ตุลาการภิวัตน์” ในการเมืองไทย

เดิมนั้นพลังการเมืองภาคพลเมืองก็ยังไม่เข้มข้นพอ จนกระทั่งฝ่ายตุลาการได้น้อมเกล้ารับพระกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2549 มาปฏิบัติจนเกิดผลเป็นลำดับ อาจพูดได้ว่า “ระบอบทักษิณ” นั้นเอง ที่ได้จุดประกายก่อให้เกิดระบบถ่วงดุลใหม่ให้เกิดขึ้น

ปัจจุบันสถาบันตุลาการไทยได้ก้าวข้ามมิติบทบาทเดิมคือไม่เพียงจะจัดความไม่เป็นธรรม และอำนวยความสะดวกให้เกิดในสังคมเท่านั้น ยังขยายไปสู่กระบวนการแก้ไขวิกฤติของชาติอีกด้วย หรือนักวิชาการเรียกว่า “ตุลาการภิวัตน์” หรือ “นิติธรรมภิวัตน์”

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเริ่มต้นแสดงให้เห็นด้วยการพิพากษาจำคุกกรรมการการเลือกตั้ง 3 คนเป็นเวลา 4 ปี เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 10 ปี นอกจากนั้นยังไม่ได้มีการประกันตัวเพื่ออุดช่องที่จำเลยจะดันรอดไปได้อีกด้วย ถือเป็นวิวัฒนาการของศาลไทยที่ดำเนินการภายใต้เงื่อนไขการปิดกั้นของ “ระบอบทักษิณ” ซึ่งตลอด 5 ปีได้ความพยายามสร้างกลไกขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้งกลไกระบบราชการดังที่ปรากฏเป็นข่าวมาโดยตลอดด้วยการแทรกแซงบุคลากรในองค์กรอิสระ การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนและข้าราชการทหารเพื่อจัดวางกำลังคนภายใต้ระบบอุปถัมภ์ใหม่ รองรับการบริหารงานแผ่นดินแบบ “ธนาภิวัตน์” ซึ่งหมายถึง การ

เชื่อมทุนไร้พรมแดนโลกาภิวัตน์มาขับเคลื่อนบนฐานเศรษฐกิจไทย การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การเจรจาการค้าเสรี "FTA" แบบล้าพังโดยไม่สนใจการมีอยู่ของรัฐสภาซึ่งเท่ากับเอื้อให้แก่งกลุ่มทุนใหญ่ผูกขาด ผสมผสานกับการขับเคลื่อนนโยบายประชานิยมกับการตลาดแบบโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อสารมวลชน กระทั่งเกิดฐานมวลชนนิยมพรรคไทยรักไทยก่อนประเทศ (ประชุม ประทีป, 2549)

กระบวนการตุลาการภิวัตน์มองอย่างกว้างที่สุดก็คือ กระบวนการที่อำนาจตุลาการปรับตัวเองอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยอัตวิสัยของตัวเอง เพื่อให้ตัวเองปฏิบัติภาระหน้าที่รองรับการเปลี่ยนแปลงใหญ่ๆ ของยุคสมัยได้ดี ไม่ใช่เป็นการปรับตัวภายใต้การกำกับของอำนาจอื่น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเฉพาะเจาะจง แต่ต้องเป็นการปรับตัวเพื่อภารกิจของยุคสมัยอย่างต่อเนื่องโดยด้านหลักของตุลาการภิวัตน์ (Judicial review) ได้แก่ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551)

(1) การขยายพื้นที่ความยุติธรรมให้กว้างขวางขึ้น ให้ภาคประชาชนมีโอกาสฟ้องร้องดำเนินคดีได้กว้างขวางขึ้นซึ่งจะช่วยให้ประชาชนได้ปกป้องสิทธิของตนเอง กำกับตรวจสอบนักการเมืองและภาครัฐได้ดีขึ้น

(2) ตุลาการภิวัตน์คือการรวมขอมระหว่างสิทธิที่ขัดแย้งกันท่ามกลางโลกที่ซับซ้อนขึ้น สิทธิเสรีภาพอย่างหนึ่งอาจขัดแย้งกับสิทธิเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง หรือของคนกลุ่มหนึ่งอาจขัดกับของคนอีกกลุ่มหนึ่ง หน้าที่ของตุลาการภิวัตน์ คือการตัดสินคดีความขัดแย้งนี้อย่างสมเหตุสมผล สมประโยชน์ทุกฝ่าย

(3) การรักษาหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันให้กับประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องความเสมอภาคของคนกลุ่มน้อย ความเสมอภาคทางเพศ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก คนชรา การดูแลความเสมอภาคในโอกาสการทำงานของสตรี คนกลุ่มน้อย

(4) การเอื้ออาทรต่อคนจน คนชั้นล่างของสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งของตุลาการภิวัตน์ได้ ถ้าฝ่ายบริหารปล่อยปละละเลย เช่น การพิจารณาตีความโดยยึดหลักสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิในอาชีพ ที่ทำกิน สิทธิในสุขภาพและสวัสดิการต่างๆ

(5) ตุลาการภิวัตน์คือการตรวจสอบกำกับฝ่ายบริหาร ในโลกปัจจุบันรัฐฝ่ายบริหารขยายบทบาทอำนาจของตัวเองกว้างขวางมากขึ้น เกิดมีรัฐวิสาหกิจ องค์การกำกับดูแลทรัพย์สินแผ่นดินต่างๆ ซึ่งมีฐานะเป็นเสมือน Mini government เกิดความขัดแย้งสิทธิผลประโยชน์กับประชาชนกลุ่มต่างๆ มากมาย ในต่างประเทศทั่วโลก อาทิ เยอรมนี สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย เดนมาร์ก กรีซ เบลเยียม ไชปรัส ไอร์แลนด์ ไชล์แลนด์ แอฟริกาใต้ บอสวานา อิสราเอล อินเดีย ญี่ปุ่น ซิมบับเว ฯลฯ จึงได้มอบหมายให้ฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการตรวจสอบความถูกต้องตามกฎหมายของฝ่ายบริหารในมิติต่างๆ

ถ้าพิจารณาเหตุการณ์ในประเทศไทยที่ผ่านมาคือความที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของตุลาการภิวัตน์ ไม่มากนัก อาทิเช่น การตัดสินคดีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ซึ่งขัดแย้งกับองค์กรผู้บริโภค การตัดสินคดียุบพรรคไทยรักไทยในข้อหาสร้างความเสียหายให้กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคดีอื่นๆ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาทของตุลาการภิวัตน์ให้ชัดเจน เพื่อสนับสนุนให้ตุลาการภิวัตน์ได้มีบทบาทที่เป็นคุณกับประชาชนและประเทศต่อไป (ธีรยุทธ บุญมี, 2551)

5) ภาคประชาชนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และมีบทบาทเพิ่มขึ้นทั้งทางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่น

ประชาชนตื่นตัวด้านการเมืองและเข้ามามีส่วนในกระบวนการตัดสินใจเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่นิติบัญญัติและบริหารในลักษณะของการใช้สิทธิในการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศจำกัดอยู่ในขั้นตอนของการให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นต่อทิศทางของการพัฒนาเท่านั้นยังเข้าไม่ถึงอำนาจการตัดสินใจในเชิงนโยบาย ซึ่งปัจจุบันภาคประชาชนมีความตื่นตัวเข้าร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในกระบวนการบริหารจัดการประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งการมีส่วนร่วมในระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย/มาตรการในระดับชาติ การเสนอกฎหมายการยื่นถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติพบว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ซับซ้อน ยุ่งยากและไม่เอื้อต่อกระบวนการมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

6) กระบวนการยุติธรรมและกฎหมายยังไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมกับทุกภาคี ขณะที่กลไกการตรวจสอบภาครัฐยังขาดประสิทธิภาพ

กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องจัดสรรสิทธิและอำนาจนั้น ยังเปิดโอกาสการใช้ดุลยพินิจแก่เจ้าหน้าที่รัฐค่อนข้างมาก ขาดความโปร่งใสและเกณฑ์วัดความถูกต้อง ในขณะเดียวกันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนระบบภาษีอากร มุ่งสนับสนุน ส่งเสริมและคุ้มครองภาคธุรกิจเอกชนในการผลิตเชิงอุตสาหกรรมและการค้ามากกว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้เอื้อประโยชน์และจัดสรรสิทธิให้แก่ธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าการดูแลภาคธุรกิจขนาดเล็ก/เศรษฐกิจชุมชน เกษตรกรในชนบท ในขณะที่กลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การปฏิบัติงานขององค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญจึงขาดความเชื่อมั่นจากสังคมทำให้เกิดการละเมิดหลักเลียง ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งกระทบต่อความพยายามในการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีและมีธรรมาภิบาล ในขณะที่กลไกตรวจสอบถ่วงดุลนอกภาครัฐยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สื่อมวลชนองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคนักวิชาการ กลุ่มสถาบันวิชาชีพยังมีบทบาทจำกัดเฉพาะเรื่องเฉพาะด้านยังไม่มีการทำงานเชิงลึก เชิงตรวจสอบสืบสวนและยังขาดการทำงานในลักษณะเครือข่ายที่จะก่อให้เกิดพลัง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

7) วัฒนธรรมอุปถัมภ์ยังคงเป็นอุปสรรคขัดขวางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย

โดยพื้นฐานของสังคมไทยยังคงมีวัฒนธรรมอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกประกอบกับการขาดคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะทำให้ไม่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากตำแหน่งหน้าที่หรือประโยชน์สาธารณะ การปฏิบัติหน้าที่หรือการใช้อำนาจขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลค่อนข้างมาก จึงทำให้มีปัญหาคือความไม่เป็นธรรม ตลอดจนการทุจริตประพฤติมิชอบที่ขยายตัวในรูปแบบที่ซับซ้อน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

8) ความไม่มั่นคงจากการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

หลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 และตามมาด้วยการขยายตัวของการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างรุนแรงและต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาที่ด้านหนึ่งทำลายความน่าเชื่อถือของรัฐบาลและบ่อนทำลายสถานะด้านความมั่นคงของรัฐไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และในอีกด้านหนึ่งก็เป็นปัญหาที่สร้างความแตกแยกอันก่อให้เกิดความหวาดระแวงในวงกว้างระหว่างข้าราชการ (รัฐ) กับประชาชนในพื้นที่และระหว่างศาสนิกชนต่างความเชื่อ ตลอดจนรวมทั้งการก่อความไม่สงบเช่นนี้ยังทำลายเศรษฐกิจของพื้นที่สามจังหวัดอย่างมาก ซึ่งเท่ากับทำให้โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหามากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นด้วย (สุรชาติ บำรุงสุข, 2551)

กำเนิดของความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไฟใต้ที่ยังไม่ยุติจนปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่ามีที่มาหรือสาเหตุเกี่ยวข้องอยู่อย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ส่วนที่ 1 ฝ่ายปกครองและส่วนที่ 2 ขบวนการแยกดินแดน โดยส่วนของฝ่ายปกครองนั้นหลักใหญ่อยู่ที่จุดอ่อนของการปกครองและเจ้าหน้าที่ในบางยุคบางสมัย บางบุคคล/คณะ และบางส่วนของพื้นที่ที่ส่งผลต่อประชาชนมุสลิมในพื้นที่ และในส่วนของขบวนการแยกดินแดน หลักใหญ่อยู่ที่การมุ่งได้อำนาจในการปกครองตนเองเหนือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะปฏิบัติการความรุนแรงในพื้นที่ อันเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการยืนยันถึงการดำรงอยู่ของไฟใต้ (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

ในปัจจุบันยังมีองค์กรของขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่ยังมีกิจกรรมและการเคลื่อนไหวอยู่ไม่มากนัก แต่องค์กรมีการแตกแยกและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษแห่งการต่อสู้ที่ผ่านมา โดยทั่วไปแล้วเป้าหมายในการต่อสู้กับรัฐไทยของแต่ละองค์กรในขบวนการแบ่งแยกดินแดนมีลักษณะแตกต่างกันอยู่ 3 แนวทาง คือ

- แนวทางประการแรก มุ่งหวังแบ่งแยกดินแดน 4 จังหวัดมุสลิม (สตูล ยะลา ปัตตานี นราธิวาส) ออกจากประเทศไทยเพื่อสถาปนารัฐอนาริปไตยของชนชาวมุสลิมที่ตั้งอยู่บนแนวทางแห่งอิสลามและหลักการประชาธิปไตย ซึ่งอาจจะมีการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐหรือใช้ระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ก็ได้ ทั้งนี้ผู้ปกครองจะต้องเป็นชาวมุสลิมด้วยกันเท่านั้น
- แนวทางที่สอง เมื่อไม่อาจบรรลุเป้าหมายแรกได้แล้วก็จะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะของรัฐบาลท้องถิ่นให้สามารถจัดการปกครองตนเองนับตั้งแต่ในระดับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดลงไปถึงเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก
- แนวทางที่สาม หากว่ายังไม่อาจบรรลุเป้าหมายทั้งสองแนวทางที่กล่าวข้างต้นได้ก็จะต้องต่อสู้เพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม

ส่วนในรายละเอียดนั้นแต่ละองค์กรยังมีเป้าหมายในการต่อสู้แตกต่างกันอยู่ ดังเช่น กลุ่มผู้ก่อการร้ายแนวร่วมกู้เอกราชแห่งชาติ (Barisan Nasional Pembebasan Pattani : BNPP) ต้องการจะสถาปนารัฐอิสลามแห่งปัตตานี ส่วนกลุ่มผู้ก่อการร้ายขบวนการปฏิวัติแห่งชาติ (Barisan Revolusi Nasional Melayu Pattani : BRN) ต้องการสร้างสาธารณรัฐสังคมนิยมอิสลามแห่งปัตตานี ในขณะที่กลุ่มผู้ก่อการร้ายองค์การปลดแอกแห่งชาติปัตตานี (Pattani United Liberation Organization : PULO) มีวัตถุประสงค์แบ่งแยกดินแดน และปกครองแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย โดยยึดหลักกฎหมายอิสลาม แต่หากกล่าวเฉพาะการ

ปฏิบัติการของขบวนการเหล่านี้ ต่างก็ได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการต่อสู้แบบ “จีฮัด” ในฐานะนักรบมุสลิม ไม่ว่าผลการต่อสู้จะสิ้นสุดอย่างไรก็ตามย่อมถือได้ว่าภารกิจต่อภายในได้บรรลุอย่างสมบูรณ์ ด้วยในท้ายที่สุดแล้วองค์กรอัลเลาะห์จะทรงเป็นผู้ตอบแทนแก่บรรดาผู้ที่ดำเนินตามแนวทางของมุสลิมที่ดีเสมอ (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

1.2.2.2 สถานการณ์ด้านการเมืองของไทยในอนาคต

สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (2539) ได้วิเคราะห์แนวโน้มการเมืองไทยในปี พ.ศ. 2560 ไว้โดยสรุปดังต่อไปนี้

(1) กระแสโลกาภิวัตน์จะบีบให้ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยสูง การเรียกร้องจากกลุ่มประเทศมหาอำนาจทางการเมืองจะมีบทบาทในการกำหนดรูปแบบของความเป็นประชาธิปไตยในแนวทางที่จะเอื้อประโยชน์สูงสุดแก่พวกเขาโดยใช้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นข้อต่อรองรวมกับการเรียกร้องภายในประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ประชาชนที่มีความรู้ มีการศึกษาและคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารข้อมูลการเรียนรู้และความเข้าใจในความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะเกิดขึ้นชัดเจนขึ้น

(2) กระแสโลกาภิวัตน์จะบีบให้การเมืองไทยโปร่งใสมากยิ่งขึ้น การแข่งขันทางเศรษฐกิจในระหว่างภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกจะก่อให้เกิดกระแสการบีบบังคับมากขึ้น ในเรื่องของประเทศคู่ค้าทำไม่ถูกต้อง โดยใช้การตั้งข้อจำกัดทางด้านการค้าเป็นการต่อรองเช่นเดียวกัน

(3) กระแสโลกาภิวัตน์จะบีบให้การเมืองไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลระบอบโลกใหม่ทางการเมือง การค้าโลก อำนาจทางการเมืองในอนาคตจะย้ายฐานจากพลังเงินของนายทุนพลังเสียงของคนท้องถิ่นที่ซื้อด้วยเงิน สู่มวลเสียงของประชาชนทั้งประเทศตามระบอบประชาธิปไตย แต่แฝงอยู่ภายใต้การควบคุมเกมดำเนินวิถีการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยมีกลุ่มมหาอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง

นอกจากนี้ผลจากโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดการขยายตัวอย่างกว้างขวางของเทคโนโลยีการสื่อสารนั้น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้คาดการณ์การเมืองไทยในปี พ.ศ. 2563 ไว้โดยกล่าวว่า เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้ข้อจำกัดด้านเวลา ระยะทาง และประสิทธิภาพการตอบโต้เป็นเสมือนคลื่นลูกใหญ่ที่โหมทับสิ่งต่างๆ ที่มันขัดขวางไปถึงการสื่อสารย่อมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงแทบทุกเรื่องที่อยู่ในสังคมโลกนี้ การเมืองไทยก็เช่นเดียวกันย่อมได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่กำลังพัฒนาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าของเครือข่ายสารสนเทศ (อินเทอร์เน็ต) การสื่อสารผ่านดาวเทียม การสื่อสารผ่านเคเบิลทีวี การสื่อสารที่สามารถตอบโต้ระหว่างผู้รับและผู้ส่งสารหรือการสื่อสารรูปแบบอื่นๆ ที่จะมีมาในอนาคตอันทำให้การสื่อสารถึงกันทำได้ง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยี การสื่อสารที่กำลังถาโถมเข้ามานั้น เมื่อนำมาวิเคราะห์แนวโน้มว่าจะท่วมทับหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองไทยไปในทิศทางใดบ้างภายในขอบเขตเวลา 20 ปีข้างหน้านี้ สามารถกล่าวได้ว่าแนวโน้มที่ออกมามีความน่าสนใจมาก อาทิ

1) ประชาชนจะมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น

เทคโนโลยีการสื่อสารจะขยายช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) มากขึ้นและรวดเร็วขึ้น เครื่องมือในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ที่มีระบบตอบรับ (Interactive TV) โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต การสื่อสารผ่านดาวเทียมจะถูกประชาชนนำมาใช้ในการอภิปรายและ

ตัดสินใจนโยบายสาธารณะ การกำหนดทิศทางการบริหารประเทศ จัดทำโพลสำรวจความคิดเห็น การทำประชาพิจารณ์ การลงประชามติ และการร่วมกันลงชื่อห้าหมื่นคนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้รัฐบาลดำเนินการในเรื่องต่างๆ เช่น เพื่อเสนอกฎหมาย เพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงที่ทุจริต เพื่อเริ่มการเสนอกฎหมาย เป็นต้น

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์จะช่วยให้ได้รับคำตอบที่รวดเร็ว ส่งผลให้รัฐบาลตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว โดยฟังเสียงประชาชนได้ก่อนเสมอ อันจะช่วยลดความผิดพลาดในการตัดสินใจและลดความล่าช้าในการดำเนินนโยบายได้

2) โอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองเปิดกว้างขึ้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะมีมากขึ้นเพราะการสื่อสารทำให้สะดวกขึ้น โอกาสที่คนกลุ่มต่างๆ ที่ในอดีตยังถูกจำกัดในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ ชนกลุ่มน้อย เป็นต้นจะเข้ามามีส่วนร่วมก็มีมากยิ่งขึ้นโดยผ่านทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น

ในส่วนของกลุ่มผู้สูงอายุนั้นไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดเรื่องของความสูงอายุ ความเป็นคนทุพพลภาพ จะไม่เป็นปัญหาอีกต่อไปในการเดินทางไปเลือกตั้ง เพราะผู้สูงอายุสามารถเลือกตั้งผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่ติดตั้งอยู่กับระบบโทรทัศน์ที่บ้านได้ ซึ่งในอนาคตก็อาจจะใช้สะดวกเช่นเดียวกับการเปิด-ปิดโทรทัศน์ในปัจจุบันซึ่งทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

ในกลุ่มของผู้ด้อยโอกาสได้แก่ คนพิการที่ไม่มีมือ คนตาบอด คนที่ไม่สามารถเดินได้ หรือคนที่ไม่สะดวกหรือไม่สามารถเลือกตั้งได้ ในอนาคตเทคโนโลยีการสื่อสารจะช่วยให้พวกเขาสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายขึ้น เช่น สามารถมีสิทธิเลือกผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ในระบบใช้สัญญาณเสียงเพื่อออกคำสั่ง และใช้เลนส์ม่านตาแทนลายนิ้วมือเพื่อยืนยันว่าเป็นบุคคลผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจริง หรือแสดงความคิดเห็นทางการเมืองโดยใช้ภาษามือที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถแปลความหมายได้ ในอนาคตก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้ เพราะเทคโนโลยีจะช่วยลดอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ให้หมดไป

ในอนาคตการเมืองจะเป็นเรื่องของเด็กๆ ด้วยเช่นกัน อันเนื่องมาจากกระแสประชาธิปไตย ประกอบกับเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารจะช่วยให้กลุ่มเยาวชน สามารถรับรู้ข่าวสารทางการเมืองได้ด้วยตนเอง สามารถมีสิทธิที่จะโทรเข้าไปแสดงความคิดเห็นในรายการต่างๆ ได้ แม้ว่าจะยังไม่มีสิทธิในการออกเสียงก็ตาม

3) คนไทยทั่วโลกจะเลือกตั้งพร้อมกันได้

เทคโนโลยีการสื่อสารจะลดข้อจำกัดของความเป็น "ต่างแดน" ลง คนไทยที่มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ในโลกก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ตลอดเวลา ยิ่งกว่านั้นแนวโน้มการใช้สิทธิเลือกตั้งพร้อมกันของคนไทยทั่วโลกก็สามารถที่จะทำได้ และไม่จำเป็นต้องเดินทางมาใช้สิทธิเลือกตั้งที่สถานทูตไทย เหมือนกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่ผ่านมา แต่ประชาชนสามารถเลือกจากที่ใดก็ได้ผ่านการสื่อสารทางไกล โดยใช้เทคโนโลยีในระบบที่สามารถตรวจสอบหรือยืนยันว่าเป็นบุคคลผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งตัวจริง เช่น การให้ผู้ลงคะแนนบันทึกลายนิ้วมือที่สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้ที่จะลงคะแนนกับผู้ที่อยู่ในบัตรประชาชนเป็นบุคคลคนเดียวกัน หรืออาจใช้รหัสผ่าน (Password) บางอย่างซึ่งมีผู้สมัครเลือกตั้งเท่านั้นที่รู้และสามารถผ่านเข้าไปเลือกตั้งได้ เป็นต้น

การเลือกตั้งผ่านระบบสื่อสารสมัยใหม่เป็นทางเลือกใหม่ที่เพิ่มขึ้นมา ขณะที่การเลือกในรูปแบบเดิมก็ยังคงมีอยู่สำหรับคนที่สะดวกในการเดินทางไปเลือกตั้ง การเลือกตั้งผ่านการสื่อสารทางไกลนั้นจะเหมาะสำหรับคนในประเทศที่อพยพย้ายถิ่นให้สามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ต้องเดินทางกลับบ้านเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณการเลือกตั้งของภาครัฐ และเหมาะสำหรับคนไทยในต่างประเทศที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้การใช้เทคโนโลยีนี้จะทำให้สามารถประมวลผลการเลือกตั้งได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องแม่นยำกว่าการนับคะแนนด้วยบุคคล อย่างไรก็ตามการลงคะแนนด้วยวิธีนี้ไม่ได้หมายความว่า การซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมืองจะหมดไป

4) รูปแบบการหาเสียงจะเปลี่ยนไป

รูปแบบการหาเสียงในอนาคตจะเปลี่ยนไป แม้ว่าการเดินทางลงพื้นที่เพื่อพบปะประชาชนเพื่อสื่อสารพูดคุยแบบหน้าต่อหน้า (Face to face communication) ก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ แต่จะมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาทำให้การหาเสียงมีประสิทธิภาพมากขึ้นอันจะช่วยให้ประหยัดเวลา ประหยัดทุนทรัพย์และกระจายข้อความได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น

- ถ่ายทอดการปราศรัยนโยบายพรรคสามารถถ่ายทอดการปราศรัยผ่านอินเทอร์เน็ตหรือการส่งสัญญาณดาวเทียมได้ทั่วประเทศ-ทั่วโลกพร้อมกันในคราวเดียวที่จะทำให้ไม่ว่าคนในชนบท คนในเมืองและคนไทยในต่างประเทศทั่วโลกสามารถรับข้อความปราศรัยได้พร้อมกันและสามารถตอบโต้พูดคุยกันได้ เพราะสามารถใช้ระบบการประชุมทางไกล (Teleconference) เข้ามาช่วย
- ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองได้ใกล้ชิดขึ้นผ่านระบบอินเทอร์เน็ต Website, chat room และ e-mail หรือในระบบ Video on demand ประชาชนมีโอกาสนปฏิสัมพันธ์กับนักการเมืองได้ตลอดเวลา
- พรรคการเมืองสามารถมีช่องทีวีเป็นของตนเองสามารถถ่ายทอดและจัดทำรายการต่างๆ ของตนเองได้ตลอด 24 ชั่วโมง
- ผู้สมัคร ส.ส. จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้นเพื่อนำเสนอนโยบาย หาเสียง ตอบปัญหาประชาชน มากกว่าที่จะลงทุนผ่านแผ่นพับหรือลงโฆษณาทางโทรทัศน์
- รูปแบบการหาเสียงกับประชาชนในชนบทจะเป็นการลงทุนติดตั้งเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารภายในหมู่บ้านเพื่อให้คนในหมู่บ้านที่มีความล้าหลังทางเทคโนโลยีสามารถรับรู้ความเคลื่อนไหวและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้

5) นักการเมืองคือสาธารณบุคคลที่แท้จริง

"ความเป็นส่วนตัวที่สูญหายไป" คือ ผลร้ายที่ได้จากยุคเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ระบบข้อมูลส่วนบุคคลบนเลขที่บัตรธนาคาร บัตรเครดิต บัตรประชาชน และบัตรต่างๆ ภายใต้ระบบออนไลน์จะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทำให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร เพื่ออะไร โดยไม่ต้องจ้างนักสืบเพื่อสืบค้น ความเป็นส่วนตัวที่สูญหายไปนี้เป็นเรื่องที่คนจำนวนมากยังยอมรับไม่ได้ และเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ แต่ประเด็นนี้กลายเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับประชาชนในการตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง

คนที่ต้องการเป็นนักการเมืองในอนาคตคงต้องยอมรับความจริงว่า ความเป็นส่วนตัวจะหายไปพร้อมกับคอร์รัปชันที่จะทำได้ยากมากขึ้น และต้องมีความ "โปร่งใส" ไปโดยปริยาย เพราะทุกอย่างที่มีชื่อและเก็บข้อมูลอยู่ในคอมพิวเตอร์จะเชื่อมโยงข้อมูลถึงกัน สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา เช่น รู้ว่าถ่ายเทเงินในบัญชีธนาคารไปที่ใดบ้าง วันนี้ใช้จ่ายบัตรเครดิตไปกี่ครั้ง จ่ายให้ใครที่ไหน จ่ายภาษีถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ และตรวจสอบได้ถึงความเคลื่อนไหวของคนในครอบครัวที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน หรือคนใกล้ชิดด้วยวิธีการเดียวกัน ดังนั้นทำให้การคอร์รัปชันเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น

ในอนาคต ส.ส.และผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต อาจไม่จำเป็นต้องแจ้งยอดบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) อีกต่อไป เพราะเทคโนโลยีจะเข้ามามีส่วนช่วยตรวจสอบ อำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช. จึงอยู่ที่การสืบค้นข้อมูลผ่านทางเทคโนโลยีเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามแนวโน้มการคอร์รัปชันจะเคลื่อนตัวสู่ระดับการเมืองท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ล้าหลังทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนขาดความรู้ ยากจน ระบบการตรวจสอบยังไม่รัดกุม ขณะที่ในกรุงเทพฯ จะเกิดคอร์รัปชันได้ยากมากขึ้น เพราะมีระบบตรวจสอบที่เข้มงวดกว่า

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารจะเพิ่มพลังอำนาจให้กับประชาชน ทั้งในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยกลุ่มต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เพิ่มอำนาจในการตรวจสอบการทำงานของปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง เพิ่มทางเลือกใหม่ในการหาเสียงของนักการเมือง แต่ขณะเดียวกันก็ลดโอกาสการคอร์รัปชันของผู้มีอำนาจทางการเมืองไปโดยปริยายจึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า เทคโนโลยีการสื่อสารจะเปลี่ยนรูปแบบทางการเมืองที่ "เป็นของ" ประชาชนให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541: 128) ได้วิเคราะห์เพิ่มเติมถึงแนวโน้มการเมืองไทยในปี พ.ศ. 2560 โดยอิงอาศัยจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของโลกและของไทยที่ทำให้ไทยอาจเติบโตเพื่อสร้างศักยภาพให้เป็นประเทศที่มีวิสัยทัศน์ทางการเมืองอันเป็นที่พึงปรารถนาได้ โดยกล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันที่ทำให้การเมืองของโลกมีลักษณะพิเศษ 2 ประการ ประการแรกคือ ระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคงขึ้นและเป็นระบอบเดียวที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก ประการที่สองประชาธิปไตยจะมีเศรษฐกิจเป็นแกนนำ การดำเนินนโยบายทางการเมืองในด้านต่างๆ ของประเทศจะถูกผูกติดอยู่กับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2560) ระบอบประชาธิปไตยจะยิ่งเป็นระบอบที่มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบัน เพราะกลไกต่างๆ ภายในระบบมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่เอื้ออำนวย เช่น

- กระแสสิทธิมนุษยชนที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ประชาชนรู้จักการรักษาสิทธิของตนเองมากขึ้น
- กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามาเรียกร้องสิทธิในการดูแลสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่
- กระแสการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ทำให้ต้องดำเนินนโยบายแบบเสรีนิยม
- กระแสความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ทำให้ไม่สามารถปิดกั้นข้อมูลข่าวสารได้ ฯลฯ

ปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เมื่อได้มาปฏิสัมพันธ์กับการเมืองไทยจะทำให้ปี พ.ศ. 2560 ลักษณะทางการเมืองไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ดังต่อไปนี้

- ประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยสูง
- การเมืองไทยโปร่งใสมากยิ่งขึ้น
- การเมืองไทยที่คำนึงถึงอิทธิพลของกลุ่มมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ
- การดำเนินนโยบายทางการเมืองเป็นไปในลักษณะเป็นพลวัต
- การเมืองไทยที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นแกนนำในการดำเนินนโยบาย

เมื่อแนวโน้มการเมืองโลกเคลื่อนที่ไปในทิศทางนี้ ประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในประชาคมโลก จำเป็นต้องปรับตัวตามให้ทัน การปรับตัวที่ดีจะส่งผลให้การเมืองไทยสามารถยืนหยัดอยู่ในโลกอนาคตได้อย่างสง่างาม ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านนักการเมืองและระบบการเมืองภายใต้เอกลักษณ์เด่นทางการปกครองของประเทศคือมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีอุดมการณ์ชาติด้านการเมืองเพื่อนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ด้านการเมืองในแนวทางที่จะสามารถพาประเทศไปสู่ความมั่นคงและความสำเร็จดังที่คนไทยปรารถนา

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ (2541: 130) ได้เสนอวิสัยทัศน์ทางการเมืองและองค์กรที่เกี่ยวข้องทางด้านการเมืองและการบริหาร อาทิ กระบวนการยุติธรรม ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเป็นทิศทางสู่ระบบการเมืองไทยที่มีเสถียรภาพในอนาคต โดยสรุปดังต่อไปนี้

(1) วิสัยทัศน์ด้านคนในระบบการเมือง

(1.1) นักการเมืองที่มีคุณสมบัติดีเลิศในปี พ.ศ. 2560 นักการเมืองและผู้นำทางการเมือง ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี ต้องมีคุณสมบัติที่ดีเลิศลักษณะต่างๆ อาทิ มีคุณภาพ มีคุณประโยชน์ ทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเสียสละ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีคุณลักษณะชีวิตที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และมีอุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นต้น

(1.2) ประชาชนโดยส่วนรวมมีความตื่นตัวและมีส่วนร่วมทางการเมืองอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาทางการเมืองไม่ให้เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เป็นเพราะพฤติกรรมของคนระดับต่างๆ ในสังคมไทยไม่มีจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตย คนส่วนใหญ่จัดอยู่ในระดับของคนด้อยพัฒนาทางการเมือง ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แสดงออกในลักษณะเป็นการเพิกเฉยทางการเมือง (Silent majority)

ดังนั้น หากต้องการให้การเมืองไทยเป็นการเมืองที่มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพ จะต้องทำให้ภาคประชาชนที่เป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีความตื่นตัวที่อยากเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รักษาสิทธิที่ตนเองมี โดยเฉพาะการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจต้องมีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะต้องแก้ไขรากฐานทางความคิดของคนไทยให้มีทัศนคติทางการเมืองที่ถูกต้อง โดยการปฏิรูปการศึกษาให้การศึกษาทางความคิดของคนไทยให้มีวัฒนธรรมและจิตสำนึกประชาธิปไตย รู้สิทธิหน้าที่สิทธิของตน และพร้อมใช้สิทธิของตนในทางที่ถูกต้อง

(2) วิสัยทัศน์ด้านระบบและองค์กรทางการเมือง

(2.1) ระบบการเมืองที่มีกลไกรับฟังเสียงข้างน้อย ในสภาพการณ์ปัจจุบันทางการเมืองจะเห็นได้ว่าความชอบธรรมในความถูกต้องของประเด็นหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับการมีผู้สนับสนุนและเห็นด้วยกับประเด็นเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด ถ้ามีผู้เห็นด้วยกับประเด็นเหล่านั้นมาก ประเด็นนั้นก็จะมีความถูกต้องโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงจริยธรรมของสังคมอย่างแท้จริงว่ามันถูกต้องหรือไม่ ทำให้เสียงข้างน้อยที่ออกความคิดเห็นคัดค้านอย่างมีเหตุผล มีหลักการความถูกต้อง กลับไม่ได้รับความสนใจและพิจารณา อีกทั้งทำให้เหตุผลที่เสียงข้างน้อยยกขึ้นมากลายเป็นสิ่งที่ผิด ทั้งที่โดยเนื้อหามีความถูกต้องอย่างสมบูรณ์

ทั้งที่ความจริงวิธีการใช้เสียงข้างมากตัดสินประเด็นต่างๆ เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ภายในกลุ่มในสังคมและในประเทศ โดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักการความจริงที่ว่าต้องไม่ขัดต่อบรรทัดฐานทางคุณธรรมของรากฐานทางประชาธิปไตยที่ดีงาม ดังนั้นในอนาคตประเทศไทยจะต้องให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่เสียงข้างน้อย ระบบการเมืองจะต้องสร้างกลไกที่ทำให้เสียงข้างน้อยสามารถมีโอกาสเสนอความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และสร้างหลักประกันเพื่อให้การรับรอง คัดค้าน สนับสนุนแก่เสียงข้างน้อยในสภารวมทั้งพัฒนาสถาบันทางการเมืองที่ให้หลักประกันแก่เสียงข้างน้อยในสังคมและในประเทศให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2.2) ระบบการเมืองที่ปราศจากการคอร์รัปชัน แนวโน้มของโลกอนาคตจะเกิดการต่อต้านประเทศที่มีการคอร์รัปชันอย่างรุนแรงมาก ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของข้อตกลงทางการค้าทำนองเดียวกับ ISO 9000 ที่พิจารณามาตรฐานทางการบริหารงาน ขั้นตอนการทำงาน กระบวนการผลิตอุตสาหกรรม และ ISO 14000 ที่คำนึงถึงการผลิตที่ต้องไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นการเมืองในอนาคตจึงต้องเป็นการเมืองที่โปร่งใส นักการเมืองสุจริตและมีการคอร์รัปชันลดลงจนไม่มีเลยในปี พ.ศ. 2560

(2.3) อำนาจ 3 ฝ่ายแยกจากกันเด็ดขาด แต่ถ่วงดุลและคานอำนาจกันและกัน ปัญหาในปัจจุบันที่เกิดขึ้น คือ อำนาจ 3 ฝ่ายในระบอบประชาธิปไตย อันได้แก่ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ไม่เกิดความสมดุล ไม่สามารถคานอำนาจและตรวจสอบกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานของรัฐบาลได้ทุกเรื่อง ปัญหาคอร์รัปชันและความไร้ประสิทธิภาพในการทำงานจึงยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ ฝ่ายบริหารก็ไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบการทำงานของฝ่ายตุลาการได้ในทางปฏิบัติ ทำให้ฝ่ายตุลาการขาดการตรวจสอบจากภายนอกอย่างจริงจัง จึงเห็นได้ว่าระบบที่ขาดการคานอำนาจเช่นนี้ทำให้ระบบการเมืองอ่อนแอส่งผลเสียต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงอำนาจ 3 ฝ่ายให้สามารถตรวจสอบ คานอำนาจ และถ่วงดุล ตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ให้เกิดการแทรกแซงซึ่งกันและกัน และต้องปล่อยให้อำนาจทั้งสามนี้แยกกันเป็นเอกเทศ แต่ถ่วงดุลกันอย่างเหมาะสม ส่วนแนวทางที่ทำให้วิสัยทัศน์ด้านนี้เกิดขึ้นคือต้องปรับปรุงกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายลูกที่ต้องบัญญัติอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอำนาจทั้งสามนี้ และกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เชื่อมโยงกับประชาชน อันเป็นวิธีการสำคัญที่ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างสามฝ่ายนี้ ไม่ให้มีฝ่ายใดมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งโดยใช้ประชาชนเป็นตัวเชื่อม

(2.4) มีประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) ในอนาคตปี พ.ศ. 2560 จะต้องมีประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น โดยผสมผสานกับประชาธิปไตยแบบที่ผ่านตัวแทนเหมือนในปัจจุบันนี้ ประชาธิปไตยทางตรง หมายถึง การที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมตัดสินใจในประเด็นปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองได้

โดยตรง ไม่ต้องผ่านผู้แทน เนื่องจากในปัจจุบันนี้ประชาธิปไตยที่ผ่านผู้แทนไม่สามารถทำหน้าที่แทนประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชื่อเรียกอย่างต่างๆ ที่เป็นปัญหาของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไข บางเรื่องก็ถูกปล่อยปละละเลยเงียบหายไปจนประชาชนไม่มีทางออก เพราะระบบตัวแทนไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้พวกเขาได้จึงเกิดปัญหาการก่อม็อบ เดินทางมาหน้าทำเนียบเพื่อร้องทุกข์กับรัฐบาล ซึ่งถ้าผู้แทนของพวกเขาและภาคประชาการสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ ม็อบต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือผู้แทนที่พวกเขาเลือกเข้าไปทำหน้าที่ในสภาเพื่อเข้าไปดูแลผลประโยชน์ของประชาชนนั้นกลับเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่กลุ่มของผู้แทนเอง การออกกฎหมายหรือการริเริ่มโครงการพัฒนาต่างๆ แทนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด แต่กลายเป็นเอื้อประโยชน์ต่อนักการเมืองและนักธุรกิจที่สนับสนุนพรรคของตนสูงสุด ทำให้ประชาชนสูญเสียสิทธิประโยชน์มากทางแก้ไขคือช่วยให้ประชาชนสามารถได้รับสิทธิประโยชน์ของตนได้อย่างดีที่สุด คือ การที่พวกเขาเหล่านั้นจะต้องใช้ประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น

โครงการใหญ่ต่างๆ หรือกฎหมายต่างๆ ที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศและที่มีผลกระทบต่อคนหมู่มากจะต้องผ่านการแสดงความคิดเห็น และเห็นชอบจากประชาชนโดยตรงในหลายวิธีการ เช่น วิธีการแสดงประชามติ (Referendum) ประชาพิจารณ์ (Public hearing) ฯลฯ เพื่อคืนอำนาจอธิปไตยในการตัดสินใจให้กับประชาชน และยังเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจผู้แทนของพวกเขาด้วย

อย่างไรก็ตามระบบผู้แทนก็ยังคงต้องมีอยู่ เพราะจะต้องมีผู้นำในการริเริ่มกฎหมายที่มีประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศ แต่อนาคตจำเป็นต้องมีโครงสร้างของประชาธิปไตยทางตรงเพิ่มขึ้น เพื่อให้การบริหารจัดการประเทศเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

(2.5) มีกลุ่มผลประโยชน์ (Interest groups) นับแสนกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ในปัจจุบันมีกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่จำนวนไม่มาก กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเป็นทางการและมีกฎหมายรับรอง เช่น NGOs เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้มีความสำคัญต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตย เพราะเป็นกลุ่มที่ทำให้การเมืองมีพลวัต เป็นกลุ่มตรวจสอบและถ่วงดุลรัฐบาลไม่ให้มีการใช้อำนาจในทางนโยบายได้ตามอำเภอใจและยังเป็นตัวแทนของประชาชนที่สนใจในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย ส่งข้อเรียกร้องไปยังรัฐบาลให้รัฐบาลกำหนดนโยบายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ทำให้รัฐบาลรู้ทิศทางในการที่จะแก้ไขปัญหาที่ประชาชนประสบอยู่ และไม่ออกนโยบายโดยไม่พิจารณาปัจจัยอื่นๆ อย่างครบถ้วนซึ่งทำให้การแก้ปัญหาของประเทศไม่ตรงจุด

กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้จะทำให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทยเข้มแข็ง รัฐบาลจึงควรสนับสนุนและบัญญัติกฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ได้โดยสะดวก และให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนั้นควรให้มีสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมายที่จะมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นและสะท้อนความต้องการของประชาชนได้อย่างกว้างขวางที่สุด อีกทั้งต้องไม่จำกัดบทบาทหน้าที่ไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งตั้งอยู่บนฐานของประชาชนอย่างแท้จริง

(2.6) ระบบการเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อเสียงและคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติที่ดีเข้าสู่รัฐสภา ในปี พ.ศ. 2560 ระบบการเลือกตั้งจะต้องเป็นระบบที่ไม่มีการซื้อเสียงและคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติที่ดีเข้าสู่สภา นับตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ถือเป็นการก้าวสู่วิถีทัศน์ใหม่ทาง

การเมืองที่แสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และเป็นก้าวต่อไปของการปฏิรูปทางการเมืองอย่างสัมฤทธิ์ผล

(2.7) พรรคการเมืองทุกพรรคเป็นพรรคมหาชน ในอดีตที่ผ่านมา มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นมากมาย แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นพรรคการเมืองที่เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง ปัญหาในปัจจุบันพบว่าพรรคการเมืองที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในสภาพของความอ่อนแอ มีลักษณะเป็นพรรคเฉพาะกิจ หน้าทีของพรรคเกือบกลายเป็นส่งคนเข้าเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว พรรคไม่เข้มแข็ง ขาดเสถียรภาพ มีการยุบพรรคและตั้งพรรคใหม่เสมอ หลายพรรคเป็นพรรคธุรกิจที่มีเจ้าของพรรคเป็นนายทุน ไม่ใช่พรรคของคนหมู่มาก เป็นพรรคที่ขาดอุดมการณ์ทางการเมือง ตั้งพรรคเพียงเพื่อจะแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง แต่ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างแท้จริง

ดังนั้นพรรคการเมืองในปี พ.ศ. 2560 จึงต้องเป็นพรรคการเมืองที่มีรูปแบบใหม่ กลายเป็นพรรคมหาชน คือการให้ประชาชนเป็นเจ้าของพรรคเพื่อให้มีส่วนร่วมในการปกครองตามแนวทางประชาธิปไตยมากที่สุด โดยการสร้างฐานของพรรคการเมืองให้มาจากมวลชน บัญญัติกฎหมายให้พรรคการเมืองทุกพรรคต้องมีสมาชิกพรรคมากเพียงพอ จนกระทั่งพรรคเกิดความรับผิดชอบต่อมวลชนจำนวนมากในพรรค เปิดโอกาสให้สมาชิกในพรรคการเมืองทั่วประเทศมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตลอดจนนโยบายที่มาจากที่ประชุมพรรคและเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคเสนอประเด็นที่เป็นประโยชน์เพื่อนำมาสร้างนโยบายพรรค

พรรคมหาชนจะทำให้ได้ผู้นำทางการเมืองที่มีคุณภาพเป็นโรงเรียนแห่งการสร้างผู้นำ และยังเป็นสมาคมประชาธิปไตยของประชาชนให้มีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา

(2.8) ฝ่ายนิติบัญญัติต้องออกกฎหมายให้ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา โลกได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วมากมายในหลายๆ ด้าน ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วคือความทันสมัยทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดส่งผลกระทบต่อทุกระบบในสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ด้าน

ฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นองค์สำคัญในการบัญญัติกฎหมาย ออกระเบียบกติกาสังคมให้ประชาชนปฏิบัติตามภายในประเทศเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและนำไปสู่การพัฒนาจึงจำเป็นต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วดังกล่าวนี้ด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือความไม่ทันสมัยของกฎระเบียบราชการในการรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ จากการวิจัยการสำรวจประจำปีของบริษัทที่ปรึกษาด้านความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการเมืองในฮ่องกง เพื่อจัดลำดับเกี่ยวกับขั้นตอนในระบบราชการของประเทศต่างๆ พบว่าประเทศไทยจัดเป็นประเทศที่มีขั้นตอนของระบบราชการที่ยุงยากซับซ้อนในสายตาของนักธุรกิจ ซึ่งทำให้ประเทศไทยสูญเสียโอกาสในการระดมทุนเป็นอย่างมาก ดังนั้นฝ่ายนิติบัญญัติจึงต้องมีพลวัตในการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติให้ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ และต้องเป็นกฎหมายที่เอื้อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนด้วย

(2.9) วุฒิสภามีความจำเป็น ในสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจนปัจจุบัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่พร้อมทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติอย่างเต็มรูปแบบจึงต้องตั้งวุฒิสภาผู้มีการศึกษาและมีความสามารถเข้ามาช่วยกลั่นกรองร่างกฎหมายหรือมาเป็นพี่เลี้ยงแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

แต่ในอนาคตข้างหน้าเมื่อสังคมไทยถูกพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และด้านอื่นๆ อย่างมากแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและระบอบประชาธิปไตยของไทยจะมีคุณภาพถึงพร้อมด้วยคุณลักษณะ ความเข้าใจและคุณธรรม เนื่องจากประชาชนมีวุฒิภาวะอย่างเพียงพอในการเลือกผู้ที่เป็นผู้แทนของตน ตลอดจนการปฏิรูปการเมืองประสบความสำเร็จ อันเป็นเหตุให้คุณภาพของทั้งประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและระบบต่างๆ มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีวุฒิสภาอีกต่อไป

(2.10) ฝ่ายบริหารมีเสถียรภาพ อยู่ครบสมัยการเป็นรัฐบาล รัฐบาลชุดที่ผ่านๆ มาได้ประสบปัญหาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ คือ ความไม่เสถียรภาพในคณะรัฐบาล ทำให้รัฐบาลมักล้มก่อนที่จะอยู่ครบสมัยการเป็นรัฐบาล 4 ปี ส่งผลเสียอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากนโยบายไม่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาล่าช้า ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน ทำให้ประเทศไทยสูญเสียโอกาสในการแข่งขันกับประชาคมโลก และเป็นการจุดรั้งการพัฒนาให้ก้าวไกลด้วยความรวดเร็ว ประชาชนจำนวนมากได้รับความเดือดร้อนอันเป็นผลกระทบโดยตรงของความไม่ต่อเนื่องในการบริหารประเทศ เช่น การที่โครงการหลายโครงการที่ริเริ่มและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนไม่มีที่ทำว่าจะสำเร็จ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศ

วิสัยทัศน์ที่กล่าวข้างต้นจะสามารถช้อนาคตการเมืองไทยในปี พ.ศ. 2560 ได้ หากเรากำหนดวิสัยทัศน์ให้มียุคประจักษ์ชัดเจน จากนั้นจึงนำพาวิสัยทัศน์สู่ความเป็นรูปธรรมเชิงปฏิบัติจากการผลักดันของผู้บริหารประเทศ ประกอบกับการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของประชาชนทุกคนที่ต้องการจะก้าวไปสู่วิสัยทัศน์ ณ จุดนั้น ประเทศไทยจะได้วิสัยทัศน์ทางการเมืองที่น่าพึงปรารถนาและเกิดขึ้นจริงได้ในอนาคตต่อไป

1.2.2.3 สรุปภาพอนาคตด้านการเมืองของประเทศไทย

โดยสรุปภาพในอนาคตด้านการเมืองของไทยในทศวรรษหน้ามีแนวโน้มที่จะเป็นการเมืองที่โปร่งใส จากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น ความแตกแยกทางความคิดทางการเมืองของประชาชนจะผลักดันให้เกิดมิติใหม่ทางการเมืองที่คนรุ่นใหม่ใส่ใจต่อการเมืองมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระแสสิทธิมนุษยชนที่ทำให้ประชาชนรู้จักเรียกร้องสิทธิของตน โดยจะเป็นระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมากขึ้น อย่างไรก็ตามการคอร์รัปชันอาจเปลี่ยนฐานจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น เนื่องจากกระแสการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค ทำให้ส่วนภูมิภาคของไทยมีบทบาทสูงขึ้นทั้งในด้านการตัดสินใจ และด้านการดูแลควบคุมงบประมาณมากขึ้น แต่การคอร์รัปชันจะทำได้ยากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีจะช่วยตรวจสอบทำให้การปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันกระทำได้ง่ายและมีหลักฐานชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ประเทศไทยควรมีการวาดวิสัยทัศน์ล่วงหน้าดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เพื่อให้เป็นการเมืองไทยเป็นการเมืองที่พึงปรารถนาสำหรับคนไทยยุคใหม่ต่อไป

ความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 10 ปี

สิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวมานั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นค่อนข้างสูง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของกระแสการเมืองโลกที่จะเน้นในด้านความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประชาชนรู้จักรักษาสติและใช้เสรีภาพในทิศทางที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้การเมืองไทยในมิติใหม่เป็นการเมืองที่พึงปรารถนาได้ อย่างไรก็ตามเงื่อนไขที่จะทำให้การเมืองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งต้องอาศัยนักการเมืองที่มีคุณภาพและรัฐบาลที่มีเสถียรภาพที่แน่นอนเพียงพอในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

1.2.3 แนวโน้มการเมืองในทศวรรษหน้าที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบราชการไทย

จากแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองในทศวรรษหน้าจะส่งผลกระทบต่อกระทำการดำเนินการของระบบราชการโดยสรุป กล่าวคือ

(1) การเมืองเป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย ซึ่งมาจากความต้องการของประชาชนแทนที่การทำหน้าที่ของระบบราชการในอดีต โดยพรรคการเมืองมีบทบาทในการรวบรวมผลประโยชน์ กลไกระบบราชการเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ การปฏิบัติงานของข้าราชการ ในระบบการบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การเสนอหรือพิจารณาให้ความเห็นชอบในร่างกฎหมายที่จะนำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายการเมือง และจะต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น

(2) การเมืองผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบราชการ การใช้แนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดให้ส่วนราชการมีแผนการปฏิบัติราชการ การบริหารที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล คำนึงถึงผลลัพธ์และการสนองความต้องการและความพึงพอใจของประชาชนมากขึ้น การปฏิปัติราชการจะต้องมีการดำเนินงานที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือประชาชนมีกลไกในการตรวจสอบ ทำให้เป็นระบบการบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(3) การเมืองระบบเปิดทำให้ระบบราชการจะต้องปรับตัว การบริหารงานของระบบราชการนอกจากจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายและภารกิจเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายทางด้านความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลเมืองแล้ว ขณะเดียวกันการบริหารงานภาครัฐต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล ชุมชน สังคมที่พร้อมจะกลายมาเป็นผู้ตรวจสอบ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการบริหารงานภาครัฐ การวางแผนงานของหน่วยงานราชการจะต้องให้ความสำคัญกับความรู้สึกและความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนด้วย การกระจายอำนาจเป็นผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้นในการบริหารจัดการภาครัฐ การเมืองภาคประชาชนจะมีผลต่อระบบราชการที่ต้องให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบ การไต่สวนสาธารณะ การจัดทำประชาพิจารณ์

(4) องค์การอิสระเป็นองค์กรภาครัฐรูปแบบใหม่ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจในทางการเมือง และระบบราชการ

(5) ระบบธนธิปไตยที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีบทบาทในการเป็นกลไกตรวจสอบ การรณรงค์ส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยแก่ประชาชนเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว

(6) ความขัดแย้งทางด้านอำนาจทางการเมือง เป็นผลให้ข้าราชการจะต้องวางตนเป็นกลางและมีบทบาทในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งและให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสร้างจิตสำนึกในทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มการเมืองของโลกและประเทศไทยจะส่งผลต่อทิศทางการปรับตัวของระบบราชการ ที่จะต้องรับมือกับบทบาทภารกิจต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในการจัดการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของข้าราชการที่ปฏิบัติงานต้องมีศักยภาพและมีความสามารถความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น

1.3 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของโลกและของไทย

1.3.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของโลก

1.3.1.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน

1) ภาวะความถดถอยทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมรายได้สูงของโลก

เนื่องจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรปเป็นประเทศที่มีทรัพยากรและสัดส่วนในการผลิตสินค้ามากกว่าครึ่งหนึ่งของเศรษฐกิจโลก และเป็น 3 กลุ่มที่มีอิทธิพลครอบงำเศรษฐกิจโลกมากที่สุด ดังนั้น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศทั้ง 3 กลุ่ม จึงมีความสำคัญและสามารถทำนายแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลกได้ในทศวรรษหน้า

1.1) สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาคือประเทศที่มั่งคั่งที่สุดในแง่มูลค่าผลผลิตของสินค้าและบริการที่ผลิตและบริโภคภายในประเทศ เป็นประเทศที่ส่งออกและนำเข้าสินค้าและบริการในตลาดโลกสูงที่สุดด้วย สหรัฐฯ เป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่และมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น น้ำมัน แร่ธาตุที่สำคัญ รวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรได้ผลผลิตสูง ประชาชนจำนวนมาก (250 ล้านคน) มีการศึกษาและเทคโนโลยีค่อนข้างสูง ทำให้สหรัฐฯ สามารถสร้างผลผลิตและบริการ รวมทั้งด้านการเงิน การธนาคาร การศึกษา สื่อมวลชน ภาพยนตร์ ดนตรี การแพทย์ ฯลฯ ขาย ทั้งในสหรัฐฯ และในโลกมากมาย

สำหรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกานั้น สหรัฐฯ สามารถแสวงหากำไรจากประเทศอื่นทั่วโลก ผลิตภัณฑ์มวลรวมของสหรัฐฯ มีมูลค่าสูงที่สุดในโลกคิดเป็นสัดส่วน 25% ขณะที่ประชากรชาวสหรัฐฯ มีราว 4 % ของประชากรโลก อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในระยะหลังเริ่มมีปัญหา เศรษฐกิจเติบโตช้าลง เมื่อเทียบกับศตวรรษก่อนหน้านี้ ต้นทุนการผลิตต่างๆ สูงขึ้น นอกจากนี้สหรัฐฯ ยังประสบปัญหาอัตราว่างงานในประเทศเพิ่มสูงขึ้น ค่าครองชีพสูง ปัญหาความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของประชากรกลุ่มต่างๆ ปัญหาการเน้นการพัฒนาทางวัตถุและลัทธิบริโภคนิยมมากเกินไป ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย แต่ที่เศรษฐกิจสหรัฐฯ ยังคงเติบโตอยู่ได้ เพราะสหรัฐฯ มีระบบการธนาคาร การเงินที่ใหญ่ที่สุด และเป็นประเทศที่รวยที่สุด

ปัจจุบันทั้งรัฐบาลสหรัฐฯ และประชาชนอเมริกันอยู่ด้วยการเป็นหนี้มากกว่ายุคสมัยใด⁴ ทั้งรัฐบาลก็ใช้จ่ายงบประมาณแบบขาดดุลด้วย อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศต่างๆ ไปลงทุนถือเงิน (หรือพันธบัตร) ดอลลาร์สหรัฐฯ ออกมาเป็นเงินทุนสำรองของประเทศมาก ทำให้สหรัฐฯ ซึ่งพิมพ์เงินดอลลาร์ออกมาโดยไม่มีทองคำหนุนหลังเหมือนก่อน ยังคงมีเงินหมุนเวียนจ่ายใช้สอยมาก (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

เศรษฐกิจสหรัฐฯ กำลังลดความสำคัญลงเพราะสหรัฐฯ ใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติสำคัญในประเทศจนร่อยหรอไปมาก และประเทศอื่นๆ รวมทั้งสหภาพยุโรป จีน อินเดีย รัสเซีย กำลังเติบโตขึ้น ขณะที่เศรษฐกิจสหรัฐฯ เติบโตช้าลง และมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดปัญหาที่เรียกว่า ฟองสบู่แตกหรือวิกฤติการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ หลังจากที่ประชาชนบริโภคสูงเป็นหนี้มาก ราคาสินค้าและหุ้น

⁴ รัฐบาลสหรัฐฯ เป็นหนี้ต่างประเทศ 65,900,000,000 (65.9 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) หรือประชากรอเมริกันต้องแบกรับภาระเฉลี่ยคนละ 200,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่ GNP ต่อหัวชาวอเมริกันมีแค่ 41,800 ดอลลาร์สหรัฐฯ

พุ่งสูงมากเกินไป (วิทยากร เชียงกุล, 2550) และปัจจุบันปัญหาที่สร้างความตื่นตระหนกแก่เศรษฐกิจโลกมากที่สุดที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา คือปัญหาสินเชื่อสังหาริมทรัพย์ด้อยคุณภาพหรือที่เรียกกันว่าซับไพรม์ (Sub-Prime) (ผู้จัดการรายวัน, 8 พฤษภาคม 2551: 32)

เครื่องชี้ทางเศรษฐกิจในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจสหรัฐยังอยู่ในภาวะอ่อนตัว แม้ว่า GDP ในไตรมาสแรกจะขยายตัวสูงกว่าที่ตลาดคาดการณ์ไว้ แต่การขยายตัวดังกล่าวมาจากการเพิ่มขึ้นของการลงทุนในสินค้าคงคลังเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าภาคเศรษฐกิจยังอยู่ระหว่างการแก้ปัญหาในภาคการเงินและการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้คาดได้ว่าพลวัตของการเข้าสู่ภาวะความถดถอยของภาคเศรษฐกิจจริงยังไม่สิ้นสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

1.2) ญี่ปุ่น

หากวัดในแง่มูลค่าสินค้าผลิตภัณฑ์ GDP มวลรวมภายในประเทศญี่ปุ่นใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก แต่เนื่องจากค่าครองชีพของญี่ปุ่นสูงมาก ถ้าคิดผลิตภัณฑ์มวลรวมแบบถ่วงน้ำหนักด้วยค่าครองชีพญี่ปุ่นจะอยู่อันดับ 3 ของโลก คือ เล็กกว่าจีนซึ่งมีพลเมือง 1,300 ล้านคน ขณะที่ญี่ปุ่นมีพลเมือง 127 ล้านคน

ญี่ปุ่นเป็นประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นทุนนิยมแบบมีการบริหารจัดการที่รัฐบาลมีบทบาทสูง ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนมีลักษณะชาตินิยมและชุมชนนิยม อย่างไรก็ตามในระยะหลังญี่ปุ่นเริ่มมีปัญหาเรื่องต้นทุนต่างๆ รวมทั้งค่าครองชีพค่าจ้างแรงงานสูง จึงต้องไปลงทุนตั้งโรงงานในโรงงานต่างประเทศมากขึ้น โดยในทศวรรษที่ผ่านมาญี่ปุ่นเริ่มมีปัญหาเศรษฐกิจซบเซายืดเยื้อ เพราะปัญหามหาภาวะ สถาบันการเงินปล่อยสินเชื่อด้อยคุณภาพมาก รวมทั้งปัญหาความไม่สมดุลระหว่างการออมการลงทุน และการบริโภค แต่ญี่ปุ่นก็สามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวได้อย่างช้าๆ ในช่วงสองปีที่ผ่านมา (วิทยากร เชียงกุล, 2550)

ปัจจุบันเศรษฐกิจญี่ปุ่นยังคงมีแนวโน้มชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ดัชนีผลผลิตภาคอุตสาหกรรมปรับตัวลดลงมากซึ่งเป็นผลมาจากการชะลอตัวของประเทศสหรัฐและกลุ่มประเทศยุโรป รวมทั้งผลกระทบจากค่าเงินเยนที่แข็งตัว ในขณะที่เดียวกันอุปสงค์ภายในประเทศยังคงอยู่ในภาวะอ่อนตัว ดัชนีความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการปรับตัวลดลง ในขณะที่ดัชนีความเชื่อมั่นของผู้บริโภคปรับตัวลดลงต่ำสุดในรอบ 5 ปี ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มการอ่อนตัวของเศรษฐกิจในประเทศมากขึ้น

แม้ว่าการชะลอตัวของการส่งออกไปยังตลาดสหรัฐอเมริกาจะถูกชดเชยโดยการขยายตัวของการส่งออกไปยังประเทศจีน และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวในเกณฑ์สูงก็ตาม ข้อมูลล่าสุดแสดงให้เห็นว่า การส่งออกไปยังตลาดจีนขยายตัวเพียงร้อยละ 1.9 ในเดือนมีนาคมซึ่งเป็นอัตราต่ำสุดนับจากเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2548 แนวโน้มภาวะการชะลอตัวดังกล่าวนอกจากจะทำให้ธนาคารกลางประเทศญี่ปุ่นตัดสินใจเลื่อนการประกาศขึ้นดอกเบี้ยแล้ว การปรับประมาณการเศรษฐกิจครั้งล่าสุดยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการดำเนินนโยบายการเงินกระตุ้นเศรษฐกิจหากภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวลงมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

1.3) กลุ่มสหภาพยุโรป (EU)

กลุ่มสหภาพยุโรป (European Union) เดิมช่วงปี ค.ศ.1986-1996 ประกอบด้วย 12 ประเทศ คือ เยอรมนี ฝรั่งเศส อังกฤษ อิตาลี เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม เดนมาร์ก กรีซ ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก โปรตุเกส และสเปน ตั้งแต่หลังปี ค.ศ.1995 เป็นต้นมาได้รับประเทศสมาชิกในแถบยุโรปเหนือและยุโรปตะวันออกมาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันสหภาพยุโรปมีสมาชิก 27 ประเทศ (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

กลุ่มสหภาพยุโรปมีการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและผลิตสินค้าและบริการในระดับสูง ตลอดจนมีอิทธิพลในเวทีการค้าโลกค่อนข้างมาก ทั้งนี้กลุ่มเศรษฐกิจดังกล่าวพัฒนาเป็นตลาดเดี่ยว ตั้งแต่ ปี ค.ศ.1991 โดยยกเว้นไม่เก็บภาษีทางการค้าระหว่างประเทศซึ่งกันและกัน และเปิดให้เงินทุน แรงงาน สินค้า และบริการของประเทศสมาชิกเคลื่อนย้ายภายในกลุ่มได้อย่างเสรี จนทำให้กลุ่มสหภาพยุโรปสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศในกลุ่มได้มาก โดยสหภาพยุโรปมีประชากรรวมกันราว 494 ล้านคน มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศรวมกันสูงกว่าสหรัฐฯ และคิดเป็นสัดส่วนราว 35% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมโลก

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบัน ยุโรปก็มีปัญหาสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งตรงข้ามกับสัดส่วนของประชากรวัยทำงานที่ลดลง และส่งผลต่อนโยบายรัฐสวัสดิการ กล่าวคือ ต้นทุนในการให้บริการสูงขึ้น และทำให้แข่งขันในตลาดโลกได้ยากกว่าประเทศที่เน้นการตลาดเสรีเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้กลุ่มประเทศยูโรโซนเริ่มมีความแตกต่างของการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อุตสาหกรรมที่เป็นสมาชิกมากขึ้น เศรษฐกิจของประเทศเยอรมันเริ่มปรับตัวต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจสหรัฐฯ

ในขณะที่สเปนและอิตาลีมีแนวโน้มของการปรับตัวทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมากขึ้น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 ดัชนี Purchasing Managers' Index อ่อนตัวลงมาก โดยดัชนีด้านคำสั่งซื้อ (New orders) ลดลงเป็นครั้งแรกนับจากเดือนสิงหาคม ปี 2548 ดัชนี PMI ภาคบริการชะลอตัวลง แต่ดัชนีดังกล่าวของประเทศเยอรมนีขยายตัวสูงขึ้นในขณะที่ดัชนีของประเทศสมาชิกอื่นๆ ปรับตัวลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการชะลอตัวของอุปสงค์ในตลาดโลกและค่าเงิน Euro ที่แข็งตัว ในขณะที่ดัชนีความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจปรับตัวลดลงเป็นระดับต่ำสุดนับจากเดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2548 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

2) การขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ประเทศกำลังพัฒนา (Developing countries) หรือประเทศที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวต่ำประกอบด้วยประเทศในทวีปเอเชีย (ยกเว้นญี่ปุ่น) แอฟริกาและลาตินอเมริกา

ประเทศในทวีปเอเชียถือเป็นทวีปที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรและทรัพยากรที่มากมายและหลากหลาย แต่แต่ละประเทศมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะจีน หลังจากเปิดประเทศเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมแบบวางแผนจากส่วนกลางเป็นแบบตลาด มีศักยภาพในการพัฒนาสูง และมีทรัพยากรมาก ทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วง 10 ปีหลังสูงขึ้นราวปีละ 10% มาโดยตลอด ปัจจุบันจีนเปิดรับการลงทุนและค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ปีละ 7-11 % ในขณะที่ประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมเติบโตราว 2-5%

อินเดียซึ่งมีประชากรราว 1,000 ล้านคน ประกอบด้วยกำลังคนที่มีความรู้สูง โดยเฉพาะด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้พัฒนาอุตสาหกรรม การค้าและการบริการได้เพิ่มขึ้น และเศรษฐกิจเติบโตในอัตราสูง (ปี ค.ศ. 2006 เติบโต 9.2%)

สำหรับกลุ่มประเทศในทวีปแอฟริกาและอเมริกาใต้ บางประเทศใน 2 ทวีปนี้ เช่น บราซิล เม็กซิโก ไนจีเรีย เป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่และมีแนวโน้มจะเติบโตในอัตราสูงเช่นเดียวกัน

ส่วนกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ตามองค์กรที่ประชุมอิสลาม (Organization of Islamic Conference: OIC) ประกอบไปด้วยกลุ่มสมาชิกจากประเทศอิสลาม 57 ประเทศ มี GDP รวมกันราว 9% มูลค่าสินค้าส่งออก 10.10% และนำเข้า 7.12% ของระบบเศรษฐกิจโลก และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากหลายประเทศมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติมาก ทำให้กลุ่มประเทศเหล่านี้จะเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลก (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

สำหรับเศรษฐกิจโดยรวมของกลุ่มประเทศเอเชียนั้น มีแนวโน้มการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากการชะลอตัวของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยปริมาณการส่งออกของประเทศในกลุ่ม ASEAN-5 (สิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์) Asian (กลุ่มประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Economies: NIEs) และอินเดียเริ่มมีแนวโน้มชะลอตัวลง โดยเฉพาะการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม ดังนั้นการขยายตัวของอุปสงค์ในประเทศและการค้าในภูมิภาคจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

3) การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้าและบริการระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์การค้าโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง และแนวโน้มการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนทั้งในระดับทวีป ภูมิภาค และพหุภาคี และการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรีมีความเข้มข้นและมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น ขณะที่บทบาทการเป็นผู้นำการค้าโลกของสหรัฐอเมริกาลดลงจากภาวะความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจที่ขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการคลังอย่างต่อเนื่อง เกิดการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชียที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก ประกอบกับการขยายตัวของตลาดการเงินและการพัฒนาเครื่องมือทางการเงินใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดการรวมตัวทางการเงินระหว่างประเทศและธุรกิจกองทุนบริหารความเสี่ยง (Hedge fund) ขยายตัวในระดับสูง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นทั้งภัยคุกคามทางเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศต้องเผชิญและปรับตัวไปตามกฎเกณฑ์การค้าที่สลับซับซ้อนมากขึ้น สร้างแรงกดดันในการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศไม่ให้เกิดความผันผวนต่อตลาดเงิน และอัตราแลกเปลี่ยน ขณะเดียวกันได้สร้างโอกาสทางการค้าใหม่ๆ เพิ่มช่องทางระดมทุนของธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความยืดหยุ่นและรวดเร็วมากขึ้น ช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะวิชาการด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันภายใต้การเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

4) ราคาน้ำมันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ราคาน้ำมันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นมาก อันเนื่องจากภาวะตลาดน้ำมันตึงตัว และเงินดอลลาร์สหรัฐที่อ่อนค่า จึงทำให้เกิดการปรับการลงทุนไปสู่อินค้าโภคภัณฑ์ประเภทอื่นมากขึ้น ประกอบกับมีปัญหาความตึงเครียดในประเทศผู้ผลิตน้ำมันที่สำคัญทั้งในจีเรียและอาร์เจนตินา รวมทั้งความต้องการเพื่อสะสมน้ำมันที่ลดลงของกลุ่มประเทศ OECD

สำหรับในช่วงที่เหลือของปี พ.ศ. 2551 ราคาน้ำมันยังมีแนวโน้มทรงตัวอยู่ในระดับสูงต่อไปบนเงื่อนไขหรือปัจจัยเดิม โดยที่ภาวะตลาดยังคงตึงตัว เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้ที่ยังเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเศรษฐกิจใหม่ เช่น จีน อินเดียและกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน แต่อย่างไรก็ตาม คาดว่าราคาน้ำมันดิบจะชะลอตัวลงเล็กน้อยในช่วงครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2551 โดยมีสาเหตุสำคัญจากปริมาณการผลิตน้ำมันของกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันทั้งในและนอกกลุ่มโอเปคที่คาดว่าจะปรับเพิ่มขึ้น และคาดว่าทั้งปี พ.ศ. 2551 ราคาน้ำมันดิบจะเฉลี่ยจะเท่ากับ 110-120 ดอลลาร์สหรัฐต่อบาร์เรล ซึ่งสูงกว่าราคาเฉลี่ยที่ 68.83 ดอลลาร์สหรัฐต่อบาร์เรลในปี พ.ศ. 2550 อยู่มาก ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้ราคาน้ำมันดิบยังคงทรงตัวในระดับสูง คือ ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันที่ปรับเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยที่ International Energy Agency (IEA) คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2551 ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันของโลกจะอยู่ที่ 87.2 ล้านบาร์เรลต่อวันเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 1.3 ล้านบาร์เรลต่อวัน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.5 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณการผลิตซึ่งคาดการณ์ว่าจะผลิตได้วันละ 86.68 ล้านบาร์เรล เพิ่มขึ้นจากปีผ่านมาร้อยละ 1.38 นอกจากนี้ปริมาณการผลิตยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าปริมาณการใช้วันละ 0.52 ล้านบาร์เรลต่อวัน สำหรับความต้องการใช้น้ำมันของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นนั้น มีสาเหตุสำคัญมาจากปริมาณความต้องการใช้ที่ปรับเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องในกลุ่มประเทศเศรษฐกิจใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศจีน ซึ่งคาดว่าความต้องการใช้จะอยู่ที่ 7.89 ล้านบาร์เรลต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 4.7 โดยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการนำเข้าที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับกีฬาโอลิมปิกที่เริ่มขึ้นในช่วงเดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2551 ในขณะที่กลุ่มประเทศ Non - OECD Asia จะมีความต้องการใช้อยู่ที่ 18 ล้านบาร์เรลต่อวัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.27 ส่วนกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง คาดว่า จะมีความต้องการใช้อยู่ที่ 7 ล้านบาร์เรลต่อวัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.1 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

ตารางที่ 1.22 การคาดการณ์ปริมาณการผลิตน้ำมัน และอุปสงค์/อุปทานจำแนกตามปี พ.ศ. 2548 – 2551

บาร์เรล/วัน	2548	2549	2550	2551				ทั้งปี
				Q1	Q2	Q3f	Q4f	
ปริมาณการผลิต	84.6	85.3	84.66	86.08	86.79	87.41	86.71	86.68
Non-OPEC	50.4	51.1	49.24	49.17	49.49	50.05	50.59	49.83
OPEC	29.7	29.7	35.43	32.28	32.59	32.22	31.1	32.05
NGL	4.5	4.6	4.53	4.62	4.71	4.86	5.01	4.8
อุปสงค์/อุปทาน	0.7	0.6	-1.34	-1.22	0.49	0.51	-1.69	-0.52

ที่มา : EIA. อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

5) ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐโดยเฉลี่ยยังมีแนวโน้มอ่อนค่าลง

โดยมีสาเหตุสำคัญจากสภาวะเศรษฐกิจของสหรัฐที่คาดว่าจะชะลอตัว รวมทั้งปัญหาสินเชื่อบริษัทที่มีหนี้สินสูง (Sub - prime) และการขาดดุลแฝด (Twin deficit) ยังคงเป็นแรงกดดันให้ค่าเงินดอลลาร์อ่อนค่าลงต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้กองทุนประกันความเสี่ยงและนักลงทุนสถาบัน กระจายความเสี่ยงจากการถือตราสารหนี้หรือหน่วยลงทุนในสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐไปสู่สินทรัพย์อื่น ๆ เช่น น้ำมัน เหล็ก ทองคำและสินค้าเกษตร นอกจากนี้การอ่อนค่าลงของเงินดอลลาร์ ยังเป็นแรงจูงใจให้ประเทศผู้ผลิตน้ำมันรักษาระดับราคาให้อยู่ในระดับสูงต่อไป เพื่อเป็นการชดเชยรายได้ที่ลดลงจากการอ่อนค่าของเงิน

6) สภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ปัญหาโลกร้อน (Global Warming)

ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศมีความแปรปรวน ในขณะที่ยุทธศาสตร์ชาติมีความรุนแรงและมีความถี่มากขึ้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อปริมาณการผลิตน้ำมันดิบในตลาดโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงไตรมาสที่สองและสาม ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน ผลกระทบจากพายุเฮอริเคนและภัยธรรมชาติอื่นๆ ในแถบทวีปอเมริกาและแอฟริกาจะส่งผลให้แท่นขุดเจาะน้ำมันและโรงงานหลายแห่งต้องปิดทำการชั่วคราว ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบยังคงอยู่ในระดับสูง เนื่องจากปริมาณการผลิตจะไม่เพียงพอต่อปริมาณการใช้ที่เพิ่มสูงขึ้น

อย่างไรก็ตามการที่น้ำมันมีราคาเพิ่มสูงขึ้นจะก่อแรงกดดันให้เกิดความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีพลังงาน ก่อให้เกิดการแสวงหาพลังงานทางเลือกพลังงานทดแทนที่มีผลเสียต่อสภาพแวดล้อมน้อยกว่า ก่อให้เกิดแรงกดดันที่ต้องเพิ่มผลิตภาพและประสิทธิภาพการผลิตเพื่อลดต้นทุน และเกิดการแสวงหาการประหยัดพลังงาน (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2548)

7) ปรากฏการณ์ราคาข้าวในอาเซียนสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์

ปรากฏการณ์ราคาข้าวที่เพิ่มขึ้นสูงในช่วงที่ผ่านมากลายเป็นประเด็นสำคัญโดยเฉพาะในเอเชียซึ่งเป็นประเทศที่ทั้งเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคข้าวเป็นหลัก โดยการบริโภคข้าวในภูมิภาคคิดเป็นประมาณร้อยละ 60 – 70 ของการบริโภคธัญพืชทั้งหมด ดังนั้นราคาข้าวที่เพิ่มขึ้นจึงเป็นเหตุให้นักลงทุนหันมาให้ความสนใจอย่างมาก โดยปัจจัยที่ทำให้ราคาข้าวสูงขึ้น ได้แก่

- ผลกระทบด้านอุปทาน (Supply shock) กล่าวคือ ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรในตลาดโลกได้ลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และต่อเนื่องถึงปี 2551 โดยมีสาเหตุหลักจากภัยแล้งในประเทศยุโรปในช่วงปลายปี พ.ศ. 2550 รวมทั้งในประเทศออสเตรเลีย นอกจากนี้ยังเกิดสภาวะน้ำท่วม และสภาพอากาศที่หนาวเย็นอย่างมากในช่วงต้นปี พ.ศ. 2551 ในประเทศจีน
- การทดแทนกันด้านการผลิตและข้อจำกัดด้านพื้นที่เพาะปลูกและน้ำ จากการแย่งพื้นที่ปลูกข้าว และการใช้น้ำเพื่อการเกษตรจากภาคอุตสาหกรรม
- การทดแทนด้านอุปสงค์ (Demand substitution) การเพิ่มสูงขึ้นของราคาข้าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความต้องการพืชพลังงาน (Energy crops) ที่เพิ่มสูงขึ้น และมีผลต่อการทดแทนความต้องการระหว่างผลผลิตพืชผลประเภทต่างๆ ซึ่งในระยะยาวก็จะนำไปสู่ Supply substitution

- แรงกดดันด้านต้นทุนการผลิต (Cost pressures) ราคาข้าวและน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนราคาปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย น้ำมันเชื้อเพลิงและเครื่องจักรทางการเกษตร) ที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและกำไรลดต่ำลง ซึ่งไม่จูงใจให้ทำการผลิตและการลงทุนเพิ่ม และเมื่อประกอบกับพืชพลังงานมีราคาดีขึ้นมากในส่วนของพื้นที่ที่ทดแทนกันได้ก็อาจจะมีแรงจูงใจให้ไปปลูกพืชพลังงานแทน โดยเฉพาะในระยะยาวที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกได้
- การเก็งกำไรและการกักตุน (Speculation / hoarding) ความไม่แน่นอนของปริมาณการผลิตในอนาคตส่งผลให้ผู้บริโภค และพ่อค้าคนกลางกักตุนสินค้ามากขึ้นปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความกังวลว่าปริมาณผลผลิตจะขาดแคลน และส่งผลให้ประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ เช่น อียิปต์ อินเดีย และเวียดนามนั้นดำเนินการในทางที่จะลดการส่งออกหรือลดแรงจูงใจที่จะส่งออก จึงทำให้ราคาข้าวในตลาดโลกสูงขึ้น

สำหรับในระยะต่อไปนั้นเป็นที่คาดว่าผลผลิตในฤดูกาลเก็บเกี่ยวหน้าจะดีขึ้นทั้งในประเทศ บราซิล อุรุกวัย บังกลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย และไทย ซึ่งก็จะช่วยลดแรงกดดันราคาข้าวได้บ้าง ซึ่งตามรายงานสถานการณ์การผลิตพืชและอาหารในเดือนเมษายนขององค์การอาหารและการเกษตรโลก (FAO) นั้นคาดว่าในปี พ.ศ. 2551 และ 2552 ผลผลิตในประเทศผู้ส่งออกข้าวและข้าวสาลีที่สำคัญจะเพิ่มขึ้น ซึ่งหากเป็นไปตามคาด ปริมาณผลผลิตข้าวในตลาดโลกมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นจากประเทศต่างๆ เหล่านี้และช่วยลดแรงกดดันต่อราคาลงได้

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับในระยะยาวนั้นก็ยังมีปัจจัยที่จะทำให้แนวโน้มราคาในระยะยาวสูงขึ้น จากปัจจัยที่กล่าวถึงแล้วนั้นจะเห็นว่าจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น นั่นคือราคาน้ำมันที่ยังคงสูงขึ้น ดังนั้นเมื่อประกอบกับข้อจำกัดด้านปริมาณที่ดิน น้ำ และพลังงาน ก็จะส่งผลกระทบต่อศักยภาพการผลิตและผลตอบแทนของสาขาเกษตรมากกว่าสาขาการผลิตอื่น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกสาขาการผลิตจะต้องบริหารจัดการเรื่องต้นทุนปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นและปรับแผนการผลิตให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป แต่การปรับตัวของผู้บริโภคนั้นมีข้อสังเกตที่สำคัญคือ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นจึงปรับปริมาณความต้องการได้ไม่มาก ดังนั้นภายใต้สถานการณ์ด้านความต้องการและการผลิตดังกล่าวทำให้คาดว่าราคาอาหารจะสูงขึ้นโดยเปรียบเทียบกับราคาสินค้าอื่นๆ จนกระทั่งผลกำไร/ผลตอบแทนจากการผลิตอาหารนั้นมากพอที่จะจูงใจให้ระดมทรัพยากรการผลิตสู่สาขาการผลิตอาหารมากขึ้นและช่วยคงระดับปริมาณการผลิต ซึ่งหมายรวมถึงการปรับตัวด้านเทคโนโลยีและผลิตภาพการผลิต ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านที่ต้องใช้เวลาและต้องมีความชัดเจนของทิศทางนโยบาย และที่สำคัญจะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตในสาขาเกษตรและอาหารควบคู่ไปด้วยอย่างจริงจัง ไม่อย่างนั้นจะเป็นการโยกย้ายทรัพยากรไปยังภาคการผลิตที่ผลิตภาพต่ำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

8) ภาวะวิกฤติอาหารมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก

ในปัจจุบัน ภาวะวิกฤติอาหาร (Food crisis) กำลังรุนแรงและกว้างขวางมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนสร้างความตื่นตระหนกไปทั่วโลก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ระบุว่า ปัจจุบัน 37 ประเทศทั่วโลกเกิดวิกฤติอาหารแล้ว ประกอบด้วย แอฟริกา 21 ประเทศ เอเชีย 10 ประเทศ สหภาพยุโรป 1 ประเทศ และ

ลาตินอเมริกา 5 ประเทศ และยังมีแนวโน้มว่า โลกจะเผชิญปัญหาข้าวยากหามาอีก 10 ปีข้างหน้า และดัชนีราคาสินค้าเกษตรจะสูงกว่าปัจจุบันถึง 50 เท่า ราคาอาหารที่สูงขึ้นยังทำให้เกิดเหตุจลาจลใน บังกลาเทศ และโคลัมเบียหลายประเทศได้ห้ามการส่งออกอาหารพื้นฐานเพื่อป้องกันภาวะขาดแคลนในประเทศ ภาวะวิกฤติอาหารโลกที่มีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้นและส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำองค์กรระหว่างประเทศออกมาเรียกร้องความร่วมมืออย่างจริงจังจากนานาชาติ ทั้งนี้ นายบัน คี มุน เลขาธิการยูเอ็น ออกมาชี้ว่าราคาอาหารที่เพิ่มสูงขึ้นทั่วโลกในขณะนี้เข้าสู่ขีดฉุกเฉินแล้ว และทำให้โครงการต่อสู้กับความยากจน ที่ยูเอ็นดำเนินการมาเป็นเวลา 7 ปี ประสบภาวะล้มเหลว เนื่องจากโลกจะต้องถอยกลับสู่ภาวะยากจนอีกครั้ง พร้อมเรียกร้องต่อรัฐบาลหลายประเทศทั่วโลก ให้รับนำมาตรการเร่งด่วนมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าอาหารของประชาชนเป็นการเฉพาะหน้าและเพื่อไม่ให้บางประเทศต้องพบกับภาวะอดอาหาร

อย่างไรก็ตามผู้นำประเทศต่างๆ มีข้อเสนอว่า นอกเหนือจากการให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินแก่ประเทศที่ประสบภาวะขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรง เช่น หลายประเทศในแถบแอฟริกา และประเทศแถบแคริบเบียน ซึ่งเป็นมาตรการระยะสั้นแล้ว ทุกประเทศควรเร่งใช้มาตรการระยะยาว ที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตการเกษตร เพิ่มการวิจัยและพัฒนาเพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการลงทุนเพิ่มในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เช่น การเพิ่มระบบชลประทานและการกระจายน้ำ แต่ที่สำคัญเหนืออื่นใดคือการพิจารณาบทบาทเกี่ยวกับนโยบายพลังงานและนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศซึ่งจะมีผลต่อภาคการเกษตร เนื่องจากประเด็นดังกล่าวจะส่งผลในระยะยาว ยกตัวอย่าง นโยบายส่งเสริมการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงชีวภาพให้มากขึ้นในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (อียู) และนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเอทานอลในสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชพลังงานแทนพืชเพื่อการบริโภคดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้นในสหรัฐอเมริกาทุกวันนี้ 20 % ของข้าวโพดที่ปลูกทั้งหมดในประเทศก็มุ่งหน้าสู่โรงงานผลิตเอทานอล แนวโน้มเดียวกันกำลังเกิดขึ้นกับพืชอาหารประจำวันอื่นๆ อย่างเช่น ข้าวสาลีและถั่วเหลือง

ส่วนประเทศกำลังพัฒนา นโยบายสร้างความมั่นคงด้านอาหารด้วยการจำกัดการส่งออกหรือห้ามการส่งออกเพื่อกันปริมาณส่วนหนึ่งไว้ในประเทศ อาจส่งผลต่อราคาอาหารในระยะยาวเช่นกัน เนื่องจากมาตรการลักษณะนี้จะส่งสัญญาณเกี่ยวกับอุปสงค์ของตลาดที่บิดเบือนไปสู่เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต และทำให้เกษตรกรไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากราคาในตลาดโลก ซึ่งผลที่ติดตามมาก็คือการขาดแรงจูงใจในการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มการลงทุนในระยะยาว (ฐานเศรษฐกิจ, ฉบับวันที่ 8 มิถุนายน - 11 มิถุนายน 2551)

1.3.1.2 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของโลกในอนาคต

สถาบัน Freeworld Academy ของสหรัฐอเมริกา (อ้างถึงใน วิทยากร เชียงกูล, 2550: 41-43) วิเคราะห์ว่า ในปี ค.ศ. 2030 เศรษฐกิจในกลุ่มอเมริกาเหนือ (สหรัฐฯ แคนาดา) เอเชียเหนือ (จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอินเดียจะเป็นกลุ่มที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าประเทศอื่นๆ และจะมีสัดส่วนในเศรษฐกิจโลกสูงขึ้นกว่าในปัจจุบัน

ส่วนยุโรปและอเมริกาใต้จะเติบโตช้าลงและมีสัดส่วนในเศรษฐกิจลดลงจากปัจจุบัน เนื่องจากยุโรปมีอัตราการเพิ่มประชากรต่ำ มีคนชราเพิ่มขึ้น และยุโรปจะรับคนต่างชาติโดยเฉพาะจากประเทศมุสลิมเข้ามามากขึ้น ทำให้ยุโรปซึ่งมีกฎระเบียบที่เข้มงวดกับบริษัทธุรกิจ และมีระบบสวัสดิการที่เข้มแข็ง จะพัฒนาเศรษฐกิจสู้ประเทศอื่นที่มีระเบียบเข้มงวดน้อยกว่า และมีรัฐสวัสดิการน้อยกว่า เช่น สหรัฐฯ จีน อินเดีย ได้ยาก

อเมริกาใต้เองก็มีแนวโน้มจะพัฒนาชาตินิยมสังคมนิยมและการพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้น ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีในระบบทุนนิยมโลกลดลง

ส่วนตะวันออกกลาง แอฟริกาเหนือ เอเชียใต้ และในประเทศมุสลิมทั่วโลก ประชากรจะเพิ่มมากขึ้นกว่าประเทศอื่นๆ ขณะที่เศรษฐกิจในประเทศเหล่านี้ ยกเว้นอินเดีย ยังคงล้าหลัง เด็บโตได้ช้าหรือไม่ เด็บโต เพราะมีปัญหาความล้าหลังทางโครงสร้างการเมืองและวัฒนธรรม ขณะเดียวกันชาวมุสลิมจะพยายามไปมีอิทธิพลผ่านทางยุโรป ทั้งผ่านตุรกี และประเทศที่มีประชากรนับถือมุสลิมมากในยุโรปตะวันออกที่เข้าไปเป็นสมาชิกภาพสหภาพยุโรป และผ่านชาวมุสลิมที่เป็นแรงงานอพยพ และไปตั้งรกรากในฝรั่งเศส เยอรมนี และประเทศยุโรปอื่นๆ มากขึ้น

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมหัวรุนแรงกับสหรัฐฯ และโลกตะวันตกคงมีต่อไป รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งภายในตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชีย ทั้งความขัดแย้งเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนา ช่องว่างทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาโครงสร้างทางการเงิน วัฒนธรรมที่เป็นเผด็จการล้าหลังจารีตนิยม

หากไม่มีสงคราม การก่อการร้าย หรือโรคระบาดขนาดใหญ่ เศรษฐกิจโลกโดยรวมจะพัฒนาต่อไปด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเติบโตของชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ทั้งในจีน อินเดีย และประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ซึ่งจะทำให้มีคนชั้นกลางทั่วโลกเป็นสัดส่วนเพิ่มขึ้น คนเหล่านี้จะผลิตและบริโภคมาก และยังคงทำให้เศรษฐกิจโลกเติบโตต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการแข่งขันระหว่างประเทศ และการแก่งแย่งแหล่งพลังงาน น้ำจืด และแหล่งทรัพยากร รวมถึงประชาชนจะแย่งงานกันทำเพิ่มมากขึ้น แรงงานที่มีฝีมือจากประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นคู่แข่งที่ทำให้แรงงานในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมเองต้องยากลำบาก คือหางานได้ยากหรือค่าแรงลดลง แรงงานที่การศึกษาต่ำ ฝีมือน้อย ไม่ว่าในประเทศใดที่ปรับตัวเข้ากับโลกสมัยใหม่ได้ช้าก็ลำบากเช่นเดียวกัน

ความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น แม้สัดส่วนคนจนที่มีรายได้ต่ำไม่พอยังชีพจะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม แต่ความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนจะเพิ่มขึ้น คนชั้นกลางที่เพิ่มขึ้นจะช่วยขยายการลงทุนและการบริโภค ทำให้เศรษฐกิจโลกยังคงพัฒนาต่อไป

ส่วนประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือมีขนาดทางเศรษฐกิจใหญ่ที่สุด 15 อันดับแรกในปี ค.ศ. 2030 คือ สหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย อังกฤษ เยอรมนี เกาหลี ฝรั่งเศส รัสเซีย แคนาดา อิตาลี สเปน เม็กซิโก ออสเตรเลีย บราซิล ตามลำดับ ประเทศเหล่านี้จะมีประชากรรวมกันราว 52% ของโลก และมีผลิตภัณฑ์มวลรวม รวมกันราว 84% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก

นอกจากนี้ สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (2539: 24-26) ได้มองทิศทางและนโยบายเศรษฐกิจในช่วงต้นของปี พ.ศ. 2560 ประกอบด้วย 2 ประเด็นใหญ่ ได้แก่

(1) ในระดับโลก เศรษฐกิจของประเทศต่างๆ จะเข้ามาผูกพันกันในเวทีเศรษฐกิจโลกมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาททางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นผลจากทั้งนโยบายเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ในด้านนโยบายประเทศต่างๆ กำลังพยายามเปิดตัวเองสู่ระบบเศรษฐกิจโลกโดยการเปิดเสรีด้านต่างๆ แม้กระทั่งประเทศที่มีระบบการวางแผนจากส่วนกลางก็กำลังปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด เช่น กลุ่มประเทศยุโรปและอินโดจีน การค้าโลกเข้าสู่ระบบใหม่ภายใต้เวทีเจรจาขององค์การการค้าโลก (WTO) รวมถึงกลุ่มประเทศต่างๆ ได้พยายามจัดตั้งเขตการค้าเสรีแบบเปิด เพื่อเร่งการค้าเสรีระดับภูมิภาคให้บรรลุได้เร็วขึ้น

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งซึ่งเปลี่ยนโฉมหน้าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจให้มีความเชื่อมโยงในระดับโลกมากขึ้น โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม การดำเนินธุรกิจและการค้าบริการหลายรูปแบบสามารถทำได้โดยไม่ถูกจำกัดโดยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และมีต้นทุนต่ำอย่างไม่น่าเชื่อ เปรียบเทียบเมื่อสามทศวรรษที่แล้ว การทำการตลาดหรือร่วมกันพัฒนาวิจัยต่างๆ จะสามารถทำได้สะดวกผ่านระบบสื่อสาร ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับระบบเศรษฐกิจในอดีตเมื่อ 20-30 ปีก่อน กลไกสำคัญของระบบเศรษฐกิจในอนาคตจะขึ้นกับองค์ความรู้มากขึ้น หรือที่เรียกว่า Knowledge-based economy ซึ่งจะมีระบบข้อมูลข่าวสารเป็นสินค้าสำคัญ

จากผลของทั้งนโยบายและเทคโนโลยีดังกล่าวประเทศไทยหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัวในอนาคต เมื่อเป็นเช่นนั้นระบบเศรษฐกิจของไทยจะเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น จึงต้องมีการเตรียมการให้พร้อมทั้งด้านการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้รองรับการแข่งขันอย่างเสรี และกฎเกณฑ์การค้าใหม่ๆ ของโลก การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการเตรียมคนให้มีคุณภาพ พร้อมเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต

(2) ในระดับภูมิภาค มีแนวโน้มในระยะ 10-20 ปีข้างหน้าว่าภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะเป็นภูมิภาคที่มีการเจริญเติบโตสูงที่สุดในโลก และเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่สำคัญของโลก ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพสูงในภูมิภาคนี้ จึงจำเป็นต้องเริ่มคิดถึงบทบาทในภูมิภาคและอนุภูมิภาคในอนาคต หากความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคและอนุภูมิภาคประสบความสำเร็จดีและรวดเร็วเพียงใด โอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยก็จะเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

ในส่วนของสถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2550) ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่อาจทำให้เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงในอนาคต 20 ปีข้างหน้าไว้โดยสรุปดังต่อไปนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การปฏิวัติของเทคโนโลยีสื่อสารและคมนาคมได้เปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของโลกปัจจุบันไปมากพอสมควร ทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพและการขยายตัวของเศรษฐกิจโดยรวม การรักษาระดับเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับต่ำ และการกำหนดรูปแบบการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศที่น่าจะได้ประโยชน์มากที่สุดคือสหรัฐอเมริกา (ภัทรพงศ์ อินทรวงศ์, 2547)

นอกจากนี้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่และนาโนเทคโนโลยีจะมีส่วนเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าการผลิต การค้า และคุณภาพชีวิตอย่างกว้างขวาง สำหรับประเทศไทยน่าจะได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีสื่อสารและคมนาคมเป็นหลัก ส่วนเทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยีคงจะยังไม่เข้ามามีบทบาทมากนักอย่างน้อยก็ในระยะ 10 ปีข้างหน้า

(2) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์การเมืองโลกในระดับโลกมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการที่อาจสร้างจุดหักเหได้ แต่ถ้าพิจารณาในระดับโครงสร้างก็อาจลดจำนวนปัจจัยหักเหได้ ในที่นี้จะยกตัวอย่างของปัจจัยระดับโครงสร้างที่สำคัญดังนี้

(2.1) การปรับตัวของดุลบัญชีเดินสะพัดและโครงสร้างอัตราแลกเปลี่ยนโลก ปัญหาการขาดดุลสะสมของสหรัฐอเมริกาและการเกินดุลของญี่ปุ่น จีน และประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกได้เริ่มส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอัตราแลกเปลี่ยนของโลกโดยเงินดอลลาร์สหรัฐอ่อนค่าลงอย่างต่อเนื่องเมื่อเทียบกับเงินสกุลของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ที่น่าเป็นห่วงก็คือผลกระทบต่อประเทศคู่ค้าจะมีมากน้อย

เพียงใด เพราะจากประสบการณ์ของข้อตกลงพลาซ่านั้น ผลที่ตามมาคือความตกต่ำของเศรษฐกิจญี่ปุ่นอย่างยาวนาน

(2.2) ความรุ่งเรืองของ “เศรษฐกิจเกิดใหม่” (Emerging economies) หากเศรษฐกิจเกิดใหม่มีอัตราการเติบโตเช่นในปัจจุบัน (หรืออาจต่ำกว่าในปัจจุบันก็ได้หากยังขยายตัวเร็วกว่าประเทศในโลกที่หนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ) ในระยะ 10 ปีข้างหน้าขนาดของเศรษฐกิจกลุ่มนี้จะเริ่มมีความทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้วในปัจจุบัน ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร การจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ การบริโภคโดยรวมและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น

(2.3) *วิกฤติเศรษฐกิจจีน* นักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่าในที่สุดแล้วเศรษฐกิจจีนจะต้องประสบปัญหาและอาจถึงขั้นเกิดวิกฤติที่รุนแรง เนื่องจากจีนมีปัญหาในระดับโครงสร้างอยู่มาก เช่น หนี้เสียในระบบธนาคาร และความโปร่งใสของภาครัฐและเอกชน และหากจะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจก็น่าจะเป็นไปได้ว่าจะเกิดในระยะประมาณ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2551 - 2560) มากกว่าอีก 10 ปีถัดไป (พ.ศ. 2561 - 2570)

(2.4) *บทบาททางทหารของจีน* ศักยภาพทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นของจีนอาจนำไปสู่การสร้างแสนยานุภาพทางทหาร และในปัจจุบันก็เริ่มเห็นสัญญาณนี้บ้างแล้ว ทั้งนี้อำนาจทางทหารของจีนจะสร้างความกังวลให้กับประชาคมโลก โดยเฉพาะหากการปกครองภายในของจีนยังเป็นการปกครองโดยกลุ่มบุคคลเช่นในปัจจุบัน

(2.5) *ภาวะโลกร้อน* เป็นภาวะที่มีการคาดการณ์มานานพอควรแล้วว่าจะเกิดขึ้น และได้เกิดขึ้นแล้วในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ยังไม่มีการศึกษาที่ชัดเจนว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างไร

1.3.1.3 สรุปภาพอนาคตด้านเศรษฐกิจของโลก

โดยสรุป ภาพในอนาคตด้านเศรษฐกิจของโลกมีแนวโน้มจะเปลี่ยนชื่อความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจจากกลุ่มประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมรายได้สูง มาสู่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศจีน และอินเดีย เป็นประเทศที่น่าจับตามองถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นแนวโน้มการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุน ทั้งในระดับทวิภาคี ภูมิภาค และพหุภาคี และการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรี มีความเข้มข้นและมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น ในขณะที่ผลกระทบจากสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชากรโลกเปลี่ยนไป มีการสรรหาแหล่งพลังงานรูปแบบใหม่ ภาวะโลกร้อนทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง อาจเกิดภาวะขาดแคลนอาหารจนกลายเป็นวิกฤตโลกซึ่งจะทำให้ประเด็นด้านทรัพยากรทางธรรมชาติกลายเป็นข้อต่อระหว่างเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่างๆ ในโลกมากยิ่งขึ้น

1.3.2 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของไทย

1.3.2.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน

เศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นระบบที่เปิดกว้างค้าขายกับต่างประเทศอย่างเสรี และเจริญเติบโตตามแนวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กล่าวคือ ผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจหรือกลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มที่

ได้รับผลประโยชน์จากความเจริญเติบโตมากที่สุดและเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจมากที่สุด (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2548: 70)

ในรอบประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา การเติบโตของเศรษฐกิจไทยโดยเฉลี่ยอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูงแต่ก็มีความผันผวนสูงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 - 2544 ที่ทำให้เศรษฐกิจไทยโดยเฉลี่ยแล้วไม่มีการเติบโต ความเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งที่เด่นชัดมากของเศรษฐกิจไทย คือ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการผลิต ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างรวดเร็วมากโดยเข้ามาทดแทนภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้มีสัดส่วนในรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น การเติบโตที่ค่อนข้างรวดเร็วนี้มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการขยายตัวของการทำธุรกิจกับต่างประเทศ โดยไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีการติดต่อกับโลกภายนอกทั้งด้านการค้า การเงิน และการลงทุนค่อนข้างมากตั้งแต่อดีตกาล

ในด้านเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจนั้น การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในระยะ 20 ปีที่ผ่านมาเน้นการรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ก็มีปรับตัวเป็นระยะโดยเฉพาะในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ที่ประเทศไทยต้องการสร้างความเป็นศูนย์กลางทางการเงินของภูมิภาคซึ่งใช้นโยบายเชิงรุกด้านการเงิน และในช่วงที่ต้องการฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ซึ่งใช้นโยบายเชิงรุกด้านการคลัง ส่วนในด้านการดำเนินนโยบายอุตสาหกรรมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าเป็นการผลิตเพื่อส่งเสริมการส่งออก และเริ่มเปลี่ยนจากอุตสาหกรรมเบาที่เน้นใช้แรงงานมาเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีและการจัดการมากขึ้น เช่น อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์ และอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้า โครงสร้างขนาดกิจการอยู่กึ่งกลางระหว่างการเน้นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (Conglomerates) กับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในด้านโครงสร้างประชากร มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจคือการขยายตัวของเขตเมืองพบว่าประชากรอพยพเข้ามาอยู่ในเขตเมืองมากขึ้น (หรือเขตเมืองขยายตัวออกไป) โดยในระยะแรกเป็นไปอย่างช้าๆ แต่เริ่มเร็วขึ้นในระยะหลัง โดยเฉพาะหลังจากที่อาชีพเกษตรกรรมไม่ได้เป็นทางเลือกแรกของประชากรรุ่นใหม่อีกต่อไป

โดยภาพรวมของสังคม ย้อนหลังไปประมาณ 50 ปีคนไทยส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้คนไทยมีรายได้สูงขึ้น และยังเป็นผลจากการที่ประเทศสามารถจัดสรรทรัพยากรมาตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของคนไทยได้มากขึ้น ส่งผลให้คนไทยมีสุขภาพดีขึ้น มีการศึกษาสูงขึ้น และมีสภาพที่อยู่อาศัยดีขึ้น ตัวแปรที่บ่งชี้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนคือการลดลงของจำนวนคนจนในประเทศ (วัดจากการมีระดับการบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจน) โดยสัดส่วนคนไทยที่เป็นคนจนลดลงจากประมาณร้อยละ 45 ในปี พ.ศ. 2529 จนเหลือเพียงประมาณร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2549 และเป็นการลดลงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท

แม้ว่าโดยทั่วไปคนไทยจะมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น จำนวนคนจนน้อยลง แต่เรื่องที่เป็นปัญหามาโดยตลอดคือความเหลื่อมล้ำของรายได้ ความจริงแล้วกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในโลก ในปี พ.ศ. 2529 - 2549 กลุ่มคนที่จนที่สุดร้อยละ 20 มีสัดส่วนรายได้เฉลี่ยเพียงประมาณร้อยละ 4.2 ของรายได้รวม ในขณะที่กลุ่มคนที่รายได้สูงสุดร้อยละ 20 มีสัดส่วนรายได้ถึงร้อยละ 56.4 ของรายได้รวมที่น่าเป็นห่วงก็คือยังไม่มีแนวโน้มที่ชัดเจนใดๆ ว่าช่องว่างของรายได้นี้จะแคบลงอย่างมีนัยสำคัญ และปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้อาจกลายเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของประเทศไทยในอนาคตได้ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2550)

เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจของไทยมิได้มีลักษณะคงความมีเสถียรภาพอยู่ตลอดเวลา หากแต่ตกอยู่ในวัฏจักรของเศรษฐกิจมีทั้งระยะเวลาที่เจริญเติบโต ชบเซา ตกต่ำ และพัฒนาขึ้นมาด้วยปัจจัยองค์ประกอบต่างๆ เช่น สถานการณ์ของโลก สภาพดินฟ้าอากาศ การสงคราม การแข่งขันของผู้ประกอบการระดับการพัฒนาเทคโนโลยี กระแสไหลเวียนทางการเงิน ฯลฯ รวมทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมทางด้านการเมือง สังคมภายในประเทศเป็นองค์ประกอบทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นผลจากทั้งปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ และการเลือกดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจเอง เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของไทยมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวหากแต่ผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลกหรือต่างประเทศ เพราะประเทศไทยมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทหรือทุน เทคโนโลยีที่ไม่อาจจะสร้างหรือนำมาใช้ได้เอง ต้องนำเข้าซึ่งวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตหลายประการที่ไม่มีแหล่งผลิตภายในประเทศ จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อต้นทุนในการผลิต และระดับราคาสินค้าภายในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อภาวะเงินเฟ้อ ความเป็นอยู่ของประชาชน และมีจุดหักเหที่ทำให้ทิศทางของเศรษฐกิจผันแปรไปจากแนวโน้มที่เป็นอยู่ ซึ่งแม้จะไม่ใช้การเปลี่ยนทิศทางใหญ่แต่ก็ทำให้เกิดความผันผวนรอบทิศทางใหญ่ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2550)

ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2550) ในมิติด้านเศรษฐกิจประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ กล่าวคือ เศรษฐกิจของประเทศไทยมีเสถียรภาพและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มจาก 86.3 พันล้านบาทในปี พ.ศ. 2545 เป็น 109.7 พันล้านบาท ในปี พ.ศ. 2548 และยังมีเสถียรภาพที่มั่นคงตามกรอบเป้าหมายการบริหารนโยบายเศรษฐกิจส่วนรวม แม้เผชิญปัญหาต่างๆ เช่น การระบาดของโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ ธรณีพิบัติภัย และราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาสำคัญในช่วงวิกฤตก็ปรับตัวสู่ความมั่นคงโดยอัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยต่ำ อยู่ในกรอบเป้าหมายที่ร้อยละ 3.0 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หนี้ต่างประเทศ และหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในระบบการเงินลดลงมาก ดุลบัญชีเดินสะพัดเฉลี่ยเกินดุลร้อยละ 3.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด และทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น ในขณะที่ฐานการผลิตมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้เป็นผลจากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพยังต่ำกว่าเป้าหมาย โดยที่การขยายตัวด้านปริมาณเร่งตัวเพิ่มขึ้นได้มากกว่าการปรับตัวด้านประสิทธิภาพและคุณภาพ ระบบเศรษฐกิจไทยจึงยังมิมีฐานการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบและค่าแรงราคาถูก และการใช้ทรัพยากรที่เข้มข้น โดยอาศัยความต้องการในตลาดส่งออกเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ ขณะเดียวกันการพึ่งพิงปัจจัยภายนอกทั้งวัตถุดิบ ทุน และเทคโนโลยียังมีสัดส่วนสูง เศรษฐกิจไทยจึงยังไม่เข้มแข็งพอและอ่อนไหวต่อปัจจัยภายนอกและความผันผวนของเศรษฐกิจโลก สะท้อนถึงความไม่สมดุลในเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ และการขาดระบบการบริหารความเสี่ยงที่ดี เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของระบบเศรษฐกิจไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

ทั้งนี้ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถอธิบายด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การขยายตัวของเศรษฐกิจไทย

1.1) การขยายตัวของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทย

ในปัจจุบัน ถือได้ว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยมีแนวโน้มจะดีขึ้นมาเป็นระยะ อันส่งผลดีต่อการค้าการลงทุนและการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น ผลการศึกษาภาวะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2551 พบว่า เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น จากการขยายตัวที่ดีขึ้นของหลายสาขาการผลิตที่เป็นฐานกว้าง ทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ โดยภาคอุตสาหกรรมเป็นโครงสร้างที่มีสัดส่วนต่อ GDP มากที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 1.23 โครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551) การขยายตัวดังกล่าวส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นดังแสดงในตารางที่ 1.24 และแผนภูมิที่ 1.8 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

ตารางที่ 1.23 โครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน

ภาคเศรษฐกิจ	สัดส่วนต่อ GDP (%)	สัดส่วนต่อกำลังแรงงาน (%)
เกษตร	8.8	38.8
อุตสาหกรรม	39.6	15.8
การค้าส่ง ค้าปลีก	13.6	15.6
บริการอื่นๆ *	37.9	23.4

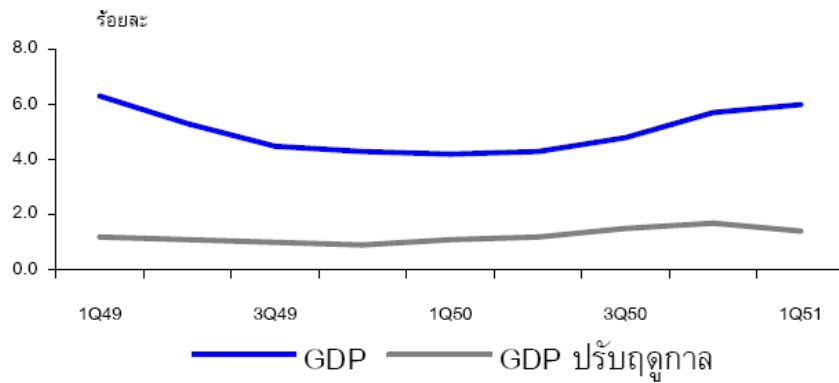
* บริการอื่นๆ รวมถึง ภาคการเงิน การศึกษา โรงแรมและภัตตาคาร เป็นต้น

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

ตารางที่ 1.24 ร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ปี พ.ศ. 2550 - 2551

สินค้า	2550					2551
	ทั้งปี	Q1	Q2	Q3	Q4	
ภาคเกษตร	3.9	3.8	7.5	1.7	3.1	3.5
ภาคนอกเกษตร	4.8	4.2	4.0	5.0	6.1	6.3
GDP	4.8	4.2	4.3	4.8	5.7	6.0
GDP ปรับนอกฤดูกาล	4.8	1.1	1.2	1.5	1.7	1.4

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

แผนภูมิที่ 1.8 อัตราการขยายตัวของ GDP ปี พ.ศ. 2549 - 2551

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

นอกจากนี้ ผลการประเมินสถานะเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน จากเครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจ พบว่าการส่งออกยังขยายตัวต่อเนื่อง มูลค่าการส่งออกที่อยู่ในรูปดอลลาร์สหรัฐขยายตัวได้ในระดับสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2550 และเป็นอัตราการขยายตัวสูงกว่าที่กระทรวงพาณิชย์ตั้งเป้าหมายไว้ โดยเฉพาะมูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรเป็นผลจากราคาที่เพิ่มสูง ประกอบกับปริมาณส่งออกเร่งตัวขึ้น โดยสินค้าที่มีปริมาณส่งออกเพิ่มขึ้นมากได้แก่ ข้าว และข้าวโพด ดังสถิติการส่งออกสินค้าของไทยในตารางที่ 1.25 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551)

ตารางที่ 1.25 การส่งออกสินค้าของไทยปี พ.ศ. 2550 - 2551

สินค้า		2550					2551
		ทั้งปี	Q1	Q2	Q3	Q4	
สินค้าเกษตร	มูลค่า	15.8	14.2	17.6	2.6	28.8	45.9
	ราคา	10.3	10.6	2.8	3.1	26.5	26.5
	ปริมาณ	5.0	3.2	14.4	-0.5	1.8	15.3
ประมง	มูลค่า	11.1	20.6	15.8	4.5	7.0	-2.5
	ราคา	5.1	6.0	7.0	2.7	4.9	11.0
	ปริมาณ	5.7	13.7	8.2	1.7	2.0	-12.2
สินค้าอุตสาหกรรม	มูลค่า	19.1	18.8	18.4	13.8	25.4	20.5
	ราคา	4.9	3.8	5.0	4.4	6.3	7.8
	ปริมาณ	13.6	14.4	12.7	9.0	18.0	11.8
รวม	มูลค่า	18.1	17.9	18.0	12.6	24.0	21.1
	ราคา	2.0	4.7	5.1	4.5	8.5	9.9
	ปริมาณ	11.8	12.7	12.2	7.8	14.3	10.2

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากโครงสร้างตลาดส่งออกของประเทศไทยมีการกระจายตัวมากขึ้น โดยที่การพึ่งพิงตลาดส่งออกใหม่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ในขณะที่การพึ่งพิงตลาดหลัก ทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่นมีสัดส่วนลดลง ประเทศที่กลายเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญมากขึ้นสำหรับประเทศไทยได้แก่ ประเทศจีน เอเชียในภาพรวม และยุโรปตะวันออก มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เร็วกว่ากลุ่มประเทศอื่น ซึ่งประเทศเหล่านี้โดยเฉพาะเอเชียกลายเป็นเครื่องจักรขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก (Growth engine) ที่สำคัญมากขึ้น โดยมีสัดส่วนขนาดเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจโลกที่สูงขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 1.26 อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจไทยยังพึ่งพาตลาดส่งออกไปยังสหรัฐฯ มากกว่าบางประเทศในภูมิภาคเอเชีย ดังนั้นผลกระทบของการชะลอตัวของเศรษฐกิจสหรัฐฯ นั้นมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย เป็นนัยว่าภาคส่งออกของไทยมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากภาวะการชะลอตัวของเศรษฐกิจสหรัฐฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าในปัจจุบันผู้ส่งออกไทยได้มีการขยายการส่งออกไปยังตลาดใหม่ๆ แล้วก็ตาม

ตารางที่ 1.26 ตลาดส่งออกสินค้าของไทยปี พ.ศ. 2538, 2540, 2545, 2549, 2550 และ 2551

ประเทศคู่ค้า	2538	2540	2545	2549	2550	2551 (Q1)
สหรัฐอเมริกา	17.8	19.4	19.8	15.0	12.6	11.7
ญี่ปุ่น	16.8	15.1	14.6	12.6	11.9	11.3
EU15	15.1	15.9	15.0	13.0	12.8	12.8
อาเซียน (3)	21.7	21.8	19.9	20.8	21.3	21.6
ตะวันออกกลาง	4.5	3.3	3.6	4.4	4.9	4.8
ออสเตรเลีย	1.4	1.6	2.4	3.4	3.8	4.0
จีน	2.9	3.0	5.2	9.0	9.7	9.9
อินเดีย	0.5	0.5	0.6	1.4	1.7	1.7
ฮ่องกง	5.2	5.9	5.4	5.5	5.7	6.1
เกาหลีใต้	1.4	1.8	2.1	2.1	1.9	1.9
ไต้หวัน	2.4	2.7	2.9	2.6	2.2	1.7
แอฟริกาใต้	0.4	0.4	0.5	0.8	0.9	0.9
อื่นๆ	9.9	8.3	8.0	9.3	10.6	11.6

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

1.2) การขยายตัวของการนำเข้าสินค้าส่งผลให้ไทยขาดดุลการค้า

ในด้านมูลค่านำเข้าสินค้าของประเทศไทย มีแนวโน้มขยายตัว จากการเร่งตัวของการนำเข้าสินค้าในทุกหมวด ทั้งนี้เนื่องจากการฟื้นตัวของการลงทุนภาคเอกชนทำให้ปริมาณการนำเข้าสินค้าทุนเพิ่มขึ้นมาก อีกทั้งมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบก็เพิ่มขึ้นตามภาวะการส่งออกและการฟื้นตัวของความต้องการสินค้าในประเทศ ในขณะที่ราคานำเข้าวัตถุดิบก็ยังคงเพิ่มขึ้นตามต้นทุนราคาน้ำมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเข้าน้ำมัน

เชื้อเพลิงซึ่งขยายตัวสูงขึ้นทั้งในด้านปริมาณและมูลค่า โดยที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเร่งตัวขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยมีขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551) ทั้งนี้ สามารถแสดงมูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าของไทย ดังตารางที่ 1.27 ต่อไปนี้

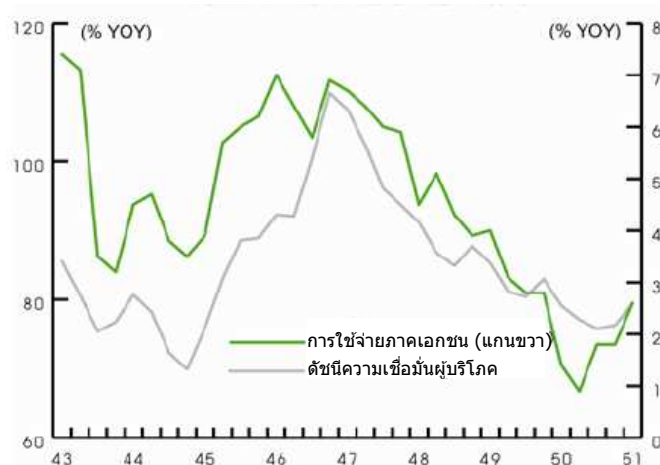
ตารางที่ 1.27 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าสินค้าปี พ.ศ. 2550 - 2551

	2550					2551
	ทั้งปี	Q1	Q2	Q3	Q4	
มูลค่า ณ ราคาประจำปี						
1. การส่งออก (พันล้านบาท)	5,209	1,214	1,214	1,320	1,432	1,339
อัตราเพิ่ม	7.7	6.7	7.3	1.8	15.0	10.3
2. การนำเข้าสินค้า (พันล้านบาท)	4,797	1,096	1,201	1,219	1,280	1,343
อัตราเพิ่ม	-0.1	-4.2	-2.3	-2.1	8.1	22.5
3.ดุลการค้า (พันล้านบาท)	412	117	4.3	101	152	-4
มูลค่า ณ ราคาปีฐาน (2531)						
4.การส่งออก (พันล้านบาท)	2,411	583	581	617	631	623
อัตราเพิ่ม	7.2	9.0	8.5	4.1	7.4	6.9
5. การนำเข้าสินค้า (พันล้านบาท)	1,849	437	468	472	471	484
อัตราเพิ่ม	1.6	0.0	0.8	1.8	3.8	10.8
6. อัตราแลกเปลี่ยน (บาท/ดอลลาร์สหรัฐฯ)	34.6	35.6	34.7	34.1	33.9	32.4

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

1.3) การขยายตัวของอุปสงค์ภายในประเทศ

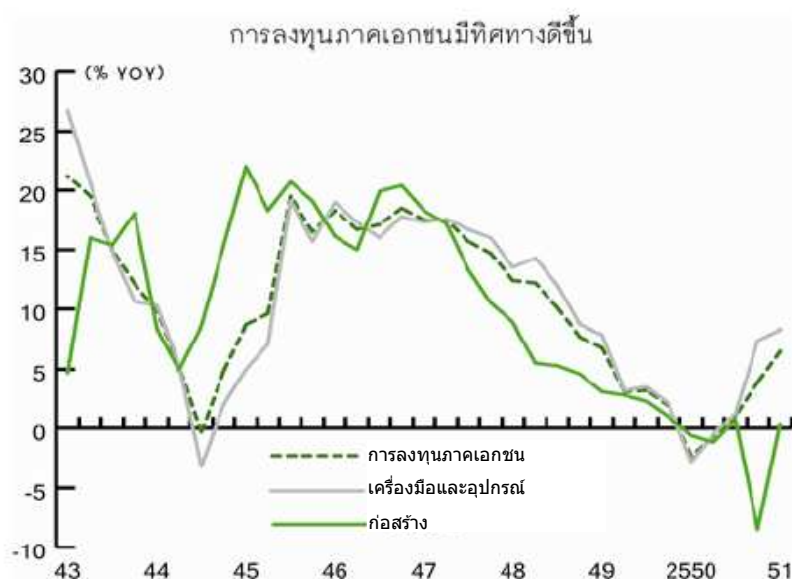
ในส่วนของการใช้จ่ายภายในประเทศทั้งการบริโภคและการลงทุนภาคเอกชนนั้น เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจบ่งชี้ว่าตัวแปรดังกล่าวทั้งสองมีการขยายตัวในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากความต้องการภายในประเทศได้พลิกฟื้นขึ้น ดังแสดงแนวโน้มในแผนภูมิที่ 1.9 และแผนภูมิที่ 1.10

แผนภูมิที่ 1.9 อัตราการบริโภคภาคเอกชนปี พ.ศ. 2543 - 2551

ที่มา : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยและ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

แผนภูมิที่ 1.10 อัตราการลงทุนภาคเอกชนปี พ.ศ. 2543 - 2551

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

2) อัตราเงินเฟ้อมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและความผันผวนของดุลบัญชีเดินสะพัด

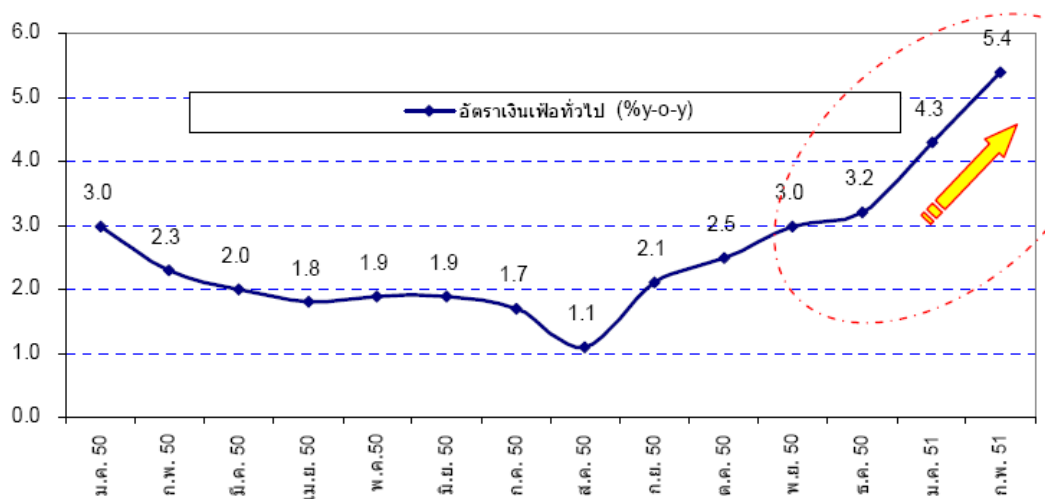
เมื่อพิจารณาด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ อัตราเงินเฟ้อ พบว่า อัตราเงินเฟ้อทั่วไปเร่งขึ้นตามราคาน้ำมันและสินค้าเกษตร โดยที่ประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 2.7 นั้นมาจากการที่ราคาหมวดอาหารและเครื่องดื่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นไปตามทิศทางของราคาในตลาดโลก ทั้งนี้อัตราเงินเฟ้อที่สูงขึ้นนั้นมีลักษณะที่เป็นฐานกว้างมากขึ้น แรงกดดันต่อเงินเฟ้อพื้นฐานจึงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงดัชนีราคาผู้บริโภคในแผนภูมิที่ 1.11 และอัตราเงินเฟ้อประเทศไทยแผนภูมิที่ 1.12 ต่อไปนี้

หมายเหตุ: ดัชนีราคาผู้บริโภคที่ไม่รวมอาหารสดและพลังงาน

แผนภูมิที่ 1.11 ดัชนีราคาผู้บริโภคปี พ.ศ. 2547 - 2551

ที่มา : สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, 2551

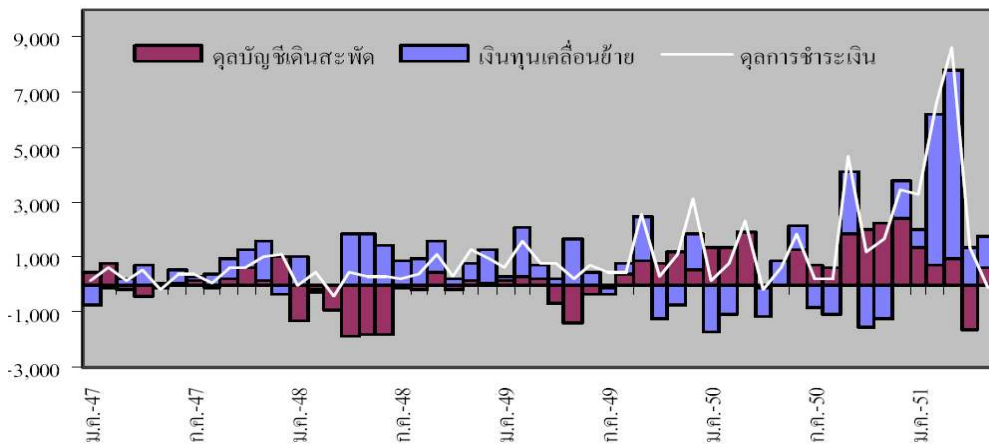

แผนภูมิที่ 1.12 อัตราเงินเฟ้อประเทศไทย ปี พ.ศ. 2550 - 2551

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2551

ส่วนค่าบริการและรายได้เกินดุลสูงกว่าแนวโน้มปกติซึ่งเป็นผลจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เพิ่มขึ้นมาก และมีรายได้จากผลตอบแทนการลงทุนเพิ่มขึ้น แม้จากสถิติที่ผ่านมา ดุลบัญชีเดินสะพัดยังคงมีความผันผวน อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ดุลบัญชีเดินสะพัดมีแนวโน้มเกินดุล

ล้านดอลลาร์ สรอ.

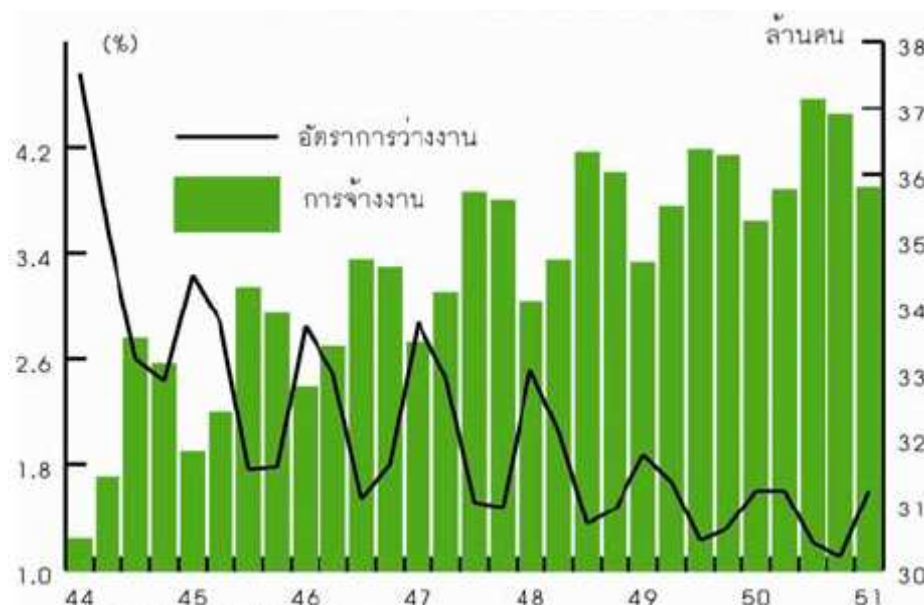

แผนภูมิที่ 1.13 ดุลบัญชีเดินสะพัด เงินทุนเคลื่อนย้าย และดุลการชำระเงินปี พ.ศ. 2547 - 2551

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

3) อัตราการว่างงานมีแนวโน้มต่ำลง

การจ้างงาน มีจำนวน 35.78 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 จากช่วงเดียวกันในปี พ.ศ. 2550 โดยมีการจ้างงานในภาคเกษตร นอกภาคเกษตร 23.30 ล้านคนเพิ่มขึ้น โดยสาขาที่มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาโรงแรมและภัตตาคาร ตามภาวะการฟื้นตัวของการท่องเที่ยว ส่วนสาขาการก่อสร้างลดลง สำหรับอัตราการว่างงานอยู่ในระดับร้อยละ 1.6 และ ณ สิ้นไตรมาส 1 ปี พ.ศ. 2551 มีผู้ประกันตนจำนวน 8.82 ล้านคนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 เมื่อเทียบกับระยะเดียวกันของปี พ.ศ. 2550

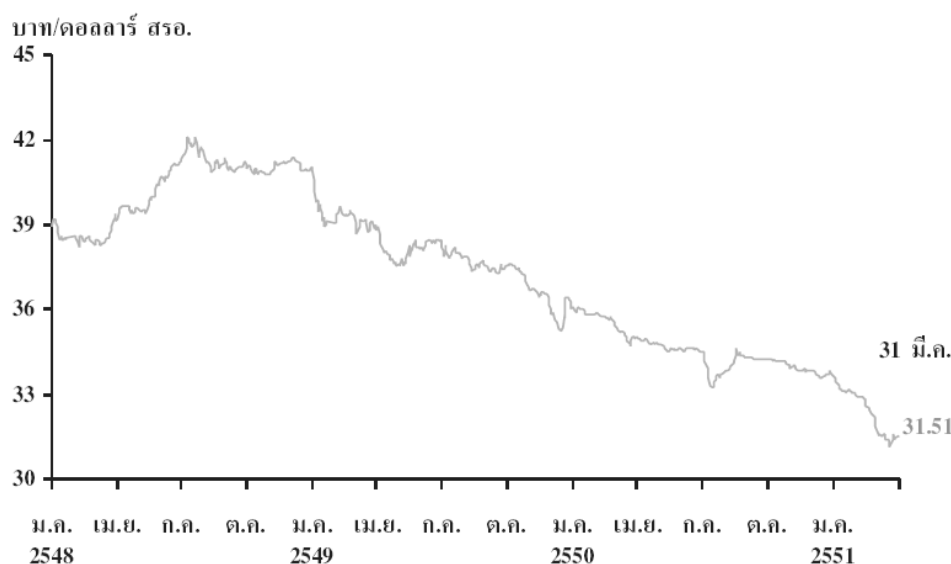

แผนภูมิที่ 1.14 อัตราการว่างงานและอัตราการจ้างงานปี พ.ศ. 2544 - 2551

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

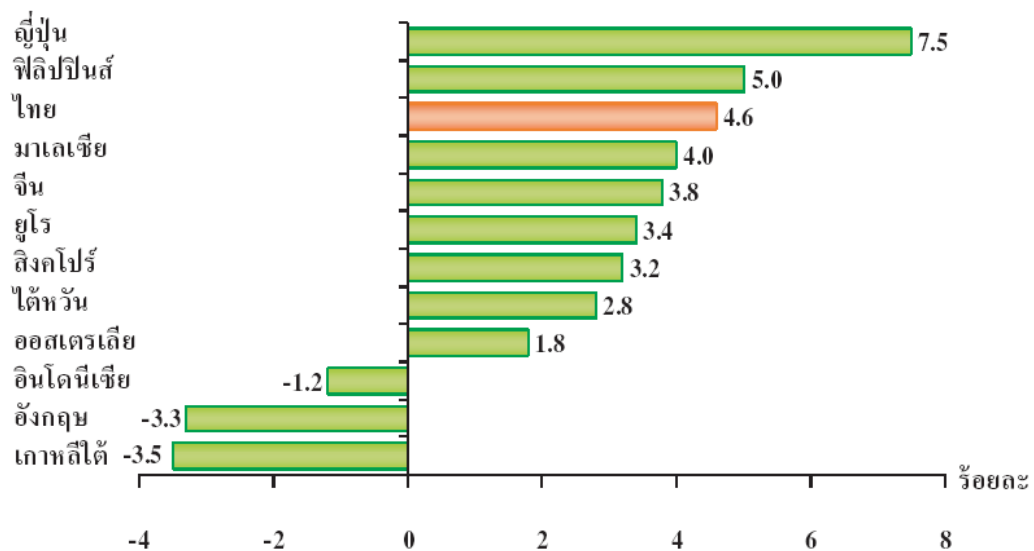
4) การแข็งค่าของเงินบาท

การแข็งค่าของเงินบาทเป็นผลให้อัตราการแลกเปลี่ยนค่าเงินลอยตัว ทำให้การซื้อสินค้าจากต่างประเทศราคาถูกลง แต่การส่งออกของไทยจะได้กำไรน้อยลง โดยมีหลักฐานสนับสนุนอัตราการแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อดอลลาร์สหรัฐมีแนวโน้มแข็งค่าขึ้น เนื่องจากความอ่อนแอของเศรษฐกิจสหรัฐ ได้สร้างความตื่นตระหนกไปทั่วโลกต่อปัญหาสินเชื่อคุณภาพต่ำ (Sub-prime) ในตลาดอสังหาริมทรัพย์ของสหรัฐ (โชติชัย สุวรรณภรณ์, 2550) รวมทั้งการขาดดุลแฝด (Twin deficit) ยังคงเป็นแรงกดดันให้ค่าเงินดอลลาร์อ่อนค่าลงต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้กองทุนประกันความเสี่ยงและนักลงทุนสถาบัน กระจายความเสี่ยงจากการถือตราสารหนี้หรือหน่วยลงทุนในสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐ ไปสู่สินค้าโภคภัณฑ์อื่นๆ เช่น น้ำมัน เหล็ก ทองคำและสินค้าเกษตร นอกจากนี้การอ่อนค่าลงของเงินดอลลาร์ยังเป็นแรงจูงใจให้ประเทศผู้ผลิตน้ำมันรักษาระดับราคาให้อยู่ในระดับสูงต่อไป เพื่อเป็นการชดเชยรายได้ที่ลดลงจากการที่ค่าเงินอ่อนค่าลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551) ดังแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่าเงินเมื่อเทียบกับดอลลาร์สหรัฐในแผนภูมิที่ 1.15 และ 1.16 ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.15 อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อดอลลาร์สหรัฐปี พ.ศ. 2548 - 2551

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

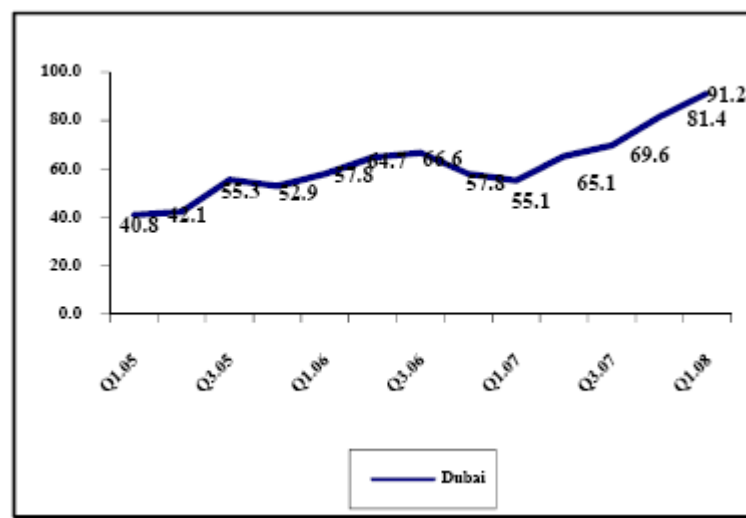

แผนภูมิที่ 1.16 การเปลี่ยนแปลงค่าเงินสกุลต่างๆ เทียบกับดอลลาร์สหรัฐปี พ.ศ. 2551

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

5) ราคาน้ำมันมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย

ราคาน้ำมันไม่ลดราคาลงแต่กลับมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตไม่อาจจะลดลงได้ตามอัตราค่าของเงินที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหมายถึงประชาชนต้องซื้อน้ำมันในราคาที่สูงขึ้น การจำหน่ายสินค้าไปยังต่างประเทศกลับได้ในราคาที่ลดลง ทำให้เกิดการขาดทุน เป็นผลให้สถานประกอบการหลายแห่งไม่อาจจะแบกรับต้นทุนได้ อาจต้องเลิกกิจการ ลดกำลังการผลิต มีผลต่อการเลิกจ้างพนักงานทั้งหมด หรือลดกำลังแรงงานลงบางส่วน สภาวะการว่างงานอาจมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

แผนภูมิที่ 1.17 ราคาน้ำมันดิบดูไบไตรมาส 1 และไตรมาส 3 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 - 2008

ที่มา : ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2551

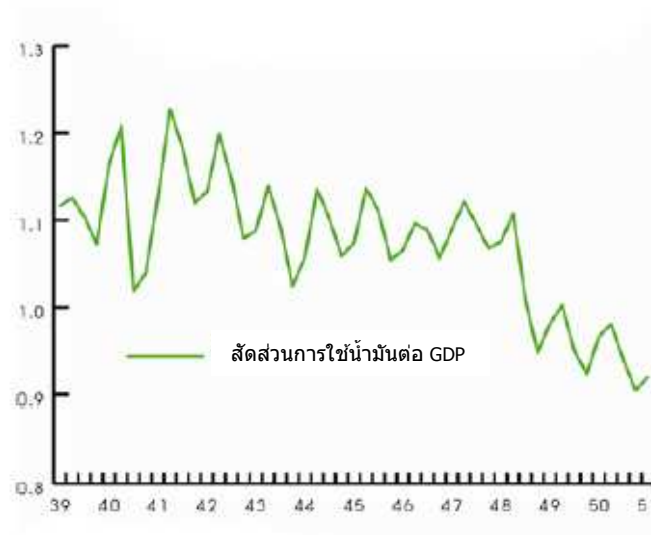
จากแผนภูมิที่ 1.17 พบว่าราคาน้ำมันดิบดูไบในไตรมาสที่ 1 ของปี พ.ศ. 2551 ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจากระดับราคาน้ำมันดิบดูไบในไตรมาส 4 ปี พ.ศ. 2550 81.4 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อบาร์เรล ส่งผลให้สถานการณ์ด้านราคาน้ำมันเบนซินและราคาน้ำมันดีเซลขายปลีกในประเทศไทยยังคงทรงตัวในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2551)

การที่ราคาน้ำมันสูงขึ้น แต่นโยบายภาครัฐกลับปล่อยให้ราคาน้ำมันลอยตัวขึ้นตามสถานการณ์โดยไม่มีการควบคุมหรือแทรกแซงราคาน้ำมัน เป็นผลให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหลายประการตามมาเช่น ราคาสินค้ามีแนวโน้มสูงขึ้นตามลำดับ ค่าของเงินลดต่ำลง เรียกได้ว่าเกิดภาวะเงินเฟ้อ และส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะสินค้าราคาแพงขึ้น แต่รายได้ไม่เพิ่มขึ้นในอัตราที่เหมาะสม ภาวะการออมของประชาชนมีน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการลงทุน ประชาชนเลือกใช้น้ำมันที่จำเป็น ทำให้ธุรกิจบางประเภทที่จำเป็นน้อยต่อการบริโภคเกิดผลกระทบอย่างรุนแรง รวมทั้งทำให้เกิดปัญหาสังคมหลายประการเกิดตามมาเช่น ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อโกง ปัญหานี้สิน ความเครียด สุขภาพจิต ฯลฯ มีมากขึ้น

การเพิ่มสูงขึ้นของราคาน้ำมันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่เกี่ยวกับวิถีการใช้พลังงานของคนไทย โดยในปัจจุบันคนไทยหันมาใช้ก๊าซธรรมชาติเพื่อทดแทนการใช้น้ำมันมากขึ้น เนื่องจากมีราคาถูกกว่าน้ำมันเบนซินหรือดีเซลอย่างมาก ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้อาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในอนาคต เนื่องจากเคยมีการคาดการณ์ว่าก๊าซธรรมชาติจะพอใช้ได้อีก 20 ปี โดยเดิมที่ก๊าซธรรมชาติส่วนใหญ่จะใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า หากหักโหมใช้มากขึ้นก็อาจเป็นไปได้ว่าก๊าซธรรมชาติจะไม่เพียงพอในอนาคตและไม่คุ้มค่าต่อการแสวงหาก๊าซธรรมชาติแหล่งใหม่ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้น (ศุภวุฒิ สายเชื้อ, 2551)

ปัญหาดังกล่าวนี้นี้รัฐบาลควรกำหนดนโยบายเพื่อควบคุมราคาสินค้า ต้นทุนการผลิต มิให้สูงเกินไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการควบคุมการใช้พลังงานน้ำมัน การกำหนดราคาน้ำมันที่เหมาะสมหรือเร่งรัดการหาพลังงานทดแทนทางเลือกอื่นมากขึ้น เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มิให้เกิดความเสียหายหรือตกต่ำมากกว่าในระยะปัจจุบัน และส่งเสริมให้เกิดความเจริญเติบโตในระยะต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ราคาน้ำมันจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แต่ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศนำเข้าน้ำมันสุทธิ มีการนำเข้าน้ำมันดิบกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณการใช้น้ำมันในประเทศ โดยสัดส่วนการใช้น้ำมันต่อ GDP กลับมีแนวโน้มลดลง สะท้อนถึงควมมีประสิทธิภาพของการใช้น้ำมันมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจไทยในอนาคต (ณัฐพร ศรีรัตนศิริกุล, 2551) ดังแสดงสัดส่วนการใช้น้ำมันต่อ GDP ในแผนภูมิที่ 1.18 ต่อไปนี้

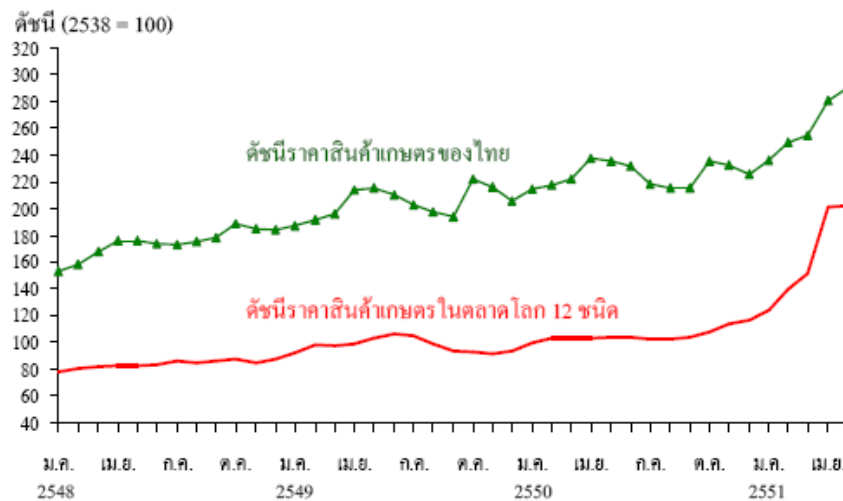

แผนภูมิที่ 1.18 สัดส่วนการใช้น้ำมันต่อ GDP จำแนกตามปี พ.ศ. 2539 - 2551
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

6) ราคาสินค้าเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

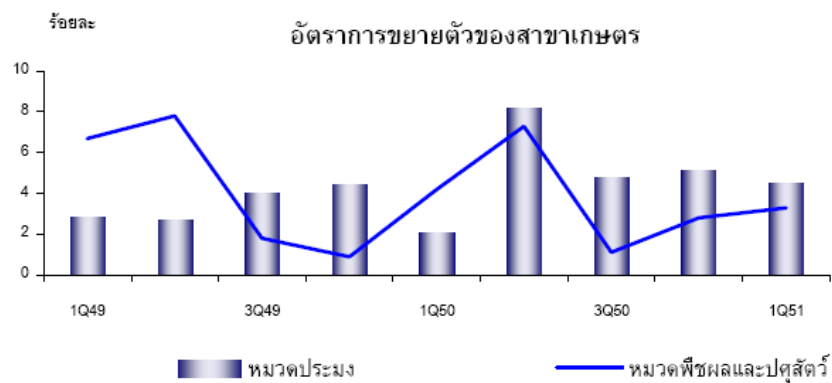
รายได้เกษตรกร จากราคาพืชผลทางการเกษตรในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ทั้งข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา และอ้อย โดยเฉพาะราคาข้าวเปลือกของไทยภายในประเทศทุกชนิดปรับสูงขึ้นตามราคาส่งออกข้าวเนื่องจากมีอุปสงค์จากต่างประเทศค่อนข้างมาก แม้ตลาดต่างประเทศจะคาดการณ์ว่าเวียดนามและอินเดียจะยกเลิกมาตรการห้ามส่งออกข้าว ในขณะที่ยางพาราไทยและตลาดโลกยังคงปรับตัวสูงขึ้นต่อเนื่อง เป็นผลจากการที่ผลผลิตออกสู่ตลาดไม่เพียงพอ สต็อกยางพาราของจีนลดลง และการเข้าซื้อยางเพื่อเก็งกำไรในตลาดล่วงหน้า (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551) ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1.19

ผลจากการที่ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นทำให้ผลผลิตพืชผลสำคัญเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากปรากฏการณ์ดังกล่าวจูงใจให้เกษตรกรเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกและดูแลรักษามากขึ้น ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1.20

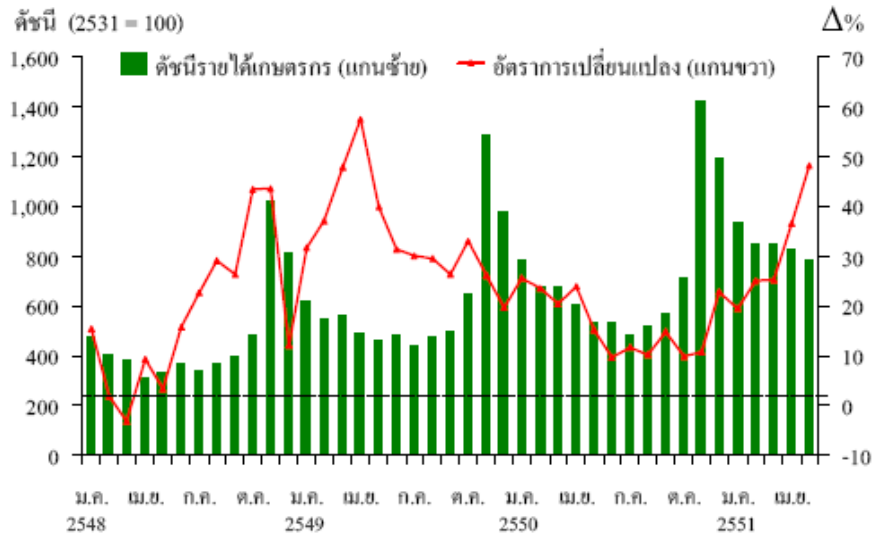
หมายเหตุ: ประกอบด้วย ข้าว กุ้ง ยางพารา น้ำตาล ข้าวโพด มันสำปะหลัง กาแฟ ถั่วเหลือง ปาล์มน้ำมัน ยาสูบ ฝ้าย และข้าวฟ่าง

แผนภูมิที่ 1.19 ดัชนีราคาเกษตรของไทยและในตลาดโลกปี พ.ศ. 2548 - 2551
ที่มา : ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ
คำนวณด้วยข้อมูลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551

แผนภูมิที่ 1.20 อัตราการขยายตัวของสาขาเกษตรปี พ.ศ. 2549 - 2551
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551

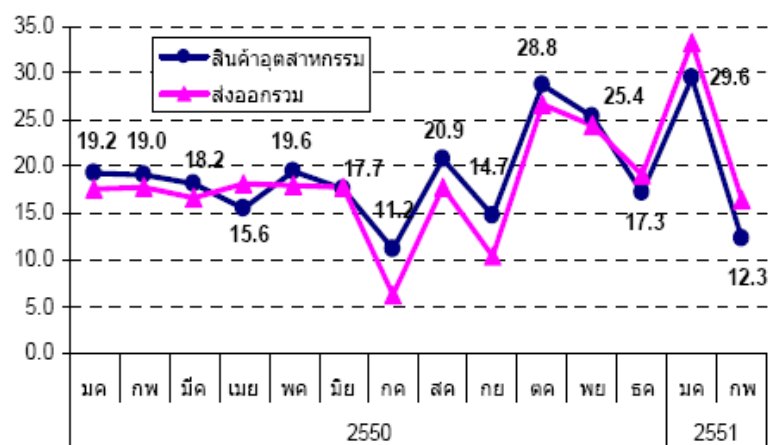
ผลจากดัชนีราคาเกษตรที่สูงขึ้นดังกล่าวส่งผลให้รายได้เกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยแสดงในแผนภูมิที่ 1.21 แสดงรายได้เกษตรกรจากการขายพืชผลที่สำคัญ

แผนภูมิที่ 1.21 รายได้เกษตรกรจากการขายพืชผลที่สำคัญปี พ.ศ. 2548 - 2551
ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2551

7) สินค้าอุตสาหกรรมกลายเป็นสินค้าส่งออกหลักของไทย และมีสัดส่วนเพื่อการส่งออกมากกว่าการจำหน่ายภายในประเทศ

การที่ไทยเป็นฐานการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ แผงวงจรไฟฟ้า และยานยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ส่งผลให้สินค้าอุตสาหกรรมกลายเป็นสินค้าส่งออกหลักของไทยโดยคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 78.1 ของสินค้าส่งออกรวม คิดเป็นมูลค่าการส่งออก 119,146 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 19.1 ต่อปี และจากการที่การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมขยายตัวสูงมาก จึงทำให้การขยายตัวของการส่งออกสินค้าโดยรวมขยายตัวดีตามไปด้วย และในฐานะที่การส่งออกเป็นเครื่องยนต์ใหญ่สุดในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ย่อมหมายความว่าหากการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมขยายตัวดี เศรษฐกิจไทยจะขยายตัวในระดับสูงตามไปด้วย

แผนภูมิที่ 1.22 การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมของไทยปี พ.ศ. 2550 - 2551
ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2551

8) ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยลดลง

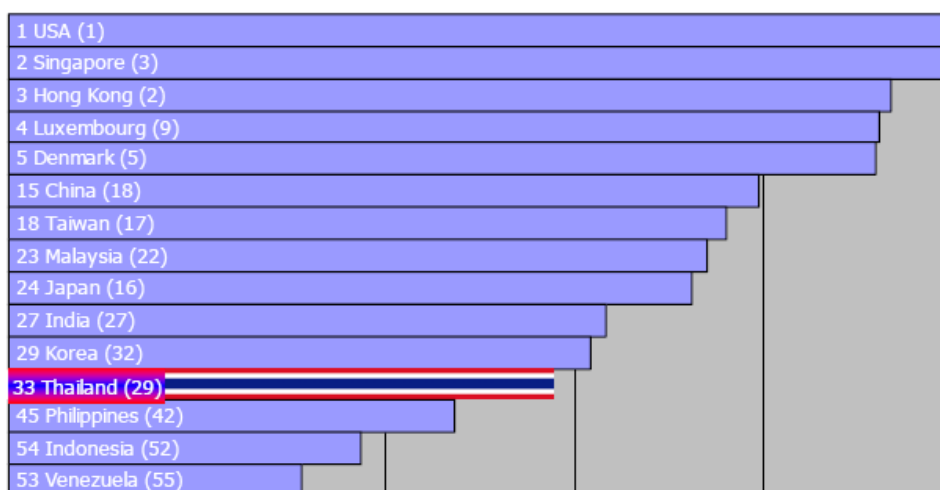
จากรายงานอันดับความสามารถในการแข่งขัน โดยสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาการจัดการ (International Institute for Management Development: IMD) ฉบับประจำปี พ.ศ. 2550 ได้ดำเนินการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 55 ประเทศ โดยวิธีการในการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันแบ่งเกณฑ์ในการพิจารณาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มปัจจัยหลัก ได้แก่

- สมรรถนะทางเศรษฐกิจ
- ประสิทธิภาพของภาครัฐ
- ประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ และ
- โครงสร้างพื้นฐาน

โดยในแต่ละปัจจัยหลักจะประกอบด้วย 5 ปัจจัยย่อย และในแต่ละปัจจัยย่อยจะประกอบด้วยเกณฑ์การพิจารณา รวมทั้งสิ้นจำนวน 323 เกณฑ์

ผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันประจำปี พ.ศ. 2550 ปรากฏว่า สหรัฐอเมริกา ยังคงเป็นประเทศที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันมาเป็นอันดับที่ 1 ตามด้วย สิงคโปร์ และ ฮังการี ตามลำดับ ส่วนประเทศไทยซึ่งเคยอยู่ในลำดับที่ 4 ในปี พ.ศ. 2549 ตกไปอยู่ในอันดับที่ 7 โดยมีประเทศลักเซมเบิร์กขยับจากอันดับที่ 9 ขึ้นมาอยู่ในอันดับที่ 4 แทน และอันดับที่ 5 ยังคงเป็นประเทศเดนมาร์ก เช่นเดียวกับปีที่ผ่านๆ มา ในขณะที่ประเทศที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมอยู่ใน 5 ลำดับสุดท้าย ยังคงเป็นประเทศอาร์เจนตินา โปแลนด์ โครเอเชีย อินโดนีเซีย และเวเนซุเอลา ตามลำดับ

ส่วนอันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศไทยนั้นปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยมีอันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมลดลง 4 อันดับ จากอันดับที่ 29 มาอยู่ในอันดับที่ 33 ทั้งนี้ ประเทศไทยที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันลดลงเช่นกันประกอบด้วย ใต้หวัน (จากอันดับที่ 17 มาอยู่ในอันดับที่ 18) มาเลเซีย (จากอันดับที่ 22 มาอยู่ในอันดับที่ 23) ญี่ปุ่น (จากอันดับที่ 16 มาอยู่ในอันดับที่ 24) ในขณะที่จีนและเกาหลีเป็นประเทศที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น โดย จีนขยับขึ้นจากอันดับที่ 18 มาอยู่ในอันดับที่ 15 และเกาหลีขยับขึ้นจากอันดับที่ 32 มาอยู่ในอันดับที่ 29 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1.23 ต่อไปนี้

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บเป็นอันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของปี 2549

แผนภูมิที่ 1.23 อันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศต่างๆ

ประจำปี พ.ศ. 2550 โดย IMD

ที่มา: International Institute for Management Development, 2007

เมื่อพิจารณาปัจจัยหลักที่นำมาใช้ในการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันจะพบว่า มีเฉพาะปัจจัยเกี่ยวกับสมรรถนะทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่มีการปรับอันดับดีขึ้น ในขณะที่ปัจจัยหลักอีก 3 ปัจจัยที่เหลือ ได้แก่ประสิทธิภาพภาครัฐ ประสิทธิภาพภาคธุรกิจ และโครงสร้างพื้นฐานต่างมีอันดับลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานนั้นเป็นปัจจัยที่ประเทศไทยมีอันดับความสามารถในการแข่งขันต่ำกว่าปัจจัยอื่นๆ เป็นอย่างมาก

ด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจ (Economic performance) ซึ่งพิจารณาจาก 5 ปัจจัยย่อยได้แก่ เศรษฐกิจภายในประเทศ การค้าระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ การจ้างงาน และระดับราคาสินค้า พบว่า ในปีนี้ด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจเป็นเพียงด้านเดียวที่มีอันดับความสามารถในการแข่งขันเพิ่มสูงขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจากอันดับที่ 19 มาอยู่ในอันดับที่ 15 ทั้งนี้ จุดแข็งที่สำคัญของด้านนี้มาจาก อัตราการว่างงานของเยาวชนต่ำ (อันดับที่ 1) อัตราการว่างงานต่ำ (อันดับที่ 2) ค่าครองชีพที่ต่ำ (อันดับที่ 5) อัตราการจ้างงานสูง (อันดับที่ 6) และมีรายรับจากการท่องเที่ยวสูง (อันดับที่ 8) ในขณะที่ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนที่ต้องปรับปรุง ได้แก่ การย้ายฐานการบริการ (อันดับที่ 51) อัตราแลกเปลี่ยน (อันดับที่ 49) ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (ในรูปดอลลาร์สหรัฐ และความเท่าเทียมกันของอำนาจซื้อ⁵ (Purchasing power parity : PPP) ต่อประชากร) (อันดับที่ 48 และ 45 ตามลำดับ) และการลงทุนโดยตรงในหุ้นต่างประเทศ (อันดับที่ 44)

ด้านประสิทธิภาพของภาครัฐ (Government efficiency) ซึ่งพิจารณาจาก ฐานการคลัง นโยบายการคลัง โครงสร้างของสถาบันภาครัฐ กฎหมายธุรกิจ และโครงสร้างของสังคม พบว่า ในปีนี้ประเทศ

⁵ ความเท่าเทียมกันของอำนาจซื้อ (Purchasing power parity หรือ PPP) เป็นค่าประมาณสำหรับอัตราแลกเปลี่ยนที่จำเป็นสำหรับอำนาจซื้อของสกุลเงินที่แตกต่างกัน ความเท่าเทียมกันของอำนาจซื้อในบางครั้งจะใช้เป็นดัชนีเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศ ในลักษณะเดียวกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)

ไทยถูกลดอันดับลง 7 อันดับ (จากอันดับที่ 20 มาอยู่ในอันดับที่ 27) โดยสาเหตุที่ทำให้มีอันดับลดลงมาจากนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งยังไม่สามารถส่งผลกระทบทางบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (อันดับที่ 54) การเข้าถึงโครงสร้างธุรกิจในประเทศของนักลงทุนต่างประเทศยังไม่เปิดเสรี (อันดับ 54) ความมีเสถียรภาพของนโยบายรัฐ (อันดับที่ 52) การทำธุรกรรมระหว่างประเทศไม่สามารถตกลงกับคู่เจรจาต่างชาติได้อย่างเสรี (อันดับที่ 52) และความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง (อันดับที่ 51)

ด้านประสิทธิภาพของภาคธุรกิจ (Business efficiency) ซึ่งพิจารณาจากผลิตภาพด้านการผลิต ตลาดแรงงาน การเงิน การบริหารจัดการ และทัศนคติและค่านิยม พบว่า ในปีนี้มีอันดับความสามารถในการแข่งขันลดลงจากอันดับที่ 25 มาอยู่ในอันดับที่ 34 ทั้งนี้ จุดอ่อนที่สำคัญอยู่ที่อัตราการเพิ่มของดัชนีตลาดหลักทรัพย์ (อันดับที่ 54) มาตรฐานของธุรกิจ SMEs (อันดับที่ 54) ผลิตภาพการผลิต (อันดับที่ 51) และผลิตภาพแรงงาน (อันดับที่ 51) และการจัดการผลตอบแทนของผู้ถือหุ้น (อันดับที่ 45)

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ซึ่งพิจารณาจากโครงสร้างพื้นฐานทั่วไป โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี การศึกษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐานยังคงเป็นด้านที่ประเทศไทยมีความอ่อนแอมากที่สุดในรอบ 4 ด้านของปัจจัยหลักที่นำมาใช้ในการประเมินความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศเช่นเดิม และในปีนี้อันดับความสามารถในด้านนี้ยังลดลงจากปีที่ผ่านมาอีก 6 อันดับ (จากอันดับที่ 42 มาอยู่ในอันดับที่ 48) ทั้งนี้ จุดอ่อนที่สำคัญที่สุดคือค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขต่อ GDP (อันดับที่ 53) จำนวนคนไข้ต่อจำนวนบุคลากรทางการแพทย์ (อันดับที่ 52) ค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP (อันดับที่ 52) จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (อันดับที่ 50) และจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (อันดับที่ 49)

นอกจากนี้ หากพิจารณาอันดับความสามารถในการแข่งขันของปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา จะพบว่า ทั้ง 2 ปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่ประเทศไทยมีความอ่อนแออย่างมากมาต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ซึ่งอยู่ในช่วงเปอร์เซ็นต์ไทล์ 10-15 มาโดยตลอด ดังนั้น จึงนับเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาเป็นลำดับต้นๆ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ซึ่งต้องอาศัยความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550)

1.3.2.2 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของไทยในอนาคต

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2550: 8 - 14) ได้อธิบายภาพในอนาคตทางเศรษฐกิจของไทย โดยกล่าวว่าภาพรวมภาพในอนาคตไกลถึง 20 ปีไม่อาจกระทำได้อย่างแม่นยำเนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการวาดภาพอยู่มาก อย่างไรก็ตาม การศึกษาประสบการณ์ร่วมของประเทศพัฒนาแล้วที่มีจุดเด่นแตกต่างกัน 8 ประเทศ ได้แก่ เกาหลีใต้ ฮองกง ญี่ปุ่น สวีเดน เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา และนำมาพิจารณาร่วมกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้สามารถวาดภาพแนวโน้มอนาคตของไทยได้ดังนี้

(1) ด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ สัดส่วนของการผลิตในภาคอุตสาหกรรมน่าจะเริ่มอยู่ในระดับคงที่ ในขณะที่ภาคบริการจะมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน และภาคเกษตรกรรมจะลดสัดส่วนลงไปเหลือไม่เกินร้อยละ 5 ของรายได้ประชาชาติ แต่การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมน่าจะยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อไป โดยอาจเข้าสู่ระดับใกล้เคียงร้อยละ 90 - 100 ในอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้า

(2) การใช้เครื่องจักรกลด้านการเกษตรมีแนวโน้มขยายตัวค่อนข้างเร็วและต่อเนื่องโดยเฉพาะเมื่อผู้คนเริ่มย้ายออกจากภาคเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ ในส่วนของภาคเกษตรที่เหลืออยู่ก็จะอยู่ในสภาพของภาคเศรษฐกิจที่ต้องรับการจุนเจือหรือสนับสนุนทางการเงินดังที่เกิดขึ้นในประเทศพัฒนาแล้วเกือบทุกประเทศ (เช่น ญี่ปุ่น กลุ่มประชาคมยุโรป)

(3) การเข้าถึงบริการทางการเงินของประชาชนจะเพิ่มสูงขึ้น ทำให้บทบาทของธนาคารพาณิชย์ในการให้สินเชื่อเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับสัดส่วนของรายได้ประชาชาติ ส่วนจะเพิ่มขึ้นเร็วเท่าใดก็ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของระบบธนาคารพาณิชย์เปรียบเทียบกับพัฒนาการของตลาดทุนในประเทศว่าอย่างไรเร็วกว่ากัน

(4) ในอีกประมาณ 20 - 30 ปีข้างหน้า โครงสร้างประชากรของไทยจะมีลักษณะคล้ายกับประเทศในซีกโลกตะวันตกในปัจจุบัน คือมีประชากรวัยชรา (อายุเกิน 65 ปี) มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ทำให้ผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจโดยรวมลดลง ในขณะที่ต้นทุนการให้หลักประกันทางสังคมแก่คนชราจะเพิ่มสูงขึ้น

(5) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองซึ่งจะแหลมคมมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากประชากรมีการศึกษาสูงขึ้น รับรู้ข่าวสารมากขึ้น และตระหนักถึงสิทธิของตน จึงอาจนำไปสู่การเผชิญหน้าในรูปแบบต่างๆ ที่เข้มข้นขึ้น หากสังคมไทยไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีก็มีความเสี่ยงที่จะเกิดความไร้เสถียรภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง

(6) ภาคชนบทยังมีขนาดใหญ่ โครงสร้างพื้นฐานยังกระจายตัวไม่ทั่วถึง หลายพื้นที่ยังอยู่ในสภาวะความยากจนเรื้อรัง

(7) ไทยมีกำลังแรงงานขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพในการผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีระดับกลาง และในอนาคตอันใกล้เมื่อกำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาแล้ว ก็อาจจะเริ่มเข้าสู่วงจรการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงได้

ทั้งนี้ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2550: 8 - 14) ได้เสนอทางเลือกเชิงนโยบายแก่ประเทศไทยในอนาคต โดยอธิบายว่าแม้จะต้องยอมรับปัจจัยหักเหที่อยู่นอกเหนือการควบคุมต่อการรับมือของประเทศไทยในอนาคต แต่ประเทศไทยก็ยังสามารถเลือกทางเดินของตนเองได้ โดยทางเลือกเชิงนโยบายนี้ไม่สามารถกำหนดขึ้นมาในสุญญากาศ แต่ต้องมีพื้นฐานของสภาพเศรษฐกิจสังคมรองรับ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับเจตจำนงของสังคมไทยเองด้วย ตัวอย่างของทางเลือกเชิงนโยบาย ได้แก่

(1) การสร้างความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาคนั้นนอกจากสภาพแวดล้อมจะต้องเอื้ออำนวยแล้ว การผลักดันทางด้านนโยบายก็เป็นสิ่งที่ไม่ได้ เช่น การริเริ่มของรัฐบาลที่ตั้งเป้าหมายให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวหรือศูนย์กลางด้านสุขภาพของเอเชีย

(2) ทางเลือกด้านนโยบายอุตสาหกรรม ที่ผ่านมามีประเทศไทยส่งเสริมอุตสาหกรรมด้วยการให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีตามจุดเน้นเชิงนโยบายในแต่ละช่วงเวลา เช่น การส่งเสริมการผลิตทดแทนการนำเข้า การส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก การส่งเสริมการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีเข้มข้น แม้การส่งเสริมอุตสาหกรรมจะเน้นไปที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แต่ก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือมากจนทำให้ประเทศมีกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่จำนวนน้อย กลุ่มครอบครัว ส่วนแบ่งใหญ่ในตลาด (เช่นในกรณีของเกาหลีใต้หรือญี่ปุ่น) และไทยยังมีธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดย่อมจำนวนมากซึ่งเป็นกำลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง แม้ภาครัฐจะเริ่มส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดย่อม แต่การช่วยเหลือมีลักษณะกระจายตัวแบบเบี้ยหัวแตก ในด้านการเกิดขึ้นของธุรกิจข้าม

ชาติที่เป็นของคนไทยนั้นยังมีอยู่น้อย เนื่องจากจะต้องมีความสามารถในการแข่งขันระดับโลกหรือระดับภูมิภาค ส่วนพัฒนาการในช่วงรัฐบาลไทยรักไทยในการส่งเสริม “กลุ่มอุตสาหกรรม” (Industrial cluster) นั้น ยังไม่มี แนวทางดำเนินการที่เป็นรูปธรรมมากนักและไม่ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทางเลือกเชิงนโยบายด้านอุตสาหกรรมมี หลายประการ เช่น

(2.1) ส่งเสริมธุรกิจขนาดใหญ่มากขึ้นเนื่องจากได้รับผลประโยชน์จากการประหยัด ของขนาด (Economy of scale) ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันหรือ

(2.2) ส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อมอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น สร้างระบบ การจัดการโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพขึ้นมารองรับ และสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสื่อสาร คมนาคมกับธุรกิจขนาดย่อม

(3) ทางเลือกด้านนโยบายการให้บริการสาธารณะ ประเทศไทยมีทางเลือกในการจัดสรร บริการสาธารณะให้แก่ประชาชน (โดยเฉพาะที่เป็นองค์ประกอบของระบบประกันทางสังคมซึ่งจะสำคัญขึ้น เรื่อยๆ เมื่อประเทศไทยเข้าสู่สังคมวัยชรา) ได้อย่างน้อยสามประการ คือ

(3.1) การจัดการโดยรัฐในรูปแบบของรัฐสวัสดิการ โดยไทยอาจใช้แบบจำลองของกลุ่ม ประเทศสแกนดิเนเวียหรือแคนาดาเป็นต้นแบบ ซึ่งจะจัดเก็บภาษีในอัตราสูงตลอดจนมีภาครัฐที่ใหญ่และมี ประสิทธิภาพ

(3.2) การจัดการโดยอาศัยกลไกตลาด เช่น ในสหรัฐอเมริกา โดยให้มีกลุ่มบริษัท ประกันสุขภาพ และประกันชีวิตเป็นแกนนำในการจัดสรรทรัพยากร (ยกเว้นการประกันการว่างงานที่ยังคงต้องใช้ ภาครัฐเป็นหลัก) มีข้อดีคือประหยัดต้นทุน ลดการสูญเสีย แต่ข้อด้อยคืออาจเป็นระบบที่แล้งน้ำใจ

3.3) การจัดการตามแนวคิดสังคมประชาธิปไตย (Social democracy) เช่นที่ใช้อยู่ ในอังกฤษ นับเป็นระบบกึ่งกลางระหว่างการใช้กลไกตลาดและการจัดการโดยรัฐ

นอกจากนี้ สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา (2539: 69 - 72) ได้คาดการณ์แนวโน้ม เศรษฐกิจไทยในช่วงสองทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2540 - 2560) โดยได้คาดการณ์ไว้ว่า

(1) เนื่องจากภาคบริการขยายการเจริญเติบโตต่อไป แนวโน้มธุรกิจโลกจะเคลื่อนไปสู่ภาค บริการเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นโลกที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ การให้บริการ ด้านนี้จะกว้างขึ้น และเมื่อพิจารณาตามพื้นฐานประเทศไทยที่มีจุดเด่นด้านเอกลักษณ์ของสภาพอ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใสและปรับตัวเข้ากับคนได้ง่าย และการเป็นคนที่ไม่ชอบอะไรซับซ้อน การรับความเจริญก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมบริการ จึงทำได้ง่ายกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น เช่นเดียวกับปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังดำเนินธุรกิจบริการได้ดี เช่น การท่องเที่ยว โรงแรม อาหาร การบันเทิง การเงินการธนาคาร ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

(2) ภาคอุตสาหกรรมพบอุปสรรคในอนาคตเมื่อต้องใช้เทคโนโลยีพรมแดนขั้นสูง การเปลี่ยน จากอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานไร้ฝีมือเป็นหลักในการผลิตมาเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ประเทศไทยจะเสียเปรียบและไม่สามารถแข่งขันอย่างเต็มที่กับประเทศที่มีเทคโนโลยีขั้นสูงของตนเอง เพราะประเทศไทย ขาดการวางพื้นฐานวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐบาลในอดีตทุกยุคทุกสมัยไม่ได้ให้ ความสำคัญหรือสนับสนุนให้คนไทยมีการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐบาล

ชาดวิสัยทัศน์ในการลงทุนเพื่อประโยชน์ในระยะยาว แต่มองถึงประโยชน์ที่ได้มาง่ายๆ รวมกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่ไม่เคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่น สังคมไทยปัจจุบันจึงซื้อหรือลอกเลียนเทคโนโลยีจากต่างประเทศตลอดมา เพราะสะดวกและประหยัดกว่า ทำให้เราต้องตามหลังชาติที่พัฒนาแล้วหลายอย่างก้าวและพึ่งพาชาติอื่นในเรื่องนี้เกือบสมบูรณ์

(3) อิทธิพลในเขตแปซิฟิกจะเปิดโอกาสให้คนไทยมีบทบาทการค้าสำคัญ จากการวิเคราะห์แนวโน้มโลกที่จะเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วรอบมหาสมุทรแปซิฟิก จะทำให้ย่านนี้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก และจากกระแสโลกที่ผลักดันให้เศรษฐกิจโลกเป็นตลาดเสรี ทำให้กลุ่มประเทศต่างๆ มีการรวมตัวกันในระดับภูมิภาค จัดตั้งเขตการค้าเสรี การรวมกลุ่มในย่านนี้จะเป็นแรงผลักดันในลักษณะผลพลอยได้ให้กับประเทศไทยในการรวมกลุ่มการค้าเพื่อต่อรองกับภูมิภาคอื่น ประกอบกับเอกลักษณ์การประนีประนอมของไทย ทำให้การเจรจาทางการค้าและการต่อรองระดับประเทศเป็นไปด้วยความราบรื่น

(4) ไทยจะหลุดจากฐานการลงทุนแรงงานราคาถูกไปสู่การใช้แรงงานทักษะสูงขึ้น เมื่อค่าแรงของไทยกำลังสูงขึ้น เมื่อเทียบกับประเทศอื่นอีกหลายแห่งที่ค่าแรงยังถูกกว่ามาก และถ้าประเทศเพื่อนบ้านสามารถที่จะสร้างปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งความสามารถรองรับการลงทุนและแรงดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศได้ ไทยก็จะสูญเสียโอกาสในการที่จะเป็นฐานลงทุนแรงงานฝีมือราคาถูก และจะต้องหนีบตนเองไปสู่การผลิตที่ใช้แรงงานสูงขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาพของการลงทุนในประเทศไทยจะเปลี่ยนไปจากอดีตและปัจจุบันไปสู่อนาคตของการที่มีอุตสาหกรรมที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูงและใช้แรงงานที่มีทักษะสูงขึ้น

(5) ตลาดแรงงานจะเกิดการว่างงานในกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือจนถึงผู้บริหารระดับกลาง เมื่อเกิดการแทนที่แรงงานด้วยเครื่องจักรและเทคโนโลยีระดับสูงในภาคอุตสาหกรรมและการใช้เครื่องมือสื่อสารและอุปกรณ์สำนักงานที่ทันสมัยในสำนักงาน การเก็บข้อมูลและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันไปทั่วทั้งโลก สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดช่องว่างที่ห่างมากยิ่งขึ้นระหว่างคนที่มีความรู้กับคนที่ไม่มีความรู้ เป็นผลทำให้เกิดคน 2 กลุ่มในสังคมไทย คือ กลุ่มที่สามารถวิ่งตามกระแสโลกได้ทันอันจะเป็นที่ต้องการในสังคมกับกลุ่มคนที่ไม่มีความรู้หรือมีเพียงทักษะฝีมือซึ่งถูกทดแทนด้วยเทคโนโลยีระดับสูง

(6) ช่องว่างของการกระจายรายได้กว้างขึ้น มีแนวโน้มของการเกิดช่องว่างทางการกระจายรายได้ ผู้มีโอกาสทางการศึกษา ขนชั้นกลางถึงชนชั้นค่อนข้างสูงมีโอกาสในการรับข่าวสารข้อมูลในสังคม ส่วนนักธุรกิจและนักลงทุนก็สามารถปรับตัวตามกระแสล่วงหน้าได้ แต่โอกาสดังกล่าวจะไม่กระจายไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังที่ธีรยุทธ บุญมี (2538 อ้างถึงในสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา, 2539: 72) ได้วิเคราะห์ถึงยุคใหม่ที่จะเข้ามาถึงว่า ถึงแม้สังคมไทยกำลังก้าวสู่ยุคใหม่ที่เป็น Open possibilities แต่ในความเป็นจริงปัญหาการได้มาซึ่งโอกาสหรือการเข้าถึงโอกาส (Accessibilities) ของคนชนบทและคนจนในเมืองก็ยังเป็นปัญหาใหญ่หลวงที่สุด

1.3.2.3 สรุปภาพอนาคตด้านเศรษฐกิจของไทย

โดยสรุป ภาพในอนาคตด้านเศรษฐกิจของไทยมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญกับโครงสร้างเศรษฐกิจในภาคบริการมากขึ้น เนื่องจากอุปนิสัยของคนไทยที่ทำให้ชาวต่างชาติยกย่องนับถือในด้านการให้บริการ ซึ่งทำให้อุตสาหกรรมในภาคดังกล่าวขยายตัวมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจโดยรวมมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุที่ทำให้ต้นทุนหลักประกันทางสังคมสูงมากยิ่งขึ้น เกิดความเหลื่อมล้ำของชนชั้นทางเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องจากประชาชนมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

และความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงขึ้น ในขณะที่แรงงานไร้ฝีมือจะถูกเปลี่ยนรูปเป็นแรงงานขั้นสูงมากขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ไทยเป็นประเทศฐานการผลิตที่สำคัญในภูมิภาค สิ่งนี้อาจทำให้แรงงานไร้ฝีมือที่ไม่ได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงานเกิดภาวะว่างงาน กลายเป็นภาระทางสังคมที่ประเทศไทยต้องเร่งขบคิดหาทางแก้โดยพัฒนาฝีมือแรงงานดังกล่าวให้รองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เนื่องจากมีแนวโน้มสูงที่อิทธิพลในเขตแปซิฟิกจะเปิดโอกาสให้คนไทยมีบทบาทสำคัญในการรวมกลุ่มการค้าเพื่อต่อรองกับภูมิภาคอื่นมากขึ้น ในขณะที่การพึ่งพาพลังงานทางธรรมชาติมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากมีต้นทุนสูง และเกิดการคิดค้นพลังงานใหม่ๆ เพื่อทดแทนพลังงานธรรมชาติที่น่าจะบรรเทาความเดือดร้อนจากต้นทุนพลังงานได้ในอนาคต

ความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 10 ปี

มีความแน่นอนสูงเช่นเดียวกับด้านการเมือง เนื่องจากไทยจำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถอยู่ได้ในเศรษฐกิจเสรีที่ต้องอิงอาศัยเศรษฐกิจโลก ดังนั้นไทยจะต้องมีการวิเคราะห์เศรษฐกิจโลกในอนาคตอย่างลึกซึ้งเพื่อจะสร้างเจตจำนงของประเทศไทยให้สามารถก้าวเท่าทันและทัดเทียมเศรษฐกิจโลกได้

1.3.3 แนวโน้มเศรษฐกิจในทศวรรษหน้าที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบราชการไทย

จากแนวโน้มสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในทศวรรษหน้าที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะส่งผลกระทบต่อระบบราชการไทยโดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ภาครัฐยังคงมีบทบาทในการรักษาเสถียรภาพและจัดระเบียบในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การใช้นโยบายภาษีอากร ดอกเบี้ย การออกพันธบัตรของรัฐบาล เพื่อควบคุมอัตราเงินเฟ้อ เงินฝืด ภาวะความตกต่ำทางเศรษฐกิจ การลงทุนของภาครัฐในโครงการต่างๆ เพื่อกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจโดยรวม ทั้งนี้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจะเป็นกลไกในการสนองนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญมากขึ้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจะต้องเป็นฝ่ายที่สนับสนุนฝ่ายการเมืองในการเจรจา การจัดทำข้อตกลงและการปฏิบัติตามระเบียบการค้าระหว่างประเทศ

(3) ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมพัฒนาทางด้านวิชาชีพ ขจัดความยากจน ยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น

(4) การปรับปรุงบทบาทของภาครัฐและการบริหารงานของระบบราชการที่เน้นการส่งเสริมมากกว่าการควบคุม ฝนคลายกฎระเบียบจากการควบคุม และการส่งเสริมการค้าเสรี

(5) การจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยในการพัฒนาเศรษฐกิจ การประกอบกิจกรรมของภาคเอกชน เช่น การพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่ง การพลังงาน เป็นต้น

(6) การพัฒนาระบบราชการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและทำให้ข้าราชการมีความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

(7) การส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดให้มีโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพและการปฏิบัติตนของประชาชนตามแนวทางดังกล่าว

(8) ผลกระทบต่อระบบการบริหารงานบุคคล เช่น จะต้องมีการปรับปรุงด้านค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ของข้าราชการให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

กล่าวโดยสรุปแนวโน้มเศรษฐกิจของโลกและประเทศไทย จะส่งผลต่อทิศทางการปรับตัวของระบบราชการ ที่จะต้องรับมือกับในบทบาทภารกิจต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องปัญหามีความซับซ้อนมากขึ้นในการจัดการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะส่งผลต่อคุณลักษณะของข้าราชการที่ปฏิบัติงานต้องมีศักยภาพและมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น

1.4 การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีของโลกและของไทย

หลังจากโลกถูกถาโถมด้วยกระแสคลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงสามลูกแรกที่ประกอบไปด้วยการปฏิวัติเกษตรกรรม ที่มีการทำการเกษตรกันอย่างกว้างขวางบนที่ดินเพาะปลูกขนาดใหญ่ สร้างระบบเกษตรกรรมที่ให้ผลผลิตรองรับประชากรและชุมชนจำนวนมากได้

การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าเป็นจำนวนมากภายใต้เทคโนโลยีเครื่องจักรกลเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อชุมชนเป็นการผลิตเพื่อมวลชน ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในระดับปัจเจก มนุษย์มีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น และยังก่อให้เกิดโลกาภิวัตน์ในเชิงอารยธรรม คลื่นลูกที่สองนี้เป็นคลื่นลูกใหญ่ที่เปลี่ยนวิถีชีวิตของโลกทั้งใบไปโดยสิ้นเชิง

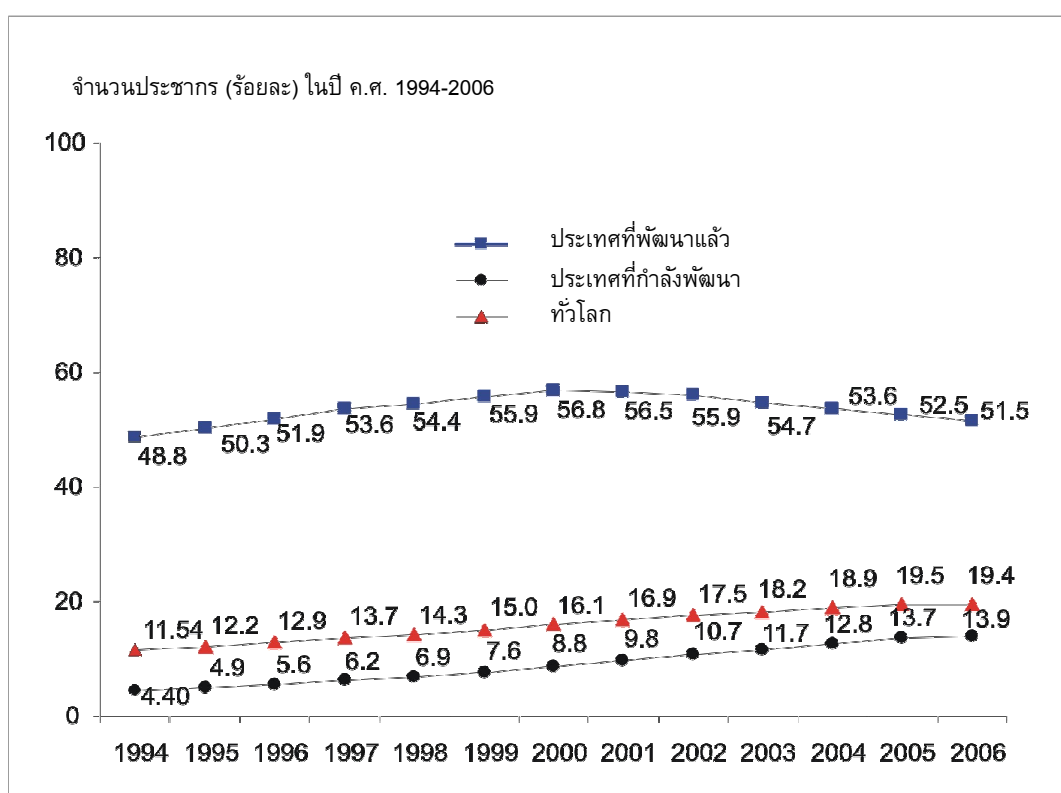
ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาความรู้ด้านอิเล็กทรอนิกส์ จึงเกิดคลื่นลูกใหม่ที่ช่วยย่อโลกให้เล็กลงนั่นคือ การปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีคอมพิวเตอร์เป็นหัวใจหลัก หลังจากคลื่นลูกที่สองสร้างมวลชนขนาดใหญ่ขึ้นทั่วทั้งโลก คลื่นลูกนี้ช่วยขบั่นความเป็นปัจเจกให้เด่นชัดขึ้น ส่งผลกระทบมากมายต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ หลังจากคลื่นสามลูกแรก โลกของเรากำลังจะโอบรับคลื่นลูกต่อไปซึ่งกำลังก่อตัวขึ้นในรูปเทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยี ถึงกับมีบางข้อเสนอกล่าวว่าเทคโนโลยีทั้งสองจะกลายเป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 เนื่องจากส่งผลกระทบในเชิงอารยธรรมมวลชนไปเทียบเท่ากับการปฏิวัติอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ และนาโนเทคโนโลยียังคงเป็นคลื่นลูกใหญ่ที่ซัดเข้าหาโลกอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนของเทคโนโลยีในทศวรรษหน้าจึงพิจารณาเทคโนโลยีในสามด้านหลักเพื่อให้เห็นภาพรวมของกระแสด้านเทคโนโลยีที่เป็นอยู่และกำลังจะเกิดขึ้นเสียก่อน จากนั้นจึงจะขอกว่าในรายละเอียดเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีในแต่ละด้านไปประยุกต์ใช้ในแวดวงธุรกิจ การแพทย์ การเกษตรกรรม การผลิตอาหาร การผลิตพลังงานทดแทน การจัดการสิ่งแวดล้อม การทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ ความบันเทิง หรือแม้กระทั่งการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมและการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในอนาคต

1.4.1 สถานการณ์ด้านเทคโนโลยีและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของโลก

1.4.1.1 ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

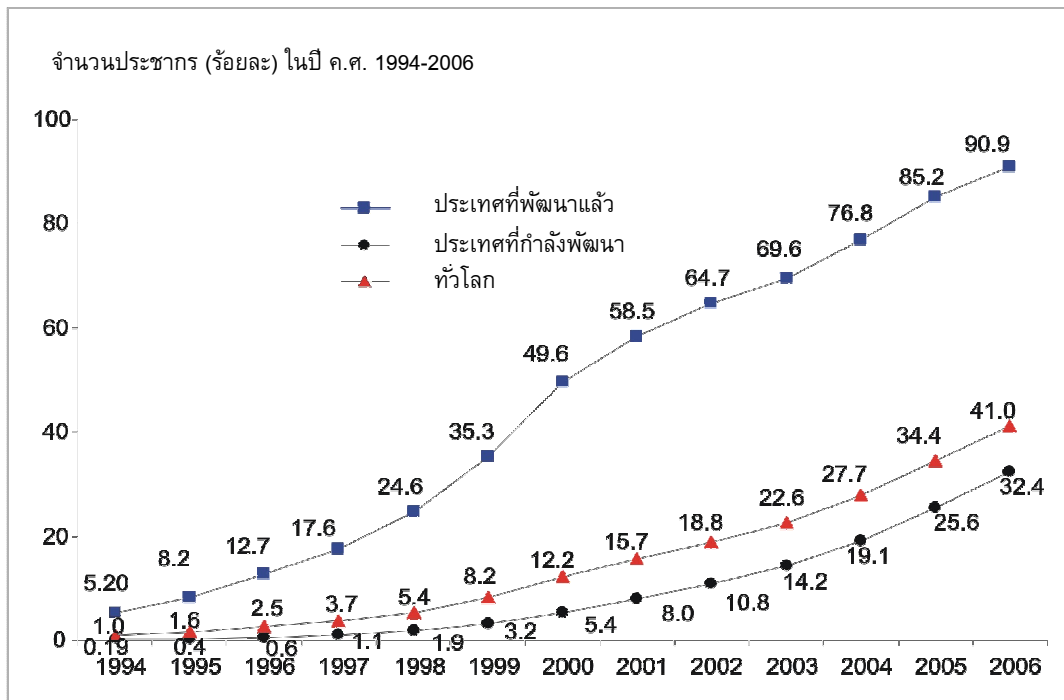
เทคโนโลยีสารสนเทศในฐานะคลื่นลูกที่สามได้ถูกบูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวันตั้งแต่ต้นนอนจนกระทั่งเข้านอน ทุกวันนี้ประชากรในโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไร้พรมแดน ผู้คนจำนวน

มากกว่าพันล้านสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลจำนวนมหาศาลได้ในเวลาอันรวดเร็ว แม้ว่าจะอยู่ต่างที่ต่างเวลากันก็ตาม ไม่ว่าข้อมูลเหล่านั้นจะอยู่ในรูปสื่อข้อความ รูปภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว หรือทุกรูปแบบในเวลาเดียวกัน โดยใช้อุปกรณ์การสื่อสารต่างๆ อาทิเช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ วิทยุ โทรศัพท์ ซึ่งในปัจจุบันอุปกรณ์การสื่อสารเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการรับส่งข้อมูลสูงขึ้น จากการสำรวจของสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ⁶ (International Telecommunication Union: ITU) พบว่า ในช่วงเวลา 12 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 – 2006 ประชากรทั่วโลกมีโทรศัพท์เคลื่อนที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็ว ITU คาดการณ์ว่า ณ ปัจจุบันในปี ค.ศ. 2008 ประชากรมากกว่าร้อยละ 50 จะมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ใช้ และจากสถิติการสำรวจจำนวนประชากรที่มีโทรศัพท์พื้นฐาน โทรศัพท์เคลื่อนที่ และอินเทอร์เน็ตใช้ พบว่าประชากรทั่วโลกมีปริมาณการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาแล้วประชากรจะมีโทรศัพท์เคลื่อนที่และอินเทอร์เน็ตในอัตราสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา

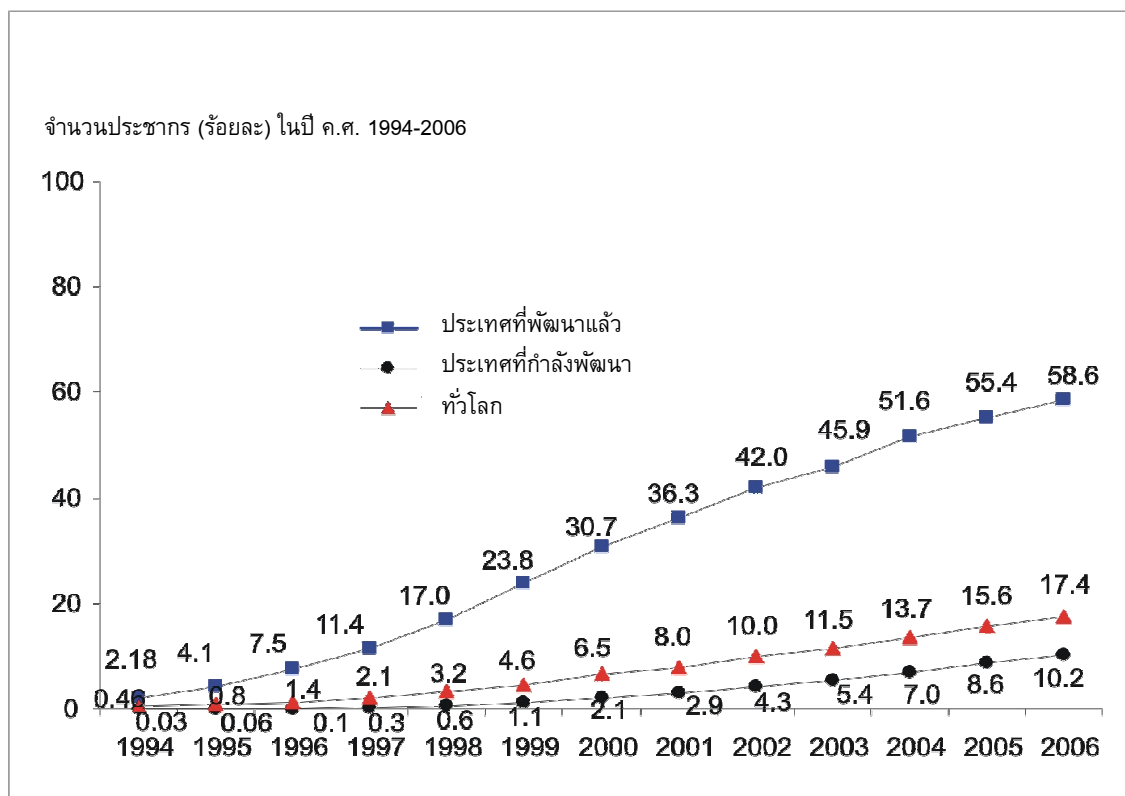

แผนภูมิที่ 1.24 สถิติการใช้โทรศัพท์พื้นฐานของประชากรโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 – 2006

⁶ สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union) หรือ ITU เป็นองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกในการปรับปรุงและใช้ประโยชน์ด้านกิจการโทรคมนาคมอย่างถูกต้องตลอดจนส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาด้านโทรคมนาคมจัดตั้งขึ้นครั้งแรกที่กรุงปารีส ในปี พ.ศ. 2408 (ค.ศ. 1865) ใช้ชื่อว่า “สหภาพโทรเลขระหว่างประเทศ” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ” ในปี พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

แผนภูมิที่ 1.25 สถิติการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ของประชากรโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 – 2006

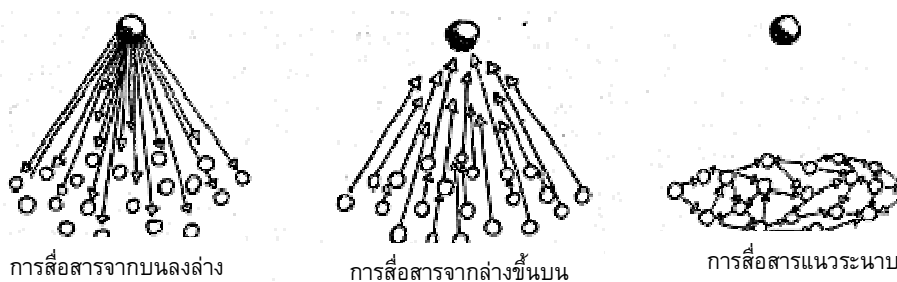

แผนภูมิที่ 1.26 สถิติการใช้อินเทอร์เน็ตของประชากรโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 – 2006

ที่มา: สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union:ITU), 2550

เมื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารพื้นฐานในชีวิตประจำวันจึงทำให้ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวก จากการคาดการณ์ของ ITU รายงานว่าในปี 2010 ประชากรมากกว่า 2,500 ล้านคนจะใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นอุปกรณ์หลักในการสื่อสารระหว่างกัน ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารในสังคมจะเปลี่ยนจากแนวตั้งไปเป็นแนวราบ การเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารจะเป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจกบุคคลสู่ปัจเจกบุคคล หรือปัจเจกบุคคลสู่มวลชน (ธนาคารเพื่อการบูรณะและพัฒนา ระหว่างประเทศ, 2550) (ดูภาพที่ 1.1 ประกอบ)

ภาพที่ 1.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารและการเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสาร

ที่มา: ธนาคารเพื่อการบูรณะและพัฒนา ระหว่างประเทศ

(International Bank for Reconstruction and Development: World Bank), 2550

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทสื่อกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ จากรายงานการศึกษาขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) มีแนวโน้มว่าในทศวรรษหน้า สื่อกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์จะมีความสำคัญลดน้อยลงในประเทศพัฒนาแล้ว ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาสื่อทั้งสองประเภทนี้ยังมีความสำคัญอยู่ เนื่องจากมีราคาถูกและมีค่าใช้จ่ายเพื่อรับข้อมูลข่าวสารในระยะยาวนานกว่าโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ดังนั้นการพัฒนาสื่อกระจายเสียงและภาพ จึงยังคงมีความสำคัญมากในโลกประเทศอุตสาหกรรมและประเทศกำลังพัฒนา (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1999: 1)

นอกจากนี้ยังมีระบบปัญญาประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและมีความสำคัญกับโลกในอนาคตอย่างมาก ระบบปัญญาประดิษฐ์คือ วิศวกรรมที่ทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถเลียนแบบพฤติกรรมมนุษย์ได้ อาทิเช่น การคำนวณ การเดิน การพูด การคิด การตัดสินใจ เป็นต้น ในบรรดาปัญญาประดิษฐ์ทั้งหมด ประเด็นที่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วมากที่สุดคือหุ่นยนต์ ในปัจจุบันมีการนำเอาหุ่นยนต์มาใช้งานในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในโรงพยาบาล หรือในบ้าน จากการสำรวจขององค์การสหประชาชาติพบว่าในปี ค.ศ. 2007 สถิติการใช้หุ่นยนต์ภายในบ้านเพิ่มขึ้นเป็น 7 เท่าจากปี ค.ศ. 2003 (Brian Pomeroy, 2007) และคาดการณ์ว่าในอนาคตข้างหน้าจะมีการนำเอาหุ่นยนต์มาใช้เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์มากขึ้น เช่น หุ่นยนต์บริการเติมน้ำมัน หุ่นยนต์ป้อนอาหารและยาให้กับคนไข้ในโรงพยาบาล หุ่นยนต์บริการรับใช้ในบ้าน ไม่ว่าจะเป็นชงกาแฟ หรือดูดฝุ่น นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาระบบชีววิทยาของมนุษย์มาประกอบกับเครื่องจักรกล (Machines) ทำให้หุ่นยนต์สามารถจะคิดได้เช่นเดียวกับมนุษย์ (สุพล พรหมมาพันธุ์ : 2548 : 68) สามารถทำงานแทนมนุษย์ได้ หรือแม้แต่มีการผลิตอวัยวะเสมือน (Android organs) เพื่อใช้เปลี่ยน

ถ่ายหรือทดแทนกับอวัยวะจริงของมนุษย์ มีการคาดการณ์จากมูลนิธิอุตสาหกรรมเครื่องจักร (Machine Industry Memorial Foundation) ของญี่ปุ่นว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2025 หรืออีก 18 ปีข้างหน้า หุ่นยนต์ทั้งหลายจะสามารถทำงานแทนคนญี่ปุ่นได้จำนวนถึง 3.5 ล้านคน ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาภาวะขาดแคลนแรงงาน เพราะประชากรสูงอายุในญี่ปุ่นมีมากขึ้นได้

สรุปความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของโลก

โดยสรุปในทศวรรษหน้า สังคมโลกยังคงใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เน้นความรวดเร็วในการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูลจำนวนมากทั้งภาพ เสียง และข้อความ หรือมัลติมีเดีย โดยใช้ระบบการสื่อสารไร้สายเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการส่งข้อมูลผ่านดาวเทียม อินเทอร์เน็ตไร้สาย หรือเครือข่ายไร้สายอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรธุรกิจ มีการคาดการณ์กันว่าในทศวรรษหน้า หลังจากปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป เมืองหลักสำคัญทั่วภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะขยายระบบเทคโนโลยีเครือข่ายแบบไร้สาย (Wireless Fidelity: WiFi) และเทคโนโลยีบรอดแบนด์แบบไร้สาย (Worldwide Interoperability for Microwave Access: WiMax) รวมถึงเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ยุคที่ 3 (Third Generation Mobile Network :3G Mobile) ซึ่งทำให้เกิดธุรกิจแบบ Mobile-enabled business applications เราสามารถแก้ไขเอกสารสำนักงานได้จากโทรศัพท์เคลื่อนที่ นั่นคือโทรศัพท์เคลื่อนที่จะสามารถทำสิ่งที่ Laptop ในปัจจุบันทำได้

เทคโนโลยีสารสนเทศจะทำให้ระบบการสื่อสารในโลกอนาคตเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงทั้งรูปแบบและเนื้อหา หลังจากทศวรรษที่ผ่านมาเทคโนโลยีสารสนเทศได้ถูกผนวกเข้ากับชีวิตประจำวันของมนุษย์ แต่การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ได้หยุดแค่เพียงการถูกผนวกกรรม แต่ก้าวต่อไปของเทคโนโลยีสารสนเทศคือการเข้ามาอยู่ร่วมในสังคมมนุษย์ในฐานะกลไกขับเคลื่อนทางสังคมที่สำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้อีกต่อไป

1.4.1.2 ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพ

เทคโนโลยีชีวภาพ คือการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต ตลอดจนจนบวนการต่างๆ จากสิ่งมีชีวิตหรือผลผลิตจากสิ่งมีชีวิตมาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งมีชีวิตนั้นจะมีขนาดเล็กไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าไปจนถึงขนาดใหญ่ อันที่จริงแล้วเทคโนโลยีชีวภาพมีความเจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปมานานแล้ว จนเมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่แล้ว เมื่อวิทยาการก้าวหน้าไปจนรู้จักความแตกต่างของพันธุ์พืชและสัตว์ รู้จักการคัดเลือกและผสมพันธุ์พืชและสัตว์เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงและตรงตามความต้องการ จึงส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการเพาะปลูกและการผลิต อาทิเช่น การผลิตอาหาร การถนอมอาหาร การปรับปรุงพันธุ์พืช การรักษาโรคด้วยสมุนไพร จนกระทั่งเมื่อครั้งศตวรรษที่ผ่านมาความรู้ด้านพันธุศาสตร์และชีวเคมีมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพให้เจริญอย่างก้าวกระโดด มนุษย์เรียนรู้และสามารถกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงสารพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตได้ด้วยตนเอง นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตทั้งมวลในโลก ปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงเทคโนโลยีชีวภาพ นั้นหมายถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่วิทยาศาสตร์หลายสาขาวิชาผสมผสานกันอยู่ ทั้งชีววิทยา เคมี ชีวเคมี ไปจนถึงฟิสิกส์ และวิศวกรรม ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “สหวิทยาการ” ที่นำเอาความรู้พื้นฐานด้านต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตไปใช้ให้เกิดประโยชน์

เทคโนโลยีชีวภาพกำลังเข้าสู่ช่วงการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งเทคโนโลยีชีวภาพกำลังปรับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ เมื่อกำเนิดบริษัทเจเนนเทค (Genentech) ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ.

2519 บริษัทที่ทำธุรกิจด้านเทคโนโลยีชีวภาพแห่งแรกในโลก ทำให้เทคโนโลยีชีวภาพได้กลายเป็นเทคโนโลยีสำคัญที่หลายประเทศทั่วโลกทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาให้ความสนใจ เนื่องจากมองเห็นโอกาสการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร ปัจจุบันมีจำนวนบริษัทด้านเทคโนโลยีชีวภาพมากกว่า 4,400 บริษัททั่วโลก จำนวนร้อยละ 40 อยู่ในสหภาพยุโรป และส่วนใหญ่อื่นที่เหลืออยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา (วัชริน มีรอด, 2550: 103)

ตารางที่ 1.28 ข้อมูลพื้นฐานของธุรกิจชีวภาพในภูมิภาคและประเทศต่างๆ

	สหรัฐอเมริกา	สหภาพยุโรป	ญี่ปุ่น	แคนาดา	ออสเตรเลีย
ยอดขาย/รายได้ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)	59.5	7.5	0.8	1.7	1.0
ค่าใช้จ่ายด้านวิจัยและพัฒนา (พันล้านเหรียญสหรัฐ)	16.8	4.2	ไม่ระบุ	0.6	0.1
จำนวนบริษัท (บริษัท)	1,473	1,878	464	470	226
การจ้างงาน (ตำแหน่ง)	146,100	32,470	4,171	7,440	6,393

ที่มา: การประชุมไบโอไทยแลนด์ พ.ศ. 2548

ซึ่งเนื้อหาในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะขอแยกรายละเอียดตามลักษณะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวภาพด้านต่างๆ ดังนี้

1) เทคโนโลยีชีวภาพทางการเกษตรกรรม

ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพเข้ามามีบทบาทในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และช่วยปรับปรุงคัดเลือกพันธุ์พืชและสัตว์ให้มีคุณลักษณะและคุณภาพตามต้องการ สามารถเพิ่มผลผลิตให้มีปริมาณเพียงพอสำหรับเลี้ยงชาวโลก พัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมทางการเกษตรต่างๆ อาทิเช่น การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วยสิ่งมีชีวิตหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากสิ่งมีชีวิต การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การขยายพันธุ์พืชด้วยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนทางการผลิต ช่วยรักษาสภาพแวดล้อม และเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพ

ประเด็นหลักที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการเกษตร คือ การปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์โดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพมี 2 แนวทางหลัก คือการใช้เครื่องหมายพันธุกรรมร่วมกับวิธีการผสมแบบดั้งเดิม และการปรับปรุงพันธุ์พืชด้วยเทคนิคทางด้านพันธุวิศวกรรม (กิตติมา ไกรพิรพรรณ, 2550: 32 – 33) โดยการตัดต่อยีนที่ต้องการเข้าไปในพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งพืชและสัตว์ที่ได้รับการดัดแปลงยีนด้วยแนวทางที่สองจะถูกเรียกว่าพืชและสัตว์ดัดแปลงพันธุกรรม หรือ จีเอ็มโอ (Genetically Modified Organisms: GMOs) เพื่อให้ได้พืชและสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษตามต้องการ เช่น มีความต้านทานโรค ต้านทานศัตรูพืช พืชผล

เน่าเสียข้าลง เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ขอล่าวถึงพืชจีเอ็มโอ ซึ่งกำลังจะกลายเป็นพืชหลักของโลกแทนที่พืชแบบดั้งเดิม โดยละเอียด แม้ว่ายังมีข้อถกเถียงกันมากถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการบริโภคพืชจีเอ็มโอ ทั้งความวิตกกังวลเรื่องความปลอดภัยและการป้องกันความหลากหลายทางพันธุกรรม แต่แนวโน้มที่เห็นได้ชัดก็คือหลายประเทศทั่วโลกมีการอนุญาตให้ปลูกพืชจีเอ็มโอในเชิงการค้าได้ โดยนับตั้งแต่เริ่มมีการปลูกพืชจีเอ็มโอเชิงพาณิชย์ครั้งแรกในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี พ.ศ. 2539 จนถึง พ.ศ. 2551 เป็นเวลากว่า 12 ปี จากข้อมูลขององค์กรไอซา⁷ (International Service for Agri - biotech Acquisition Association: ISAAA) พบว่าทั่วโลกมีพื้นที่เพาะปลูกกระจายไปทั่วโลกใน 23 ประเทศ เป็นประเทศกำลังพัฒนา 12 ประเทศ และประเทศอุตสาหกรรม 11 ประเทศ คิดเป็นพื้นที่กว่า 114.3 ล้านเฮกตาร์ มีเกษตรกรผู้เพาะปลูกราว 12 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาถึง 11 ล้านคน

เมื่อพิจารณาเป็นรายประเทศแล้ว เฉพาะในอเมริกาเหนือ ในปี พ.ศ. 2550 ปลูกพืชจีเอ็มโอเพิ่ม 37% ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด เช่น ปลูกข้าวโพดจีเอ็มโอเพิ่มขึ้น 40% เพื่อนำไปผลิตเอทานอล แต่หากพิจารณาทั่วโลกแล้วจะพบว่าในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ประเทศอินเดียมีพื้นที่เพาะปลูกพืชจีเอ็มโอเพิ่มขึ้นมากที่สุด คิดเป็น 63% จากการปลูกฝ้ายปีที่⁸ ส่วนในบราซิลก็เพิ่มพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองและฝ้ายจีเอ็มโออีก 30% เช่นเดียวกับแอฟริกาใต้ ซึ่งเป็นเพียงประเทศเดียวในทวีปแอฟริกาที่ปลูกพืชจีเอ็มโอเชิงพาณิชย์ โดยมีซีสและโปแลนด์เป็นประเทศใหม่ที่จะเริ่มปลูกพืชจีเอ็มโอเชิงพาณิชย์เมื่อไม่กี่ปีมานี้ และมีการคาดการณ์จาก ISAAA ว่าภายในปี พ.ศ. 2558 จะมีการเพาะปลูกพืชจีเอ็มโอเชิงพาณิชย์เพิ่มขึ้นในอีก 40 ประเทศ โดยมีจำนวนเกษตรกรพืชจีเอ็มโอเพิ่มขึ้นอีก 100 ล้านครอบครัวทั่วโลก ขณะที่ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีนโยบายผลิตพืชจีเอ็มโอในเชิงพาณิชย์ เป็นเพียงพืชทดลองในพื้นที่ปิดอย่างเช่นในห้องทดลองหรือบริเวณสถานีวิจัยที่มีการควบคุมดูแลเท่านั้น

2) เทคโนโลยีชีวภาพการแพทย์

ในอนาคตเทคโนโลยีชีวภาพจะส่งผลกระทบด้านความเป็นอยู่และการรักษาโรค ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากความรู้ด้านเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม (Genetic engineering) หรือการตัดแต่งตัดต่อยีนส์ในสิ่งมีชีวิต จากวิทยาการความก้าวหน้าดังกล่าวจะทำให้ นักวิทยาศาสตร์สามารถดัดแปลงปรับปรุงลักษณะต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตได้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการสามารถแก้ไขความผิดปกติที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้นได้โดยใช้วิธีการยีนบำบัดหรือใช้ยาที่ผลิตจากจุลินทรีย์หรือฮอร์โมนในร่างกายของคน สามารถตรวจพบความผิดปกติในร่างกายด้วยตัวตรวจวัดไบโอเซ็นเซอร์ (Biosensor) ที่ใช้สารต่างๆ ทางชีวภาพ เช่น เอนไซม์ หรือแอนติบอดีช่วยตรวจจับเชื้อโรค การค้นพบยารักษาโรคด้วยวิธีพันธุวิศวกรรม ในจุลินทรีย์ การแก้ไขความผิดปกติของร่างกายโดยการสร้างอวัยวะเทียมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยความรู้ด้านเซลล์ต้นกำเนิดหรือสเต็มเซลล์ ตลอดจนการตรวจวินิจฉัยทางด้านอาชญาวิทยาด้วยรอยพิมพ์ DNA ซึ่งเทคโนโลยีชีวภาพเหล่านี้จะส่งผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมทั้งทางกายภาพและจริยธรรมในอนาคตอันใกล้

⁷ องค์กรไอซา (International Service for Agri - biotech Acquisition Association: ISAAA) เป็นองค์กรอิสระไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการเกษตรในประเทศยากจนที่กำลังพัฒนา

⁸ เบซิลลัส ทูริงจีเอนซิส (บีที) คือโปรตีนของแบคทีเรียในดินที่ถูกนำมาใส่ในฝ้าย ทำให้กลายเป็นพันธุ์ต้านทานแมลงที่เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของฝ้าย คือ หนอนเจาะสมอฝ้าย เมื่อหนอนมากัดกินส่วนต่างๆ ของฝ้ายบีที โปรตีนชนิดนี้จะเข้าไปเจาะกระเพาะของหนอนจนเป็นรู ทำลายกระบวนการย่อย หนอนจะหยุดกินอาหารและตายไป

เป้าหมายของเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ของโลกในอีก 20 ปีข้างหน้า จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ Pharmacogenetics และ Pharmacogenomics เพื่อการรักษาเฉพาะบุคคล (Individualized medicine) โดยอาศัยความรู้ด้านสารพันธุกรรมที่แตกต่างในแต่ละบุคคลมากำหนดรูปแบบและชนิดของยาเพื่อให้ได้ผลดี เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาดีขึ้น บริษัทผู้ผลิตยาสามารถลดค่าใช้จ่ายในการศึกษาทางคลินิก (Clinical trial) เพราะจะสามารถเลือกผู้เข้าร่วมโครงการศึกษาได้ถูกต้องมากขึ้น โอกาสที่จะศึกษาได้เป็นผลสำเร็จมีมากยิ่งขึ้น บริษัทประกันสุขภาพสามารถลดเบี้ยประกันได้ เพราะไม่จำเป็นต้องจ่ายค่ารักษาที่ไม่ได้ประโยชน์หรือไม่ได้ผลอีกต่อไป

3) เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อพลังงานทดแทน

มีการคาดการณ์กันว่าในปี ค.ศ. 2050 ทั่วโลกจะมีความต้องการพลังงานเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ในขณะที่ปริมาณพลังงานสำรองที่อยู่กับที่ (พลังงานหลักที่นำมาใช้อยู่ในปัจจุบัน) กำลังลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดภาวะวิกฤติพลังงาน จนกระทั่งทั่วโลกต้องหันมาใช้พลังงานทดแทน หรือพลังงานหมุนเวียน (Renewable energy) มากขึ้น ซึ่งพลังงานที่มีศักยภาพจะเป็นพลังงานทดแทนหรือหมุนเวียนได้มากที่สุดอย่างหนึ่งคือ พลังงานชีวมวลซึ่งผลิตและแปรรูปมาจากอินทรีย์วัตถุในธรรมชาติ หรือส่วนที่เหลือใช้จากอุตสาหกรรม การเกษตร เช่น พืชที่มีน้ำตาลหรือแป้งมาก น้ำมันพืชที่ใช้แล้ว ขยะมูลฝอย เป็นต้น พลังงานชีวมวลต่างๆ สามารถนำมาผลิตเป็นพลังงานชีวภาพเพื่อทดแทนการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ไบโอดีเซล ไบโอดีเซล ก๊าซชีวภาพ ไบโอดีเจน

4) เทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์

หลังจากการก่อการร้ายวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 ทั่วโลกตกอยู่ในความหวาดกลัวต่อภัยจากการก่อการร้ายที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น อีกทั้งผู้ก่อการร้ายยุคใหม่มีรูปแบบการโจมตีที่นำอาวุธชีวภาพมาใช้เพื่อให้เกิดผลทั้งทางร่างกายและจิตใจคนหมู่มาก อาวุธชีวภาพจึงเป็นหนึ่งในอาวุธที่เข้าข่ายอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูง สามารถแพร่กระจายไปในอากาศ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น และบางชนิดไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า ดังเช่นเหตุการณ์การก่อการร้ายด้วยก๊าซพิษซารินที่ญี่ปุ่นเมื่อปี พ.ศ. 2538 ในสถานีรถไฟใต้ดินของกรุงโตเกียว โดยลัทธิโอมชินริเกียว กลุ่มซึ่งภายหลังตรวจพบว่ามิใช่โรงงานทดลองและผลิตอาวุธชีวภาพและอาวุธนิวเคลียร์ทั้งในประเทศญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และรัสเซีย (เฉลิมศึก ยุคล, 2542: 1) หรือการส่งจดหมายบรรจุผงแอนแทรกซ์ (Anthrax) ไปยังรัฐสภาสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในอนาคตจะมีการก่อการร้ายด้วยอาวุธชีวภาพทำลายล้างมวลมนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง

จากสถานการณ์ต่างๆ ส่งผลให้ประเทศสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายการป้องกันการก่อการร้ายทางชีวภาพในปี พ.ศ. 2545 เพื่อป้องกันและตอบโต้ต่อการก่อการร้ายทางชีวภาพ โดยให้ความสำคัญกับการนำเข้าอาหารที่รับรองแล้วว่าปลอดภัยและผู้ก่อการร้ายไม่สามารถนำมาใช้เป็นอาวุธทำลายล้างได้ (ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการส่งออกสินค้าเกษตรของไทย)

5) เทคโนโลยีชีวภาพกับทรัพย์สินทางปัญญา

เทคโนโลยีชีวภาพกับทรัพย์สินทางปัญญาเป็นประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีชีวภาพ และประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหานี้อย่างมากในอนาคต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพสร้างให้เกิดผลงานคิดค้นต่างๆ ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นมามากมาย เนื่องจากเทคโนโลยีชีวภาพมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ดังนั้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวจึงต้องได้รับการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพัฒนาการดังกล่าวด้วย เพื่อไม่ให้เกิดกรณีการอ้างสิทธิบัตรพันธุ์พืชพื้นเมืองหลายประเภทดังที่ผ่านมา ในกรณีพันธุ์พืชประเทศไทยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชพ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองทั้งพันธุ์พืชใหม่และพันธุ์พืชพื้นเมืองดั้งเดิมของไทย นอกจากนี้ยังมีมาตรการที่ใช้คุ้มครองพันธุ์พืชในต่างประเทศ นั่นคือการได้แย่งสิทธิในกรณีละเมิดและขอรับความคุ้มครองในลักษณะทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันการละเมิดจากคู่แข่งทางการค้า ด้วยเหตุนี้ นักวิจัย นักวิชาการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในแวดวงเทคโนโลยีชีวภาพไทยจึงต้องติดตามความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

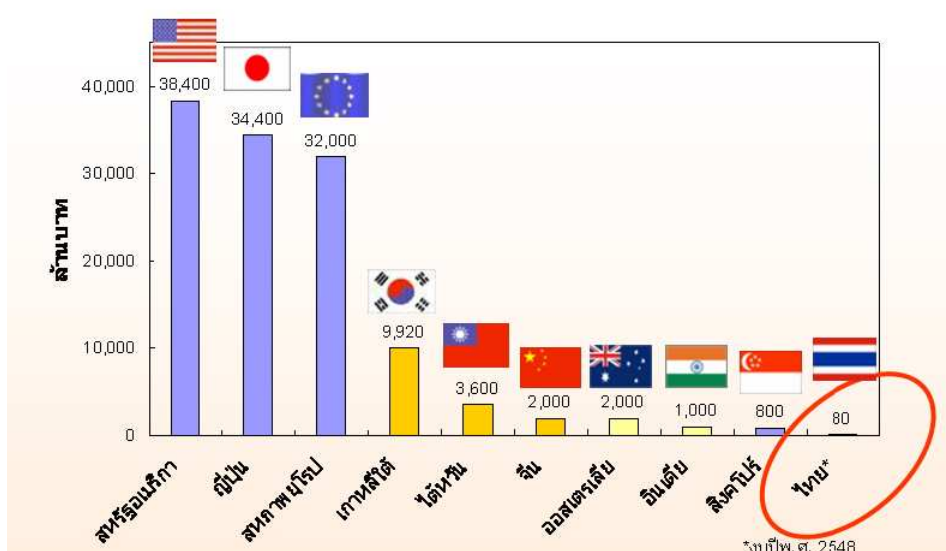
สรุปความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพของโลก

จากตารางข้างต้นจะพบว่าหลายประเทศทั่วโลกให้การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ให้การศึกษาแก่ประชากรในประเทศเพื่อพัฒนาความรู้และศักยภาพตอบสนองต่อการพัฒนา ด้านเทคโนโลยีชีวภาพ และใช้การวิจัยและพัฒนาในการสร้างความได้เปรียบแทนการอาศัยวัตถุดิบและค่าแรงราคาถูก สอดคล้องกับที่มีการคาดการณ์กันว่าในปี พ.ศ. 2573 เทคโนโลยีชีวภาพจะก้าวเข้าสู่ความเป็นปึกแผ่น และหลอมรวมเข้ากับเศรษฐกิจของประเทศและวิถีชีวิตประจำวันของคนทั่วโลกอย่างเห็นได้ชัด

2.4.1.2 ความก้าวหน้าด้านนาโนเทคโนโลยี

นาโนเทคโนโลยี คือเทคโนโลยีใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสร้างเครื่องจักรกลที่มีการจัดวางอะตอมและพันธะทางเคมีอย่างแม่นยำตามที่คำนวณไว้ในระดับสิ่งมีชีวิตขนาด 100 นาโนเมตร เพื่อให้เกิดคุณสมบัติใหม่ทางเคมีหรือสสาร ก่อให้เกิดวัสดุที่มีคุณสมบัติหลากหลายและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตด้านต่างๆ เช่น ผ้าที่ไม่เปียกน้ำ ครีมบำรุงผิวซึมซาบเร็ว พลาสติกที่ทนทานมาก หรือสีทาบ้านที่ทำความสะอาดตัวเองได้ เป็นต้น (ฮอลล์ เจ. เอส., 2550: 31 - 32) จะเห็นได้ว่านาโนเทคโนโลยีจึงส่งผลต่ออุตสาหกรรมการผลิต และเทคโนโลยีต่างๆ เกือบทุกด้าน ดังนั้นหลายประเทศทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา นาโนเทคโนโลยีอย่างจริงจัง สหรัฐอเมริกาจัดตั้งโครงการ National Nanotechnology Initiative ขึ้นมาในปี ค.ศ. 2000 โดยจัดสรรงบประมาณเป็นเงินประมาณ 10,800 ล้านบาท นับเป็นโครงการแห่งชาติที่ใช้จำนวนคนและงบวิจัยมากที่สุดในรอบ 40 ปี และให้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้นทุกปี และยังมีกรอบกฎหมายที่เรียกว่า 21st Century Nanotechnology Research and Development Act ซึ่งกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ส่งเสริมการวิจัยทางด้านนาโนเทคโนโลยี โดยให้มีการลงทุนเป็นจำนวนเงิน 150,000 ล้านบาท ภายในปี 2548-2551 หรือโดยเฉลี่ยประมาณ 37,000 ล้านบาทต่อปี ด้านประเทศญี่ปุ่นก็มีการสนับสนุนการพัฒนา นาโนเทคโนโลยีด้วยงบประมาณกว่า 40,000 ล้านบาท รองลงมาคือสหภาพยุโรป เกาหลีใต้ ไต้หวัน จีน ออสเตรเลีย อินเดีย สิงคโปร์ (ข้อมูลในปี พ.ศ. 2547) ในขณะที่ประเทศไทยมีงบประมาณด้านนี้ 80 ล้านบาท (น้อยกว่าสิงคโปร์ 100 เท่า) แสดงให้เห็นว่าประเทศทั่วโลกล้วนลงทุนทั้งทางด้านงบวิจัย และการพัฒนาบุคลากรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะญี่ปุ่นและยุโรปซึ่งถือเป็นอันดับสองและสามในด้านเงิน

ลงทุน โดยสหภาพยุโรปถือว่าเป็นกลุ่มที่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินได้ดีที่สุด เพราะมีการวางระบบและทิศทางการวิจัยอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการวางแผนกลยุทธ์ทั้งทางด้านนาโนอิเล็กทรอนิกส์ นาโนวัสดุ และนาโนการแพทย์ รวมถึงมีการสำรวจโครงสร้างพื้นฐานทั้งทวีป ส่วนในภูมิภาคเอเชียประเทศไต้หวัน ซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินโครงการนาโนเทคโนโลยีแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการลงทุนเกี่ยวกับนาโนเทคโนโลยีระหว่างปี พ.ศ. 2546 - 2551 เป็นจำนวนเงินถึง 25,000 ล้านบาท ประเทศเกาหลีใต้ได้ตั้งเป้าหมายว่าจะเป็นอันดับหนึ่งของโลกในด้านนาโนเทคโนโลยีเฉพาะทาง อาทิเช่น อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ความหนาแน่นสูง โดยตั้งเป้าการลงทุนในช่วงปี พ.ศ. 2544 - 2553 ให้เป็นจำนวนเงินประมาณ 80,000 ล้านบาท สาธารณรัฐประชาชนจีนลงทุนในโครงการด้านนาโนเทคโนโลยี เป็นจำนวนเงินประมาณ 10,000 - 12,000 ล้านบาท ภายในเวลา 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2544 - 2548 มาเลเซียได้จัดสรรทุนวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นจำนวนเงินถึง 10,000 กว่าล้านบาท ในเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 - 2548 เวียดนามเองก็เริ่มมีการจัดทำโครงการนาโนเทคโนโลยีแห่งชาติเช่นกัน โดยในปี พ.ศ. 2547 มีการลงทุนเป็นจำนวนเงินประมาณ 14 ล้านบาท ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีจึงคาดการณ์กันว่ายุคนาโนเทคโนโลยีจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนภายในเวลาไม่เกิน 2 ทศวรรษนับจากนี้ (ธีรเกียรติ์ เกิดเจริญ, 2549: 3 - 5)

แผนภูมิที่ 1.27 การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาด้านนาโนเทคโนโลยีของประเทศต่างๆ ในปี พ.ศ. 2547

ที่มา: ศูนย์นาโนศาสตร์และนาโนเทคโนโลยี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548

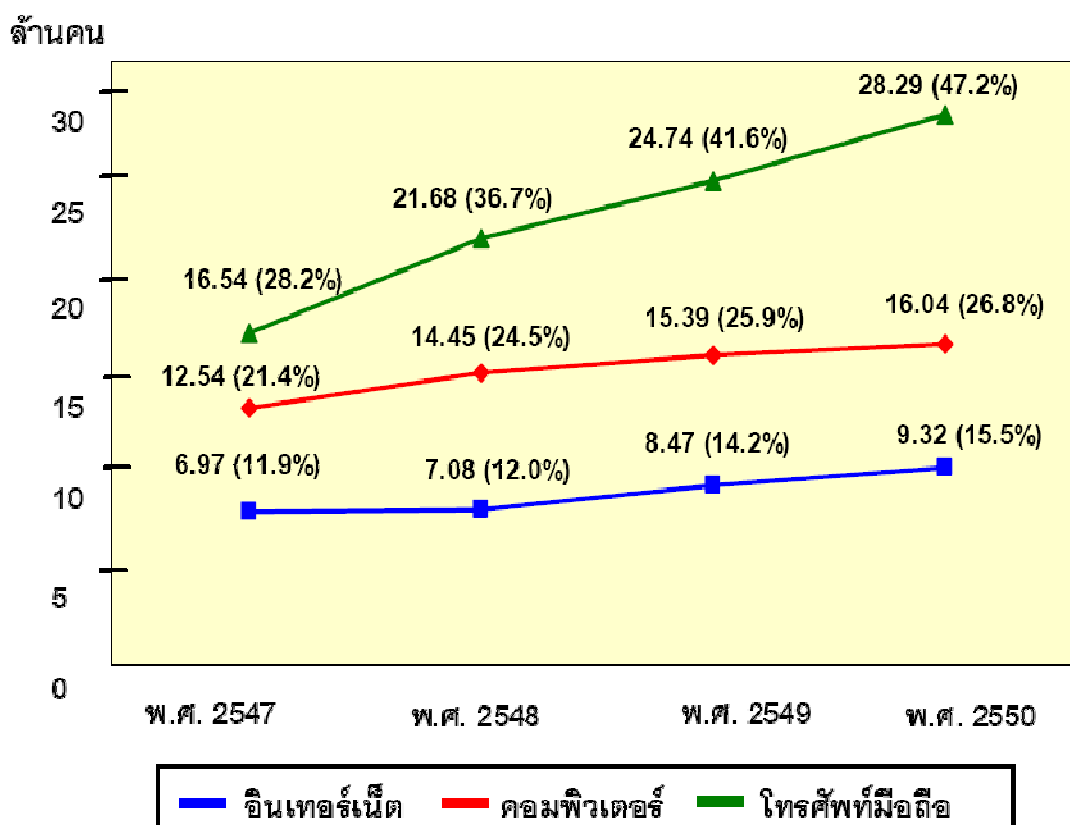
สรุปความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพของโลก

จะเห็นได้ว่าทั่วโลกกำลังให้ความสนใจในการพัฒนานาโนเทคโนโลยีอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพิจารณาจากงบประมาณการลงทุนก็ยิ่งพบว่าหลายประเทศรวมถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการจัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านนี้ เนื่องจากทั่วโลกกำลังเห็นความสำคัญของวิทยาการด้านนาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีที่จะทำให้ชีวิตประจำวันของมนุษย์เข้าใจกลไกขั้นตอนการในนวนิยายวิทยาศาสตร์มากที่สุด

1.4.2 สถานการณ์ด้านเทคโนโลยีและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าของประเทศไทย

1.4.2.1 ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทย จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า จำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือในประเทศไทย มีอัตราการใช้เพิ่มขึ้นทั้ง 3 ประเภท โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือจากที่มีผู้ใช้ประมาณ 16.54 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2547 ได้เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว ในปี พ.ศ. 2550 กลายเป็น 28.29 ล้านคน ส่วนจำนวนผู้ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีอัตราเพิ่มขึ้นไม่มากนัก

แผนภูมิที่ 1.28 สถิติการใช้อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์

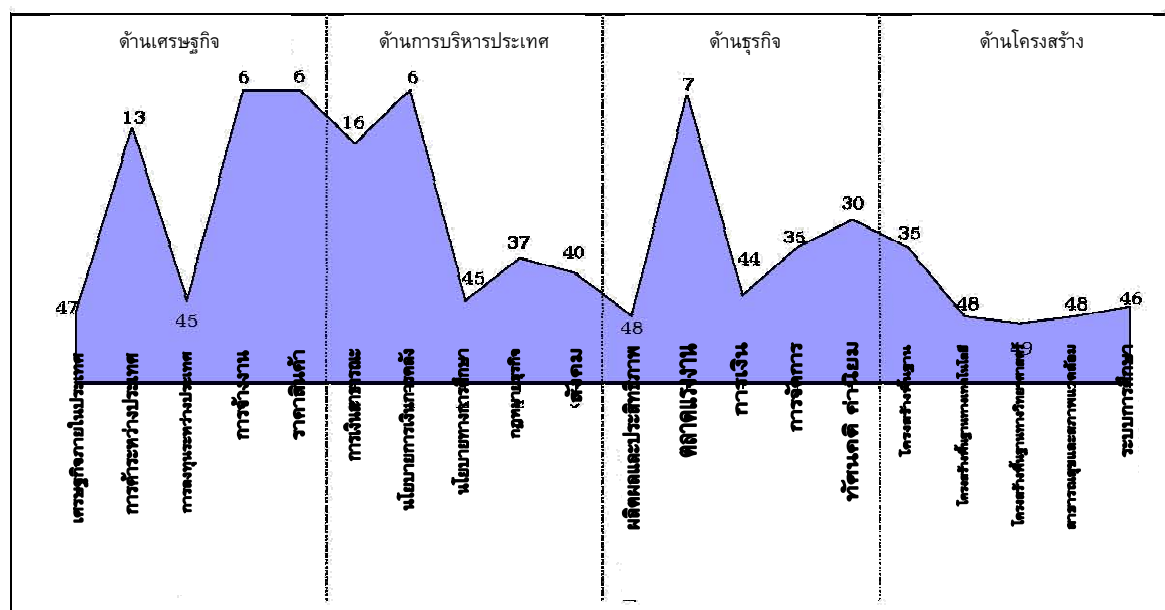
และโทรศัพท์มือถือของประชากรในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2550

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2551

ในขณะที่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตต่อ 100 ครั้วเรือนในช่วง 4 ปี คือระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2550 พบว่า จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ในปี พ.ศ. 2547 ที่มีอยู่ 11.7 เครื่องต่อ 100 ครั้วเรือน ได้เพิ่มขึ้นเป็น 20.4 เครื่องต่อ 100 ครั้วเรือน ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งสูงขึ้นเกือบ 2 เท่า แต่อัตราการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตกลับเพิ่มขึ้นไม่มากนักคือเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 1.9 เท่านั้น

ด้านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542–2547 ประชากรไทยมีโทรทัศน์ในครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี ในขณะที่จำนวนวิทยุต่อครัวเรือนลดลง สอดคล้องกับ รายงานการศึกษาขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ใน

ประเทศกำลังพัฒนา แสดงให้เห็นว่าขณะนี้ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศขั้นพื้นฐานให้มีศักยภาพทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการที่ในจำนวนแรงงาน 34.6 ล้านคน มีผู้ที่ทำงานโดยใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพียงร้อยละ 1 (ข้อมูลในปี พ.ศ. 2549) เมื่อตลาดแรงงานมีความต้องการผู้ทำงานโดยใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในจำนวนเพียงเท่านั้น ยังผลให้ประชากรในประเทศไม่ให้ความสำคัญมากนักต่อการเข้าถึงอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศทั้งสองประเภท ซึ่งสอดคล้องกับผลการจัดอันดับความสามารถทางการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ (ดูตารางที่ 1.29)

แผนภูมิที่ 1.29 อันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยจำแนกตามปัจจัยย่อยปี พ.ศ. 2550

ที่มา: สถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาการจัดการ

(International Institute for Management Development: IMD), 2550

ตารางที่ 1.29 อันดับความสามารถด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปี พ.ศ. 2546 – 2550

ปัจจัย	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ (เปอร์เซ็นต์)	46	46	47	45	49
	(10.8)	(10.8)	(8.8)	(16.0)	(11.8)
โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี (เปอร์เซ็นต์)	41	38	37	41	48
	(20.6)	(26.5)	(28.4)	(23.6)	(13.6)
จำนวนประเทศ	51	51	51	53	55

ที่มา: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2550

กล่าวโดยสรุป จากสภาพการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยมีแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สอดคล้องกับทั่วโลก กล่าวคือทั่วโลกกำลังจะก้าวไปสู่การติดต่อสื่อสารแบบปัจเจกปัจเจกหรือปัจเจกสู่มวลชน โดยใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นอุปกรณ์พื้นฐาน ซึ่งโทรศัพท์เคลื่อนที่นั้นก็ได้รับการพัฒนาไปเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ความสามารถพื้นฐานอย่างเช่น การรับและส่งเสียงไปจนถึงการรับและส่งภาพ ข้อความ และเสียงในเวลาเดียวกัน ทั้งยังสามารถใช้ประสิทธิภาพดังกล่าวเข้ามาทดแทนพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบเดิมๆ เช่น แทนที่จะไปธนาคารเพื่อทำธุรกรรมทางธนาคาร เราสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเพื่อทำธุรกรรมได้ในขณะอยู่ที่บ้าน เป็นต้น

จากข้อมูลของ ITU พิจารณาได้ว่ารูปแบบชีวิตอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบเช่นนั้นมีแนวโน้มจะเป็นไปได้มากในประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบชีวิตในทิศทางดังกล่าวในอัตราเร่งที่ต่ำกว่ามาก เนื่องจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตเช่นนั้นต้องอาศัยการบรรจบกันของเทคโนโลยี (Technological convergence) จะเห็นได้จากจำนวนคอมพิวเตอร์ที่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน โครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ในประเทศ อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษหน้าประเทศไทยจะต้องดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมอิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลก การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยสนับสนุนต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก

ในขณะนี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาลหลายประเทศทั่วโลกรวมถึงประเทศไทยมีความพยายามสนับสนุนและพัฒนาให้เกิดสังคมอิเล็กทรอนิกส์ขึ้น จากการที่ภาครัฐนำวิทยาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในรูปแบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E - Government) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการของภาครัฐ และปรับปรุงการให้บริการแก่ประชาชน การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นประเด็นสำคัญในการก้าวไปสู่การเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นหลายประการ อาทิ การบริการอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพและราคาถูก มีข้อมูลและสารสนเทศที่ใช้งานได้ มีคอมพิวเตอร์และเครื่องมือสื่อสารราคาประหยัดสามารถซื้อหาได้ และมีการปฏิรูปวิธีการทำงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศของภาครัฐให้สามารถเอื้ออำนวยต่อการบริการต่อประชาชน หน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนในมิติใหม่

จากรายงานการศึกษาเรื่อง UN E - Government Survey 2008: From E - Government to connected governance ขององค์การสหประชาชาติเพื่อสำรวจประสิทธิภาพของระบบบริการภาครัฐที่เชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานเป็นเครือข่าย เพื่อให้ความสะดวกแก่ประชาชน โดยมีตัวชี้วัด 4 ด้านคือ

- 1) ตัวชี้วัดด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคม (Infrastructure index) อันได้แก่ อัตราส่วนของประชาชนที่ใช้อินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์พื้นฐาน โทรศัพท์เคลื่อนที่ และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง
- 2) ตัวชี้วัดด้านทุนมนุษย์ (Human capital index) ตามข้อกำหนดต่างๆ ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ⁹ (United Nations Development Programme: UNDP)

⁹ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) เป็นองค์การพหุภาคี เพื่อช่วยเหลือด้านการพัฒนา และเป็นหน่วยงานสำคัญในการประสานงานความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาของสหประชาชาติ โดยเริ่มจากการขยายการให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนา ด้วยหลักการดำเนินการแบบสากลและเป็นกลางทางการเมือง

3) ตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วม (E - Participation index) เป็นคะแนนที่วัดความสามารถและความสะดวกในการติดต่อสื่อสารแบบสองทางระหว่างภาครัฐกับประชาชน

4) ตัวชี้วัดด้านการประเมินเครือข่าย (Web measurement index) คัดคะแนนจากการบริการข้อมูล E-Services เว็บไซต์ของผู้นำประเทศ และเว็บบริการเชิงรายการ

ผลการศึกษาปรากฏว่าประเทศไทยมีคะแนนดัชนี E - Government 0.5031 คะแนนจากคะแนนเต็ม 1.0 อยู่ในลำดับที่ 64 จาก 192 ประเทศทั่วโลก และอยู่ในลำดับที่ 3 ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ดูตารางที่ 1.30 ถึง 1.31)

ตารางที่ 1.30 ลำดับคะแนนดัชนี E - Government ของประเทศต่างๆ (20 ลำดับแรก)

อันดับ	ประเทศ	คะแนน	อันดับ	ประเทศ	คะแนน
1	สวีเดน	0.9157	11	ญี่ปุ่น	0.7703
2	เดนมาร์ก	0.9134	12	สวิตเซอร์แลนด์	0.7626
3	นอร์เวย์	0.8921	13	เอสโตเนีย	0.7600
4	สหรัฐอเมริกา	0.8644	14	ลักเซมเบิร์ก	0.7512
5	เนเธอร์แลนด์	0.8631	15	ฟินแลนด์	0.7488
6	เกาหลีใต้	0.8317	16	ออสเตรเลีย	0.7428
7	แคนาดา	0.8172	17	อิสราเอล	0.7393
8	ออสเตรเลีย	0.8108	18	นิวซีแลนด์	0.7392
9	ฝรั่งเศส	0.8038	19	ไอร์แลนด์	0.7296
10	สหราชอาณาจักร	0.7872	20	สเปน	0.7228
		
			64	ประเทศไทย	0.5031

ตารางที่ 1.31 ลำดับคะแนนดัชนี E - Government ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศ	คะแนน ปี ค.ศ. 2008	คะแนน ปี ค.ศ. 2007	ลำดับ ปี ค.ศ. 2006	ลำดับ ปี ค.ศ. 2005
สิงคโปร์	0.7009	0.8503	23	7
มาเลเซีย	0.6063	0.5706	34	43
ไทย	0.5031	0.5518	64	46
ฟิลิปปินส์	0.5001	0.5721	66	41
บรูไนดารุสซาลาม	0.4667	0.4475	87	73
เวียดนาม	0.4558	0.3640	91	105
อินโดนีเซีย	0.4107	0.3819	106	96

ตารางที่ 1.31 (ต่อ)

ประเทศ	คะแนน ปี ค.ศ. 2008	คะแนน ปี ค.ศ. 2007	ลำดับ ปี ค.ศ. 2006	ลำดับ ปี ค.ศ. 2005
กัมพูชา	0.3121	0.2989	115	128
พม่า	0.2922	0.2959	145	129
ติมอร์ตะวันออก	0.2462	0.2512	155	144
ลาว	0.2383	0.2421	156	147
คะแนนรวมระดับโลก	0.4514	0.4267		
คะแนนรวมระดับทวีป	0.4302	0.4388		

ที่มา: องค์การสหประชาชาติ (United Nations), 2008

นอกจากนี้ยังมีคะแนนตัวชี้วัดด้านการประเมินเครือข่าย (Web measurement index) ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 50 คะแนนด้านการมีส่วนร่วม (E - Participation index) อยู่ลำดับที่ 43 ในขณะที่ประเทศเวียดนามอยู่ลำดับที่ 18 และประเทศภูฏานอยู่ลำดับที่ 19 ส่วนด้านโครงสร้างพื้นฐานได้คะแนน 0.151 ซึ่งในบรรดาตัวชี้วัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมด ประเทศไทยมีคะแนนอัตราส่วนประชาชนที่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่สูงที่สุด ในขณะที่ด้านทุนมนุษย์อยู่ในระดับสูงได้คะแนนถึง 0.853 โดยตัวชี้วัดสองด้านสุดท้ายไม่ได้ระบุการจัดลำดับไว้

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ทั่วไปจากมุมมองของหน่วยงานภายในประเทศเองพบว่า ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีการพัฒนา E - Government ในระดับหนึ่ง โดยที่หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ มีการสร้างเว็บไซต์ในระดับกรมและกระทรวงครบถ้วน แต่จากการตรวจสอบและประเมินผลเบื้องต้นของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพบว่า เว็บไซต์ส่วนใหญ่ของทางราชการมีข้อมูลให้บริการต่อประชาชนและหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน เว็บไซต์มีความสวยงาม แต่ยังขาดการดูแลรักษาข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน (Update) มีจำนวนที่มีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นหรือผู้รับบริการโดยผ่านระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และมีเว็บบอร์ด แต่มีไม่มากนักที่มีการตอบปัญหาและข้อสงสัยต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม มีเว็บไซต์ของส่วนราชการบางหน่วยงานที่ให้บริการตอบสนองต่อหน่วยงานอื่นหรือผู้รับบริการได้ในระดับสูง คือ มีการนำธุรกิจที่เคยต้องเดินทางไปดำเนินการที่หน่วยงานราชการมาบรรจุลงในบริการผ่านเว็บไซต์ ได้แก่ ระบบ E - Revenue เพื่อชำระภาษีประเภทต่างๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตของกรมสรรพากร นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์ของกรมการขนส่งทางบกซึ่งเปิดให้สามารถชำระภาษีรถผ่านทางเว็บไซต์ได้ หรือเว็บไซต์ www.khonthai.com ของกรมการปกครอง เพื่อให้บริการด้านงานทะเบียนในรูปแบบต่างๆ เช่น เปลี่ยนชื่อ - สกุล จดทะเบียนสมรส เป็นต้น นอกจากนี้ ระบบทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง ยังได้ต่อเชื่อมกับหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ 53 หน่วยงานในการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลทะเบียนกลางร่วมกัน

เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถานพยาบาลในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทบวงมหาวิทยาลัย กรมบังคับคดี และกรมการกำลังสำรองทหารบก กระทรวงกลาโหม เป็นต้น

เนื่องจากบริการของ E - Government มีความหลากหลาย และมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันตามความพร้อมของแต่ละหน่วยงาน ดังนั้นเพื่อบูรณาการบริการต่างๆ ของรัฐในโครงการ E - Government กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงได้จัดทำเว็บไซต์ในชื่อ www.ecitizen.go.th เพื่อเป็นศูนย์กลางของบริการและประสานงานภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมดต่อไปในอนาคต

สิ่งต่างๆ ที่กล่าวไปในตอนต้นเป็นภาพภายนอกที่รัฐพยายามสร้างปัจจัยสนับสนุนให้ประเทศเป็นสังคมอิเล็กทรอนิกส์ แต่ภาครัฐก็ต้องเร่งพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถของประชากรในประเทศ และปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอิเล็กทรอนิกส์เช่นนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื้อหาต่อไปนี้จะเป็นการพิจารณาแนวโน้มเทคโนโลยีสารสนเทศในประเด็นต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในทศวรรษหน้า

1) เทคโนโลยีอัจฉริยะ

(1) คอมพิวเตอร์ ในปัจจุบันคอมพิวเตอร์พัฒนาไปจากยุคแรกที่เครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์มีขนาดใหญ่ทำงานได้ช้า ความสามารถต่ำ และใช้พลังงานสูง กลายเป็นเทคโนโลยีวงจรรวมที่มีไมโครโปรเซสเซอร์ (Microprocessor) ทำให้ประสิทธิภาพการประมวลผลของเครื่องพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด หน่วยความจำมีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่มีราคาถูกลง ซึ่งช่วยเพิ่มศักยภาพการทำงานของคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โดยที่คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลมีความสามารถเท่าเทียมหรือมากกว่าเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ในสมัยก่อน นอกจากนี้พัฒนาการและการประยุกต์ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้มนุษย์สามารถนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบข้อมูลสารสนเทศมาช่วยในการออกแบบและสร้างภาพเสมือนจริง เพื่อใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ ได้ การพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ขั้นสูงนี้ส่งผลให้ศักยภาพของคอมพิวเตอร์ในทศวรรษหน้าพัฒนาไปจนกระทั่งสามารถคิดประมวลผลตามหลักเหตุผลของมนุษย์จนกลายเป็นคอมพิวเตอร์ระบบปัญญาประดิษฐ์ได้ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

(2) เทคโนโลยีอัจฉริยะระบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence) หรือ AI ปัจจุบันประเทศไทยมีการวางแผนยุทธศาสตร์หุ่นยนต์ไทย 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 - 2555 โดยสถาบันวิทยาการหุ่นยนต์ภาคสนาม¹⁰ (Institute of Field Robotics: FIBO) ร่วมกับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (National Electronics and Computer Technology Center:NECTEC) เพื่อพัฒนาหุ่นยนต์อัตโนมัติตอบสนองอุตสาหกรรมภายในประเทศอย่างจริงจัง เนื่องจากพบว่าประเทศไทยมีแนวโน้มความต้องการใช้หุ่นยนต์ในอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีศักยภาพมากพอที่จะผลิตหุ่นยนต์อัตโนมัติได้เองจำนวนมากเพียงพอกับความต้องการใช้หุ่นยนต์ในอุตสาหกรรมต่างๆ ยังผลให้ในปี พ.ศ. 2549 มีมูลค่าการนำเข้าหุ่นยนต์สำหรับใช้งานอุตสาหกรรมจากต่างประเทศสูงถึงเกือบ 1,400 ล้านบาท และจากข้อมูลในปี พ.ศ. 2550 มีหุ่นยนต์อุตสาหกรรมใช้งานอยู่ภายในประเทศจำนวน 3,000 – 4,000 ตัว (ชิต เหล่าวัฒนา, 2550: 1)

จากข้อมูลข้างต้นให้เห็นว่าความต้องการหุ่นยนต์อัตโนมัติดังกล่าวมีสูงมาก ในขณะที่ประเทศไทยมีบริษัทขนาดเล็ก (SME) ที่มีความสามารถในการออกแบบและบูรณาการเทคโนโลยีหุ่นยนต์อยู่

¹⁰ วิทยาการหุ่นยนต์ภาคสนาม (Institute of Field Robotics: FIBO) เป็นสถาบันเพื่อพัฒนาการศึกษาระดับสูง และวิจัยทางด้านระบบหุ่นยนต์อัตโนมัติ ทั้งงานวิจัยพื้นฐานและงานวิจัยประยุกต์ เพื่อออกแบบหุ่นยนต์ให้เหมาะสมกับการใช้งานภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ

ประมาณ 20 บริษัทเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในอนาคตสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment of Thailand: BOI) มีแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมและสร้างบริษัทด้าน Robotics and automation เพิ่มขึ้น 150 บริษัท กล่าวโดยสรุปเทคโนโลยีอัจฉริยะของไทยในทศวรรษหน้ากำลังพัฒนาไปเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมด้านต่างๆ ภายในประเทศ แม้มีแนวโน้มว่าเราจะตามหลังประเทศที่พัฒนาแล้วอยู่ถึง 10 ปี รัฐจึงต้องสนับสนุนเทคโนโลยีด้านนี้ทั้งด้านนโยบาย กำลังคน และงบประมาณ เพื่อผลประโยชน์ระยะยาวต่อไป

2) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

(1) อินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่เชื่อมโยงไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารตลอดจนค้นหาข้อมูลจากที่ใดๆ ก็ได้ในโลก ยังผลให้เกิดพฤติกรรมกรรมการสื่อสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเวลาที่เสียไปในการทำกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นผู้คนจึงสามารถทำงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันได้โดยไม่ต้องอยู่ที่เดียวกัน ซึ่งจากแผนภูมิข้อมูลสถิติข้างต้นจะพบว่าในขณะที่ประชากรโลกจำนวนมากกว่าเดิมและมีและใช้อินเทอร์เน็ต ประชากรในประเทศไทยมีและใช้อินเทอร์เน็ตเพียง 1.9 เครื่องต่อ 100 เครื่องเรือน (ร้อยละ 1.9 จากจำนวนครัวเรือนที่มีคอมพิวเตอร์ร้อยละ 20.4 ซึ่งหากเทียบกับจำนวนครัวเรือนทั้งประเทศแล้ว จำนวนครัวเรือนที่มีและใช้อินเทอร์เน็ตจะน้อยกว่านี้มาก และจะยิ่งน้อยมากขึ้นหากเทียบตามสัดส่วนจำนวนประชากร เพราะสถิติจากการสำรวจของ ITU ใช้สัดส่วนเป็นจำนวนประชากร)

นอกจากนี้ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ในปี พ.ศ. 2549 องค์กรหรือสถานประกอบการในประเทศไทยใช้อินเทอร์เน็ตและระบบเครือข่ายในการดำเนินงานร้อยละ 11.3 และจากสถิติในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2549 มีการใช้เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ปี พ.ศ. 2547 มีใช้ร้อยละ 9) ส่วนการสั่งซื้อและขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ตมีเพียงไม่ถึงร้อยละ 1

(2) ระบบเครือข่าย (Networking System) โดยเฉพาะระบบเครือข่ายเฉพาะพื้นที่ (Local Area Network: LAN) และระบบเครือข่ายเฉพาะพื้นที่แบบไร้สาย (Wireless Local Area Network: WLAN) เป็นระบบสื่อสารเครือข่ายที่ใช้ในระยะทางที่กำหนด ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพในการทำงานของคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ข้อมูลร่วมกัน และเพิ่มความเร็วในการติดต่อสื่อสาร เกิดการกระจายความรับผิดชอบในการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศไปยังผู้ใช้งาน ซึ่งองค์กรธุรกิจจะมีระบบเครือข่ายเฉพาะพื้นที่ควบคู่ไปกับการใช้อินเทอร์เน็ตในองค์กร

(3) เทคโนโลยีใยแก้วนำแสง (Fiber optics) เป็นตัวกลางที่สามารถส่งข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วโดยอาศัยการส่งสัญญาณแสงผ่านเส้นใยแก้วนำแสงที่มีดรรชนีหักเหต่างกัน การนำเส้นใยแก้วนำแสงมาใช้ในการสื่อสารก่อให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับ “ทางด่วนข้อมูลข่าวสาร (Information superhighway)” ที่จะเชื่อมโยงระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เข้าด้วยกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ในปัจจุบันเทคโนโลยีใยแก้วนำแสงได้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อวงการสื่อสารมวลชนและการค้าขายสินค้าผ่านระบบเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าองค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีจำนวนน้อยมากที่ค้าขายสินค้าผ่านเครือข่าย ดังนั้นระบบเทคโนโลยีใยแก้วนำแสงจึงส่งผลกระทบต่อวงการสื่อสารมวลชนเสียเป็นส่วนใหญ่

(4) โทรทัศน์ตามสายและผ่านดาวเทียม (Cable and satellite TV) การส่งสัญญาณโทรทัศน์ผ่านสื่อต่างๆ ไปยังผู้ชม จะมีผลทำให้ข้อมูลข่าวสารสามารถแพร่ไปได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมพื้นที่กว้างขึ้น

โดยที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงข้อมูลจากสื่อต่างๆ ได้หลากหลาย ส่งผลให้ผู้ชมรายการมีทางเลือกในการตัดสินใจได้เหมาะสมต่อตนเองมากขึ้น รวมถึงนำมาใช้เพื่อการศึกษาได้อีกด้วย

ขณะนี้ทั่วโลกก้าวไปสู่ยุค 3D หรือ WiMax ประเทศไทยก็นำเทคโนโลยี WiMax มาใช้เพื่อสนับสนุนงานด้านความมั่นคงภายในประเทศเช่นกัน อย่างไรก็ตามการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้บริโภคจะเติบโตเร็วกว่าการพัฒนาสำหรับธุรกิจหรือนโยบายภายในประเทศ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2550: 2 – 3) ดังนั้นเมื่อย้อนมาดูศักยภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย ทั้งในแง่ส่วนบุคคลและส่วนธุรกิจ พบว่าในอีก 10 ปีข้างหน้าอาจจะยังเติบโตไม่มากนักเมื่อเทียบกับระดับโลกหรือระดับภูมิภาค หรือแม้แต่ในระดับภูมิภาคอาเซียนเอง จากการคาดการณ์ระยะยาวของ Strat - etech consulting¹¹ การลงทุนทางด้านสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการสื่อสารในเวียดนามจะมากกว่าการลงทุนในประเทศมาเลเซีย ไทย และอินโดนีเซียรวมกันภายในปี พ.ศ. 2560 เสียอีก

3) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

เทคโนโลยีเพื่อการฝึกอบรม (Computer based training) และการเรียนการสอนแบบออนไลน์ (E - Learning) เป็นการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการเรียนรู้หรือการนำเอาคอมพิวเตอร์มาช่วยในด้านการเรียนการสอนที่เรียกว่า "คอมพิวเตอร์ช่วยการสอน (Computer Assisted Instruction) หรือ CAI" การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการสอนจะเปิดช่องทางใหม่ในการเรียนรู้ โดยส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ตลอดจนปรัชญาการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self learning) ในประเทศไทยนั้นมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาภายใต้โครงการจัดการศึกษาด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียมซึ่งเป็นโครงการการศึกษาที่ประชากรในประเทศสามารถเข้าถึงได้ด้วยทั้งทางสถานีวิทยุโทรทัศน์และทางสื่อออนไลน์ทางคอมพิวเตอร์ มีโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ (Thailand Cyber University: TCU) โดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการสนับสนุนและส่งเสริมให้อาจารย์มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ ร่วมกันผลิตบทเรียนออนไลน์ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันมีนักเรียนลงทะเบียนเรียนจำนวน 38,744 คน มีอาจารย์ร่วมพัฒนาและดำเนินการสอน 2,411 คน มีหลักสูตรรวม 16 หลักสูตร และมีมหาวิทยาลัยร่วมโครงการ 27 แห่ง (มหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย, 2551: 1) นอกจากนี้องค์กรต่างๆ บางส่วนยังมีการจัดการฝึกอบรมแบบออนไลน์ด้วยเช่นกัน แม้ว่าจะมีการคาดการณ์กันว่าในอนาคตข้างหน้าการฝึกอบรมในองค์กรกว่าร้อยละ 50 จะเป็นแบบออนไลน์ อย่างไรก็ตามระบบสารสนเทศเพื่อการสื่อสารยังต้องอาศัยการพัฒนาอุปกรณ์เทคโนโลยีและศักยภาพของผู้ใช้เพื่อจะรองรับการใช้งานที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในอนาคตประเทศไทยจึงมีแนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านนี้ไปในอัตราเร่งเท่าเทียมกับการพัฒนาเทคโนโลยีอัจฉริยะและเทคโนโลยีการสื่อสาร

4) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร

(1) ระบบข้อมูลสนับสนุนสำหรับผู้บริหาร (Executive Information System: EIS) เป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อใช้สนับสนุนในงานระดับวางแผนนโยบายและกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่ง EIS จะให้

¹¹ Strat - etech consulting เป็นบริษัทที่ปรึกษาเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อสร้างโอกาสและความได้เปรียบทางการลงทุนในตลาดภูมิภาคเอเชีย

คำแนะนำแก่ผู้บริหารในการตัดสินใจเมื่อประสบปัญหาแบบไม่มีโครงสร้างหรือกึ่งโครงสร้าง เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริหารในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร รวมทั้งสถานภาพความได้เปรียบเสียเปรียบของคู่แข่ง โดยที่ระบบ EIS จะต้องมีความละเอียดอ่อนตลอดจนง่ายต่อการใช้งาน เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงจำนวนมากไม่เคยชินกับการติดต่อและสั่งงานโดยตรงกับระบบคอมพิวเตอร์ ดังนั้นระบบข้อมูลสนับสนุนสำหรับผู้บริหารจึงต้องอาศัยการจัดการสารสนเทศให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารให้ง่ายต่อการเข้าถึง ซึ่งส่วนใหญ่ EIS มักใช้ร่วมกับระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System: DSS) อื่นๆ อาทิเช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS)

(2) ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) เป็นการนำเอาระบบคอมพิวเตอร์ทางด้านรูปภาพ (Graphics) และข้อมูลทางภูมิศาสตร์มาจัดทำแผนที่หรือวิเคราะห์สถานการณ์จำลองในบริเวณที่สนใจ GIS สามารถนำมาประยุกต์ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจการต่างๆ เช่น การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning) การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น การวางแผนทางการตลาด การบริหารการขนส่ง การสำรวจและวางแผนป้องกันธรรมชาติ การช่วยเหลือและกู้ภัย เป็นต้น

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารในการวางแผนนโยบายในภาครัฐและเอกชน และคาดว่าจะในอนาคตจะมีการนำระบบดังกล่าวมาใช้มากขึ้น

สรุปภาพอนาคตด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทย

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยมีแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่สอดคล้องกับทั่วโลก มีการติดต่อสื่อสารแบบปัจเจกสู่อัจฉริยะหรือปัจเจกสู่มวลชน มีรูปแบบชีวิตอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบ เช่นนั้น แม้จะเป็นในอัตราเร่งที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากประเทศไทยยังมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตด้วยการบรรจบกันของเทคโนโลยี (Technological convergence) ไม่มากนัก ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ในประเทศก็ยังไม่เพียงพอ ภาครัฐจึงต้องเร่งพัฒนาศักยภาพปัจจัยสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อให้สังคมสามารถดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสการถาโถมของเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

ความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 10 ปี

สิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวมานั้นมีความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นค่อนข้างสูง เนื่องจากสถิติการครอบครองอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศของประชากรในประเทศเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทั้งภาครัฐเองก็พยายามสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในอีก 10 ปีข้างหน้าภาพอนาคตด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทยดังที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นไปได้สูงมากที่จะเกิดขึ้นจริง

1.4.2.2 ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพ

สถานการณ์เทคโนโลยีชีวภาพในประเทศไทย เมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นต้นทุนด้านเทคโนโลยีชีวภาพซึ่งประกอบด้วยบุคลากร ทุนวิจัย และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่เอื้อต่อการต่อยอดความรู้ จะพบว่าจากข้อมูลการสำรวจบุคลากรวิจัยในสาขาเทคโนโลยีชีวภาพปี พ.ศ. 2549 ของศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ ประเทศไทยมีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญและชำนาญการสูง ในสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ

และสาขาที่เกี่ยวข้องประมาณ 1,509 คน (ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2550) ซึ่งบุคลากรจำนวนดังกล่าวล้วนแต่ได้รับการยอมรับในระดับอาเซียนและระดับโลก นอกจากนี้ยังมีการสร้างและพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีชีวภาพโดยการให้ทุนของหน่วยงานหลายหน่วยงาน อาทิเช่น ทุนกาญจนาภิเษกของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ทุนในโครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษาและวิจัยสาขาเทคโนโลยีชีวภาพ การเกษตร เป็นต้น

ทางด้านทุนวิจัยด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ในปี พ.ศ. 2545 - 2549 มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการอุดหนุนในสาขาเทคโนโลยีชีวภาพโดยตรงเฉลี่ยประมาณปีละ 1,000 ล้านบาท ซึ่งมีสัดส่วนเท่าเทียมกับประเทศอื่นๆ ในอีกหลายประเทศ เช่น ประเทศจีนที่มีงบประมาณทางด้านนี้ประมาณ 24,000 ล้านบาท มากกว่าไทย 24 เท่า (แต่ประเทศจีนมีจำนวนประชากรมากกว่าไทยถึง 20 เท่า) ประเทศมาเลเซียมีงบประมาณน้อยกว่าประเทศไทยประมาณ 3 เท่า (ในขณะที่มาเลเซียมีจำนวนประชากรน้อยกว่าไทย 2.4 เท่าเช่นกัน) เป็นต้น

ตารางที่ 1.32 ประมาณการเงินสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพในปี พ.ศ. 2548

ชื่อหน่วยงาน	งบประมาณ (ล้านบาท)	เป้าหมายของการสนับสนุน
ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ	654	การวิจัยพื้นฐาน วิจัยประยุกต์และวิจัยต่อยอดในเชิงพาณิชย์/สาธารณประโยชน์
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	640	การวิจัยประยุกต์และวิจัยต่อยอด
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	609	การวิจัยพื้นฐานและวิจัยประยุกต์
สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน)	173	การพัฒนาต่อยอดในเชิงพาณิชย์ด้านการเกษตร
ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ของประเทศไทย (TCELS)	150	การพัฒนาต่อยอดในเชิงพาณิชย์ด้านการแพทย์
สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ	99	การส่งเสริมด้านนวัตกรรม

ที่มา: ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2549

ส่วนด้านโครงสร้างพื้นฐาน แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ นโยบายเทคโนโลยีชีวภาพ หน่วยวิจัย/ศูนย์ความเป็นเลิศ และศูนย์บ่มเพาะเทคโนโลยี มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจุบันประเทศไทยได้ประกาศกรอบนโยบายการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ (ปี พ.ศ. 2547-2552) มีการดำเนินงานด้านนี้ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายชีวภาพ รวมถึงดำเนินการด้านความปลอดภัยทางชีวภาพอันเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งในระดับนานาชาติประเทศ หลายประเทศที่พัฒนาแล้วจะจัดทำกฎระเบียบและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพซึ่งอาจจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละประเทศตามความเหมาะสมของสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น โดยมีหน่วยงานระดับนานาชาติ เช่น Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) และ United Nations

Industrial Development Organization (UNIDO) ให้การช่วยเหลือประเทศที่ยังไม่พร้อมดำเนินการเองได้ ในส่วนประเทศไทยเองศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการกลางด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ (National Biosafety Committee - NBC) ขึ้น เพื่อดำเนินการดูแลงานวิจัยและพัฒนางานด้านนี้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำลังร่างกรอบว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพแห่งชาติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ และไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพของไทย ซึ่งหากมาตรการหรือนโยบายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ เทคโนโลยีชีวภาพในทศวรรษหน้าของไทยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้หลากหลายยิ่งขึ้น

ด้านหน่วยวิจัย/ศูนย์ความเป็นเลิศ (Center of excellence) มีการก่อตั้งกระจายไปตามกระทรวงและหน่วยงานการศึกษาต่างๆ โดยสังกัดกระทรวงหลักที่เกี่ยวข้อง 3 กระทรวง ได้แก่ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ 1.33 หน่วยวิจัย/ศูนย์ความเป็นเลิศด้านเทคโนโลยีชีวภาพ

กระทรวง	หน่วยวิจัย/ศูนย์ความเป็นเลิศ
กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> ■ หน่วยปฏิบัติการวิจัยกลางไบโอเทค ■ หน่วยวิจัยเพื่อความเป็นเลิศเทคโนโลยีชีวภาพกุ่ม ■ หน่วยปฏิบัติการวิจัยและพัฒนาวิศวกรรมชีวเคมีและโรงงานต้นแบบ ■ หน่วยปฏิบัติการเทคโนโลยีแปรรูปมันสำปะหลังและแป้ง ■ หน่วยปฏิบัติการเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ ■ ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพทางทะเล ■ หน่วยปฏิบัติการค้นหาและใช้ประโยชน์ยีนข้าว ■ หน่วยปฏิบัติการวิจัยร่วมทางธรรมชาติวิทยาป่าพรุและป่าดิบชื้นฮาลา-บาลา
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> ■ สำนักวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ ■ สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ ■ สถาบันวิจัยและพัฒนาพันธุกรรมสัตว์น้ำ ■ สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงาม
กระทรวงสาธารณสุข	<ul style="list-style-type: none"> ■ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุขแห่งชาติ

ที่มา: ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2549

ส่วนศูนย์บ่มเพาะเทคโนโลยีเป็นรูปแบบความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานวิจัยและบริษัทเอกชนเพื่อวิจัยและพัฒนา และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาในโรงงานอุตสาหกรรม

โดยบริษัทเอกชนเป็นผู้สนับสนุนด้านเงินทุนส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันมีบริษัทเอกชนในประเทศไทยเข้าร่วมรับการบ่มเพาะทางเทคโนโลยีแล้วประมาณ 50 บริษัท โดยราว 1 ใน 3 เป็นบริษัทด้านเทคโนโลยีชีวภาพ นอกจากนี้ในสถาบันอุดมศึกษาเองได้มีการจัดตั้งหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator: UBI) ขึ้น เพื่อบ่มเพาะผู้ประกอบการรายใหม่ให้นำผลงานวิจัยไปใช้ได้เชิงพาณิชย์ ซึ่งปัจจุบันมี UBI เกิดขึ้นแล้วจำนวน 25 แห่งทั่วประเทศ แล้วจะมีการผลักดันให้มีเพิ่มขึ้นเป็น 50 แห่งให้อีก 5 - 10 ปีข้างหน้า

ด้านธุรกิจเทคโนโลยีชีวภาพ จากข้อมูลพื้นฐานของธุรกิจชีวภาพทั่วโลก ขณะนี้ในประเทศไทยมีบริษัทด้านเทคโนโลยีชีวภาพจำนวน 100 บริษัท (ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2550: 120) และมีการคาดการณ์ว่าจะมีบริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนในธุรกิจชีวภาพในประเทศไทยมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ซึ่งนั่นจะเป็นรากฐานการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อต่อยอดความรู้ไปยังเทคโนโลยีด้านต่างๆ อีกมากมายในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นด้านพลังงานทางเลือก การผลิตอาหาร การปรับปรุงพืชผลทางการเกษตรและพื้นที่ทางการเกษตร การพัฒนาอาวุธชีวภาพ การผลิตยาและการรักษาโรค เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะลงรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

1) เทคโนโลยีชีวภาพทางการเกษตรกรรม

เมื่อพิจารณาประเทศเพื่อนบ้านของไทยอย่างเวียดนามซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญของไทยในการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังตลาดโลก พบว่าเวียดนามมีโปรแกรมการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการพัฒนาเกษตรและการพัฒนาชนบทเป็นระยะเวลานานถึง 15 ปี (ปี พ.ศ. 2549 - 2563) โดยโปรแกรมดังกล่าวให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร (ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2549: 1) ดังนั้นในอนาคตอันใกล้ประเทศไทยจะต้องมีการพิจารณากลไกในการสร้าง การใช้ และพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีชีวภาพด้านการเกษตรที่จะไม่ทำให้ประเทศไทยสูญเสียความได้เปรียบในการแข่งขัน มีการคาดการณ์กันว่าประเทศไทยมีทางเลือกสองทางคือทางแรกก้าวเข้าสู่การค้าพืชจีเอ็มโอในตลาดโลกอย่างเต็มตัว กับทางเลือกที่สองมุ่งเก็บรักษาพันธุ์พืชบริสุทธิ์ไว้ในขณะที่พัฒนาพันธุ์พืชจีเอ็มโอไปด้วย เนื่องจากในอนาคตเมื่อพืชจีเอ็มโอมีจำนวนมาก พันธุ์พืชบริสุทธิ์จะเป็นที่ต้องการอีกครั้ง ขณะเดียวกันก็ต้องใช้เทคโนโลยีชีวภาพทางการเกษตรเป็นสะพานในการเชื่อมต่อระหว่างเศรษฐกิจก้าวหน้าและเศรษฐกิจฐานรากเพื่อรักษาระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ และลดข้อขัดแย้งจากกลุ่มผู้ต่อต้าน

2) เทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์

ในส่วนการดำเนินงานในประเทศไทย ได้มีการจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ (Medical biotechnology unit) เพื่อมุ่งเน้นงานวิจัยชีวภาพทางการแพทย์ 3 ด้าน คือ งานวิจัยโรคใช้เลือดออกและไวรัสเด็งกี งานวิจัยโรคทางพันธุกรรมของมนุษย์ และงานวิจัยพื้นฐานทางด้านภูมิคุ้มกันวิทยา และสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนางานด้านนี้กับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ ซึ่งประเทศไทยในอนาคตคงจะต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ให้สอดคล้องกับแนวโน้มของโลก ทั้งในแง่ของการรับมือกับปัญหาขาดแคลนยาหรือลิขสิทธิ์ยาบางชนิด และการเตรียมความพร้อมเพื่อนำเทคโนโลยีชีวภาพมาใช้ในการผลิตยาหรือค้นหาวิธีการรักษาใหม่ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะภูมิภาคหรือประเทศของเรา อาทิเช่น การนำสมุนไพรต่างๆ ภายในประเทศมาศึกษาและพัฒนาเพื่อผลิตเป็นยารักษาโรค การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น แพทย์พื้นบ้านซึ่งมีการใช้พืชและสัตว์ในการรักษาโรค เป็นต้น

อีกด้านเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากในเรื่องจริยธรรม เมื่อมนุษย์สามารถสร้างสิ่งมีชีวิตได้ด้วยความรู้ทางพันธุกรรมจึงเกิดการคำถามมากมายเกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจ เรื่องชีวิต อาทิเช่น การปกป้องข้อมูลทางพันธุกรรมของบุคคล การเป็นเจ้าของและมูลค่าของข้อมูลทางพันธุกรรม การตรวจหาและจัดการกับพันธุกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะผิดปกติ มีความจำเป็นหรือไม่ที่มนุษย์ต้องกำจัด พันธุกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และพัฒนาแต่พันธุกรรมที่ดีเท่านั้น การทำลายเซลล์ต้นกำเนิดที่ผิดปกติ แม้ว่า ประเทศไทยจะยังไม่ใช่ประเทศที่เป็นผู้นำทางเทคโนโลยีชีวภาพทางการแพทย์ แต่ก็หลีกเลี่ยงผลกระทบจาก โลกาวัดครั้งนี้ไม่ได้ ในทศวรรษหน้าประเทศไทยจึงมีแนวโน้มที่จะต้องกำหนดกติกาสร้างข้อตกลงร่วมกันในเรื่องดังกล่าว และมีการส่งเสริมการวิจัยควบคู่ไปกับชีวจริยธรรมอย่างเหมาะสม

3) เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อพลังงานทดแทน

ปัจจุบันประเทศไทยมีการผลิตพลังงานชีวมวลเพื่อการขนส่งโดยใช้ไบโอดีเซลร้อยละ 2 ขึ้นไป ผสมกับน้ำมันดีเซล หรือเอทานอลผสมกับน้ำมันเบนซินในสัดส่วน 10 : 90 ซึ่งสูตรการผสมน้ำมันดังกล่าวขึ้นอยู่กับ การวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตน้ำมันและวัตถุดิบของแต่ละประเทศ ในบางประเทศเช่น บราซิล ออสเตรเลีย และเยอรมนีมีวัตถุดิบที่สามารถใช้ไบโอดีเซลและเอทานอลบริสุทธิ์เป็นเชื้อเพลิงได้ 100 เปอร์เซ็นต์

ก๊าซชีวภาพเป็นอีกหนึ่งพลังงานทดแทนเชื้อเพลิงประเภทฟืน ถ่านหิน น้ำมัน หรือก๊าซหุงต้ม แอลพีจีได้ ในปัจจุบันจึงมีการนำก๊าซชีวภาพไปใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ อาทิ ใช้เป็นพลังงานความร้อนและผลิตกระแสไฟฟ้าในฟาร์มสุกร โรงงานมันสำปะหลัง หรือใช้แทนน้ำมันในกระบวนการผลิต ในบางประเทศเช่น ประเทศญี่ปุ่นนำก๊าซชีวภาพมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นอย่างแพร่หลาย ในประเทศไทยเองก็ได้มีการทดลองใช้ก๊าซชีวภาพในบางชุมชนอุตสาหกรรมแล้วและพบว่าเป็นเทคโนโลยีที่ใช้เงินลงทุนต่ำหากนำมาใช้เป็นพลังงานความร้อน แต่สำหรับการนำก๊าซชีวภาพมาใช้กับยานพาหนะต้องใช้ต้นทุนสูงมาก

ไบโอไฮโดรเจนเป็นพลังงานความร้อนอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งให้ค่าความร้อนสูงมากกว่าก๊าซชีวภาพแต่ก็มีต้นทุนสูงกว่ามาก ดังนั้นการศึกษาเรื่องพลังงานไบโอไฮโดรเจนหรือก๊าซไฮโดรเจนในประเทศไทย จึงยังไม่แพร่หลายเมื่อเทียบกับในต่างประเทศ

ตารางที่ 1.34 ปริมาณการจัดหาพลังงาน จำแนกตามแหล่งพลังงาน พ.ศ. 2545 – 2549 (พันตัน)

แหล่งพลังงาน	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2546	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549
รวมปริมาณการจัดหาพลังงาน	85,854	92,491	100,495	103,302	105,762
พลังงานเชิงพาณิชย์	72,033	77,673	84,143	86,303	88,449
ถ่านหิน	9,219	9,405	10,575	11,457	12,263
น้ำมันสำเร็จรูป	60,942	66,464	71,971	73,239	74,009
ไฟฟ้า	1,872	1,804	1,597	1,607	2,177
พลังงานทดแทนและหมุนเวียน	13,821	14,818	16,050	16,679	17,058
พลังงานอื่นๆ	-	-	302	320	255

ที่มา: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, 2550 ก

ตารางที่ 1.35 เปรียบเทียบการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปและการใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมัน
จำแนกตามชนิดของน้ำมัน พ.ศ. 2548 – 2549 (ล้านลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	การผลิตน้ำมันสำเร็จรูป		การใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมัน	
	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549	พ.ศ. 2548	พ.ศ. 2549
รวม	48,117	49,399	41,750	40,987
ก๊าสปิโตรเลียมเหลว	7,193	7,230	4,364	4,983
น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่วออกเทน 91	5,041	4,942	4,333	4,464
น้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่วออกเทน 95	3,500	2,863	2,240	1,472
แก๊สโซฮอล์ 91	34	92	29	94
แก๊สโซฮอล์ 95	656	1,194	646	1,185
น้ำมันเครื่องบิน (รวมน้ำมันอากาศยาน)	4,835	5,601	4,293	4,518
น้ำมันก๊าด	1,022	1,048	21	20
น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	19,571	19,996	19,510	18,267
น้ำมันดีเซลหมุนช้า	84	54	77	59
ปาล์มดีเซล	5	4	5	4
น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว ปี 5	6	43	5	43
น้ำมันเตา	6,170	6,332	6,227	5,878

ที่มา: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, 2550 ข

ประเทศไทยได้มีการจัดหาพลังงานทดแทนและพลังงานหมุนเวียนเพิ่มในทุกๆ ปี และในช่วงปี พ.ศ. 2548 - 2549 มีการผลิตและใช้พลังงานชีวมวลประเภทแก๊สโซลล์มากขึ้นเป็นเท่าตัวภายในปีเดียว (การผลิตและการใช้มีปริมาณเกือบเท่ากัน) ในขณะที่พลังงานประเภทอื่นมีการใช้น้อยลงหรือเพิ่มขึ้นในอัตราน้อยมาก (บริษัทน้ำมันหลายแห่งยกเลิกการผลิตและขายน้ำมันเบนซิน 95 ไปแล้วเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2549) ส่วนหนึ่งเพราะการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนของรัฐ ดังนั้นความต้องการใช้พลังงานทดแทนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ทำให้ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะนำเอาไบโอดีเซลและไบโอเอทานอลมาใช้เป็นเชื้อเพลิงหลักในการขนส่งเพื่อทดแทนน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยกรมพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานตั้งเป้าหมายว่าจะเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทน (ทั้งไบโอดีเซล ไบโอเอทานอล และก๊าซธรรมชาติสำหรับยานยนต์ (Natural Gas Vehicles: NGV)) ในปี พ.ศ. 2554 เป็นร้อยละ 9 ของพลังงานทั้งหมด

อย่างไรก็ตามการผลิตพลังงานชีวมวลในประเทศไทยเพื่อการขนส่งยังต้องใช้ต้นทุนสูงมากกว่ากระบวนการผลิตทางเคมี ยกเว้นการผลิตก๊าซชีวภาพเพื่อเป็นพลังงานความร้อน ขณะที่ในหลายประเทศทั่วโลกกำลังเร่งพัฒนาพลังงานชีวมวลต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีราคาถูกลง ดังนั้นในทศวรรษหน้าประเทศไทยจึงต้องเร่งวิจัยและพัฒนาพลังงานชีวมวลเพื่อให้สามารถนำมาใช้ในกิจกรรมภายในประเทศได้อย่างแพร่หลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) เทคโนโลยีชีวภาพทางการทหาร

สถานการณ์ในประเทศไทย แม้จะมีการก่อการร้ายอย่างต่อเนื่องในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีกลุ่มแนวร่วมต่างๆ แสดงตัวชัดเจนขึ้น อาทิเช่น กลุ่มพูโลหรือองค์การปลดปล่อยรัฐปัตตานี กลุ่มบีโอฟีหรือแนวร่วมอิสลามปลดปล่อยแห่งชาติปัตตานี แนวร่วมมูจาฮิดีนปัตตานี ขบวนการมูจาฮิดีนอิสลามปัตตานี และกลุ่มบีอาร์เอ็นคองเกรส หรือร่วมเรียกว่าแนวร่วมปัตตานี แต่กลุ่มผู้ก่อการร้ายเหล่านี้ยังมุ่งใช้อาวุธทำลายล้างประเภทอื่นๆ หรือใช้จิตวิทยามวลชนมากกว่าการใช้อาวุธชีวภาพ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ปรากฏให้เห็นเลย (อนุช อาภาภิรม, 2548: 6) ดังนั้นในช่วงเวลาทศวรรษหน้าประเทศไทยมีแนวโน้มว่าจะต้องเผชิญกับผลกระทบทางอ้อมของการก่อการร้ายด้วยอาวุธชีวภาพในต่างประเทศ ดังเช่นกรณีที่สหรัฐอเมริกาใช้ข้ออ้างเรื่องการก่อการร้ายเพื่อกดดันทางการค้าและการเมืองในประเทศไทย

5) เทคโนโลยีชีวภาพกับทรัพย์สินทางปัญญา

เทคโนโลยีชีวภาพกับทรัพย์สินทางปัญญาเป็นประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีชีวภาพ และประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหานี้อย่างมากในอนาคต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพสร้างให้เกิดผลงานคิดค้นต่างๆ ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นมามากมาย เนื่องจากเทคโนโลยีชีวภาพมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ดังนั้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวจึงต้องได้รับการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพัฒนาการดังกล่าวด้วย เพื่อไม่ให้เกิดกรณีการอ้างสิทธิบัตรพันธุพืชพื้นเมืองหลายประเภทดังที่ผ่านมา ในกรณีพันธุพืชประเทศไทยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุพืช พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองทั้งพันธุพืชใหม่และพันธุพืชพื้นเมืองดั้งเดิมของไทย นอกจากนี้ยังมีมาตรการที่ใช้คุ้มครองพันธุพืชในต่างประเทศ นั่นคือการได้แย่งสิทธิในกรณีละเมิดและขอรับความคุ้มครองในลักษณะทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันการละเมิดจากคู่แข่งทางการค้า ด้วยเหตุนี้นักวิจัย นักวิชาการ หรือนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องในแวดวงเทคโนโลยีชีวภาพไทยจึงต้องติดตามความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

สรุปภาพอนาคตด้านเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศไทย

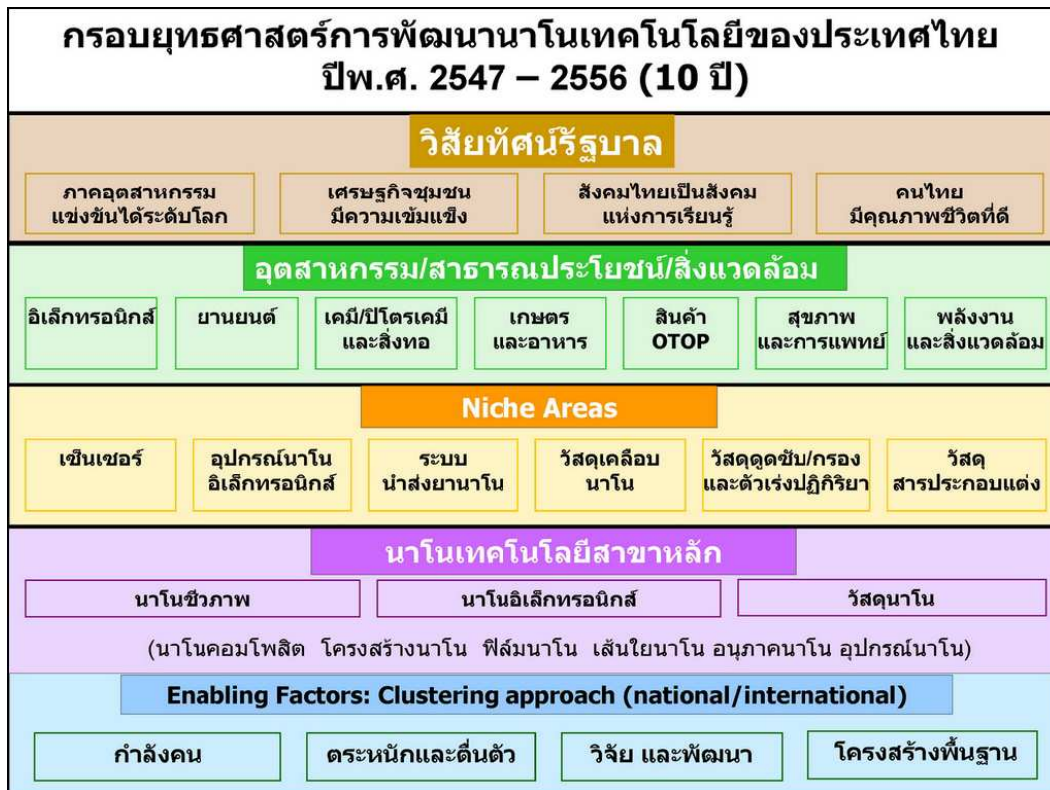
ด้านเทคโนโลยีชีวภาพในทศวรรษหน้าของประเทศไทยนั้น จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีด้านนี้ของไทยเป็นไปอย่างช้าๆ งานวิจัยและพัฒนาที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเทคโนโลยีทางการเกษตรกรรมและเป็นเกษตรกรรมพื้นฐาน ยังไม่มีการนำมาพัฒนาสู่ภาคอุตสาหกรรมบริการ และการสาธารณสุข เช่น ด้านการแพทย์มากนัก หน่วยงานการศึกษาวิจัยด้านนี้ก็ยังมีไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ประเด็นสำคัญที่พบกลับเป็นการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาด้านจริยธรรม ความปลอดภัยทางชีวภาพ และการละเมิดพันธุ์พืชพื้นเมือง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาจากนโยบายการตั้งรับของประเทศไทยที่ไม่เท่าทันกับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีชีวภาพอย่างรวดเร็วจากทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ซึ่งแน่นอนว่าปัญหาดังกล่าวจะเป็นประเด็นสำคัญในด้านการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้า

ความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 10 ปี

มีความแน่นอนปานกลาง การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพในประเทศไทยจะยังคงเป็นไปอย่างช้าๆ และนั่นทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านต่างๆ ตามมา เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีด้านนี้ภายในประเทศยังไม่รวดเร็วและรอบคอบเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า ปัญหาด้านต่างๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีชีวภาพในประเทศไทยยังไม่น่าจะรุนแรงมากนัก ยกเว้นความขัดแย้งในกรณีพืชดัดแปลงพันธุกรรมและความปลอดภัยทางชีวภาพที่มีตัวแปรสำคัญคือกลุ่ม NGO ต่างๆ ที่รณรงค์เพื่อการต่อต้านเรื่องดังกล่าว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงอย่างไม่คาดฝันขึ้นได้

1.4.2.3 ความก้าวหน้าด้านนาโนเทคโนโลยี

ในประเทศไทยนั้นได้เริ่มมีโครงการนาโนเทคโนโลยีแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2546 โดยให้มีการจัดตั้งศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ (National Nanotechnology Center: NANOTEC) ขึ้นเป็นหน่วยงานแห่งใหม่ภายใต้สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) โดย NANOTECH ได้วางแผนแม่บทการพัฒนานาโนเทคโนโลยีในประเทศไทยไว้ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ 10 ปี

ภาพที่ 1.2 กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนานาโนเทคโนโลยีของประเทศไทย (พ.ศ. 2547 – 2556)

ที่มา: ศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2547

จากการสำรวจของ NANOTECH เมื่อปลายปี พ.ศ. 2546 พบว่าในประเทศไทย มีนักวิจัยหรืออาจารย์ด้านนาโนเทคโนโลยีเพียง 100 กว่าคนเท่านั้น ในจำนวนนี้กว่าครึ่งหนึ่งทำงานด้านวัสดุนาโน รองลงมาเป็นนาโนอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มนาโนชีวภาพมีน้อยมาก และจากการเปรียบเทียบนักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านพบว่าภาพรวมของนักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นฐานของนักนาโนเทคโนโลยีจะต่ำกว่านักวิจัยด้านนี้ของประเทศดังกล่าว

สรุปภาพอนาคตด้านนาโนเทคโนโลยีของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจากข้อจำกัดต่างๆ ทั้งทางด้านงบประมาณ บุคลากร เครื่องมืออุปกรณ์ และโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศแล้วพบว่า การพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านนี้ของประเทศไทยยังน้อยมาก เมื่อเทียบกับกระแสการพัฒนาในระดับโลก หรือแม้แต่ในระดับภูมิภาคเดียวกัน ทั้งที่มีการคาดการณ์กันแล้วว่าโลกมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนผ่านเข้าไปสู่ยุคแห่งนาโนเทคโนโลยีอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงว่าเมื่อกระแสโลกต้องมุ่งเข้าสู่ยุคนาโนเทคโนโลยีซึ่งเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านอื่นๆ และส่งผลกระทบโดยตรงกับสุขภาพหรืออันตรายวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเรา ประเทศไทยก็มีแนวโน้มที่จะเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบุคลากรด้านนี้ให้มีความพร้อมที่จะก้าวไปภายใต้ทิศทางเดียวกับโลกและเหมาะสมกับตนเองให้ได้

ความแน่นอนที่จะเกิดขึ้นภายในระยะเวลา 10 ปี

มีความแน่นอนในระดับปานกลาง เนื่องจากความรู้ ความเข้าใจ และงานวิจัยเกี่ยวกับนาโนเทคโนโลยีในประเทศไทยยังมีน้อยมาก และขาดการเตรียมความพร้อมในอนาคตไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การวิจัย และการพัฒนา การที่ประเทศไทยจะก้าวไปภายใต้ทิศทางเดียวกับโลกเทคโนโลยีคลื่นลูกใหม่นานาเทคโนโลยีได้นั้น คงต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควร

1.4.3 แนวโน้มเทคโนโลยีในทศวรรษหน้าที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบราชการไทย

ในทศวรรษหน้า เมื่อเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ ย่อมต้องส่งผลกระทบต่อการบริหารระบบราชการของไทย ไม่เพียงแต่เป็นการปรับระบบราชการเข้าสู่การทำงานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น แต่ระบบราชการยังต้องมีการปรับตัวในอีกหลายประการเพื่อก้าวให้ทันกระแสเทคโนโลยีและนำสิ่งเหล่านั้นมาปรับใช้ทั้งในเชิงรับและเชิงรุกและพัฒนาระบบราชการไทยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการตัดสินใจเชิงนโยบายต่างๆ ซึ่งผลกระทบของกระแสเทคโนโลยีในทศวรรษหน้าที่มีต่อระบบราชการไทย สามารถสรุปได้ในเบื้องต้น ดังนี้

(1) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารราชการในเชิงนโยบาย เพื่อให้การจัดการโครงการต่างๆ ของภาครัฐ ประสบผลสำเร็จหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมีระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information Systems: MIS) และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems: GIS) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศระบบหนึ่งที่จะมีประโยชน์มากในการใช้จัดการทรัพยากรต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ และจัดสรรทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์และนโยบายลงไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม รวดเร็ว และเป็นข้อมูลสำคัญในระบบสารสนเทศสำหรับผู้บริหาร (Executive Information Systems: EIS) และระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems: DSS) ในการกำหนดยุทธศาสตร์ ดำเนินนโยบาย และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบต่างๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวมาแล้ว จะมีบทบาทและมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารระบบราชการต่อไปในอนาคต ดังนั้น ราชการไทยจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องพัฒนาระบบสนับสนุนและเตรียมความพร้อมทั้งด้านบุคลากรและเทคโนโลยีให้สามารถตอบสนองเทคโนโลยีดังกล่าวได้

(2) ระบบราชการสะดวก รวดเร็ว ทุกที่ทุกเวลา เทคโนโลยีสารสนเทศสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงอย่างหนึ่งภายในระบบราชการนั้นคือการทำให้เกิดระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E - Government) จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าทั่วโลกกำลังถอยห่างจากการทำงานระบบราชการแบบดั้งเดิม แล้วมุ่งเข้าสู่ระบบราชการยุคใหม่ที่พึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มีคุณสมบัติตอบสนองความเป็นปัจเจกบุคคลในสังคมสูง ดังจะเห็นได้จากประชาชนหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ต้องการใช้บริการจากหน่วยงานราชการสามารถติดต่อดำเนินการผ่านจอคอมพิวเตอร์ของตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการโดยอาจจะไม่ต้องติดต่อกับบุคคลใดๆ หรือติดต่อเพียงแค่คนเดียวในหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งในทศวรรษหน้าเมื่อระบบเช่นนั้นถูกนำมาใช้อย่างสมบูรณ์ ระบบราชการจะต้องมีนโยบายด้านกำลังคน การพัฒนาบุคลากร และนโยบายอื่นๆ เพื่อสนับสนุนระบบดังกล่าว ในขณะที่ตัวข้าราชการเองก็ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงานไปโดยสิ้นเชิง

(3) ระบบอิเล็กทรอนิกส์การเงินการคลังภาครัฐ ในปัจจุบันภาครัฐปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานด้านการเงินการคลังให้มุ่งสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการเงินการคลังภาครัฐ (Government Financial Management Information System : GFMS) โดยนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ เพื่อปรับกระบวนการดำเนินงานด้านงบประมาณ การบัญชี การจัดซื้อจัดจ้าง การเบิกจ่ายงบประมาณ และการบริหารทรัพยากรบุคคล เพื่อให้ระบบราชการมีข้อมูลสภาพการคลังของรัฐที่ถูกต้องรวดเร็ว ทันต่อการตัดสินใจ ในแต่ละช่วงเวลา ระบบดังกล่าวในอนาคตย่อมต้องมีบทบาทมากขึ้นเนื่องจากช่วยให้หน่วยงานราชการลดความซ้ำซ้อนในการจัดทำรายงานงบประมาณ บัญชี การเงิน การคลัง และพัสดุประเภทต่างๆ เนื่องจากส่วนกลางจะสามารถเรียกข้อมูลดูได้ทันที ทั้งนี้ยังทำให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้าง โครงการต่างๆ อย่างไรก็ตามการนำ GFMS มาใช้ต้องระมัดระวังเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลที่อยู่ภายในระบบเป็นสำคัญด้วย

(4) การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีสารสนเทศจะถูกนำมาใช้ในการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance management) ในภาครัฐให้มีประสิทธิภาพเต็มรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกำหนดเป้าหมายงาน การติดตามประเมินผล การให้ข้อมูลป้อนกลับ การปรับเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง ทุกกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติงานจะถูกบันทึกและประมวลผลด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรมแก่ผู้ปฏิบัติงาน และเป็นการส่งเสริมให้เจตนาของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 บรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยผลการปฏิบัติงาน

(5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐด้วยการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากแนวโน้มการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาในช่วงต้นจะเห็นได้ว่ารูปแบบการเรียนรู้เสมือนจริงได้มีอิทธิพลและแพร่ขยายออกไปมากขึ้น เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ๆ ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐไทยได้เปิดมหาวิทยาลัยบริหารรัฐกิจเสมือนจริง (Virtual academy of public management) และโครงการ Mini MPM (Mini Modern Public Management) ผ่านอิเล็กทรอนิกส์ขึ้น ซึ่งคาดว่าในอนาคตภาครัฐจะเริ่มพัฒนาหลักสูตรออนไลน์เพิ่มขึ้นอีก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนานุคลากร ประหยัดงบประมาณ สร้างศักยภาพด้านการใช้เทคโนโลยี และส่งเสริมการหมั่นศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ข้าราชการ

(6) ทำงานด้วยปัญญาประดิษฐ์ ลดจำนวนข้าราชการ สืบเนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีอัจฉริยะ ทำให้คอมพิวเตอร์พัฒนาศักยภาพเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดคำนวณ ออกแบบ ผลงานได้โดยใช้คอมพิวเตอร์เพียงเครื่องเดียว ด้วยระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ประกอบกับการปรับกำลังคนในภาครัฐ คาดว่าจำนวนคนทำงานในภาคราชการมีแนวโน้มจะลดจำนวนลงไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลในภาคราชการซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

(7) เปลี่ยนนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคล ในทศวรรษหน้า สังคมมีแนวโน้มว่าประชากรสูงอายุจะมีมากขึ้น ผู้คนมีอายุยืนยาวมากขึ้น ถ้าหากระบบราชการยังรักษาคณจำนวนมากไว้เช่นในปัจจุบันย่อมไม่เป็นผลดี ยิ่งเมื่อมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ จำนวนคนมากขึ้น ก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป ดังนั้นนโยบายด้านทรัพยากรบุคคลในภาคราชการจึงต้องตอบสนองของลักษณะคนในภาคราชการที่จะมีอายุเฉลี่ยมากขึ้น จำนวนข้าราชการไม่มาก แต่มีความสามารถในเชิงเทคโนโลยีสูง ดังนั้นไม่จำเป็นการรับคนเข้าทำงาน การพัฒนานุคลากร ความก้าวหน้าในงาน การจ่ายค่าตอบแทน การดูแลสวัสดิการ และอื่นๆ จึงจะต้องเปลี่ยนไป ยกตัวอย่างเช่น บุคลากรอายุเฉลี่ยมากขึ้น อาจต้องการสวัสดิการด้านการดูแลสุขภาพสูงกว่าด้านอื่น มี

ความก้าวหน้าในอาชีพที่ดีสำหรับคนยุคใหม่ที่เปลี่ยนงานบ่อย ปรับยืดอายุเกษียณของข้าราชการ ข้าราชการสามารถทำงานที่บ้านได้ การนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น นอกจากนี้ จากการศึกษาข้างต้นพบว่า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสนับสนุนการใช้ชีวิตแบบปัจเจกชน จึงทำให้ความแตกต่างหลากหลายระหว่างบุคคลปรากฏออกมามากขึ้น ดังนั้นระบบราชการจึงมีแนวโน้มจะต้องปรับโครงสร้างทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างส่วนราชการ โครงสร้างการทำงาน ฯลฯ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของคนทำงาน อันที่จริงแล้วเมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 จะพบว่าสาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าวสนับสนุนการบริหารราชการแบบยืดหยุ่น ซึ่งเป็นรากฐานที่สามารถนำมายืดโยงความหลากหลายของบุคคลในทศวรรษหน้าได้เป็นอย่างดี

(8) ระบบราชการต้องโปร่งใส เมื่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น วัฒนธรรมการทำงานของภาครัฐจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความเป็นสังคมอิเล็กทรอนิกส์ ระบบราชการต้องมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ การทำงานในสังคมที่มีข้อมูลสารสนเทศเชื่อมต่อกันอย่างรวดเร็วย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและลบ ประชาชนและหน่วยงานภายนอกสามารถตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยการสอดส่องดูแลกันเอง ซึ่งย่อมเป็นผลดีเมื่อได้รับผลสะท้อนกลับที่สามารถนำมาปรับปรุงการทำงานได้ ในขณะเดียวกันข้อร้องเรียนที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้คนถ่ายทอดข้อมูลต่างๆ ส่งถึงกันได้โดยตรง หรือในสถานการณ์จริง (Real time) ย่อมทำให้ภาครัฐจำเป็นต้องมีการตรวจสอบตนเอง เพิ่มความรอบคอบในการทำงานมากขึ้น

(9) ด้านเทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยี เมื่อมีการพัฒนารุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ระบบราชการจึงต้องมีการศึกษาเพื่อติดตามความก้าวหน้าอย่างใกล้ชิด และสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีดังกล่าว ด้วยนโยบายที่เหมาะสม ทั้งทางด้านงบประมาณ การขยายโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และการออกกฎหมายที่เท่าทันต่อความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยี ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าภาครัฐของไทยยังให้การสนับสนุนด้านนี้ไม่มากนัก ทั้งนี้ภาครัฐควรติดตามความก้าวหน้า การดำเนินการด้านข้อกฎหมาย ข้อกำหนดต่างๆ ที่ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้ง 2 ด้านนี้จากต่างประเทศ ดังนั้นระบบราชการไทยในอนาคตจะต้องมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีดังกล่าว นำมาบูรณาการในเชิงนโยบาย และให้ความรู้แก่ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ประเทศสามารถตั้งรับเชิงนโยบายต่อเทคโนโลยี เช่น การออกกฎหมายควบคุม การให้งบประมาณ ฯลฯ และตั้งรูกเชิงการบริหารจัดการโครงสร้างต่างๆ เช่น การวิจัยและพัฒนา การจัดระบบการศึกษา เป็นต้น

(10) ระบบราชการใช้สื่อเทคโนโลยีหลากหลายเพื่อตอบสนองวิถีชีวิตของประชาชนทุกระดับ จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีการสื่อสารขั้นพื้นฐานที่ประชากรทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยเข้าถึงมากที่สุดก็คือ สื่อโทรทัศน์และวิทยุ ในขณะที่เทคโนโลยีการสื่อสารขั้นสูงก็กำลังถูกพัฒนาใส่ไว้ในโทรศัพท์เคลื่อนที่ 3G ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีแนวโน้มว่าจะมีใช้กันมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภาครัฐสามารถเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนในสังคมได้ถึงระดับการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารในรูปแบบที่ใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลหรือรับข้อมูล ระบบราชการในทศวรรษหน้าจึงมีแนวโน้มที่จะใช้ช่องทางการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีเครือข่ายหลายอย่างในเวลาเดียวกัน หรือเครือข่ายในอนาคตอื่นๆ ที่จะถูกพัฒนาขึ้นในอนาคต ซึ่งการพัฒนาการสื่อสารดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูง ต้องจัดสรร

งบประมาณการพัฒนาให้มากขึ้น เพราะไม่ว่าอย่างไรก็ตามระบบราชการก็ต้องพัฒนาสิ่งเหล่านี้เพื่อตอบสนองรูปแบบการใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนไป

(11) *คุณธรรมนำเทคโนโลยี* ระบบราชการจะต้องจัดการเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในภาครัฐด้วยปัญญา เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมืออำนวยความสะดวกเท่านั้น ผู้ที่ใช้เทคโนโลยีจึงต้องมีคุณธรรมจึงจะทำให้เทคโนโลยีถูกใช้ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งจะทำให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างแท้จริง